

Apare
sub egida
Uniunii
Scriitorilor
din România

POEZIA

revistă de cultură poetică
Anul XXIX, nr. 2 (112) / 2025

Poezie și Moralitate

vară 2025

POEZIA/ vară 2025

APARE SUB EGIDA
UNIUNII Scriitorilor din România

POEZIA

revistă de cultură poetică/ trimestrială
nr. 2 (112)/ vară 2025

112

Tema numărului
POEZIE ȘI MORALITATE
vară 2025

Editor: FUNDAȚIA CULTURALĂ POEZIA
Număr apărut cu sprijin de la bugetul local

REDAȚIA:

DIRECTOR FONDATOR: Cassian Maria SPIRIDON

REDACTOR ȘEF: Marius CHELARU

REDACTORI: Liviu PAPUC

SECRETARIAT DE REDACȚIE: Doina BUCIULEAC

COLEGIUL:

Güner AKMOLLA (Constanța)

Lucian ALEXIU (Timișoara)

Diana Dobrița BÎLEA (Constanța)

Cristina CHIPRIAN

Teo CHIRIAC (Chișinău)

Dragoș COJOCARU (Iași)

Ion HADÂRCĂ (Chișinău)

Mircea PLATON (Iași)

Mircea M. POP (Germania)

Cristina RUSU (Iași)

Christian W. SCHENK (Germania)

Luan TOPCIU (Albania, România)

Pe coperta 1: lucrare de **Ciprian ROMANIUC**

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Str. I.C. Brătianu nr. 22, etaj 1

700037, Iași

Tel.: 0744 629591; 0799 987449

e-mail: poezia95@yahoo.com

www.poezia.usriasi.ro

RO53RNCB0175033618300001 – BCR IASI

CUI 11850040

ABONAMENTE pe adresa **REDAȚIEI** sau în **contul** revistei
**(cu condiția expedierii pe adresa revistei a documentului de plată
precum și a adresei poștale complete unde să fie expediată revista).**

Costul unui exemplar este 15 lei.

Costul unui abonament anual este 60 lei + 20 lei taxe poștale.

*Tipărit la **ALL BLUE SRL Iași***

ISSN 1582-0890

SUMAR 112

Cassian Maria SPIRIDON: *Poezie și katharsis* / 5

Sentimentele unui om transfrontalier

Marius CHELARU în dialog cu Marin GHERMAN / 12

Am perceput poezia sub specia totalității, ca pe o voce în stare să intoneze pe gama realului orice melodie

Ema Teodora Rădulescu în dialog cu Simona-Grazia DIMA / 21

POEME de: Florentin PALAGHIA (33), Adi CRISTI (33), Răsvan POPESCU (28), Valentin TALPALARU (29), Virgil DIACONU (30), Simion BOGDĂNESCU (33), Luminița POTÎRNICHE (34), Aurel ANDREI (36), Octavian DOCLIN (37), Mircea M. POP (38), Daniela OATU (30), Lucia BIBART (40), Viorica PETROVICI (42), Constantin GUZGĂ (43), Constanța POPESCU (45), Evelyne CROITORU (47), Aurelian SÂRBU (48), Doina GURIȚĂ (49), Costică CIOCAN (51), Alexandru DRĂGHICI (52), Laurian LODOABĂ (53), Laura CEICA (55), Ottilia ARDELEANU (56), Ana OPRAN (58), Grigora CURCANU (59), Doina ROMAN (61), Liliana BĂDĂRĂU (63), Norina IONESCU (65), George CEAUȘU (67)

TINERI AUTORI: Ștefan Tudor BACIU (68)

POEZII DE IERI PENTRU AZI: Alexandru BELDIMAN / 71

ARTE POETICE LA ROMÂNI: D. CARACOSTEA – *Poezia română de azi* / 74

POEME ROMÂNEȘTI de: Adi CRISTI (78), Virgil DIACONU (78), Gellu DORIAN (79), Doina HARNAGEA (79), Niculina OPREA (80), Constantin NOVĂCESCU (83), Marius CHELARU (85), Cassian Maria SPIRIDON (88)

Traduse de: Mircea M. POP, Aurel CIOAREC, Ioana AVASILOAEI, Nicole POTTIER, Maria ȚENCHEA, Sunia ILIAZ ACMAMBET, Mariana DAN

POEZIA la IAȘI: Volkan Hacıoglu(98), Pál Dániel LEVENTE (95)

Traduceri de: Marius CHELARU (pt Volkan Hacıoglu)

Marius CHELARU – *BIBLIOTECA HAIKU* / 99

P O E Z I E de: Li QINGZHAO (106), Li HE (107), Li SHANGYIN (108), Su SHI (109), Li BAI (110), Publius Ovidius NASO (113), Johann Wolfgang GOETHE (115), Ludwig UHLAND (115), Georg TRAKL (115), Antonio MACHADO (126), Eli URBINA (127), Srba IGNATOVICI (131), Patricia NIKOLOVA (134), Miroslav BIELIK (137), Lê Văn Truỳen (139), Ma BAI AN (141), Nguen LAN QUY (143), Do HAN (143), Tran CHAN UY (144), Evgheni EVTUȘENKO (145)

În românește de: Adrian Dinu LUPEANU, Constantin LUPEANU, Mihaela PARASCHIV, Mircea M. POP, Cătălina FRÂNCU, Mariana STANCU, Valeriu STANCU, Lucian ALEXIU, Slavomir GVOZDENOVICI, Marius CHELARU, Dagmar Mária ANOCA, Pham Viet DAO, Nicolae PEIU

POEZIE ȘI MORALITATE

Radu ȘERBAN – *Haiku și moralitate* / 149

Diana Dobrița BÎLEA – *Poate că sîntem încă sălbatici* / 153

Maria TRANDAFIR – *Valorile morale și lumea* / 156

Daniela ANDRONACHE – *Reprezentări literare ale binelui și ale răului, ale virtuții și ale viciului în lirica engleză și americană* / 161

Cristina RUSU – *Frumusețea tăcută a înțelepciunii japoneze într-o călătorie prin poezie și proverbe* / 167

Emilia STAJILA – *Andrei Ciurunga: refugiul în frumos și contemplarea matricei morale* / 172

Emil Dinga – *Poezia: structură estetică și funcție etică* / 179

ARHITECTURA IDEILOR

Christian Wilhelm SCHENK – *Filosofia și inspirația lui Cioran. Arhitectură și prăbușire* / 196

ESEU

Virgil DIACONU – *Arta poeziei în viziunea lui Vladimir Streinu* / 199

CRONICI ȘI RECENZII

Marius CHELARU – *Biblioteca de poezie* / 206

Valeriu STANCU – *Viețuiri dintr-un veșnic Macondo autohton* / 212

Constantin DRAM – *Poezia ca mod de viață* / 218

Diana Dobrița BÎLEA – *O cheie de citire* / 211

Marius MANTA – *Iubita lui Duchamp* / 220

Raluca FARAON – *Un artizan al neliniștii: Savu Popa* / 222

Constantin MARAFET – *Horia Gârbea răsădește flori pe cer* / 224

Angela BACIU – *Iubirea-între viață și moarte* / 226

Otilia UNGUREANU – *Cu Nicolae Tzone pe urmele „Poemului capodoperă”* / 228

Mihaela AIONESEI – *Balans poetic între bucurii și împliniri* / 230

Mircea M. POP – *Poezia ca mod de salvare* / 232

Mihaela I. RĂDULESCU – *Armonii lirice – Ștefan Aug. Doinaș* / 233

Niculina OPREA – *Între realitate și imaginație* / 236

Ștefan AMARIȚEI – *Despre entropie și antropie în opera literară a lui Mihai Eminescu* / 238

Liviu Pentru BERCEA – *Melancolie de Tudor Arghezi: o re-lectură* / 240

ÎNSEMNĂRI: Florentina NIȚĂ – *Poezia diasporei – Italia (XXXIV)* / 243

PAGINILE AFORISMULUI: Valeriu CÂMPEANU / 247

Cristina CHIPRIAN – **PRIMA VERBA** / 248

Mihai EMINESCU: *De ce nu-mi vii* / 250

Cassian Maria SPIRIDON

POEZIE ȘI KATHARSIS

Morala este definită drept o disciplină teologică, filosofică și umanistică în general, care conține idei, concepții sau convingeri privind normele de comportare a oamenilor între ei și față de societate. Morala, în funcție de doctrinele care o însoțesc poate fi budistă, confucianistă, islamică, biblică, ultima, cea creștină este de interes pentru noi, pentru cei trăitori în acest spațiu, în ea este cuprinsă totalitatea principiilor și regulilor izvorâte din învățătura lui Iisus Hristos și stabilite de biserică, după care trebuie să se comporte creștinul, față de Dumnezeu, față de sine, față de aproapele său și față de societate, având ca scop mântuirea prin săvârșirea binelui și ferirea de rău (*Dicționarul religios*, Ion M. Stoiean, Editura Garamond, 1994).

Prin moralitate, în același *Dicționar*, este definită natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau colectivități din punct de vedere moral; moravurile, conduita morală a unei persoane sau colectivități. În scurt: conformitate cu normele morale; cinste, bună purtare...

Pentru Sébastien-Roch Nicolas de Chamfort, citim în una din maximele sale, *a se desfăta și a oferi altora plăcere, nefăcând rău nici sieși, nici altcuiva, în aceasta constă, după mine, esența moralității*.

Și am putea adăuga cu îndreptățire, într-o firească continuitate, că nu altceva face poezia, prin înălțarea spiritului și înnobilarea sentimentelor și emoțiilor care-l vizitează pe poet și pe care acesta le comunică prin vers fără a tulbura în rău pe degustătorul cântonei, ci înălțându-l doar sufletește în lumină.

Și la care se cer firesc spuse cuvintele lui Eminescu: „Moralitatea e pentru suflet identică cu sănătatea pentru trup”.

Immanuel Kant în *Critica facultății de judecare* (traducere Vasile Dan Zamfirescu-Alexandru Surdu, Editura științifică și enciclopedică, 1981) pune într-o directă conexiune frumosul și moralitatea: „De ideea normală a frumosului se mai deosebește și idealul de frumusețe pe care ne putem aștepta, din motivele amintite, să-l întâlnim doar în cazul înfățișării omului. Aici idealul constă în expresia *moralității*, fără de care obiectul nu ar place universal și pozitiv (nu doar negativ într-o întrupare exactă). Expresia vizibilă a ideilor morale care-l stăpînesc pe om în interior poate fi

dobândită într-adevăr doar din experiență; însă pentru a face într-o anumită măsură vizibilă în expresia corpului (ca efect al interiorului) legătura lor cu tot ceea ce rațiunea noastră asociază binelui moral în ideea finalității supreme – bunătatea sufletească, puritatea, tăria sau calmul ș.a.m.d. – este necesară îmbinarea ideilor pure ale rațiunii cu o mare forță a imaginației la cel care doar le apreciază și cu atât mai mult la cel care vrea să le întruchipeze. Corectitudinea unui astfel de ideal de frumusețe este dovedită prin aceea că el nu permite amestecul vreunei atracții a simțurilor în satisfacția produsă de obiectul său, trezind totodată un mare interes pentru el. Aceasta dovedește că aprecierea după un astfel de criteriu nu poate fi niciodată pur estetică și că aprecierea conformă unui ideal de frumusețe nu este o simplă judecată de gust”. Pentru filosof în *definiția frumosului care rezultă din primul moment* ne este prezentat *gustul drept facultatea de apreciere a unui obiect sau a unei reprezentări printr-o plăcere sau neplăcere, fără nici un interes. Obiectul unei astfel de satisfacții se numește frumos.*

Friederich Schiller (*Scrieri estetice*, Univers, 1981), în consens cu filosoful, vorbind despre gustul estetic consideră că acesta oferă *sufletului o dispoziție oportună virtuții, îndepărtînd înclinațiile care o stînjenesc și trezind pe cele ce îi sunt favorabile.*

În aceeași notă, Kant, în *Critica facultății de judecare*, legat de frumos, consideră gustul drept calea ce *ne va dezvălui trecerea facultății noastre de judecare de la desfătarea simțurilor la sentimentul moral.* Tot aici citim: „Gustul face posibilă trecerea de la atracția sensibilă la interesul moral habitual, fără un salt prea brusc, reprezentînd imaginația, chiar în libertatea ei, ca fiind determinabilă în vederea acordului cu intelectul și învățîndu-ne să găsim o satisfacție liberă în obiectele simțurilor și fără o atracție sensibilă”.

Filosoful Petru Comarnescu, în teza de doctorat cu titlul: *The Nature at Beauty and Its Relations to Goodness (Natura Frumuseții și relațiile ei cu Binele)*, pe 25 mai 1931 la Universitatea Southern California din Los Angeles – SUA, pe care o va publica abia în 1945, în traducerea Ruxandrei Oteteleșeanu în limba română cu titlul simbolic *Kalokagathon*, lucrare reeditată în diverse adăugiri, în 1985, la Editura Eminescu, cu un studiu introductiv de Dan Grigorescu, antologia fiind realizată de același împreună cu Florin Toma.

Kalokagathia (gr. *kalos*-frumos, *kai*-și, *agathos*-bun, virtuos) – în filosofia greacă, idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică – citim în *Dicționarul de filosofie*.

În capitolul III, *Elementele estetice ale moralității și comportării*, Petru Comarnescu notează: „Valorile Esteticii constau în înfăptuirea actului

estetic sau al unei clare expresii-imagini. Valoarea Eticii, pe de altă parte, constă în conduita etică sau într-o clară expresie practică ori activă. După cum nici o valorificare estetică nu este posibilă fără activitatea conștientă a imaginației libere sau a Frumosului, tot astfel nici o valorificare etică nu poate exista fără de principiul suprem al binelui.

Fără finalitatea Binelui, nu pot fi morale nici o acțiune sau nici un gând, pentru că moralitatea înseamnă cea mai bună alegere în anumite condiții și situații personale". Și mai citim, întru afirmarea comunității dintre frumusețe și etică: „Moralitatea este un proces de adâncă pregătire, sau o creație artistică exterioară. Omul ideal era, pentru Aristotel, omul temperat. Virtutea apare ca o frumusețe a sufletului, deoarece, ca și frumusețea, ea este creația simetriei și a măsurii. De fapt, Platon crede că «măsura și simetria sunt frumusețe și virtute, pe tot cuprinsul lumii»”.

Într-o notă care însoțește afirmațiile filosofului român, acesta consemnează: „Pentru Platon, ca pentru noi toți filosofi pînă la creatorii Esteticii moderne, imaginația însemna un mod inferior de cunoaștere, ceva neclar, schimbător, înșelător și chiar dăunător și nu un alt fel de cunoaștere, cum este în realitate. Aristotel și-a dat seama de discrepanța dintre o atare interpretare teoretică și necesitatea artei, căutînd o soluție pentru a readuce între oameni arta și a-i salva prestigiul. Catharsisul aristotelian sau ideea că sunt și patimi care purifică, ajutînd virtuții, este soluția prin care readuce el arta izgonită din cetatea ideală a lui Platon”.

Vorbind despre *Imaginație și conduită*, Petru Comarnescu apreciază că, la fel ca în viață, *imaginația înclină spre armonie și consistență, și cum răul și minciuna nu au putere de consistență și armonie, așa cum au bunătatea și adevărul, ni se pare rațional să presupunem că imaginația, obiectivată în practică – fie ea sub formă de opere de artă sau sub forma unei comportări armonioase – este mai favorabilă binelui decît răului.*

În *Fragmentarium...*-ul eminescian avem o critică la viziunea schilleriană asupra binelui și frumosului aflat sub cupola moralității: „Oricît de frumos ar fi desemnat Schiller calitatea unui suflet frumos, totuși starea lui psihologică și cauzele acesteia i-au scăpat din vedere. Orce înclinațiune, orce instinct, chiar dacă lucrează nemijlocit și neconștiu, are trebuință de motiv; cînd cineva e aplecat de a face ceva, de a alege o faptă și de-a o prefera altora, trebuie totdeauna să existe o cauză din care el e aplecat de a o face aceasta.

Schiller n-a avut în vedere decît antiteza, cum că motivul oricărei fapte este: sau *moralul* sau *plăcutul*. El a trebuit așadar, pentru ca să afle totuși un al treilea, să îmbine două lucruri contradictorii și adică: cum că *instinctul*, care ca atare caută numai plăcutul nu e îndreptat asupra moralității și nu cunoaște regula morală, totuși alege moralul – și că simțul

moral s-a asigurat de mai înainte de acest instinct, ceea ce presupune cum că totuși moralul este principiul conducător. În faptă există un al treilea, care în distingere de cele două poate să fie motiv al înclinațiunii și adică, frumosul. Ideile și legile frumosului sunt deosebite de acelea ale moralității, însă în judecata recunoscătoare sau reprobatoare a unei fapte ele pot să coincidă: sufletul frumos urmează legilor frumuseții; și acumă nici este de priceput decât mai înainte, de ce ea poartă acest nume și de ce Schiller însuși poate vorbi despre frumusețea faptelor lui, pe când altfel ele n-ar fi nici morale, nici imorale.

Faptul cum că acțiunea e neconștie și fără luptă, n-ar fi un motiv, ca să-i dăm mai iute atributul de frumos, decât dac-ar fi rezultatul unei puternice lupte morale; este însă un fapt recunoscut, într-un mod *neconștiu*" (ms 2255).

Prin *Katharsis* – vechii greci înțelegeau: ușurare purificatoare, purificare – în care arta, de la muzică la poezie, are puterea de a reda sufletului armonia. Aristotel în *Poetica* sa (traducere D.M. Pippidi, Editura I.R.I., 1998) face trimitere la *Katharsis* la începutul capitolului VI, unde ne spune despre tragedie că este: „Imitația unei acțiuni alese și întregi, de o oarecare întindere, în grai împodobit cu felurite soiuri de podoabe osebit după fiecare din părțile ei, imitație închipuită de oameni în acțiune, ci nu povestită, și care stârnind mila și frica săvârșește curățirea acestor patimi”.

În *Introducerea* care însoțește traducerea, D.M. Pippidi face trimitere la ediția G. Wutkowski, unde, cu o formulă izbitoare „purificarea” e înfățișată ca o „transformare a pasiunilor în înclinări virtuozose.

Mai explicit asupra purificării se arată Stagiritul în *Politica* (traducere Alexander Baumgarten, Univers Enciclopedic Gold, 2010), unde, vorbind despre rolul muzicii, care nu se reduce la o singură utilitate, ci mai multe, pentru că ea există atât în vederea educației, cât și a purificării. (Ne referim acum la purificare în general, dar noi am tratat mai clar acest lucru în *Poetica*). În al treilea rând, muzica are în vedere petrecerea timpului și tihna și relaxarea în urma efortului.

Este evident atunci că trebuie folosite toate armoniile, dar nu toate în același fel: pentru educație „sunt recomandabile” cele care sunt cele mai etice, iar pentru ascultarea celor care interpretează – cele practice și cele entuziasmante. De pildă mila, teama și pe urmă entuziasmul se regăsesc în toate „genurile muzicale” și afectează puternic unele suflete, pe unele mai mult și pe altele mai puțin. Iar unii sunt stăpâniți de această emoție, iar noi vedem că aceștia, după ce ascultă melodii care le aduc sufletul la extaz, se liniștesc ca și cum ar fi avut parte de o vindecare sau de o purificare. Același lucru trebuie să îl resimtă și cei care sunt plini de milă și sunt ațâțați de ură, cei care sunt în general stăpâniți de afecte, precum și ceilalți în măsura în

care sunt cuprinși de fiecare dintre aceste afecte: pentru toți se realizează o anumită purificare și resimt o ușurare alăturată plăcerii. În același fel și melodiile purificatoare oferă oamenilor o bucurie care nu este dăunătoare.

De aceea, asemenea armonii și asemenea melodii trebuie încredințate celor care interpretează muzica în întreceri. Iar pentru că există două feluri de spectatori, anume omul liber și educat, pe de o parte, pe de altă parte omul de rând, care provine dintre muncitorii umili și din plebe și din alții de felul acesta, ar trebui ca și acestora să li se ofere spectacole în vederea relaxării. Tot așa cum sufletele acestora s-au îndepărtat de dispoziția lor naturală, tot așa există și devieri ale armoniilor, precum și ale melodiilor, în cazul celor stridente și disonante. Însă plăcerea este produsă pentru fiecare de ceea ce este propriu naturii sale. De aceea trebuie să se permită celor care participă la întreceri în fața unor asemenea spectatori să interpreteze un asemenea gen de muzică. Dar pentru educație, precum am spus, trebuie folosite melodiile etice și armoniile de același fel.

Subliniind că și poezia creează acest fapt, această stare în educație; educația, ne spune Aristotel, trebuie să rezolve trei finalități: calea de mijloc, posibilul și cuviinciosul, iar vindecarea sufletească prin mijlocirea purificatoare a artei, implicit a poeziei, ne deschide cale de accesare către virtute.

În contra viziunii platoniciene reductive asupra poeziei și în sprijinul replicii aristotelice din *Poetica*, D.M. Pippidi argumentează: „Într-adevăr, dacă aplecarea fiecăruia dintre noi spre emoțiile puternice e netăgăduită; dacă literatura îndeobște e unul dintre mijloacele de împlinire a acestei nevoi sufletești, nu-i totuși dovedit că din această ocazională satisfacere sentimentele ar ieși cumva sporite. Dimpotrivă, răspundea Stagiritul. Dacă, pe de o parte, pasiunile nu-s vătămătoare; dacă, pe de altă parte, emoția prilejuită de opera dramatică, tragică ori comică, e prin ea însăși o cheltuire a capacității de simțire a spectatorului, rezultă în chipul cel mai evident că, departe de a avea ca rezultat o exasperare a pasiunilor de ea stârnite, participarea la acțiunea închipuită de poet aduce cu sine o istovire a lor, o domolire, o împăcare. Nu primejdii pentru liniștea sufletului sunt dar emoțiile tragice ori comice; nu pricini de stricare a unei armonii lăuntrice anevoie de atins și încă și mai anevoie de păstrat, ci prilejuri fericite de ostoire a unei porniri firești – cu o formulă pe care am avut prilejul s-o folosesc – diversive nevătămătoare ale unui prisos de simțire îndrumat pe calea ficțiunii spre măsură și echilibru”.

În *Introducere* la primul tom din *Prelegeri de estetică* (traducere D.D. Roșca, Editura Academiei, 1966), Hegel, citând pe Terentius cu al său *Nihil humani a me alieno puto* (*Nimic din ce este omenesc nu socotesc că îmi este străin*), afirmă: „... scopul artei ar fi cuprins în următoarele: să deștepte și

să învioreze sentimentele somnolente, înclinații și pasiuni *de tot felul, să umple inima*, să facă pe om să treacă în mod dezvoltat sau nedezvoltat, prin toate sentimentele pe care le poate avea, trăi și produce sufletul uman în interiorul lui cel mai adânc și mai ascuns; să-l facă să simtă tot ceea ce e în stare să agite și să miște inima omului în adâncurile ei, în diferitele ei laturi și posibilități; să înfățișeze sentimentului și intuiției, spre a fi gustate estetic, tot ceea ce spiritul posedă esențial și mare în gândirea și în ideea sa, grandoarea a ceea ce este nobil, etern și adevărat; de asemenea, să facă să fie înțelese nenorocirea și mizeria, răul și crima; să ne învețe să cunoaștem în ce au ele mai intim oribilul și îngrozitorul, precum și plăcerea și fericirea; și, în sfârșit, să facă imaginația să zburde în voie în jocurile ei gratuite și să se îmbete de farmecul seducător al unor intuiții și senzații încântătoare”.

Este totodată afirmat rolul aristotelic al katharsis-ului, prin rolul atribuit artei ca scop esențial, și anume: *purificarea pasiunilor, instruirea și perfecționarea morală*.

Arta în creșterea ei, ne spune filosoful de la Jena, *a devenit, în fapt, prima învățătoare a popoarelor*.

Nicolae Steinhardt are câteva ziceri privind morala, în care poezia și apoi libertatea consonează: „Morala e poezia vieții” și „Morala e izvorul libertății, morala e condiția libertății, morala e povara libertății”.

Iar la Giovanni Papini *poezia e înălțarea spre divinitate*, cale prin care ne salvăm moral.

Pe aceeași temă a rolului educator al artei, în al doilea tom al *Esteticii*, Hegel ține să accentueze prioritatea poeziei: „... obiectul care corespunde poeziei este împărăția nemărginită a spiritului. Căci și cuvântul – cel mai flexibil material, care aparține în mod nemijlocit spiritului și este cel mai capabil să prindă interesele și mișcările acestuia în viața lor interioară – trebuie folosit pentru *acea* expresie pentru care el se distinge a fi cel mai potrivit; după cum este cazul în celelalte arte, cu piatra, culoarea și tonul. Sub acest aspect, sarcina principală a poeziei este aceea de a ne face să simțim puterile vieții spirituale și, în general, valurile suitoare și coborâtoare ale pasiunilor și sentimentelor omenești ori ceea ce trece liniștit prin fața contemplației, împărăția atotcuprinzătoare a reprezentărilor, faptelor, acțiunilor, destinelor omenești, agitația acestei lumi și guvernarea divină a lumii. Astfel a fost poezia și mai este încă învățătoarea universală și pretutindeni prezentă a genului uman”. Și, ca o concluzie împlinitoare asupra poeziei, continuă: „... în sfera artei atinge cel mai înalt grad de limpezime și cea mai completă expresie pentru conștiință tocmai prin mijlocirea poeziei, întrucât cuvântul este în stare să exprime întregul conținut al spiritului uman”.

Sunt afirmații în deplină consecvență cu cele kantiene din *Critica puterii de judecată*.

Pentru că, așa cum spune Goethe, *frumosul este mai mareț decât Binele; Frumosul include Binele*.

Poezia, prin frumusețea ei încorporează Binele moral, dă sens moralității.

Nu altfel se poziționează Lucian Blaga, în răspăr cu viziunea kantiană asupra moralității; pentru filosoful român, *imperativul categoric, legea morală, aplicată în viață cu rigiditatea ce-i este proprie, produce un fel de monștri*.

Poezia, prin frumusețea ei, ne salvează de astfel de monștri. Frumosul este, în esența sa, moral, prin moralitate își afirmă valențele purtătoare de afecțiune și umanitate, iar dintre toate artele, spune Kant, *rangul cel mai înalt se cuvine poeziei*.

Să credem că afirmația lui Dostoievski: *Frumusețea va salva lumea* se va împlini și prin poezie, poezie care ne purifică sufletește.

„Sentimentele unui om transfrontalier”

–convorbire cu poetul **Marin GHERMAN**, Ținutul Herța, Ucraina–

Marin Gherman este un nume cunoscut în ținuturile românești din Ucraina, dar și în România, unde, de o vreme, predă la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (România) cursuri de comunicare politică și metodologie a cercetării la specialitatea „Relații internaționale și studii europene”.

Între altele, poetul Marin Gherman este președinte-fondator și coordonator editorial (din 2014) al Centrului Media BucPress, asociație a jurnaliștilor români din Ucraina, cu sediul la Cernăuți și două filialele în regiunile Odesa și Transcarpatia, redactor-șef adjunct al revistei de istorie și cultură ICR „Glasul Bucovinei” (Cernăuți-București), director al Institutului de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți ș.a.

A publicat mai multe studii, articole, volume, inclusiv de versuri: *Derivatele dezordinii*, 2010 (Premiul „Nichita Stănescu” al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), *Jocul dilemelor*, 2015 (premiul festivalului „Toamna bacoviană” pentru debut în România). Recent, a fost la Iași, ca invitat al Festivalului Internațional „Poezia la Iași, prilej cu care am convenit și asupra aceste convorbiri.

Marius Chelaru: *Marin Gherman, am fost în Herța și am rămas cu niște impresii aparte. În Țară știm, cred eu, cel puțin în unele privințe, despre ce este acolo fragmentar sau chiar distorsionat. Dar... să începem cu începutul. Cum era odinioară, în copilăria ta, satul Buda Mare, raionul Herța, din regiunea Cernăuți, azi în Ucraina? Cum era atunci și cum este acum viața într-un astfel de sat? Cum au fost acolo anii de școală, apoi cum a fost în timpul studiilor universitare la Cernăuți?*

Marin Gherman: Satul în care m-am născut este locuit în proporție de 99,99 la sută de etnici români. Lângă el sunt alte localități la fel de românești, făcând parte din fostul Ținut Herța, alipit la URSS după cel de al Doilea Război Mondial. Ulterior, Herța a devenit parte componentă a Ucrainei independente. În 1994, fiind elev, mi-am pus pentru prima dată întrebarea de ce există tocmai trei state locuite de români despre care ne povesteau profesorii la școală – România, Ucraina și Republica Moldova. Adevărul l-am aflat mult mai târziu. Am avut o copilărie frumoasă, am avut profesori foarte buni. Învățământul se desfășura pe atunci exclusiv în limba română, oamenii erau mult mai implicați ca acum, iar destrămarea URSS și căderea comunismului erau văzute de unii ca o oportunitate (de a fi mai aproape de românii din România), iar de alții ca o tragedie geopolitică. Acum, în 2025, școala din satul meu natal are mai puțini elevi,

mulți tineri au plecat din țară în legătură cu războiul. În urma reformelor în domeniul educației, numărul de ore predate în ucraineană este mai mare decât în perioada copilăriei mele. Există, pe de altă parte, și o identitate dublă mult mai bine conturată decât acum 25-30 de ani: cea de etnic român, cetățean al Ucrainei.

În anii de studenție am cunoscut un Cernăuți trilingv: predomina ucraineana, pe locul doi era rusa și din când în când auzeai și limba română. Pentru că mi-am făcut studiile superioare în ucraineană și am contactat cu un mediu ucrainean, prin comparația cu ceilalți, cu mediul, am început să mă simt din ce în ce mai mult român. Înțelegeam că etnia mă face diferit, că sunt altfel și chiar mă mândream cu asta. Colegii de grupă, majoritar ucraineni, îmi spuneau „românul”. Încercam de fiecare dată să le povestesc despre bogăția culturii și istoriei române. Au fost ani frumoși în care am înțeles modul de gândire al ucrainenilor, sistemul de învățământ, dar și frustrările lor. Au fost anii în care m-am îndrăgostit de Cernăuți, de orașul lui Eminescu, al lui Paul Celan și al Hurmuzăkeștilor.

Ai spus că poezia pentru tine e mai curînd un hobby. Cu toate acestea, ești un autor cunoscut, ai cărțile tale de poezie, ești invitat la manifestări. Ai publicat primul poem în „Zorile Bucovinei” (Cernăuți) când erai elev în clasa a 9-a. Dar cum ai început să scrii? Vorbește-ne despre aceasta latură a activității tale.

La renumita Universitate Națională din Cernăuți, înființată de Împăratul Austriei Franz Joseph în 1875, am urmat licența, masteratul și doctoratul în domeniul științelor politice. Analiza politică și comunicarea politică, inclusiv prin intermediul presei, este profesia mea acum. Predau discipline din domeniul științelor politice la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, coordonez un trust de presă la Cernăuți. Poezia, în schimb, este un hobby, un fel de odihnă, de relaxare, de împlinire. Creația este pentru mine o reconectare cu Cerul – se află dincolo de problemele cotidiene, de griji sau de scandaluri. E un fel de a te afla acasă sau de a fi chiar în casa Cuvântului.

Prima poezie am consacrat-o toamnei. Frunzele îngălbenite, aproape ruginite, ale nucului de lângă casa părintească aflată pe un deal al satului m-au făcut să mă gândesc altfel, am simțit nevoia să scriu. Poezia „Toamna” am trimis-o într-un plic ziarului „Zorile Bucovinei”, pe atunci apărea pe suport de hârtie. Peste câteva săptămâni eram cel mai mândru din școală – poezia mi-a fost publicată. Am prin curaj și de atunci sunt robul poeziei...

Ești redactor șef la o revistă importantă, „Glasul Bucovinei”, să vorbim despre activitatea ta în presă, în general. Și cum e să lucrezi în presa de limbă română, în presă în general în Ucraina?

În 2008 regretații Alexandrina Cernov și Ilie Luceac, doi intelectuali de marcă din Cernăuți, m-au invitat să fac parte din echipa revistei „Glasul Bucovinei”.

I-am cunoscut, și cu care am stat de multe ori de vorbă, inclusiv despre revistă...

Practic, ei au angajat un student, pe care l-au și educat. Ceea ce fac acum, ce scriu, cum gândesc, este rodul muncii lor. De atunci, am pus umărul la apariția revistei. Împlinim anul acesta 31 de ani și suntem cea mai longevivă publicație cultural-științifică din Cernăuți. Nu este o denumire nouă, un ziar cu același nume a existat la Cernăuți în 1918, sub coordonarea lui Sextil Pușcariu. Este acel ziar care a anunțat Unirea Bucovinei cu Țara. Anul trecut, am preluat conducerea revistei după retragerea către ceruri a doamnei Alexandrina Cernov.

În 2014, observând tendințele de digitalizare a presei, am înființat alături de alți colegi jurnaliști din Cernăuți agenția de știri BucPress. În 2016 am lansat Radio Cernăuți online, dezvoltând începând cu 2019 platforma video BucPress TV. Zilnic publicăm știri, reportaje, analize, emisiuni pe pagina www.bucpress.eu Trustul BucPress și revista „Glasul Bucovinei” sunt două proiecte importante pentru mine.

Să știți că nu am vrut să fiu jurnalist, dar am devenit pentru că am identificat o mare sete la Cernăuți de proiecte de presă de calitate, care să integreze algoritmi digitali de promovare pe motoarele de căutare cu promovarea culturii și a spiritualității românești. Este una când un reportaj este citit într-o revistă de 200-300 de persoane (și asta mult) și alta când statisticile agenției ne arată vizualizări de 35 de mii de cititori. Tehnologia ne poate ajuta dacă știm cum să o folosim...

Totuși, este greu să fii jurnalist la Cernăuți pentru că sunt tot mai puțini autori cu care poți să faci o echipă, proiectele de presă nu le poți comercializa, întâmpini multe dificultăți financiare dacă nu ești sprijinit prin granturi sau sponsorizări. De asemenea, trebuie să ții cont de contextul politic fluid, de legislația în domeniul presei. Găsești tot mai puțini vorbitori de limba română sau experți în diverse domenii care să-ți explice ceva într-un interviu de radio sau de televiziune. E greu și pentru că presa românească din comunitățile istorice are o funcție în plus față de presa din România: ea nu doar informează, ci are menirea să păstreze limba română...

Ce înseamnă a fi poet, autor român în Ucraina? Cum poți publica în română? Dar în ucraineană în zonele cu etnici români?

Posibilități de publicare în limba română nu sunt multe. La Cernăuți mai apar doar 2 ziare pe suport de hârtie: „Monitorul bucovinean” și „Gazeta de Herța”. Sunt și câteva reviste, inclusiv „Glasul Bucovinei”, care apar de 2-4 ori pe an. Toate publicațiile acceptă textele autorilor și chiar le publică, însă regimul de funcționare a vieții culturale, a vieții literare, este unul de supraviețuire. Acum 15 ani în regiunea Cernăuți erau mult mai mulți autori, mult mai multe ziare, mult mai mulți cititori, iar acum grupul intelectualilor este mic, iar războiul ruso-ucrainean a generat schimbări demografice alarmante.

Nici publicațiile ucrainene nu o duc chiar foarte bine. Multe ziare s-au închis, fiind înlocuite cu website-uri. Platformele culturale sunt înlocuite cu portaluri de știri, iar acolo literatura și cultura sunt strâmtorate. Oricum, accesul unui autor ucrainean la posibilități de publicare este evident mai mare. Există edituri, festivaluri, sprijin din partea unor sponsori, dar și un public divers. Ar trebui să amintesc că din cei circa un milion de locuitori ai regiunii Cernăuți, românii reprezintă doar 20 la sută.

Ai publicat Derivatele dezordinii (versuri), la Cernăuți, la Editura „Alexandru cel Bun”. Mai vorbește-ne despre editurile, publicațiile în limba română literare sau/ și nonliterare din raionul Herța, din Cernăuți și din Ucraina, după știința ta. Este un subiect care mă interesează.

Pe lângă publicațiile amintite mai sus, a mai existat o revistă coordonată de regretatul poet Ilie Tudor Zegrea, „Septentrion literar”, pe care noua conducere a Societății Scriitorilor Români din Cernăuți își dorește să o reanimeze. La Herța se mai tipăresc cărți pe lângă ziarul „Gazeta de Herța”. De câțiva ani, Editura „Druk Art”, specializată pe carte ucraineană, colaborează cu Centrul Cultural Român din Cernăuți și scoate niște antologii și volume extraordinare în limba română, fiind coordonate de Ștefan Hostiuc. Editura „Alexandru cel Bun” care mi-a publicat cartea *Derivatele dezordinii* s-a reorganizat într-un ONG și dezvoltă acum proiecte de cercetare și digitizare a cărților publicate de autori locali.

„Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social)” și „Viitorul comunității românești din Ucraina – o radiografie sociologică a tinerei generații în contextul războiului”, „Comunitatea românească din Cernăuți, Transcarpatia și Odesa. Barometru social – 2024”. Sînt lucruri care nu cred

că sînt cine știe cunoscute publicului larg din Țară. Poți să ne vorbești despre aceste proiecte/ studii la care ai participat, despre concluziile acestora?

Pentru că sunt specialist în științe politice și cochetez metoda sociologică, mi-am propus în 2022 să realizez, alături de alți colegi din Cernăuți, sondaje și studii anuale care să măsoare „temperatura” comunității românești în contextul războiului ruso-ucrainean. Primul studiu a identificat problemele și temerile românilor, inclusiv cele identitare. Al doilea a analizat situația tinerei generații și disponibilitatea celor care au părăsit nordul Bucovinei de a se mai întoarce vreodată acasă. Al treilea studiu s-a axat pe viziunea elitei intelectuale din cele trei regiuni locuite de românii din Ucraina, inclusiv în ceea ce privește situația bisericească, școala, imaginea României etc. Pe mine m-a bucurat, de exemplu, că oriunde s-ar afla reprezentanții tinerei generații de români din Ucraina, aceștia păstrează legăturile de grup – se întâlnesc la biserică, la petreceri, la evenimente sportive, se ajută reciproc. Mai mult decât atât, în sfera capitalului social, tinerii demonstrează o încredere în semenii lor de aceeași etnie sau vorbitori de aceeași limbă și o neîncredere generalizată în ceilalți. Cu cât tinerii se află mai departe de Ucraina cu atât cercul încrederii se extinde asupra spațiului est-european (România, Republica Moldova, Ucraina etc.) și se îngustează față de ceilalți. Cele trei broșuri, care includ rezultatele studiilor, au fost publicate cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni și pot fi citite pe pagina Institutului de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți sau în biblioteci, inclusiv la Biblioteca Universității din Suceava.

Ai publicat peste 100 de studii științifice în „Glasul Bucovinei”, „Analele Bucovinei”, „Codrul Cosminului” ș.a., cu titluri ca: Ghetoizări informaționale” în spațiul bucovinean transfrontalier, în revista „Analele Bucovinei”, Ortodoxia românească din Ucraina prinsă între Kiev și Moscova, apărut și în „Destinul Bisericii românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică: credință, limbă, identitate”, coordonată de Alexandrina Cernov, carte semnalată cititorilor revistei „Convorbiri literare”, Transformări și metamorfoze ale identității bucovinene și etno-naționale: cazul românilor din regiunea Cernăuți ș.a. Vorbește-ne despre această activitate a ta, cum crezi, cum ai simțit că a fost privită atât în Ucraina, cât și în România?

Simt nevoia de a explica în România ce se întâmplă cu comunitatea românească din Ucraina. Am publicat studii și în limba engleză în reviste de specialitate pentru a transparentiza unele elemente ale acestui subiect. Bucovina reprezintă un amalgam identitar, iar după apariția sârmei ghimpate între nord și sud, autoritățile ucrainene vor să „bucovinizeze” și alte ținuturi care fac parte din regiunea Cernăuți. De exemplu, în

narațiunile de presă apar informații în limba ucraineană despre „localitatea bucovineană Herța”. Însă acest ținut nu a fost sub stăpânire austriacă niciodată și nu este Bucovina. Amalgamarea identitară are ca efect ștergerea memoriei istorice – să nu mai știe nimeni cum au avut loc evoluțiile militare, istorice și politice de acum 100 de ani. De asta simt nevoia să scriu despre metamorfozele identitare specifice care creează cumva o nouă realitate geoculturală la care vom fi nevoiți să ne raportăm peste 20 de ani. Indiscutabil, Bucovina va continua să fie unul dintre cele mai interesante spații ale evoluțiilor identitare din Europa, mai ales dacă luăm în calcul venirea la Cernăuți în contextul războiului a circa 80 de mii de strămutați din estul și sudul Ucrainei. Este o nouă provocare, un nou factor, un nou impuls transformativ.

Am constatat că în Herța se vorbește o limbă română mai bine conservată, mai curată decât în alte regiuni care au fost desprinse din trupul țării de către ruși. Am fost impresionat când am ajuns acolo. Cum s-a putut asta?

Spre deosebire de Basarabia, care a fost răpită de Imperiul Țarist în 1812 și de Țara de Sus a Moldovei, devenită ulterior Bucovina, ocupată de Habsburgi în 1775, Ținutul Herța a făcut parte din Regat. Bunicii mei când au devenit, fără să fi fost întrebați, cetățeni sovietici cunoșteau doar limba română. Părinții mei au fost nevoiți să învețe limba de stat, adică limba rusă, iar eu am fost nevoit să învăț ucraineana. De fapt, această schimbare a limbii oficiale o dată la câteva decenii se manifestă negativ asupra sănătății populației, după cum arată studiile interdisciplinare.

Recent am scris despre două ediții ale unei antologii de poezie românească din Ucraina, din sudul Basarabiei, la căror lansare în România, la Galați, am participat. Și am rămas uimit citind în cuvîntul înainte că ucrainenii au „descoperit” poezia română de acolo...

Poezia românească este la ea acasă în sudul Basarabiei. Autorii sau nu știau de o astfel de poezie din cauza ghețozării academice/informaționale în care s-au aflat multă vreme (aici au lucrat și autoritățile sovietice, dar o perioadă și cele ucrainene) sau se prefac că nu o cunoșteau. Cert este că românii din sudul Basarabiei (regiunea Odesa), nordul Basarabiei, Ținutul Herța, nordul Bucovinei (regiunea Cernăuți) și Maramureșul din dreapta Tisei (regiunea Transcarpatia) sunt la ei acasă, sunt o populație băștinașă și au, drept consecință, o literatură autohtonă, înrădăcinată acolo și posibil „descoperită” de alții în diferite ordine cronologice.

Ai publicat la Cernăuți, în 2022, „Legende, mituri, povești și obiceiuri ale grupurilor etnice din Bucovina”... Spune-ne și despre studiul tău, și despre temă în sine.

Această carte este rezultatul implementării unui proiect finanțat de UE prin programul operațional comun România-Ucraina. Am colindat în lung și lat satele din regiunea Cernăuți și am cules legende, mituri, povești, obiceiuri, rețete, cântece ale minorității românești, poloneze, evreiești, armeniești etc. Cele mai interesante și reprezentative texte pentru Bucovina au fost publicate în această carte. Am constatat cu durere în suflet că o mare parte din acest patrimoniu cultural imaterial e pe cale de dispariție. Regimul comunist i-a făcut, de exemplu, pe etnicii germani să se declare ruși, să-și schimbe numele de familie, fiind criticați pentru „posibile legături cu Berlinul hitlerist”. Evreii au plecat în Israel, iar cei rămași vorbesc mai mult rusa și sunt persoane în vârstă. Armeni mai sunt câteva sute, iar polonezii s-au concentrat în câteva sate ucrainizate. Mă bucur, totuși, că am reușit să stăm de vorbă cu bătrânii, inclusiv cu etnici români, care mai țin minte doinele și baladele de altădată.

Ești, așadar, implicat în activitatea scriitoricească din Bucovina, redactor șef al unei reviste pe care o știi de ani, după cum știi când și cum au fost „tăiate” subvențiile, câte erau, de la statul român pentru acestea. Am socotit o mare eroare acest fapt, nu singura pe care o fac politicienii noștri în ce privește sprijinul comunităților românești din afara țării, deși, trebuie spus, fac și unele lucruri bune. Cum este acum?

Lucrurile au început să schimbe în 2022, paradoxal, după invazia Rusiei asupra Ucrainei. Departamentul pentru Românii de Pretutindeni a obținut mai multe fonduri de la buget și a început să investească în proiectele comunității românești din Ucraina. Oricum, e nevoie de elaborarea unei strategii pentru orice tipuri de finanțări, să fie identificat un echilibru între sprijinul pentru presă, școală, biserici sau cercetare. Este nevoie de proiecte cu bugete multianuale, ceea ce le va permite unor redacții să nu tot depună cereri de finanțare la București în fiecare an și să-și facă griji dacă vor mai exista.

Incertitudinea financiară nu le permite unor redacții să aibă o planificare de dezvoltare pe termen lung. Nu poți angaja un tânăr dacă nu ești sigur că îl poți plăti mai mult de un an de zile. Fără sprijinul României multe lucruri frumoase nu vor mai avea loc la Cernăuți, Slatina și Ismail. Am auzit și voci care susțineau că românii de pretutindeni trebuie să se descurce singuri. Îmi pare rău că se discută în acest mod în anumite contexte politice. Reamintesc că este o datorie a statului român, prin art. 7 al Constituției, să acționeze „pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea

identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt”.

Nu putem face abstracție de războiul din Ucraina. În acest context, ai colaborat la volume ca „Războiul din Ucraina. Un conflict regional cu efecte globale” sau/ și ai scris studii ca „Românii din Ucraina și războiul: aspecte geopolitice, social-demografice și confesionale”. Pe de altă parte, mai este și legislația privind minoritățile și. Nu în ultimul rând, felul în care este aplicată. În România, cum știi, pentru că și predai la Universitatea din Suceava, s-a discutat mult despre asta, cu diverse conotații. Așadar, cum vezi tu aceste lucruri?

Ucraina are multe de învățat de la România. Drumul spre UE al Kievului, care sper să se întâmple, reprezintă o preluare treptată a unor modele (prin adaptare) care funcționează bine. Ucraina a fost foarte încăpățanată începând cu 2017 când se discuta despre legislația în domeniul minorităților naționale. Câteva legi au stârnit nemulțumirea minorităților și doar după mari presiuni, după invazia la scară largă a Rusiei și depunerea candidaturii de aderare la UE, Kievul a renunțat parțial la acele legi. Din decembrie 2023 Ucraina a revenit la o legislație mai permisivă pentru școlile minorităților. În același timp, există o politică de unificare identitară la nivel național, iar în contextul războiului Ucraina vrea să aibă cetățeni ucraineni loiali și vorbitori de ucraineană. Abordarea etnocentrică creează deseori probleme. Există și lideri ucraineni locali, cu diverse traume istorice, care reinterpretează pe bunul plac diverse recomandări sau chiar ordonanțe care vin de la Kiev. Apar scandaluri și neînțelegeri. De aceea, sper că într-un târziu Ucraina va fi de acord să preia modelul românesc. Să aibă minoritatea românească un reprezentat în Parlament, așa cum are Uniunea Ucrainenilor din România, să existe fonduri de la stat pentru proiecte culturale, să fie liberalizate o serie de domenii, inclusiv învățământul. Există soluții și modele, dar pentru a le promova și a le extinde avem nevoie de diplomatie românească pro-activă, prezentă pe teren și racordată la mentalitățile epocii.

La fel, s-a discutat și despre un subiect pe care l-ai abordat în alt studiu al tău, „Moldovenismul din Ucraina: interese geopolitice și realități sociale”. Cum se repercutează această idee a moldovenismului asupra românilor din Ucraina?

Conform recensământului din 2001, ultimul desfășurat în Ucraina, etnici „moldoveni” sunt mai mulți decât români, majoritatea locuind în regiunea Odesa. Decenii la rând românii erau divizați identitar și lingvistic. Moldovenismul a fost o invenție a Imperiului Rus, promovat ulterior de

URSS. Mult timp subiectul moldovenismului a divizat românitatea. A fost o luptă enormă a intelectualilor pentru a convinge Kievul că nu există limbă „moldovenească”. În 2024, în premieră elevii români din Odesa au participat la olimpiada de limba română, alături de colegii lor din Cernăuți și Transcarpatia. Timp de trei decenii până atunci, unii elevi învățau în școli românești, iar alții – în școli moldovenești. Erau și manuale diferite și olimpiade diferite. Luptă nu este totuși câștigată definitiv, este nevoie de o presiune constantă pentru eliminarea sintagmei de limba „moldovenească” din legislație. Schimbările pozitive produse sunt consecința unor hotărâri de guvern, iar pentru a încheia acest capitol este necesară o modificare legislativă.

Marin Gherman, mulțumindu-ți pentru disponibilitate, să încheiem cu proiectele tale și în domeniul poeziei, dar nu numai.

Îmi propun să mai realizez un studiu sociologic în cele trei regiuni unde locuiesc românii în contextul acestei oboseli foarte mari de război, care ar putea să se manifeste diferit, posibil într-un mod total neașteptat. Adunăm articole, poeme, studii, recenzii pentru revista „Glasul Bucovinei”, care este o revistă a Institutului Cultural Român și sper să scot în anii care vin o plachetă de versuri, a treia, în care să mă concentrez pe noile mele sentimente ale unui om transfrontalier, cum mă numesc mai în glumă, mai în serios în ultimii ani.

Prezentare și consemnare: **Marius Chelaru**

**„Am perceput poezia sub specia totalității, ca pe o voce
în stare să intoneze pe gama realului orice melodie”**

– Convorbire cu poeta și eseista **Simona-Grazia DIMA** –

„Am absolvit recent, în anul 2024, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, programul de master pentru traducerea textului literar contemporan (MTTLC), cu disertația intitulată *Simona-Grazia Dima: Texte paralele. Traduceri și introducere critică/ Parallel Texts. Translations and Critical Introduction* (coordonator, lector dr. Eliana Ionoaia), axată pe eseistica poetei Simona-Grazia Dima, autoare a șapte volume de critică și eseistică literară publicate. Am observat cu acest prilej că poeta-eseistă excelează în evidențierea esenței unor cărți, a unor poetici. În prefața volumului *Labirint fără minotaur*, ea oferă o mărturisire tulburătoare despre literatură, considerată un labirint fără pericole, dacă nu sunt imaginate de noi, cititorii! Un labirint având în cuprinsul său doar „pietre arse care poartă bijuterii”. Poeta ne încurajează astfel, metaforic, să ne deschidem în fața literaturii, ceea ce m-a inspirat să acord o atenție deosebită semnificației profunde a lucrărilor analizate în cărțile alese de mine din creația ei, pentru a-mi concepe cercetarea, și anume *Labirint fără minotaur* și *Copac în cetate*. Simona-Grazia Dima, anglist prin formație, scrie, între alții, despre trei poete britanice: Ruth Fainlight, Mimi Khalvati și Fiona Sampson. În *Labirint fără minotaur* realizează o analiză semnificativă a universurilor lirice ale acestor autoare care nu au un program poetic comun. Alăturarea lor se datorează interculturalității, fiecare aparținând unui alt spațiu mental și civilizațional. Interculturalitatea prezintă, deci, în viziunea Simonei-Grazia Dima, interacțiunea dintre autori nutrirind idealuri, aspirații și principii distincte, la intersecția mai multor culturi. Mi-am prefăcut lucrarea cu un fragment din poemul *Viața mea*, al doamnei Simona-Grazia Dima, un exemplu de iubire pentru poezie – subiect abordat cu precădere în convorbirea noastră.” (Ema Teodora Rădulescu)

Ema Teodora Rădulescu: *Stimată doamnă Simona-Grazia Dima, dumneavoastră nu sunteți doar traducător și critic literar, ci și poetă. Cum a început povestea dumneavoastră „în versuri” și „printre versuri”, viața dumneavoastră de poet, dăruit pasiunii de a crea universuri lirice?*

Simona-Grazia Dima: Primordial, sunt poetă, iar imboldul de a scrie mi-a apărut nu deliberat, ci ca reflex al iubirii nemăsurate față de *cuvânt*, care m-a caracterizat dintotdeauna, sporită și de împrejurarea că, prin voia providenței, ambii părinți erau scriitori. În familia noastră *cuvântul* se bucura de respectul cuvenit unei zeități absolute. Nu proclamam ostentativ acest lucru, dar trăiam în spiritul lui. De aceea, nu în sensul unei inspirații livrești am început să scriu poezie. E vorba de cu totul altceva: odată cu cititul statornic, de la primele cărți citite, am

descoperit devreme (o revelație, pentru mine, uluitoare, petrecută cam prin clasa a cincea) că emoțiile și convingerile cele mai adânci se pot exprima prin lirism. Am fost, de altfel, un copil precoce, debutând cu o scenetă premiată de Teatrul de păpuși timișorean la un concurs pentru elevi. Aveam șapte ani și jumătate la ora premierei. Am dat curând după aceea un interviu la Televiziunea națională Danielei Anencov, realizatoarea emisiunii pentru copii. Într-un sens foarte cuprinzător, aș afirma nu că am scris poezie, ci că am trăit prin poezie! Am avut extrem de multe întrebări de pus și îndrăznesc să afirm că la toate am primit răspuns prin poezie. Ea mi-a fost maestru și carte de învățătură, tovarăș de drum și profet, îndrumându-mi căutările, prin ea am tatonat existența în esențele ei.

Cum ați descrie relația dumneavoastră cu poezia, atât din perspectiva creatorului, cât și din cea a cititorului avizat?

Cele spuse deja îmi sugerează poziția: nu pot vorbi despre o relație cu poezia, asta ar presupune două entități distincte, de tipul subiect-obiect. Am simțit însă mereu că poezia izvorăște din mine, din intimitatea ființei mele, fiind una cu mine, deci ar fi inadecvat să mă refer la ea în termeni specifici dualității.

După cum am mărturisit în răspunsul la prima întrebare, poezia mi-a servit *ab initio* drept condensat ontologic și cognitiv, am perceput-o sub specia totalității, ca pe o voce în stare să intoneze pe gama realului orice melodie, de la emoția covârșitoare, la jubilația doar aparent abstractă, indusă de contemplarea unor adevăruri filosofice și științifice.

Ce considerați a fi principala dumneavoastră sursă de inspirație în ceea ce privește poezia?

Lectura poemelor mele poate dezvălui celor atenți un crez legat de necesitatea trăirii prin spirit, dincolo de limitele strict fizice, de a avea și de a cultiva încrezător, cu hotărâre, o viață interioară. Societatea actuală (la nivel global) își diminuează acest drept legitim, atunci când se subordonează de bunăvoie dictatului tehnologic sau când plasează în prim plan coordonate ale lumii corporale, limitându-se la această dimensiune a vizibilului. Desigur, e greu să rezști presiunilor contemporaneității, dar nu și imposibil. Ai la îndemână și varianta de a apela cu discernământ la instanța lăuntrică, niciodată absentă, în vederea unei reacții suple, inspirate. Dacă lumea devine tot mai opacă față de poezie, este tocmai din pricina îndepărtării ei de sursă, de interioritate.

Aveți un poem preferat? Ce anume vă leagă de acesta?

Am senzația de a scrie, prin toate volumele mele de versuri, un unic lung poem, încât mi-e dificil să indic un poem preferat. Cu toate acestea, în chip natural se detașează unul și mi se impune vederii drept cel favorit, într-adevăr reprezentativ pentru viziunea mea: e vorba de poemul *Interviul*, din volumul *Scara lui Iacob*.

Cum a luat viață poemul scris de dumneavoastră care vă este cel mai aproape de suflet?

A răsărit din viața însăși, din trăirea ei sinceră, dar, totodată, permanent analitică, din preocuparea de a fi conștientă clipă de clipă. S-a ivit precum lava din vulcan, erupție a existenței mele, dezvăluită în implicațiile ei cele mai subtile, de factură spirituală. Sub masca epicului și a dialogicului am stocat acolo o profesiune de credință.

Dintre numeroasele universuri lirice asupra căror v-ați aplecat ca exeget, pe care îl considerați cea mai mare provocare din punctul de vedere al rigorilor criticii literare?

Mărturisesc, poezia redutabilului critic literar Gheorghe Grigurcu mi s-a părut cel mai dificil de interpretat, prin abstracțiunea ei întreșută, printr-o artă cu totul specială, cu detalii ale lumii sensibile, puse în relații mereu neprevăzute cu imaginarul poetului, cu aspirațiile lui cele mai delicate și intense, cu știința lui despre poezie. Mixtură, așadar, de livresc și de concret, de emoție extremă și reținere, de observație și imens bagaj cultural, de spunere și, simultan, de tăcere, de elan și retragere, de critică socială și melancolică resemnare.

Dintre numeroasele și impresionantele aptitudini pe care le dețineți, de care vă simțiți mai atrasă?

Domeniilor de expresie pe care le-ați enumerat până acum, stimată Ema Teodora Rădulescu, li se adaugă unul drag mie și, de aceea, cred, relevant în creația mea: eseistica. În poezie și în eseu mă simt liberă cu adevărat, mă pot investi plenitudinar. Încerc s-o fac la fel și în critică și sper că printr-un tur de forță reușesc, întrucât tind să aduc actul critic în zona eseului, adică într-o zonă flexibilă, a plurivocității. Procedez astfel, fără a uita cât de dificil este să profesezi astăzi critica literară – incumbă o imensă răspundere –, în bună măsură fiindcă rigorile acestui domeniu s-au modificat enorm în perioada actuală. De pildă, încetul cu încetul se estompează înseși criteriile axiologice specifice, de vreme ce se discută despre diminuarea ponderii esteticului în aprecierea literaturii. A dispărut centrul, înțeles ca focar și sursă univocă a puterii, a prestigiului textului literar. E o evoluție ce ascunde însă, paradoxal, germeii fericirii: s-a dizolvat numai proiecția dictatorială a unui centru imaginar, suprainpus.

Veritabilul centru nu are cum să piară, el este cheia ființei noastre. Devine însă tot mai fluid, mai larg și apropiat nouă, dar și mai greu de recunoscut și de numit, reușind astfel să fascineze din ce în ce mai mult.

În traducerea mea, am avut intenția de a păstra naturalețea cu care curg cuvintele dumneavoastră în opera originală, precum și să pătrund sensul adânc al versurilor analizate. În ce măsură considerați că am reușit? Care sunt direcțiile pe care mi le recomandați pentru viitor?

Cred că opțiunea declarată și procedura urmată sunt corecte, întrucât plierea pe materialul selectat spre transpunere constituie cerința fundamentală în orice abordare de succes a câmpului traducerii. Esențială este cunoașterea în profunzime a operei alese și, nu mai puțin, a concepției autorului ei, care să includă viziunea sa despre viață, literatură și despre orice sferă a experienței care i-a fertilizat scrisul de-a lungul carierei sale artistice. Puterea adaptativă a traducătorului, funcționalitatea afinităților sunt alte elemente de prim rang ale demersului respectiv. Aș dori să mă limitez la aceste aprecieri cu caracter general, ca să nu manifest o subiectivitate excesivă. Adaug că sunt încrezătoare în succesul dumneavoastră, dacă vă veți cultiva rigoarea, nu doar intuiția și entuziasmul. Se cuvine acordată atenție acelor detalii aparent mărunte, dar esențiale, cum ar fi stăpânirea, de la bun început, a sensurilor cuvintelor, prin banala și trudnica lor căutare în dicționar, fără de care nu putem vorbi de vreun rezultat notabil.

Ce considerați a fi cheia (sau „cheile”) succesului într-o traducere din limba engleză?

Ca și în cazul oricăror limbi la care ne-am referi, o traducere împlinită din engleză în română presupune cunoașterea excelentă a ambelor limbi implicate și redarea sensului în limba-țintă, fără a cădea sub influența deformantă a celui alt idiom. A funcționa în permanență în două lumi paralele, în interiorul a două monade reprezintă promisiunea unei eficiențe ideale. În caz contrar, sunt generate situații extrem de neplăcute, nocive pentru limba noastră, pentru evoluția ei, vizibile, din păcate, în viața noastră de zi cu zi, atât în vorbirea uzuală și în reclame, cât și, uneori, în traducerile pe care le citim. Unul dintre acestea îl constituie, de exemplu, calchierea lingvistică, precum și preluarea mecanică în română a unor cuvinte englezești „nedigerate” suficient la nivel semantic, ori folosirea incorectă a prepozițiilor, a structurilor temporale etc.

Care considerați că sunt limitele inerente ale unei traduceri din română în engleză? Dar din engleză în română?

Traducerile nu vor fi niciodată sută la sută exacte, există nuanțe intraductibile. Printr-un efort titanic, empatic la maximum, traducătorul devotat devine instanța cea mai apropiată de creator, trăind în miezul conștiinței acestuia. Uneori va merge până într-acolo încât să i se substituie, iluminând prin propria cugetare pasaje obscure. Opera sa nu se va putea suprapune perfect originalului, neavând cum să capteze toate nuanțele lui sufletești, nici peisajul infim, nanografia detaliilor lingvistice – unice, fiindcă provin nu numai dintr-o experiență irepetabilă, ci și din istoria și încărcătura afectivă a unei limbi diferite.

Am remarcat, în operele alese de dumneavoastră pentru comentariul critic, o afinitate pentru realismul pesimist, duritatea realităților ce au adesea un rol formator în sensibilitatea caracteristică poetului, precum și pentru acele opere brăzdate de pierderea speranței. De asemenea, în mod contrastant, creațiile dumneavoastră au un tonus vioi, chiar plin de recunoștință în fața posibilităților vieții. Care e motivul din spatele contrastului?

În conștiința mea există prea puțin acest contrast, în cazul poeziei autentice consider decisivă forța din spatele cuvintelor, disponibilitatea creatorului de a-și trăi drama poetică, indiferent de direcția aleasă. Simplul fenomen al redării unui fapt, fie acesta chiar unul sumbru, înseamnă, după mine, o victorie asupra „lipsei speranței”. E de adăugat și că eu nu judec poziția filosofică a unui autor elocvent prin valoare, atitudinea lui ontologică, deși le înregistrez la rece. Într-un fel, poezia se situează dincolo de bine și de rău, depășește aceste categorii. Se întâmplă, firește, uneori ca ea să joace și rolul unui colac de salvare existențială, dar nu e corect să-i cerem acest lucru cu orice preț. Să nu uităm nicio clipă să recunoaștem poezia drept ceea ce este, s-o acceptăm în specificul ei de a reprezenta un spațiu sufletesc deschis către noi, adesea un strigăt de durere lansat înspre umanitate, un tărâm intim în cel mai înalt grad, dar și egal de liber. Acolo trăim sau nu, vibrăm sau nu, la alegerea noastră, fără obligativitate și indiferent de conotația sentimentală a lumii propuse prin poem.

Vă mulțumesc!

Interviu realizat de **Ema Teodora RĂDULESCU**

Florentin PALAGHIA

Bat clopotele la Mărășești

Pe lavița din dolie poetul a scrijelit
numele bunicului din Mărășești.
Bat clopotele, lanuri de oameni tineri
se unduiesc de dorul aerului.

Solstițiul se stinge printre iluzii.
Seara soldații se întind
pe cergi de cuvinte
vorbind între ei o limbă comună.

Ecoul se pierde printre obuze,
cerul se deschide deasupra orizontului
și doar râsul tău mai vindecă
clocotul lumii de dincolo.

Adi CRISTI

Apocalipsa amânată

Nu ne mai gândim la moarte
așa cum am fost învățați să o facem
cu sfială, cu teamă, cu neîncredere
moartea
nu ne mai trece prin mântuire
și nici prin rugăciune
și dragoste

avem în minte dezastre
nu ne mai este suficientă
doar moartea noastră
gândim
la moartea lumii
a planetei
a Universului
la Apocalipsă ne zboară gândul
ca și cum ar mai conta pentru noi
ce se va întâmpla
a doua zi
după ce am ajuns
într-un „loc plin de verdeață” ...

ne-am înstrăinat până și de moarte
nu ne mai interesează
nici măcar cât o știre mondenă
suntem mult mai preocupați
mult prea electrizați
de moartea la nivel planetar
de clipa în care
va dispărea viața pe pământ
de momentul zero de unde
se va începe o nouă numărătoare...

– O numărătoare nouă?!
dar pentru cine?
cine va porni din nou timpul?
dacă nu eu, dacă nu tu
dacă nimeni dintre noi
nu va mai fi disponibil
pentru o nouă încercare?

suntem mult prea preocupați
de moartea planetei
pentru a ne mai lăsa curtați
de propria noastră moarte
din ce în ce mai ignorată, uitată
abandonată.

– A mai murit cineva!
– Nu mă întrerupe cu astfel de mărunțișuri
nu vezi că sunt pe cale de a găsi
data la care va muri omenirea!

marele tău risipitor

Mi-am risipit atingerile
pe trupul tău
mi-am risipit privirile
în ochii tăi
mi-am risipit tăcerile
la urechile tale
mi-am risipit poemele

prin nopțile tale
m-am risipit prin tine

cum se mai risipesc averile
la ruletă, la jocul de cărți
la femei

așa cum și tu
îți risipeai răbdarea
cu mine
marele tău risipitor

Răsvan POPESCU

CAUT, NU ȘTIU CE CAUT, CAUT

Versurile mele... Care-i treaba?
Gânduri, fulguielei, melancolii?
Nelămurit, edulcorat, ambiguu
Experimentele, esențe, rafinări?
Cam abstract. Și fără vigoare
Sunt lucruri care-mi vin în minte
Ca fluturii de noapte
Atunci vin ele, când se îndură
Din întuneric, plăsmuiți, năluci
Să mă țină treaz până dimineața
Depresii, devieri, deraieri
Mi se întâmplă cu oarecare recurență
Au intrat în rutina mea
Foc de gunoaie, ghene
Jărat, scânteieri, scânteii?
Prețios, pretențios...
Perspective, proiecții? Convențional
Eu sunt un răzvrătit, sau eram
Un radical asumat, reactiv
Un anti, cu toate riscurile, necruțător
Adevărul, tot adevărul
Mai rău, mai rău!
Desprinderi, lovituri, străpungeri
Flagelări, auto...
Stai! Începe să semene...

ABSENȚĂ

De atâtea ori te-am strigat în somn
 Și ca mine atâtea alții
 Ziceau că ne urmărești pașii prin deșert
 În suferință, cu încredere orbească
 Până ne-am rătăcit de tot
 Nepătrunse sunt căile Lui
 Într-o zi Dumnezeu va trebui să-și arate fața
 Dacă vrea să mai fie...

Valentin TALPALARU

Valentină 5

Mi-ai spus, prietene, să cred
 Doar ce nu văd și ce nu mai aud,
 Că înțelesul drept e orb și surd
 Iar ifosele de poet, une merde!

Nici vorbă, pariez pe îndoiala
 A ce n-a fost și nu s-a întâmplat,
 Știind că totu-i cântărit și măsurat
 Cît ține luciul vieții și spoiala.

Restul rămîne pentru labirint:
 Eu viu, tu ca și cum ai fi
 Un negustor de sentimente gri
 La ultima beție cu absint.

El are doar intrare, așa cred,
 Ieșirea este doar un simulacru
 La care nu există un șperaclu
 Iar ifosele de poet, une merde!

Valentină 6

E-atîta înserare-n ochii tăi
 Că s-au aprins luminile-n oraș
 Nici chipul tău nu mai e clar
 Sunt clare umbrele doar ce le lași
 Ca într-o aventură vespérală
 Pe noi cei care prindem într-o carte
 O pagină de versuri, și ea goală,

Sau poezii de mult abandonate.
Estimp, vîslind spre infinit,
Prin seara ca o mare fără capăt
Pustiul ne urează bun venit
Iar luna te închide cu un lacăt.
Mi-e somn.
Pun capul pe surîsul tău și adorm.
Și astfel devin tot mai departe
Mai mic, așa ca o lacrimă dulce
Care nu se mai naște. Se duce.

Virgil DIACONU

Nu te uita...

Nu te uita la mâinile mele.
Sunt triste... De ce?
Nu aș putea să-ți spun.
Și orele, care au dat năvală
și se aruncă-n calea mea din Turn,
ce vor de la mine? Ce mai vor?
Încă aud, aud atât de bine
cum printre roțile acestui ceas de fier
s c r â ș n e ș t e Timpul! Împăratul Timp...

Soldații lui trimiși să mă găsească
aleargă toată noaptea după mine,
bat la uși... Deja, soldații Timpului
au dat năvală în camera perdelelor de pluș.
Privește: acum soldații
deja citesc scrisorile pe care
nici nu le-am trimis...

Soldații Timpului... Acum aud
cum printre roțile acestui ceas de fier
s c r â ș n e ș t e Timpul! Împăratul Timp...
Acum, soldații lui se pregătesc
să-mi ia lumina, despre care cred
că e surâsul Domnului. Lumina!
Și mai presus de toate să îmi ia
îmbrățișarea-n care te aștept.
Îmbrățișarea din care nu mai plec.

Nu te uita la mâinile mele.
Sunt triste...

Iubesc o năzuroasă doamnă...

Iubesc o năzuroasă doamnă,
mereu închisă până sus
la bluza ei din zale oțelite,
ce-o apără de orice curios intrus.

Iar pulpele întotdeauna strânse
rămân necucerite. Sunt permise
doar mici atingeri, care fac din ele
un cuib al viselor ucise.

Îți scriu cu sânge cald, nepăsătoareo,
cu toată marea te îmbrățișez.
Și îmbătat de trupul tău de ambră,
cum aş putea vreodată să-l trădez?

Narcisele trimise mai deunăzi
pe-adresa țățelor ochioase
săruturile mele sunt, înfrigurate,
dansând sub stelele sticloase.

N-am bani să te plătesc, eu sunt
doar un poet, probabil un coșmar...
Nu pot să îți ofer decât o lună
și-o inimă ce bate în zadar.

Eu nu pot să te vindec de iubire

- Eu nu pot să te vindec de iubire.
Iubirea ta este un viciu greu.
Pot însă noaptea să îți dau citire
și să îți scriu și eu la rândul meu.

- Te-aud în ritmul clasic cum mă strigi,
dar nu te văd. Pe unde te-ai ascuns?
Te caut prin victorii și înfrângeri,
numai în cerul Domnului nu am pătruns,
deși-n secret chiar și pe-acolo
mai dau o tură noaptea, cine știe,
din ce lumină voi primi răspuns?

Sclipirile de sus le frunzăresc,
mai am trei stele și-am să te găsesc.

Eu nu pot să te vindec de iubire.
Iubirea ta este un viciu greu.
Pot să te caut însă în Psaltire
și să-mi închipui că tu ești Dumnezeu...

Nu mai știu...

Nu mai știu despre tine nimic.
Te mai văd, uneori, într-o carte...
Dar nu știu dacă povestea de-acolo
cu mine se-mparte.

Mâinile mele de azi
nu mai ajung pân' la tine.
„Aici e vorba de iubire”, ai spus,
dar iubirea nu era pentru mine.

Zilele sunt ca un zid între noi,
noapțile sunt mătrăgună.
Sânii tăi mici s-au ascuns,
deși setea de ei e nebună...

Eu încă aștept sub cerul de plumb.
Ai spus că vii la fără o stea...
Orele trec ca nebunele.
Pe unde mai umbli, dragostea mea?

Nu te mai frământ între palme,
femeie copil, femeie cireășă.
Deși în brațele tale eu sunt
ca în propria casă.

Desigur, aș plânge cu lacrimi albastre,
dar stelele vor râde de mine, de sus.
Nu mai am nevoie de-o cruce –
nu sunt Isus...

Simion BOGDĂNESCU

Nu te mai du cu sania

Nu te mai du
cu sania după
triluri desfrunzite
cu fără degete
claviaturi
cu fără degetele
de la picioare
pe grui nicăieri
nu te mai du
cu sania
trasă de vrăbii hoinare
și de potârniche răzlețite
copil al nimăru
copil al fiecui
și-al fiecărei mame
dezmoștenite
care nu mai sunt eu
dragul mamei
viermișor planetar
pe planeta măr
bătută măr
de-ntristare
tu cui ai să mai rămâi
dacă mor eu pe sanie
pe-o movilă de omăt
dintr-o antichitate
de ninsoare
mânca-te-ar cancerul stelar
că nu mă ascuți
că nu m-ai ascultat
și-atunci
când ai pierit pe viscol
după struguri negri
după ciorchini vineți
de tristețe de raci
cu sania
mânca-te-ar cancerul stelar
fiindcă-ți mai sunt mamă
strigoi barbar

fluierat de vânt
către liniștea lumii
poet ești tu
poet te-ai făcut tu
că eu
nu te-am născut
din oasele mele
din pielea mea
fluier de singur
mânca-te-ar cancerul stelar
să nu mai mergi
a doua oară
după carul meu
după sania mea de reni
o zăpadă care
nu mă mai vrea
și nu mă mai dorește
și care mârâie
acolo în crivăț
ca un respins eșec
iluzia cărnii mele albe
nu te mai du
cu sania
dincolo de orizont
poet ești tu
mânca-te-ar cancerul stelar
unde nu știi
și unde nu suntem
decât linii de sănii
și linii inexistente
de orizont

Luminița POTÎRNICHE

nu-mi mai pasă

îmi umblă prin sânge niște câini
lăsând porțile mușcate
pe rând pe rând ajung la stradă
niște femei cu inima-n broboadă
vecine cu furia
pe trepte nichelate umblă furnici

cu nasul roșu
 cu mintea după agoniseală
 gregare
 fac garduri închid curți
 ne bagă înăuntrul
 capcanelor din fabule
 ne hașurează
 umbra din bungalou
 dar tot nu-mi pasă
 de la nivelul indiferenței
 semăn cu cei neînsemnați din naștere
 doar că am mărgele
 din sâmburi de lună
 am dezghiocat multe păstăi de noapte
 până să se facă dimineața
 cataractă pe zid
 albeață de var
 peste iedera jalnică
 alb peste verde
 că boieru-i chior/nu vede
 negru peste verde
 pentru când ninsoarea vă sta
 și laptele din ugerile norilor
 va fi cărbune
 nu-mi pasă
 cine va ghici
 numele câinelui

apos

un robinet pentru apa de ploaie
 unul pentru apă de trandafiri

sperieturile trec prin pânză
 se udă un colț de batistă cu oțet

nicio pată nu rămâne necurățată
 rușinea arată ca nouă

toamna își dezvăluie tâlharii
 la drumul mare copaci mult mai goi
 infamie mai încape

o problemă rezolvată
scutește un îngheț
iernile sunt din ce în ce mai slabe de crivăț

Aurel ANDREI

8

uneori mă grăbesc
ceva se desprinde din mine
mintea și trupul mi se golesc
alunec trist spre nemurire

mai caut încerc să găesc
urma copilului de lângă mine
o ceață stupidă și cad și amețesc
o ultimă clipă dispare printre ruine

10

singur în fața voastră
stingher aștept
verdictul mediocrității
cade buimac dintr-o oglindă
de multă vreme sunt
singur în camera albastră
un cerc vă înconjoară
măștile atârnă strâmb
pline de sudoare
și mirosuri îngrozitoare
tobele bat cu înverșunare
cineva strigă la microfon
acum ori niciodată
privesc către cer
cum norii se bulucesc
spre vestul lacom
de cobai
tu-mi spui să mă opresc
și să aștept
mă uit și încă mai sper
că n-o să puneți mâna
pe mine
niciodată

36

(re)ÎNVIEREA*lui Slavomir*

Cînd aparențele vieții
poetului
sunt confruntate cu i-realitatea reală
ori realitatea i-realității
din morminte moșii
stră-moșilor lui
pregătesc în Subterană
ne-văzuți ne-auziți
cuvintele pentru
învierea din putrezire
(așa să fie)

Ochiul leneș

Cu cît a înaintat
înspre marginea vremii
a renunțat din ce în ce mai mult
a abandonat adică
l-a părăsit mai bine spus
luciditatea celui de-al treilea ochi
marele Domn
cum îi plăcea să-l venereze
în tinerețe
l-a înlocuit pe neașteptate
chiar fără să știe ar zice acum
aproape în nopțile lui insomniace
cu Ochiul leneș
astăzi o privește cu el
încercînd să-i descifreze
nervurile frunzelor trupului
ei de femeie
mai mult neputincios
decît altădată cu bucurie
și necredincios

Luminile

În (pentru) respectul poetului
față de poem
nu există cenzură

Pentru (în) adorația poetului
față de poemă
nu există restricție
Respectul și adorația
luminile virgine
ale Ochiului leneș

Poem minim

Punctul –
organul tăcut
stînd la pîndă
cînd Ochiul leneș
vede în sine
mîna scriind

Poem minim

Acum
acum acum
acum e acum
bate clopotul în dungă
moartea să nu-l mai ajungă
acum
peste drum
moartea
cum poetul
scrum

Mircea M. POP

Portret

Pe bunica o văd în fața ochilor
acum, după mai bine de cinzeci de ani,
slabă, brunețică, în neastîmpărată mișcare,
de o hărnicie devenită proverbială,
dar într-o bună zi s-a dus
pe apa Teuzului în sus
să vadă unde răsare soarele,
de unde apare noaptea luna.
Cine știe, poate că de acolo, de unde e,
Mă vede că am prețioase fire de argint

În părul cîndva negru ca un tăciune,
și că merg tot mai aplecat
de povara anilor adunați în sacul vieții
gândind că voi veni cât de curînd
la întâlnirea cea mare...

Daniela OATU

Poveste

În iarba tot mai înaltă
casa părintească
îmbătrânește
cu fața
la soare

fiecare melc are o poveste în spate

Magie

Primăvara se-nălțase din noi
plină de tine era mireasma acelor oglinzi
din care-au fugit
soarele luna
înverzind

Declin

Florile din balcon
pe care le ud săptămînal
se-nclină
frunza
pe care o mîngâi
sărută secunda de brumă
și cade
înainte de-a coborî
o furnică își clatină capul
privind
cum îndepărtez jaluzelele
acestei lumi fără plasă
poveștile ei se-ntunecă mai devreme
imposibil de ieșit din noi

Secunda are șapte vieți

E bătrânica prinsă cu mâța-n sac
pe roșu
în mijlocul zebrei
nu se clintește
când viața o claxonează prelung
și-i aruncă tot ce-i vine la gură

Secunde năvălaşe

O altă ficțiune
plimbarea de astăzi prin ninsoare cu tine

viscolul poate să clatine-n voie linia orizontului
din clipa aceasta nu se mai moare
pentru cei întunecați la marginea iubirii
să sporească lumina în felinar

șerpuitor mi-e sufletul
până aproape e mult mai mult
decât foarte departe
pașii tăi prin nămeți urc-un deal

unii fulgi aleg să rămână în aer
până la altă plimbare prin poveste
unele secunde să nu treacă

Memorie cu sertarele inundate

De-o viață lucrez
la acest poem
cu gardurile aproape de streșini

ploi fără număr îi tulbură înțelesurile
murdare-s ferestrele prin care-am privit
foile cerului pline de pete
pe care-am uitat să fi scris

Lucia BIBARȚ

Înșelate

Casele nelocuite
capătă apucăturile câinilor fără stăpân.
Cât își simt rostul

înfruntă stoic vânturi și Timp.
 Încrezătoare în
 revenirea gazdelor,
 se hrănesc din izul uman impregnat în ziduri
 și-n spații.
 Pe măsură ce aura stăpânilor
 se tulbură,
 casele scrutează neliniștite zărilor.
 Ca să se-mbărbăteze,
 stau la sfat cu vecinele
 învârtindu-se-n jurul locului,
 ca-n jurul cozii,
 dar nu se-ndepărtează de curte,
 ci deschid larg poarta
 spre chemați.
 Pe măsură ce obolesc,
 pereții și pleoapele geamurilor
 se lasă ușor-ușor, ca botul pe labe,
 straietele coșcovite cad asemeni celor
 ale unei mirese înșelată în așteptare.
 Când, în sfârșit, înțeleg...
 Se-mpuținează urlând sinistru la lună.

Roșu și alb

O călătorie
 ca o vacanță
 ai vrea să fie cea
 prin sângele înrudit.

Dar cum vrerea
 vrea mereu ceva la schimb,
 inconfortabil devine
 schimbul pe/în roșu.

Scăpat din complezențe,
 ca o fată din casa părinților,
 călătoria în alb freamătă
 în așteptarea surprizei.
 Nu și cea-n roșu!

Cu roșul familial îți permiți
 ce nu-ți permiți cu albul străin.

De-aceea călătoria-n roșu
nu e defel o vacanță!

Pregătește-te să-ți ieși din țâtâni.

Viorica PETROVICI

MARGINALIZAREA NU ESTE DOAR A UNUI TĂRÂM

Pălării semitransparente, meduzele tivesc plaja,
Au eșuat după balul cu mult alcool și narcotice,
Realizezi că nu e ceva imposibil să te simți neacceptat,
marginalizarea nu este doar a unui țărâm,
este o excludere din viața ta, universul pe care l-ai slujit,
Moartea e mai bună, moartea îți poate lua durerile
și singurătatea, auzi ca dintr-un patefon stricat,
statutul unei entități este alegerea proprie,
acolo ești cine vrei, îți crezi lumea și cu cine coexiști,
florile sunt fructe, fructele zboară și își aleg culorile,
forma, stările, acolo te hrănești cu gânduri,
Meditezi, levitezi,
acolo nu ești meduză, nu ai nevoie de cineva loaiat,
tu poți fi acel cineva și cei din oglinzi, poți fi cuprinderea...

STRADA ESTE UN ANIMAL BOLNAV

Oameni fără privire trec pe stradă la treburi,
de la treburi, oameni fără culoare, rătăciți
pe un bulevard încărcat de claxoane, motociclete
și femei îmbrăcate caraghios, ca de nuntă,
stau grupate, asortate, unele se cunosc din Italia
sau Spania pe unde au fost sezoniere,
caută bănci centrale pentru vedere amplă, bârfa
le umflă gușa, le rumenește chipurile prost fardate,
au spectatori care intră în vorbă, cunosc orice subiect,
au timp berechet, sunt asistați social,
vântul plutește printre arțari și duce ecoul înveninat,
Strada este un animal bolnav, abia răsuflă,
vrea să se ridice și să se scuture,
dar apără câinii fără stăpân flămânzi și speriați,
Pe margini teii plouă aur,
credițe antagonice și puteri oculte se bulucesc
pe aceleași coordonate ca într-o arenă veche,

miresmele îi pun tăcerii cercei,
Strada rămâne detașată, ce știe, ce vede e mister,
Fiecare destin e agățat de stradă
ca o plăcuță memorială scrisă într-o caligrafie inițiatcă.

COPII CU ARIPI SE AGĂȚĂ DE UMERII LUI

Unu, doi, trei, și! zboară primul copil,
zboară al doilea, al treilea copil
și încă douăzeci și patru, toți cu aripi violete,
niște seri întârziate în leagănul cântător,
Toți au câte o Lună în frunte și câte un Soare
în pânțele, zboară de pe umerii lui Tiberiu,
indianul, Jocul s-a întrupat în el,
are părul lung și negru ce se ondulează
în valuri, îl prinde într-un coc, sus, iar genele
ascund ochii cu toate nopțile orientului,
Copii cu aripi se agață de umerii lui, de piept,
nu mă trageți de chiloți, îi roagă Tiberiu și ei râd,
râd, râd, universul se umple de clinchet, de arome,
ca balansul unui vin prețios într-o amforă sacră.

MUNTELE DE APĂ E ÎNȘELĂTOR

Munte de apă, ești înșelător, iei forme vechi
de când lumea, din tine se înalță capete tăiate,
cu gurile căscate ca ale peștilor pe uscat,
Munte de apă ești mereu neliniștit,
magia ta e o maree dornică să atingă Tridentul,
Corabie a infinitului încărcată cu mantre,
tu stai adesea răsturnat, ca Piramida din Paris,
baza hrănită de cer este infuzată cu oglinzi- curcubeie ,
oglinzi –cheie, plutirea lor indică tărâmurii
unde toate se deschid și levitează,
Ești o clepsidră, primești și dai, alunecă insesizabil
boabe de prana, boabe de aștri, Timpul și lipsa lui,
trupul tău este dăruire, știi să iubești fără să mori.

Constantin GUZGĂ

Muntele ispitirii

Din înălțimea
muntelui Ispitirii

ostenit Iisus
cuprinde cu privirea
întinsa câmpie
a Ierihonului
în depărtări
amurgul vestește
o nouă zi
peste pământul sfânt
înlăcrimați de durere
ochii Ispititului
desființează răul
din lume
prin Cuvântul
poruncii divine:
"mergi în urma Mea
satano!"
nici nevoia de hrană
trupească
nici de putere
nimic din împărăția
lumească nu-L înving
dragostea Sa pentru om
chipul din El zidit
a învins!...

Războiul, grea suferință

Războiul aduce moarte
omenirea-i în criză
un iureș de nestăvilit
și mereu același
deșarte speranțe
nimic nu ne leagă de viață
acum când ura
are dimensiuni cosmice
din străine interese
pogoară peste lume
duhul răutății
și naște în ea
ocean de suferință
zorii unor dimineți
liniștite întârzie să reapară

mai pătrunde
 din când în când
 câte o rază de lumină
 printre proiectile
 și rachete
 luminând clădiri dărâmate
 fără ziduri
 cu trupuri fără suflare
 printre ele câte un reporter
 transmite regrete
 familiilor îndoliate
 pătimașă iubire de moarte
 sate și orașe cu numele
 doar rămase pe hartă
 ce blestem
 câtă omenire
 va fi așezată
 pe Crucifixul
 jertfei supreme
 acum când pretindem
 că suntem o civilizație
 în ilustrul
 secol al XXI-lea?!...

Constanța POPESCU

Dor de albul copilăriei

Ninge adolescentin, ninsoare tânără și cutezantă,
 miros de sărbătoare, de copilărie și speranță,
 îmbracă așteptările bătrâne.
 Batiste albe șterg neputincioasele mirări
 pe fruntea vârstei de la geam. Este atâta dor în aer,
 atâta restantă copilărie, uitată într-un sertar,
 cu amintiri îngălbenite.
 Unde-mi sunt mânușile, fularul, sania sau ghiozdanul,
 bun și el pe derdelușul unde copilăria s-a topit de mult..
 Să cadă munți de zăpadă, ne îngroape durutele fapte,
 neputințe, regrete târzii, pași nefăcuți cu urme pe suflet..
 Mai este mult loc de bucurie în toate buzunarele,
 mai avem câte o bomboană cu cremă de speranță,

mai avem voie o iubire proaspătă,
avem voie să dansăm prin fulgii iernii,
să deschidem larg ferestrele sufletului,
să intre aer tânăr, bucurie și iubire,
pentru că ninge și-mi pierd sacul cu ani
și-ar rămâne o trăistuță s-o duc la patinoar,
ca să restartez trecutul banalei poezii de iarnă...

Lecția îmbrățișării

Mâinile mele au învățat târziu limbajul iubirii,
știau pe dinafară tristețea, șlefuiseră îndelung rugăciunea,
fricile de multe feluri le albeau lunulele...
uneori credeam că-mi paralizase speranța,
de aceea nu mai simțeam mîngîierile...
or fi fost, sau de atîta așteptare apăreau doar în vis?
Da, știau să aline plîns de copil, să-l legene cu moșul Ene,
să simtă durerea, să curețe lacrimile, să facă ziua
mai lungă pentru câte nu se dădeau duse,
ciorba și ceaiul de liniștit târziu,
să curețe fricile și neputințele bărbatului,
căci și el a fost odată copilul unei mame,
care uitase să-i predea dragostea, deși ea era toată
flacăra neostoită, arsă mocnit.
Mâinile mele sunt prelungirea suferinței
ambalată în tandrețe, căutând mereu
îmbrățișarea.
Mai au în podul palmei primăveri speriate...
și niște speranțe sub unghii.

Seara din noi

Ca în fiecare dimineată când mototolesc
minutele și apoi orele, cu gândul
că astăzi fac ceva cu mine, din mine,
frânturile din ele nu cristalizează.
Citesc răvășit și alergat,
nu pot scădea pretențiile, măsura e tot aia,
doar ciurul a îmbătrânit.
Credeam că am îmblânzit cuvintele
și lumina de la marginea rîndului îmi așază
următorul pas ca să vad precis ordinea sentimentelor
pe ore, pe zile și să nu calc peste dureri.

Am cunoscut oameni mari și oameni frumoși .
 Norocoasă sunt, m-au lăsat o vreme să le ascult
 tăcerea dintre gânduri, aveam drumuri comune
 și am simțit mirarea că ne suntem căutători
 pe aceleași cărări. Bucuriile încolțesc târziu,
 nu ai timp să le crești, să le ocrotești
 și nici nu vezi când vine seara peste noi.
 Rămân poezii orfanii cuvintelor
 și nici femeia nu le mai înțelege dorul,
 amestecând versurile prin cufărul iubirilor
 sfințite în prag de sărbătoare.

Evelyn CROITORU

Omătul tăcerii

Pădure de piatră
 nefoșnitoare,
 descătușează
 omătul tăcerii din noi.

Trecerile noastre
 prin vocile verii –
 contur de aur,
 trepte cu dor...

Nesfiindu-mă respir
 abur de tinerețe.
 Și iar contur.
 Clipe-n azur.

Noapți în ploi.
 Noi amândoi.
 Chipul tău, contur pur,
 apoi, vârtej de iarnă.
 Timpul ce-a nins,
 Ochiul dinlăuntru cuprins.

Suflete, pădure de piatră
 nefoșnitoare,
 descătușează omătul
 tăcerii din noi.

Raftul de sus

Bucuriile s-au risipit
precum malul rupt
al iluziilor.

Timpul aşază frumuseţea
pe raftul de sus
lăsând surâsul orfan.

Scăldate-s zilele
în sângeriul amurg
al spaimei.

Doar stelele
topind singurătatea
împerechează
morţii şi vii
cu neliniştea urbei.

Aurelian SÂRBU

DRUMUL APELOR

lucrarea mea
 e precum drumul apelor
 spre stingerea-n mare
 la vremea marilor fluvii
 potolite în delte imense

ÎNCHIS CA O CARTE

s-a făcut târziu
 în dimineţile mele cu lumină plumburie

s-au rărit cărările
 cuvintele
 sfintele

la plecare
 mă închid ca pe-o carte
 stih cu stih

MĂIASTRĂ

contemplan piscul –
 pâlnie deschisă-n adânc
 zbor încremenit într-o marmură
 preschimbată în pasăre

FÂNTÂNAR

scotolesc prin felurite clepsidre
 după ora de singurătate –
aș fi petrecut mai multă vreme cu mine

împătimit fântânar
 sap cu înverșunare
 oriunde se ivesc semne de apă vie

NEPĂSARE

numărul meu n-a ieșit câștigător la nicio ruletă

în turla bisericii
 o formă de demiurg
 surd și orb
trage de unul singur funia clopotelor

îngăduie-mi un timp să tac
 până ce nașterea mea se va isprăvi

Doina GURIȚĂ

LUMINA DE DAMASC

Străbat cărări presărate cu spini
Mă întorc din țara cu lapte și miere
Revin, cu lacrimi, printre străini
Să-mi curăț abisul de fiere.

Sângele, șiroaie, pe cărările tălpii
Pământul îl soarbe cu sete bolnavă
Spinii aruncați în drum par niște săbii
Și de sunt pe uscat... sunt epavă

Deodată lumina de Damasc lucește nisipul
Zefirul îmi pune aloe, smirnă și vin peste
răni.

Țepușa e scoasă și-mi desferecă timpul
Și încep a vedea ale cerului vămi.

Genunchii pătrund adânc în lespede a arsă
Făcând cu osul rotund noi morminte.
Și strig către cer: „vreau la masă;
La cină de taină cu Tine, Părinte”.

AM ADUNAT DIN VREME TIMP

Am adunat din vreme timp
Să pot iubi în veșnicie,
Al neuitării anotimp
Toamna este-mbrăcată-n ie.

Timpul, flegmatic taumaturg
Trecu ușor ca un zefir prin azi, prin mâine
Amintindu-mi tainic de-un amurg:
Plin de lumină, vin și sfântă pâine.

Îți mulțumesc, o, Doamne-i bine,
Că plângi cu mine-n valea suspinării,
Că m-ai lăsat cu suflet de copil în lume
Și c-ai dat sentimentul neuitării.

Am adunat din vreme timp
Să pot iubi în veșnicie...

ȘI TOTUȘI PLECI, AUGUST

Și totuși pleci, august, încet și fără grabă,
Ca un ecou stins, purtat de vânt ușor,
Lăsând în urmă soarele în salbă
Pe cerul verii, trist și-absent decor.
Înmiresmat și plin de visuri calde,
Te duci, cu raze stinse-n asfințit,
Iar frunza tremură, a dor să scalde
Un cântec mut, de tine răscolit.
Sub umbre lungi se-adună amintirea
De nopți târzii și clipe fără somn,
Cu tine-ncet se stinge fericirea
De-a fi, o clipă-n timp, un vag atom.
Dar pleci, august, lăsând în urma ta
Parfumul dulce-amăru de vară,

Și tot ce-a fost rămâne-n urma ta,
Ca o șoaptă ce, în timp, dispare iară.

Costică CIOCAN

Psalmul 3

Doamne, nu ne dorim de la democrație
plasamente, investiții sau funcții de conducere
create cu scopul de a-l strivi pe Aproapele,
ci un singur grăunte de demnitate
care să nu poată fi răpit vreodată
în hambarele lăcomiei lor.

Dă-ne curajul de a face față provocărilor
portofoliului Justiției, unde lacrimile nedreptății
inundă pentru a mia oară satele din
Galați și Vaslui, lăsând fără acoperiș pe cei care
au trăit cu iluzia că vor fi în siguranță.

Apără-ne de dușmanii nevăzuți,
închinători la idolii puterii care neîncetat
trimit iscoade urzitoare să cerceteze dacă există
plângeri referitoare la conduita morală, profesională
sau în societate în țara defăimărilor, a calomniei
și a uzului de fals.

„Tu, Doamne, ne vei păzi și ne vei feri de neamul acesta în veac!”

Petițiile și pledoaria lui Iuda sunt suficiente
pentru a fi puși la zid și împușcați cu gloanțe
înmuiate orbește în articolele Convenției Europene
a Drepturilor Omului.

Tu ai spus în *Predica de pe Muntele Fericiților*
„nu vă adunați comori pe pământ, unde le distrug moliile
și rugina și unde le sapă și le fură hoții, ci adunați-vă comori în Cer”,
acolo unde nu există decât un singur spațiu intravilan.

Dar ochii Tăi au văzut că interesele statului
au fost abandonate și revoluția înăbușită
în schimbul unor contracte de vânzare-cumpărare
și a unor împrumuturi acordate în nume personal.
Minciunile nu vor fi aruncate în brațele Tale,

căci știi deja soldul conturilor curente și al depozitelor bancare înainte de a fi completate declarațiile de avere și încărcate pe o platformă accesibilă publicului naiv. Prețul trădării îl cunoști.

Gurile lor vorbeau despre reforme și îmbunătățirea condițiilor de lucru, dar inimile reci erau lipite de fonduri de investiții și pensii private. Dorim să ne îmbogățim din orice, chiar și din suferința celor lipsiți. Declarația Universală a Drepturilor Omului este o foaie îngălbenită de timp și uitată într-un sertar administrativ. Cine o va mai cerceta?

Tu ne-ai învățat că Justiția și puterea funcționarului public nu stau în hârtiile de valoare deținute, în titluri de stat, certificate și obligațiuni, ci în dorința de a schimba societatea, de a face binele celor care stau înaintea lui și cer să li se facă dreptate neîntârziată! Și în timp ce robii tăi așteptau să fie dezlegați de lanțurile abuzurilor, Ana și Caiafa numărau cu grijă bijuteriile, cântăreau metalele prețioase și contemplau obiectele de artă. Dar am pășit în vistieriile lor și am văzut că acolo nu se găseau obiecte de cult, icoanele Tale fiind distruse de cei ce purtau semnul fiarei, plimbându-se cu autoturisme și mașini agricole pe drumul pierzaniei. Zădărnicește-le planurile și ai milă de credincioșii tăi!

„Bogații au sărăcit și au flămânzit, iar cei ce-L caută pe Domnul, nu se vor lipsi de tot binele”,
căci mai bună este o zi în Casa Ta,
decât mii în Palatul Justiției și al Puterii.

Alexandru DRĂGHICI

Picături

Căzută pe gânduri luna soarbe
din zațul nopții trecute.
Laptop-ul scrie cu litere oarbe
poeme fără de aripi, tăcute.

melancolii desculțe

Octombrie-n saloane reci se roagă
perfuzii vegetale s-o cuprindă
brancardierii toamnei fără targă
îi internează-n cer lumina blândă

Adăpostesc melancolii desculțe
printr-un azil de frunze, fără rost
acum, doar sus spre mânăstire
toamna-i frumoasă ca o zi de post.

Retroportret

Locuiesc o butură,
putregai fără rost,
numai ea îmi vorbește
de copacul ce-am fost!

Arhivele mării

Doar lângă tine
vocile florilor
încurajează lumina
iar arhivele mării
dau în vileag
dimineața noastră
ascunsă
 într-o ceașcă de ceai!

Laurian LODOABĂ

IARNĂ FLUIDĂ

câmpii albe fluide
orașe albe fluide
tavane albe fluide
periferii albe fluide
timp incolor fluid

venim pe cărări fluide
plecăm spre morminte solide
și totul se repetă monoton și fluid
până la următorul Big Bang

* * *

ochiul meu stâng
condamnat să vadă
în afară
ochiul meu drept
liber să vadă
înăuntru
au oboist
ca-ntr-o rană veche
durerea devine uitare
uitarea devine obișnuiță
până la despărțirea definitivă

OMUL DE STICLĂ
nu mai sunt omul de sticlă
nu mai sunt internaut
nu mai scriu pentru nimeni
scriu doar pentru mine
să-mi cicatrizez rănilor primite
de nicăieri de niciunde

carnea mea este tot mai lovită
și sângele de sub piele
tot mai greu

coagularea este o naiadă rănită
ce mă pândește mereu

un prieten s-a dus mult prea devreme
chiar după ce am luat cina în taină
palid cu degete alungite
ca-n Modigliani

* * *

un soare epileptic
îi umbrea fața –
între paranteze
plaja pustie
viața acestei femei

* * *

sunt tot mai aproape de pământul
pe care l-am călcat
ani în șir în picioare
fără să mă certe

sunt tot mai aproape
de trestiiile bălților
de cuiburile de lișițe
fără să le ating

sunt tot mai aproape
de libelulele albastre
de nuferii lucioși de baltă
și tot mai departe de stafia unui soare rece

sunt tot mai aproape
de scoicile care navighează
prin argila rece
pe căi știute de ele și neștiute
de mine

sunt tot mai departe
de sângele tău
care acum se risipește
în mine

Laura CEICA

Poem de dimineață

lucram la un abis
pe care după aceea mi l-ai spart tu
printre degete
ca pe un cub de zahăr
și am descoperit
pierind încet
ca o torță umedă
gingășia aceluia du-te vino
în care te destrami și te construiești
din nou și din nou
fără explicații și fără sunete
ca un vid
ca un portret

ca o tușă de pensulă
pe o pânză fără chip
și fără sfârșit

* * *

ființă amfibie
sunt
vin și revin
prin coridoarele-stringuri
ale timpului

* * *

Inimile universurilor
bat toate deodată
ca o resuscitare
fără contur
fără nevoia unei explicații

noi doi suntem tăcere
în nisipul ce se așterne
pe trepte de lumină necreată
în dansurile astrale
ale sorții

Otilia ARDELEANU

ereditatea unui viitor în vitro

sunt contemporană cu oamenii străzii oricât i-aș ignora
mă împiedic în sufletul lor gol învelit în zdrențe aruncate la pubelă
am felul meu de-a mă feri de privirile celor mai norocoși dacă așa se
numesc
cei care semnează o condică a ipocriziei tăcerii
sub zâmbetul teatral se ascund mirodensiile veacului
searbădă mentalitate a unora să treci cu vederea eroic malformațiile
prezentului
tehnologia ne-a luat-o înainte și totuși se moare decent
de-o gripă-două de-o poezie și ceva pe mansarde nașterile unde ideile vin
ca virusurile
imperiul fericirii traversează o traumă dezgustul pentru un viitor opac
dedicat cu semnătură anonimului gând neutru despre cum să scrii
melodramatic

într-un program soft la îndemâna oricui crede că simfoniile se confundă cu crivățul iernii
 sunt contemporană cu lipsurile de orice fel și cu neîncrederea în vecinul meu de litere
 uzmindu-se la încălcarea dreptului de a fi relaxat în exprimare de a lăsa peria iluziilor din mână
 de a face contur literei în profunzime și de a musti lașitate față de adevăratul scris
 nu cred că mă pot mândri cu ceea ce se desfide unanim din cuvânt
 sunt contemporană cu lipsa adevărului și asta mă declară mai mult ca oricând
 o inoportună care își freacă la plesneală mascula armă a reproducerii

dosar

suntem generația de polietilenă
 tot ce înghițim e de plastic
 poezia e pusă în țiplă
 să nu cumva să intre prin porii celui care
 o ating fie numai cu ochii plăpânzi de cerneala unui
 cer destrămat de zborul păsărilor
 din care literele cad într-un alfabet al uitării

iubirea este de plastic
 transparentă
 cu leziunile acestui prezent etirat

cuvintele au gust de plastic înghițit
 fără voie de regnuri înfometate

trăim chimic sperăm chimic
 ne distrugem chimic

mișc mâna pe hârtie și isc războaie de litere
 trupe trupe cu atribuțiuni social-armate
 ce bătălie pentru locul într-o carte

un adevărat roman viața cât o mașină blindată
 cutremură locul

adun toate foile scrise și le dau drumul
 într-o folie de plastic

Era în zori

era în zori
când aurora se îmbujora
era în zori
lumina-n evantaie
te chema și te sorbea

era izori
o inimă de mamă înflorea
bujori de sânge
pe a nopții nea
cu gheare uriașe
un vultur de-ntuneric
scormonea
în carne vie clonțu-i de rubin
rupea
tranșee de durere și de chin.
era în zori
și tu pluteai senin
spre mult frumoasa ta
mireasă de oțet și de venin...

era în zori
sirena îți cânta
pe sidefiul puf de nori
ultimul cântec de stea...

Nairobi, pământean Alcor...

Se despleteau, fuioare, zorii
și mă-mbrăcau, fără să știu
de ce lumina Aurorii
curgea, șuvoi carnal și viu,
Involburare prin toți porii...

Pluteau fluide emanații
prin aerul de vise plin
umplea alunecoase spații
Parfum de lotus și de crin,
se-nvălmășeau tandre vibrații...

În nesfârșit cântec de dor
pustiu și mlaștini înghițeau
tăcerea florilor ce mor
Sorbite de-adâncimi de hău
și fulgerau frânturi de zbor

Nairobi, pământean Alcor...

Grigore CURCANU

Definire

Sufletul poetului,
cine îl știe?
doar foșnetul umbrelor
din noaptea de vis,
el este totdeauna
altar necuprins,
o barcă de nuferi pe
calea pustie.

el face din beznă
cetăți de lumină,
din lacrimi fierbinți,
estuale de lotuși,
un arhipleag de iubiri
și totuși,
e anonimul
de serviciu pe tină.

de la geam
cu astre venite
să-l vadă,
o lume celestă îi pune tiare,
deși e firul de iarbă în toamne precare,
pomul cu roade
părăsit în livadă.

e o linie
între nadir și zenit,
un amurg sângeri
ce plânge când pleacă,
izvorul ce nici după moarte nu seacă,

își duce prin slove
o cruce de-argint.

Azi și mâine

nu știu cum pot să te pictez atât de des
mereu mai schimb câte o nuanță
cu pana dintr-un ieri
sau dintr-un mâine
pun sufletul pe șevaletul alb
din călimara mov eu scot atât de multe grații
cuvintele-s culori și lacrimă și pâine

la ochii tăi lucrez destule nopți
cu zoaiele la geamuri printre stele
când cerul pleacă obosit de la fereastră
iar mi te alint cu slove dulci
și tot așa
de cade geană peste geană
din echinocși în echinocși

nu știu cum să te pictez mai bine
să fie sinonimul mai perfect
când nu mai pot mă furișez în mine
mă feresc de toți
într-un azi sau într-un mâine
mai defect

Ecoul

de câte ori îmi ascult propriul ecou
să nu mai știu
cum se înmulțesc pisici birmaneze
mă bandajez
cu sunete venite
din anii
când buze îmi fredonau doine
când urzeam pe mosorul timpului odiseea juvenilă

mă afund în mine
să nu mai văd
cum salcia își leapădă ultima frunză
galbenă cu nuanțe de sânge
atât de tristă

ca o înmormântare de idoli

îmi ascult foșnetul inimii
ca o toamnă
ca o toacă la schit
în mâinile albe ale maicii cu ochii de jad
anii mei
îi văd înfloriți a doua oară
în merii de la marginea drumului

ca să nu simt
cum plânge pădurea
mă aciuiez
în sufletul meu
cu rizomi de primăvară
acolo învăț abecedarul tăcerii absolute

ca să nu mă cunosc
mă învelesc
cu podoabele serafimilor
ca să te pot iubi
te caut dincolo de mine
unde aripile noastre încolțesc în nisipuri

Doina ROMAN

testament provizoriu

îți las ție poeziile bune
alege tu ce crezi că nu e praf și poate fi ținut în minte
măcar o zi
poți să rescii dacă te simți în stare
poezia bună ar trebui să fie anonimă
să circule pe buze
să curgă prin inimi
și să vezi prin ochii ei
și nimeni să nu știe cine e autorul
toți să creadă că s-a născut în mintea lor
așa se va întâmpla la momentul potrivit
toate numele scriitorilor se uită
rămân câteva fraze dacă au spus ceva memorabil
se mai întreabă oamenii câteodată

cine a spus asta?
și rîd și nu le pasă
de ce le-ar păsa, de ce ar ține minte
cui aparțin cuvintele
de vreme ce ele sunt libere
se așează cum vor în capul oricui
oricine poate să rescrie orice
schimbînd sau adăugînd câte ceva
ca și dragostea, cine se mai întrebă
cine a născut-o
de vreme ce ea circulă pe buze
curge prin inimi
și vezi doar prin ochii ei
e aceeași de când e lumea
pururi rescrisă
înlătore și dătătoare de aripi sau moarte
deci îți las ție poeziile mele și dragostea
și nu te teme
totul va fi uitat la momentul potrivit

Căine

am în inima mea o cățea roșcată care stă și așteaptă să-i dau lesa jos
dar sunt prea dură
îi spun, stai acolo și nu mișca
nu las pe nimeni să mă atingă
și ea mârâie și eu îi spun din nou
dacă e cazul te strig, îți dau drumul, și ea oftează și așteaptă
am o cățea roșcată în inima mea care vrea să iasă
iar eu îmi vîd de scris și de treabă și torn apă peste ea
când se încinge și nu mai are răbdare
și nimeni nu știe că ea este acolo.
am o cățea roșcată în inima mea care vrea să iasă
dar sunt prea dură cu ea și o țin sugrumată uneori și-i spun
stai jos, culcat, vrei să știe toată lumea că suntem cățele amîndouă?
vrei să-mi distrugi poeziile?
am o cățea roșcată în inima mea care vrea să iasă
dar o țin ascunsă, nu-i dau drumul afară decât noaptea uneori
când ticăloșii dorm
îi zic apoi, știi că ești acolo așa că nu fi tristă, am grijă de tine
și nu te las să ajungi pe străzi,
stai acolo, că stai bine

și dormim așa împreună
 și e destul de frumos ca să merite totul
 e dificil să faci să plângă
 o femeie care are în inimă o cățea roșcată
 iar eu nu plâng niciodată

Liliana BĂDĂRĂU

De zidit

Ceasul olarului
 roată de aur
 ce-mpărățește
 zvelte lumini revărsate-n gol
 comoara dumnezeiască din lut
 spre-ntinerirea clipei-întâi

sufierea domnului
 de-ar pune în adam
 noul altoi
 sau de-ar croi cu dalta
 noua evă
 un altar în coastă
 clipa strivește veacul lumii
 cu-acelaș mers
 pe roată

părtaș al veșniciei
 olarul
 grădinar de oase
 răcește suflete-n cuptor
 cu podul palmei calcă lin
 bulgărul inimii
 ce-și cerne blestemul
 pe viermii timpului
 ce-au mistuit otrava ispitelor
 sfâșiate-n sare
 iubirile-n aerul tare
 din nu știu ce vară
 o umbră de nuc
 în smalț s-a zidit

locuiseră mai demult
în trupuri superbe
azi o ploaie de plumbi
biciuiește cu foc
săpând alte chipuri
greu deslușite
fără culoare
închipuirea dă contur

iluzii
un copil durează
un turn la castel
o fecioară ține în mâini
o cană cu lapte
un bătrân potrivește
o pipă de lut

Ca după foc

S-a bătut în cuie poarta
la intrarea în cetate
s-a făcut stană de piatră
tronul marilor puteri
cailor și-au pansat copita
în perne de catifea
iar armurile zac frânze
lângă crucea drumului

toate lămpile de gaz
s-au golit și spart azi noapte
cercul vieții-i doar rugină
gându-i sterp sufletul lac
nămolit de-amărăciune
cumpăna fântânii moarte
s-a-nțepenit în cer
strugurii își gust-amarul
pe cărbunii fumegânzi
doar într-un căuș de apă
se oglindește îmbrățișarea
îndrăgostiții caută hotarul
sărutărilor cu partea lor de cer

rubinele iubirilor
se arată-n lume
din tărâmul uscăciunii
aplecate-nspre firul ierbii
pândesc clipa de plecare
iubirea

s-au trezit doi melci din somn
adăpostiți în firul ierbii
așteaptă drumul
reînceperea
din tărâmul uscăciunii
înspre ape aplecat
oricât ar umbla de-ncet
viața se strecoară
zorind lumea
în lume

Norina IONESCU

Primăvara mi-a înflorit inima

Într-un pom de liliac
Care respiră cerul
Și-mbracă pământul
Cu parfum de vis.
Simt
În fiecare floare mică
Toată bucuria din petale
Jucându-se cu vântul și cu Soarele
Cu ploaia și cu stelele
Prin sufletul meu,
Fragil cristal de stâncă,
Colorându-l cu iubire
De anotimp mov,
Plin de timp proaspăt
Și ochi îndrăgostiți
De viață.

Mi-a înflorit primăvara
Din inimă
Într-un pom de liliac!

Dragostea nu se urcă pe scară ca s ajungă la inima

Chiar dacă mai face uneori acrobații care o tulbură
Pur și simplu curge intuitiv, neîntrerupt, ca apa
Poartă firesc sensul prin toate meleagurile anotimpurilor
Merge în direcția aerului proaspăt
Cuprinde în lumina caldă
rostește fără vorbe adevărul știut din toate timpurile
Făcând infinit din timpul care i-a mai rămas.
Dragostea prefăce negura în senin mântuit
Așterne pace peste oglinda în care chipul privește sufletul
Lucrează neobosită în toate schimburile
presară licurici pe toate căile fricii
Lasă curajul să își spună cuvântul
Netezește bolovanii grei ai umilinței
Mângâie sângele înghețat în rănile adânci
Vindeca umbrele ținându-le de mână
Iar suspinele le transformă în adiere de miazăzi.
Dragostea își face semnul crucii în fiecare dimineață
Stropește cu viață orice zâmbet prăfuit
Îmbracă îngerii în alb și le pictează aripile
Colorează visele copiilor
Deschide evantaiul vieții
Unește cerul cu pământul

Dragostea nu moare niciodată

Soarele mă ține de mână

De la apus
Până pe marginea
Răsăritului
Așa pot să simt iubirea
Țesută
În plasa de lumină
Care ține împreună
Toate firele de praf
Dându-le sens.
Aerul mă ia în brațe
În nemărginire
Ca o mamă blândă
Care mi deapănă
Amintirile din copilărie.

Răsar cu bucurie
Ca o luna nouă
Dintr-o viață veche
Cu poezia ținându-mi de sete
Când mă uit în ochii mei
văd lumea cu alți ochi.

George CEAUȘU

SABIA LUI DAMOCLES

De-un fir de păr stă agățată
O sabie ce dă fiori,
Iar noi cu inima-nghețată
Cunoaștem riscul apriori.

Oricând firul se poate rupe
Așa, după cum spun poeții,
Când inima își întrerupe
Bătăile... propice vieții!

De-un fir de păr stă agățată
O sabie ce dă fiori –
Ce se desprinde deodată
Și ne transformă-n călători!

PRIGORIA

Prigoria stă la noi
Patru luni, vara – și-apoi –
Pleacă unde-i cald și bine
Și-unde –s insecte și-albine.

Pe cât este de frumoasă –
Pasărea-i și dubioasă –
Căci la fel precum lăstunii...
Soarbe lacrimile lunii!

Dând la avat de pe-un cheu
Într-o noapte – chiar și eu –
Am zărit-o cum se-adapă...
Din lacrimi și nu din apă!

TINERI AUTORI

Ștefan Tudor BACIU

Ștefan Tudor Baci (n. 2004, Iași), student la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. A debutat cu poezie în revista „Zona Literară”, publicând ulterior și în „Planeta Babel”, „Timpul”, „Noise Poetry”, „O mie de semne...”, „Steaua”, „Tribuna”, „Matca Literară”. E prezent în antologia *Poemele izolării*, Editura Muzeelor Literare Iași, 2022. A obținut premiul revistei „Ateneu”, la a XLI-a ediție a Concursului Național de Poezie „Poni Luceafărul...”. A participat la mai multe lecturi colective ale Atelierului de lectură Junimea XXI și la Noaptea Albă a Poeziei organizată în cadrul Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași – FILIT. Are cronică permanentă în revista „Convorbiri literare”.

seara târziu grifonii

se ascund în ficusul din casa scării
trotinetele merg singure pe străzi
manechinele din vitrine chicotesc malefic
în astfel de momente
o las pe Giulia să doarmă
scot capul pe fereastră

și văd aurora boreală
blocurile distruse de grifoni
ascult câinii cum latră
avioanele cum decolează

în răcoarea nopții cerul
îmi varsă-n gură constelații

pană de curent

când instalațiile se sting
Alexia ridică monștrii de sub pat
și-i bagă-n noptieră
îi împăturește
ia cutia cu papiote
și-mi coase cu fotoni pieptul
stau cuminte
mă atinge

ventuză cu sânii
respirația-mi sapă-n piele tranșee
iar din când în când cuvintele
mi se zbat în vene

de fapt nu-i nimic de zis
aici în locul de veșnică odihnă

mă strâng cocon între labiile
moi ca un castel de perne

ecografii în x

*

n-am probleme cu alcoolul
în stomac țin un complex de băi termale
unde toate rudele și prietenii mei
din copilărie plonjează-n acid gastric
fac saună mese rotunde joacă
poker se ciondănesc știam eu
că nu degeaba mă gâdilă ceva
în zona superioară a abdomenului

când medicul mi-a arătat ecografia
mi s-a părut de-a dreptul sinistră
m-am uitat cruciș noroc că eram
prea beat ca să-mi dau seama
cum va arăta stomacul meu când toți
locuitorii din mațe vor muri de cancer
cimitirul bâlbâșilor

*

ca să-mi treacă migrena mă îndeși
într-o șosetă și-i faci un nod
strâns cum numai tu știi aici
e beznă de cele mai multe ori
mai scapă câte o rază de lumină
până la urmă soarele și-l face omul
cu mâna lui tu luceai
udă șiroaie derutai semafoarele

*

atât a rămas de făcut
ți-am invadat coapsele
cu setea unei hoarde de barbari
ți-am supt texturile când jucăm
ruleta rusească promit

că nu uit să-ți strâng
gloanțele de pe coapse

mi-ai îndesat Cartierul în șosetă
cu diminețile lui budiste cu tot
și pot vedea curcubeul urât
din cealaltă parte a orașului
mă rătăcesc în grădini de bloc
îți caut parfumul pe sub unghii
în săpunul cu care m-am spălat azi-noapte
aici diminețile-mi râncezesc
în nări multe femei tăvălite
în curcubeie stoarse
în jartiere le-am gustat
pe toate puțin câte puțin

*

nu demult mi-am borât panteonul
din stomac toate băile termale
și ruletele rusești sunt eu
pesimist în realitate nici n-au apucat
să moară

iar acum dacă mă uit mai bine
în sensibilitatea mea la lumină ești
la fel de magică – un mic dejun
pregătit devreme înainte să fugi
în orașul din șosetă

*

nu cumva să crezi că te iau
la mișto după o astfel de beție
mă scufund cu spatele-n cicatricea
de sub sân ca să înțelegi
cum finele proeminențe sunt
de fapt niște adevărate saltele
și cât de mic sunt
o poveste în toată regula și nu doar
că mă spui ci mă denaturezi
să nu afle nimeni cât de plictisitori
suntem de fapt

POEZII DE IERI PENTRU AZI

AI. BELDIMAN

Vornicul Alexandru Beldiman (1760-1826) a scris o epopee de 4266 de versuri intitulată *Moldovii întâmplare după răzvrătirea grecilor, 1821*, publicată pentru prima dată în 1861 la Iași la Alexandru Balica. Reeditată de M. Kogălniceanu în *Cronicele României sau letopiseștele Moldovei și Valahiei*, ed. II, tomul III, București, 1874.

**Tragodia sau mai bine a zice jalnica Moldovii întâmplare după
răzvrătirea grecilor, 1821**
(fragmente)

[Invocația]

Ce necaz, ce osîndire, vai mie! ce foc amar,
Ce trăsnet și ce lovire, ce otrăvitori pahar.
Cine-au socotit vrodată, cine-au putut pune-n gînd,
Jalnica țării stricare s-o vază așa curînd?
În ce stare, amar mie! te cutremuri cînd privești
A lacrimilor năvală, chip nu este s-o oprești.

.....
Aice am trebuință de Iraclit să aduc,
Starea Moldovii să plîngă, sau să pui să scrie lung.

[Parada eteriștilor]

După prînz la noă ceasuri, încă păr-a nu toca,
Năvală mare de oameni, cela pe cela călca ;
Întreb ce-i ? îmi spun că oastea trece pe uliță-n sus,
Dar c-o paradă ciudată încît nu este de spus.
Alerg, mă duc la fereastră, stau și eu ca să privesc,
Și văz, ceea ce vrodată a mai vedè nu gîndesc.
Mai întîi trîmbacii curții, călări mergînd trîmbița
După ei, călări doi preuți, falnici încît nici căta
Amîndoi cu șishanele, greci, dar bine îmbrăcați,
Cît n-aveau deosebire din ostașii ceilalți.
Unul dintre doi cocardă avè și purta la cap,
Iar altul de fir o cruce o pusese la potcap.
După dînșii, într-o butcă, un arhieru vinè,
Cu omofor peste rasă, și-n mîină cruce ținè.
Sîrb era arhierul, cîrn la nas și rău făcut,
Un vînturători de lume, fățarnic, mult prefăcut,

După ei începè oastea, arnăuții toți în rînd,
Îi privei cu mare fală, giucînd caii și mergînd.
Mai la urmă Hiliarhul, îmbrăcat foarte curat,
De a sa ofițerime se afla încungiurat.
Muzica italienească după dînsul răsuna,
Îți părè pe pămînt Aris, și dînd pildă îndemna.
Și-ndată artileria cu șef și artileriști,
Și pentru mai mare fală, cinci-șase din eteriști.
Anastasi Pezodromul era întru acest hal,
Încît făcè mare silă, a putè să stè pe cal.

Enicerii de mîndrie, îngîmfați cît nu s-au dat
Vindè cu o fală mare acele ce au prădat ;
Blane, straie și odoară, cît văzînd te minunai,
Iar aere, antimisuri, erau harșele pe cai ;
În stihare și-n feloane, mulți se primblau îmbrăcați,
Cu alte multe odăjdii, spre vînzare încărcăți ;
Prinse de fer și de sîrmă, grele încît se putè,
Sfinte hărăziri de ctitori ce de rîvna lor ardè,
Evangelii de preț mare, sfinte potire cum vrei,
Care de care să vînză, să gîlcevè între ei.

.....
Iau obraz mult enicerii, de ustale n-ascultau,
Toți să tăvăleau prin crîșme, și precum vrè se purtau.
De-a lor răcnete cumplite, ulițele răsunau,
Butcă de trecè, trei-patru în coadă se aninau ;
Răcnè și da din pistoale, cel dinuntru nu sufla,
Poți închipui cu mintea, în ce stare se afla ;
Din pistoale, zi și noapte, slobozè neîncetat,
De fugei, dai peste dracul, unde nu l-ai căutat ;
Mulți răniți din întîmplare, alții căzuți morți pe loc,
De făceai vro arătare, răspuns era : „Zarar ioc”.

.....
În niște așa prelejuri, cînd pistoalele juca
Cine îndrăznea o strună ca aceasta a călca ?...

Poezia română clasică, vol. I, Minerva, 1970

ARTE POETICE LA ROMÂNI

D. CARACOSTEA

Poezia română de azi

Pentru a judeca drept și temeinic mișcarea noastră poetică de azi, se cuvine să o punem în legătură cu întreaga evoluție a poeziei lirice la noi, apoi să o studiem în principalii ei reprezentanți și, în sfârșit, să ne dăm seama de trăinicia, de perspectivele ei de viitor, potrivit nevoilor tot mai accentuate ale literaturii române.

Cercetînd dezvoltarea poeziei noastre lirice din întreitul punct de vedere al izvoarelor de inspirație, al motivelor predominante și al publicului la care se adresează, suntem izbiți de un fenomen ce se repetă constant: orice dezvoltare a poeziei în sensul popular-poporanist e urmată de o perioadă caracterizată prin creșterea năzuințelor către un ideal mai înalt în artă. E atît de constantă alternanța aceasta, încît, dacă n-ar fi prea pretențios, am pute-o numi: legea evoluției ritmice de pînă acum în poezia română.

În adevăr, poezia primilor Văcărești, o bună parte din aceea a lui Conache, are un netăgăduit timbru popular. Cu I. Văcărescu, dar mai ales cu Gr. Alexandrescu, poezia noastră se îndrumază către o poezie mai înaltă, mai bogată, așa cum trebuie să fie poezia cultă. Cîteva din poeziile lui Alexandrescu, de pildă *Anul 1840*, sunt realizarea unor concepții ce pot prezenta un interes universal. Dar publicul era prea puțin pregătît, viața obștească prea puțin organizată și nevoile generale ale vremii prea urgente, pentru ca poetul să-și poată închina toate puterile numai chemărei lui de poet. Poezia devina ajutătoare a aspirațiilor practice ale neamului. Îndeosebi Alecsandri, privit în totalul activității lui, e poetul acelor vremuri.

Aceasta este starea poeziei române cînd se ivi personalitatea puternică a lui M. Eminescu. Marele lui merit, după însăși formularea d-lui T. Maiorescu, e de a fi înveșmîntat artistic în versurile lui „o parte din cugetările și simțirile ce ajută deopotrivă inteligența europeană în artă, în știință, în filosofie”.

Cu Eminescu poezia noastră era pe drumul cel bun.

Dar post-eminescienii, afară de personalitatea d-lui Vlăhuță, care reprezintă o notă aleasă nu fac decît să răspîndească motivele maestrului: are o vreme cînd se credea că orice e pesimism, prin aceasta, chiar este și poezie. Apoi, calitativ, lirismul scade, devine o etalare nestîmjenită a sentimentelor obișnuite – o adevărată orgie de lirism ieftin. Urmarea fu că privirile începură a se îndrepta spre vechiul făgaș popular, cătînd a-l lărgi.

Domnul Coșbuc a fost poetul acestor năzuințe. Dacă d-sa a înviorat unele motive populare, dacă a dat expresiune puternică și adesea minunat de potrivită unor simțăminte ale păturei țărănești, dacă e remarcabil în epică, trebuie să recunoaștem că e inferior în e privește calitatea concepției: poezia d-sale are puțin răsunet în cerebralitate, ideatiunea e rudimentară.

Felul acesta însă, mai potrivit cu nivelul general, devine o modă. Mulți încep a crede că tot ce e notă țărănească e și poezie.

Scăderea poeziei române în privința calității sufletești e mai vizibilă la unii poeți, mult apreciați azi, care aparțin acestei direcții. Deschideți, de pildă, operele d-lui Iosif: *Patriarhale*, *Credințe*, *A fost odată*, și veți fi izbiți de lipsa năzuințelor către o poezie întreagă, superioară. Dl. Iosif e un suflet simplu. Firește că simplitatea, bunul-simț, echilibrul sunt însușiri prețioase, dar sufletul nostru are nevoie de ceva mai mult și acel ceva în zadar l-am căutat în opera acestui poet.

Scăderile îndrumărei poporanisto-naționaliste apar și mai limpede în opera d-lui Goga. Aci sunt aproape înălțate la rangul de sistem. De bună samă că, în împrejurările de azi din Ardeal, poezia d-lui Goga e firească. Eroarea e când se consideră poezia aceasta ca o poezie model, durabilă. Fără îndoială că sunt în opera d-lui Goga câteva accente puternice, care emoționează, dar adesea emoțiunea noastră e sporită tocmai prin natura accentelor naționaliste, independent de forma ce le-o dă poetul. Restrângerea orizontului poetic se poate vedea din multe bucăți ale acestui poet. În *Cîntăreților de la oraș*, dl. Goga ne spune lămurit că poezia și sănătatea sufletească sunt numai la țară. De aceea nu suntem prea mult surprins când ajunge să ne cînte figura interesantă a lui Lae Chioru sau când teme lirice importante, cum e tema morței, sunt coborâte la nivelul din *De o să mor*.

Față de aceste exagerări, o reacțiune, un contra-curent, trebuia neapărat să se ivească.

Pe când post-eminescienii se pierdeau în imitarea maestrului, se afirmă tot mai hotărît o personalitate ciudată din multe puncte de vedere: dl. Al. Macedonski. Apare mai hotărît în literatură prin volumul *Poesii* din 1881. Nimic de samă în acest volum. Patriotismul vechi, declamator, alături de un umanitarism fără consistență, concepții confuze, jocuri de versificare, ca bunăoară imitarea sunetelor bătăliei sau ale clopotelor la înmormîntare – și toate acestea diluate, fără imagini caracteristice – iată notele ce fac fizionomia acestui volum. Rar întâlnim cîte un vers expresiv. Dar volumul *Excelsior* apărut la 19895, după 15 ani, ne surprinde prin o lărgire a orizontului poetic, prin o gamă bogată de sentimente, de la cele mai suave, înălțătoare, ca în *Noaptea de mai* pînă la cele mai brutale, bizare adeseori, ca în *Faunul*. Găsim și aici unele exagerări, dar orice spirit neprevenit va

afla și poezii în adevăr frumoase. O treaptă mai sus în evoluția scriitorului e cea reprezentată prin *Forța morală* (1900), în care sunt publicate unele din cele mai izbutite poezii ale sale, între altele *Noaptea de decembrie*, cam încărcată cu amănunte, dar puternică prin ideea ce o însuflețește, *Mănăstirea*, *Avatar* și acea minunată *O umbră de dincolo de Styx*.

Privită în totalul ei, opera d-lui Macedonski ne izbește prin înclinarea constantă de a se apropia de mișcarea generală europeană în poezie, apoi prin năzuința poetului de a realiza o artă tot mai înaltă, mai idealistă. O mare grijă de formă, o nuanțare, o bogăție de colori unică în poezia noastră sunt alte însușiri ale părții izbutite din această operă.

De ce n-a prins? Pentru că scriitorul era prea inegal, pentru că adesea exagera, pentru că în multe bucăți lipsește simțul de compozițiune – arhitectonica lui e slabă. Finalurile adesea strică unele poezii; citiți finalul din *Neron*. Apoi d-lui Macedonski îi place să alerge din după o originalitate silită, adeseori macabră, cum face în *Resmerița morților* și în alte bucăți. Toate acestea unite cu o înclinare nestăpînită de a face personalități nepermise în polemice, etc... au stricat mult reputației acestui scriitor și sunt atîtea cuvinte pentru care n-a izbutit să se impună.

În acelaș timp se manifestau alte personalități interesante. Șt. Petică încearcă să fixeze în poezie unele senzații rare, imprecise. O parte din poeziile lui îți fac impresia unor complicate arabescuri de sentimente. Iuliu Săvescu, cîteodată mai clar, a dat unele lucruri remarcabile, bunăoară armonioasa *La Fîntîna Blanduziei*. Ambii au avut sfîrșit trist, au închis ochii în împrejurări dureroase fără să fi dat în o operă definitivă măsura talentului sădit în ei.

Mai cumpăniți sunt alți poeți noi care nu pot fi grupați alături de poporaniști: D. Nanu, interesant îndeosebi în nota mistică, dar prea puțin concentrat pînă acum; D. Anghel, mai mult un delicat și fin artist decît poet de adînci concepții; P. Cerna, un suflet cu reale însușiri poetice, o minte relativ mai bogată ca a celorlalți, nu s-a pătruns însă de adevărul că la un suflet nou se cere și o formă nouă și că nu e îngăduit azi poetului să nesocotească ultimele evoluții ale poeziei, căci se poate adesea să aibă concepții care pentru a fi realizate deplin cer tocmai stăpînirea mijloacelor de exprimare artistică: iată, de pildă, o poezie cu concepție simbolică *Floare și genune* redată prin vechi mijloace care fac să încarce poezia cu lucruri de prisos. În alte bucăți ale acestui poet: *Șoapte*, *Plînsul lui Adam* etc. insistarea asupra unor locuri comune de gîndire întunecă valoarea poeziei. Ultimele producțiuni ale acestui poet sunt în vădită scădere față de cele anterioare.

Astfel nevoia de o îndrumare nouă era din ce în ce mai simțită.

Nu e locul aici a judeca întru cât *Vieața Nouă* a corespuns acestei nevoi. Tot ce putem spune e că pe cînd unii, pentru a se călăuzi în mișcarea noastră de azi, își întorceau privirile spre trecut și căutau să scoată de acolo îndemnuri pentru prezentul așa de diferit de acel trecut, pe cînd alții căutau să-și sprijine autoritatea pe cutare sau cutare paragraf din te miri ce tratat de estetică, pe cînd cei mai mulți dibuiau în întuneric, meritul acestei reviste e de a-și fi dat samă de adevărul că o literatură, ca orice organism care vrea să trăiască, are nevoie continuă de apropierea, de însușirea de elemente nouă. În revista aceasta s-a dat o deosebită luare aminte manifestărilor artistice recente ale sufletului contemporan. Ea este în primul rînd o revistă modernistă – și nu e puțin lucru să păstrezi măsura și să știi să alegi ce e trainic din învălmășagul manifestărilor nouă.

Ceea ce caracteriza majoritatea producțiunilor lirice în perioada de la Eminescu încoace era etalarea sentimentelor ieftine, o frenezie a lirismului. Dacă dl. Hétrat va fi socotit cîndva ca unul care a reacționat mai statornic împotriva felului acesta inferior de a se concepe lirismul, aceasta nu va fi puțin merit pentru d-sa. Lirismul d-lui Hétrat e un lirism redus, discret. Cînd un sentiment personal prinde a se închea în opera d-lui Hétrat, d-sa sau alege anume formele cele mai reduse, trioletul, rondelul, cel mult sonetul, sau face să reiasă acel sentiment din o realitate înfățișată aievea. Găsim în forma d-lui Hétrat însușiri alese de concentrare, de stăpînire a versului, apoi o arhitectură riguroasă. Spre deosebire de dl. Macedonski, finalurile d-lui Hétrat fac să crească valoarea poeziei, sunt adevărate totaluri estetice. Dar dl. Hétrat nu e un suflet deschis inovațiilor.

Acela care avea să introducă în poezia noastră sufletul nou și mijloace potrivite este Ervin.

Unii, deprinși cu felul înfrigurat și declamator al sentimentelor din lirica noastră curentă, sunt surprinși de poezia aceasta nouă, atît de fină, atît de depărtată de ceea ce ni se dă obișnuit. Sentimentele însă evoluează și ele cu dezvoltarea individului: se intelectualizează la cei care trăiesc în lumea ideilor. Domeniul acesta al sentimentelor intelectualiste, fine, e domeniul poeziilor lui Ervin. De aci nu rezultă însă că e om poezie fără putere. Cetească cineva minunata *Per aspera*, dar mai ales seria de poeme *Lumini de fulger* pentru a se încredința dacă stările de sentiment ce alcătuiesc fondul acestor poezii nu pot fi încercate decît de un suflet deprins a trăi pe înălțimi, aceasta nu exclude, cînd concepția o cere, energia accentului.

Dl. I. Minulescu, un netăgăduit talent, pare că renunță la exagerările care i-au stricat multe concepții frumoase și ne dă poezii din ce în ce mai izbutite și mai gustate, pe măsură ce se pătrunde de adevărul că simbolul

nun implică obscenitate și că notele prea căutate și impresiile prea subiective nu intră în domeniul artei.

O pleiadă de tineri: Cruceanu, Gherghel, Speranția, Stamatiad și alții se manifestă în aceeași direcțiune și îndreptălesc a aștepta producțiuni tot mai alese.

O mișcare literară nouă există. Ea s-ar putea caracteriza, în scurt, prin năzuința de a se întrona definitiv ideea, în sensul larg al cuvântului, în poezia română și prin grija de a statornici legături între ea și mișcarea poetică generală europeană.

Rămîne să vedem sorții de izbîndă, perspectivele de viitor ale acestei mișcări.

Să nu ne surprindă faptul că azi această poezie n-a pătruns încă în marele public: orice inovație s-a adresat la început unui cerc restrîns.

Înviniuirea că această poezie nu urmărește decît înfăptuirea frumosului, atunci cînd neamul nostru suferă de atîtea rele, ne pare fără temei, pentru că nu de la poezie, nu de la emoțiunea estetică, ci de la alți factori trebuie să așteptăm înlăturarea dureroaselor stări sociale de azi.

Realitatea practică își are legile ei, ea beneficiază prea puțin de intervenția poeziei – pe cînd aceasta, pusă în serviciul practicei, pierde foarte mult: însăși trăinicia ei.

Poezia aceasta nouă să-și împlinească menirea; realizarea emoțiunei estetice potrivit sufletului modern. Ea poate avea, în literatura noastră, o importanță mai mare decît însuși genul în care s-a manifestat pînă acum, cel liric. Căci, mlădiind limba, făcînd-o aptă să noteze sentimente mai complicate, mai fine, mai nuanțate, o pregătim pentru genuri ca romanul de analiză, drama de conștiință etc.

Deci, din toate punctele de vedere, direcția aceasta modernistă ne pare îndreptățită: ea corespunde la reale nevoi literare.

...Pot stărui pe calea aceasta scriitorii noi, neturburați de îndoieli, de contradicții interne, căci mai presus de orice critică, de orice preferințe trecătoare ale publicului, puterea care, în literatură, ca și în alte manifestări, coboară și înalță personalitățile și determină curente sale – necesitatea.

Din Poeți și critici despre poezie, Editura Albatros, București, 1972, p. 56-62

POEME ROMÂNEȘTI ÎN LIMBI STRĂINE

Adi CRISTI

Der zweite Gnadenzustand

Schenke mir Aufmerksamkeit.
während ich nicht mehr da bin
Schau dir meine Nacktheit an
als ob man durch ein Rohr schaut
durch die der Wohlstand floss
Schenke mir Aufmerksamkeit.
wie meinen Weggang sehen würdest
und würdest mich finden
in Form eines Pendels
oder ein Schatten, der vom Wind bewegt wird
Schenke mir Aufmerksamkeit.
ich bin nicht mehr da, aber ich existiere.
in deiner inneren Geste
um sich an mich zu erinnern.

Traducere în limba germană: **Mircea M. POP**

Virgil DIACONU

Umarmung/ Îmbrățișarea

Wenn ich meine Arme öffne, um dich zu umarmen,
dann bin ich ein Kreuz...

Aber ich will kein Kreuz sein
weil sie mich immer daran erinnert
des Gekreuzigten.

Ich würde dich lieber in meinen Armen verstecken,
denn die Umarmung ist eine besiegte Kreuzigung...

Ja, meine Umarmung ist größer als die Welt!

Traducere în limba germană: **Mircea M. POP**

Gellu DORIAN

Die letzte Zigarette

Die meisten von ihnen sitzen bläulich in ihren Häusern,
wie das Alter, wenn man geboren wird
in dem Kind, das sitzt
am Rande eines Gewässers
Charon beim Reparieren seines Bootes zuzusehen
alt mit unzähligen Lustrum,
Kind immerhin
wenn du dich selbst erstaunt anschaut
durch eine Rauchwolke
an dessen Ende
Gott sitzt mit tausend Rauchern am Tisch
die er an Lippen
die letzte Zigarette abwischt.

Traducere în limba germană: **Mircea M. POP**

Doina HARNAGEA

L'homme seul

Dans sa chute, à lui,
Au haut, l'homme a crié
Une grande douleur
Telle qu'un ciel fermé.

Ils lui restent profonds.
Murmurant dans la poitrine,
Une larme de sang, la plainte incessante,
La parole non dite, le regard vide
Et son espoir vif, qui meurt lentement.

Il se crucifie toujours
En se rappelant des souvenirs
La caressante lumière
D'heureux azur.

Gelé par l'effroi,
Captifs sous le ciel,
L'univers vide
Ne lui donne aucune réponse.

Rien qu'un ange égaré,
Avec le cœur brisé,
Cache son visage
Dans la terre muette.

Le coureur

Je n'ai trouvé aucun endroit
Dans l'univers de personne
Et le mien est entassé de rêves
De courses vers des horizons impossibles.

Sur mon chemin parmi les abîmes
Aucune épaule ne s'est arrêtée...
Sur laquelle reposent mes pensées,
Aucun bras ne s'est penché.
Sur lequel appuyer ma faiblesse
Et mon pied s'est acheminé à travers le temps
Comme au-delà du bord d'un gouffre.

Des draps de ténèbres
Descendus des cieux incompris
M'ont couvert du manteau
Des gens perdus dans le monde.
Après de longs passages invisibles parmi eux,
Quelques-uns me demandent
Où je fus partie
Presque tout le temps de ma vie.

(din volumul *Au-delà du silence*, Éditions du chante de l'Étoile, Lieu dit Dalot, France, 2018)

Traducere în franceză: **Aurel CIOAREC** și **Ioana AVASILOAEI**,
supervizor **Diana GRADU**

Niculina OPREA

A l'approche définitive

A l'approche définitive
une curiosité de lierre couvre mes yeux.

Autour de moi – une jubilation extraordinaire.

(Il se peut que quelqu'un monte aux cieux et que je l'ignore,

il se peut que quelqu'un en descende et que je ne le voie pas).

Une étrange musique derrière le tableau antique.

Une beauté infinie sur le corps
qui ne se confesse pas
à l'humiliation.

Les choses inaccomplies font des galipettes près des chevilles.

Tournant mon visage, je reviens à la prière.

Même si au mur de l'église les serpents grouillent –

moi seule je sais que je ne suis plus la même,

mais le noyau ayant renfermé en lui
la partie blanche du monde.

Reflets d'eau

Des reflets d'eau t'ont accaparé
dans lesquels la mémoire
a déversé ses souvenirs.

Ces temps-là
- je parle de ces dernières années –
se glissent fixant la vérité sur la nuque.

De ma peur naît le froid.

Les cloisons de la pièce se resserrent
autour du rosier japonais,
il défie les lois
et fleurit,
encore.

Je ne sais pas
de quel côté des ténèbres tu te situes.

Impuissante,

je me penche
aux bords de l'inconnu.

Les faces des objets
commencent à intersectionner
de nouvelles dimensions:

je tombe sur des fragments
de consonances perdues par des rossignols.

« La peur est un mensonge » – disais-tu.
Je tente d'entrer
dans la peau de ce souvenir,
bien que les battements de cœur contraignent la carotide.

Au-delà du cercle

Ces règles du cercle
broient mon être.

Je broie mon ombre toute seule :
je verse les menus débris
sur la poussière qui s'étale
telle une carapace oubliée.

Segmenter cette illusion
est la seule chose qui me préoccupe
lorsque je regarde le reflet de mon visage
dans ces jeux d'ombre chaotiques.

Dans le froid du miroir
je me sens bien mieux :
dans ce vide
émerge
le souvenir d'une matinée moite.

La forêt de l'enfance est restée au-delà du cercle
et triomphe
toujours.

La cage du rossignol

L'araignée
fait des pirouettes sur les ombres du sommeil.
Au-dessus d'elle
les horizons tissent des sortilèges.

Traduction par **Nicole POTTIER**

Constantin NOVĂCESCU

c'est à peine si je perçois les signes du lieu
le nombre se déploie dans l'éther
des gouttes de lumière miraculeuses caressent le néant

des mondes naissent des choses naissent dans un temps figé
dans le silence bouleversant de l'ange
naissent des âmes

le silence de lumière de l'ange
la naissance des mondes et
le jeu éternel de l'esprit
demeurent les seuls
espaces où vivre

tu ne vois pas le vol des étincelles
qui font fleurir des sabliers de lumière
tu n'entends pas leur chant sans pareil
qui transperce le silence
tu ne sens pas la douleur que renferme leur feu
ni la joie
en rêve seulement le messenger fait fondre la lumière
en paroles

hier aujourd'hui et demain sont bien là
comment pourrait-on décrire le lieu aleph
dans une boule de lumière

hier aujourd'hui et demain sont bien là
le temps se déroule hors du temps
dans la proximité de l'Un

où et comment et quand
peut encore naître le poème
il faudrait être pareil au théurge
officiant entre les mondes
la parole devrait guérir anéantir blesser
hikma

habiter dans le mot
comme dans un labyrinthe de lettres
comme si on était libre
de chercher le lieu

là n'est pas la voie ni le néant
seul le silence de l'ange
comme une coupure dans le temps
et toujours cet au-delà

la fleur des sables
pareille à l'oeil troublant de l'ange
ouvre la voie

jadis le mot était
un hiératique jeu de sons
cherchant son nombre
dans le labyrinthe de l'esprit

les cordes de l'espace sans bornes
ouvrent le multivers
le temps s'est enroulé en un point
la lumière brûle

Traducere în limba franceză de **Maria ȚENCHEA**

Beyazıt Meydanı**(Kitaplar Bahçesindeki Yaşlı Sahaf)**

Beyazıt Meydanı'nda
gözleri hala oralarda
Kapalı Çarşı dedikleri
masal ve güzel kokular dünyasına doğru
açılan pencereden çok uzakta olmayan
günümüze simurg kanadının bir haykırışı misali terkedilmiş
kalbinde sürgüsü olan bir kapı var

omzunun bittiği yerin arkasında
kitapların hala
dünyanın efendileri olduğu günlerden birinde
zaman sonsuza dek durmuş gibi

günümüze doğru gözlerini zar zor kırıyor
gibi geldi

zamanın akışından etkilenmemiş
bir çeşit dünya
- bir kitaplar bahçesi

burada
Khayyam Joyce ile beraber oturup sohbet ediyor
Küçük Köpekli Kadın Binbir Gece Masalları'nı okuyor
Whitman Mevlana'nın içindeki Kuran'ı anlamaya çalışıyor

farklı dünyalar ve yüzler ve anlar hakkında kitaplar
bedensiz eski zamanların içinde ustalıkla yıkanan sayfalara
yeniden dikilmiş
tebessümler kurumuş göz yaşları
birbirlerinin kıyafetlerine şaşıracak
yüzyılların birlikte bir çay içtiği
illo tempore diye adlandırılan bir zamanın içinde yaşıyor

zaman veya gökyüzü kadar yaşlı
sahaf
her seferinde geçmişin parmakları arasında
zamanın yıpratmış eski dünyaların toz tahtalarından ibaret
daha önce hayal bile edilmemiş
bakire-sorularla dolu patikaları olan
binlerce cevap yeşeren mucizeler bahçesine açılan

bir kapı keşfediyormuş gibi
çeviriyor sayfaları

yaşı olmayan parmakları altında
bükülmüş mürekkepli ışığın kadim gözyaşlarından
harfler
efsaneler açan tohumlar misali
her anın toprağında
daha önce görülmemiş ve duyulmamış masallar veren
gittikçe daha fazla büyüyen kalbimde filizleniyor
bakışlarından
bana doğru ebediyeti kat eden bir kervan akıyor

develerin ışıklı semerlerinden
her yerde
kumdan ayakları olan yiğitler koşuyor
havadan şatolar bir anlığına parıldayıp
sonrasında
gölgesinde
gökyüzüne doğru adım atarken
kumdan harflerle yazdıkları
hayatlarını torbalarında taşıyan
hacıların-gölgesinin doğduğu
çiçek açmış bir takım ağaçların kıyafetleri ile bürünüyor

yaşlı sahaf beni hayallerim ve pişmanlıklarım ile beraber
okuyor

bir kirpik dokunuşuyla
ona sormadan
yalnızca bir kısmı yazılı
bir kitap uzatıyor bana

açıyorum büyükannem hakkında okuyorum
çocukluğumdaki bir hikayenin harflerinin
sayfaların arasında koştuğunu görüyorum
okuldaki ilk günüm
ilk öpücük...

anladığımda
sayfalarını saymayı deniyorum

kitap tekrardan

kirpiklerinin altında kayboluyor

yanımda
koruduğu kişiyi bulmuş
bir meleğinmiş gibi
bir iç çekiş duyuluyor

bir anlığına dönüyorum

etrafımda
kitaplar artık birbirleriyle fısıldaşmıyordu
sahafaların raflarında usulca duruyordu
iki adam
dalgınca Kuran okuyordu
başkası günümüzün bir gazetesinin üzerinde incir yiyordu
bir bayan
hoşnutsuz bir şekilde bir yığın lira sayıyordu...

yaşlı sahaf
artık sadece bir düşünceydi

uzaktan daha uzaktaki dağlardan gelen
yalnızca zamanın paslı bir esintisiydi
hiçbir zamanın yerinde
nefes gibi içine çektiğin bir fısıltıydı

akşam
her şeyi yerli yerine yerleştirmişti
alacakaranlık
caminin minaresini giydirmeye başlamıştı

dışarıda
insanlar Çarşı'dan bir tutam zaman
daha satın almak için koşturuyordu

ben ise
ben
o Çarşı'dan geçerken
hala yaşlı sahafın bakışlarını
arıyorum

yayımlanmak üzere olan *İstanbul Boğazı'nda 10 Gün* kitabından (Kitaplar
Bahçesindeki Yaşlı Sahaf)

Traduceri de **Sunia Iliaz ACMAMBET**

GODINA PSA

kroz sneg svi napredujemo
svi mi noseći kapu/ noseći šinjel/
noseći bundu
na par koraka od kuće filozofa
razne scenarije sastavljamo
o nestanku ili poduhvatu traganja
ili/ još sablasnije
da nam kosti nađe kroz vekove
ovde/ u blizini
pored kolibe
postajanja
na početku godine psa

šuma je obukla planine
sve do belih/ zaleđenjih/ vrhova
odande izvori polaze
koji su se sad skamenili na stenama
kao prisećanje na neku noć koja i nije još počela

sišli smo kroz planinski klanac
do nekog predela smole
do mesta gde se rodio

ljubitelj očaja i pada u vreme
/ na kapiji početaka
stražari bista podložna iskušenjima

Mesec se krije među jelkama
kao žena obgrljena rukama muškarca
prošlosti/ nema budućnosti
prošlost su progutali tamni talasi
to je prošlost zastarela od samog zla

NEKI POKRETI DUŠE

svetlost me neka susreće
kao na prapočetku
[odsaj sunca u sutonu]
senka/ što čelo pretvori u svod

poput oblaka/ me prati
celo nebo je puno štrafta
i prkosnih boja/ koje ipak
zajedničkim glasom objavljuju noć

jesen dušu obavija
u vremenima ljubavi/ ometenoj
krvavim vetrom

ja se trudim da spoznam sopstvene granice
da ih obuhvatim rukama svog srca
da prokužim budućnost svoju

još uvek sam živ/ iznenađen ovim prolaznim
stanjem
šunjam se kroz zidove dana
a preko grebena noći
poput ribe u mrežama mora
i ptice u zamkama vazduha

ja samo zborim putem ovih redova
jezikom mog pera koje potapam
u tu posudu za tintu koja spaja kapi vremena
ja bih rukom svojih usta
mogao/ valjda/ da tražim trenu
da ostane nepomičan
sve dok ne bude osvetlio krpice
polarne svetlosti
iz koje se sama istina otelotvara

sve su to neki pokreti duše
koji telo odguraju iz kolevke sadašnjosti
u same vilice bola
ovde/ se linije ocrtavaju/ kopaju se rovovi/
na samom mozgu
kako bi ostali zauvek

JARBOLI POTAMNELI

devojka lebdi
ples njen trag ostavlja
preko polja puna snega

i miris cveta
na peteljci čekanja
ocrtava

crna ptica je presekla
bele dine olujne
električna tela
se šunjaju kroz propileje noći
treptanjem krila leptira
prsti tragaju po mapi
zabrinute geografije

drveće
jarboli potamnili
zadenuti u beskraj snega
nemi čuvari
ljubavi
jarboli koji rastu
ka srcu što žarko moli

i luta po iskonskom plavetilu

pali anđeo
i njegov odraz na polomljeno ogledalo Meseca
sledi nas u stopu

NIŠTAVILO ISPRED VRATA

kad živiš s ništavilom
ispred vrata
kao da živiš tren za trenom
pored gladnog i mršavog tigra
dok si ti
spreman da otvoriš široko
ulaz
onostrano
bezdan
a ništa
nikakva zaštita ne prepreči taj put
tu je samo povetarac
ništavila
ljuljaš se kao pred rafalom
metaka

pred trzajućom bukom
šuplje cevi

nijedan metak te ne nalazi
ali se ti ipak ljuljaš...

POSTOJI MESTO

postoji mesto
na izlasku iz sela
gde nagib
koji se stvara
sa visoravna planinskog podnožja
biva manje strm
mesto što stanovnici zovu
tri ceste
iz četvrte one se slivaju
kao iz korita reke
koja se deli na tri rukavca

raskrsnica
presek puteva ravan kao ploča
kao krzno za ispod vrata
na njoj možeš okrenuti
bilo koje vozilo
sa oprtačem ili bez njega

odande se sve kotrlja
niz strmi nagib
putnici
kao u bajkama iz starine
na visoravnu sa mnoštvom izlaza
trže maramice onih koji su otišli
a sve su one pune fleka
krvlju

na izlasku iz sela
događa se rastanak
svako svoj put sledi
u to doba
kada se detinjstvo okonča
i gubi u toplom prahu

što ulicu nadeva
razumeš li
 tu ostaje zauvek ocrtani
 otisak bosih nogu

SAMO ONE KOJE LETE

dolazi to doba stvaranja
Tvorac svega
pali svoje glasnike svetlosti
i poziva pupoljke
 da isprobaju vlažni vazduh

to je zapravo to vreme kada se cveće rađa
 vreme kada se cveće pojavi na drveću,
a i na peteljkama cvetova
dok se dan i noć
ljuljaju
 podjednako
 u toj ravnoteži nebesa

tamo
 se sunca i zvezde
kreću po čvrstom zakonu
a zakon taj drži zajedno
kako voda tako i zemljiišta
 jer svaki deo se nalazi tu

 u pravednoj skupštini

nebom
 povrh svega
 dok plutaju
jedinstvo slike stvaraju
 jedino one što lete
što su na zemlji gnezdo svile
 a od vode su se rodile
i prolaze pomicanjem krila
taj prozirni vazduh

Traducere în limba sârbă de **Mariana DAN**

POEZIA la IAȘI

Volkan HACIOGLU

Volkan Hacıoğlu s-a născut la 27 septembrie 1977 la Istanbul. Este poet, traducător. A studiat economia în Turcia și SUA, la Universitatea de Stat din New York Albany. Este asistent universitar la Universitatea din Istanbul, Facultatea de Economie, Departamentul de Politici Economice, cu predare în limba engleză. Am semnalat cititorilor revistei o carte scrisă împreună cu tatăl său. Volkan Hacıoğlu a publicat articole/ studii din domeniul economic și opt cărți de poezie, dintre care: *Ochii mei sunt reci pe ziduri*, 2006, *Femeia și Dansul*, 2010, *Poarta binecuvântată*, 2013, *Fantoma care pustiește orașul*, 2017, *Zarathustra și rândunica*, 2018; și două volume de eseuri, *Paranteze drepte*, 2016 și *Meditații poetice*, 2018.

AURELIA

I.

Iubirea este zumzetul inimii.

Lacrimile sunt sculptura gândului.

Dante este Ptolemeu

Al vieții de apoi.

Fiecare vis este coșmarul unei insomnii îndepărtate!

II.

Fugari temători—

Distanți față de anxioși și obsedați.

Haideți să ne adresăm unul altuia pe nume.

Oricum suntem fiecare câte un caracter psihopat.

III.

Suntem trubadurii propriei noastre tragedii noastre.

Suntem monologul pierdut

Al unei piese necunoscute a lui Molière.

Suntem orga defectă a bisericii tăcerii.

IV.

Să ne oprim aici...

Fără a cunoaște teoriile atașamentului

Să nu ne întâlnim față în față cu copilăria noastră.

Abisul emoțiilor noastre neglijate.

V.

Dragostea noastră e o răscoală a țăranilor

În secolul al XVIII-lea,—

Crișan, Horea, Cloșca¹

Și războaiele stelelor pe care le-am sărutat.

VI.

În Transilvania

Țara lui Dracula, Transilvania, cupe de cristal

Pline cu vin roșu cald băut de privirile noastre

Cu dragoste și cântece.

VII.

Ceața probabilității înainte de marele bang,—

Sistemul iobăgiei,

Sclavi al pământului feudal.

Dragostea noastră este o rebeliune a singurătății,

Dragostea noastră e pe bulevardele entuziasmului revoluționar.

VIII.

Acel război civil s-a încheiat

Cu libertatea în sufletele noastre.

Tristețea necititelor cărți second-hand —

Kant, Lacan, Spinoza în limbi străine.

IX.

Alergând la viteza maximă

Altitudinea unei girafe —

Steagul cu două capete al vântului

Această suferință trebuie să găsească o formă estetică!

X.

Un sentiment de abandon peste tot

Duminicile, în special duminicile

Amestecându-se cu înșorita

Bucurie a parcurilor

Seriozitatea sobră a morocănoaselor statui.

XI.

Avem o fotografie împreună în fața monumentului

Lui Mihai Eminescu—Lordul Byron al României—

¹ Cei trei lideri ai răscăleii țăranilor români din 1784, care a fost o sursă de inspirație pentru Revoluția Franceză, începând din Munții Metaliferi din Transilvania, și răspândindu-se apoi în întreaga Europă, răsturnând sistemul feudal. (n. aut.)

Revista *Timpul* în mâinile noastre
Și frunze galbene împrăștiate pe pământ.

XII.

Să fie A u r e l i a numele
Tuturor ploilor care coboară asupra orașului la miezul nopții
Ca o haită de lupi, să fie A u r e l i a
Numele străzilor vechi pe care le-am trecut ținându-ne de mână,

Să fie A u r e l i a, numele marilor despărțiri!

Prezentare și traducere: **Marius CHELARU**

Pál Dániel LEVENTE

Pál Dániel Levente (1982) este un poet și dramaturg de circ. Premii literare în România: Premiul Tudor Arghezi (2019), Grand Prix „Primăvara Poeziei” (2025). Carte publicată în limba română: Sectorul 8 Al Domnului (traduse de George Volceanov). Editura Tracus Arte, 2022.

ERAM COPII, AVEAM NEVOIE DE UN CĂMIN

eram copii, aveam nevoie de un cămin,
la ușa căruia bătaia ușoară
era
ca bătaia reținută a inimii

tu cât timp îți poți reține
bătăile inimii scufundat
în apa mărilor străine?

tu cât timp poți
să te scufunzi
în liniște?

eram copii, căminul nostru nu-l sufla
vântul orb după noi,
degeaba ardeam cuișoare,
dulcea noastră limbă maternă
nu se carameliza la flacăra ei

doar așteptam, doar speram,

să ne prindă un permis de ședere
cu aripi ușoare,
sau să ne prindă un birou de imigrare
cu ochi zâmbitori

am pornit să înotăm, că doar eram copii,
să căutăm scoici și să călărim pe valuri,
să dansăm în siajul unor țări mai fericite

credeam că oricând scoatem capul să respirăm,
simțim mirosul bucatelor gătite de mama.

eram copii, și eram nerăbdători,
dar ori de câte ori chemarea acasă
se propaga deasupra apelor întinse
ne întreceam călcându-ne pe picioare,
să vedeam cine ajunge primul la recif,
la țarm, pe prundiș, pe insulă

eram copii și aveam nevoie de un cămin,
în poala căruia să ne putem așeza uneori,
care să ne usuce pielea cu căldura inimii ale
și să ne șteargă din ochi sarea
lacrimilor noastre nevărsate.

O POVESTE INVERSĂ DESPRE FIICA ORFANĂ A ORICĂTOR MĂRI

Din ce mare te-ai ivit –
degeaba netezesc nisipul din părul tău,
se revarsă neîncetat.
Ce mare te-a aruncat la mal,
de unde te-ai ales cu aceste răni sărate
pe care săruturile nu le pot obloji?
În ce ape ai fost îmbăiată
de s-a adunat atâta murdărie
pe velele pielii tale?
Ce reflux ți-a împlânzit inima?
Și ce val te-a scos în larg
din golfurile cu lumini nevinovate ale copilăriei tale,
ce nu se văd nici cu binoclul?
Și ce te-a alungat din poala de prundiș a mamei tale
în apele puțin adânci
să cauți scoici cântătoare?

Și câte mări s-au ramificat
 deasupra pătuțului tău
 pretinzând dreptul de a-ți fi tată?
 Și câte corăbii pline de întrebări
 eșuează pe bancurile ce s-au depus
 în ochii tăi ce promit profunzimi
 în timp ce îți pieptăn din păr
 nisipul ce nu se mai termină odată?

PICNIC

Ședem pe o creangă,
 picioarele nici nu ne-ating pământul,
 tu ești ulciorul,
 iar eu sunt cana,
 lumea este plată,
 o farfurie nesfârșită;
 mă năpădește mierea de castane
 a multor cuvinte frumoase,
 și apoi într-o picătură,
 topor înfipt lemn,
 rămân lipit locului
 și mă rostogolesc
 pe o plajă nisipoasă,
 peștii mă urmăresc
 cum îmi lipesc
 urechile
 de bătaile inimii tale
 ce nu mă lasă
 să mă desprind din
 îmbrățișarea-ți
 ce mă cuprinde.

Un pescăruș obosit
 își saltă privirea,
 un măr se prăbușește
 pierzându-și mințile
 din frunzișul
 ochilor tăi larg deschiși,
 și albinele se înalță
 de sub scoarța pielii tale,
 din stupul pieptului tău

rotund și maroniu
spre teaca mea
ivită din și întoarsă în țărână
și te mângâie
cu trompele lor,
te pipăie
cu visele lor,
încât toate uită
drumul înapoi,
și, în loc de regină,
văd o nobilă domnișoară
înainte să cadă
la pământ.

VULPIȚA

sub pielea ta jilave stârvuri de vulpi
peisaj urban după ploaie

eu te învelesc în mătase
– într-un sac pentru cadavre

șuieri
te bucuri
îți împingi
în fața mea
blana ta pufoasă
de vulpe

ai scotocit
asemenea vulpilor
prin pubelele scoase-n drum

te-am otrăvit
așa cum coaliția cetățenilor
dintr-un orașel
a otrăvit gunoiul

Poeemele au fost traduse de studenții care participă la programul de masterat al Universității Sapiientia, coordonat de **Ingrid Tomonicska**.

BIBLIOTECA HAIKU

Marius CHELARU

„Ginyu”, nr. 105, 25.01.2025

Primul număr al anului 2025 al „Pelerinului” (Ginyu), care apare la Fujimi, Saitama, în Japonia, editor șef fiind Ban'ya Natsuishi cuprinde partea, cum deja cititorii revistei știu, de critică, deschisă de același Ban'ya. Apoi: Meeting Report – semnează Ban'ya și Saki Inui, poeme haiku, Exhibition Report – semnează Shinji Noya, Saki Inui. La secțiunea Esue al XXXI-lea episod din *Fragmente speculative*, ale lui Ban'ya, apoi Sayumi Kamakura, Saki Inui. Apoi, din nou, secțiunea de grupaje haiku, care se deschide cu Sayumi Kamakura – *Cutia Pandorei*. Semnează aici, apoi: John Martone, Simon-Gabriel Bonnot, Partha Sarkar, Nguyen Duc Ba, apoi un grup compact de autori japonezi, toți cunoscuți deja din numerele anterioare: Hare Sugahara, Masaji Sabata, Tyuji Yamagishi, Chikubon, Gero Kawaguchi, Kei Kinjo, Mariko Nagai, Ariyo Asada, Shihaku, Toyomi Iwawaki0-Riebel, Shin'ichi Suzuki, Hideki Ishikura, Hideo Saito, Hideyo Harada, Saki Inui, Ryuki Fujii, Toshio Kimura, Kunihiko Saito, Hinako Fukuoka și Ichitaro Yamamoto. În final paginile de anunțuri și obișnuita Ginyu Haiku Gallery, cu poeme alese și însoțite de scurte comentarii ale lui Ban'ya, în care regăsim din nou semnătura (pseudonimul?) Lavana Kray, din România, Bill Cooper și Evgeny Khvalkov.

Așadar, din nou, un număr în care semnează, mulți autori, cei mai mulți japonezi, și care, prin felul în care sînt, pornind de la ideea că aceste poeme trec prin grila editorilor, reflectă și modul de a vedea ce înseamnă azi haiku în viziunea lui Ban'ya Natsuishi, și, în bună măsură, trendurile din WHA. Nefiind nici un autor pe care să nu-l fi tradus deja nici în acest număr, oferim cititorilor noștri trei poeme, unul al lui Ban'ya Natsuishi: „pui de șarpe/ dintr-o minge de lumină/ înotînd într-o mare de nori”, Sayumi Kamakura: „Cine a permis/ curcubeului de toamnă/ să dispară?”, și altul al lui Saki Inui: „Poate pacea și liniștea/ sînt la capătul/ galaxiei”.

*

„Haiku”, revistă de interferențe culturale româno-japoneze, serie nouă (4), anul 35, Nr. 73/ 2025, primăvară-vară

Acest număr al revistei fondată de Florin Vasiliu (la 10 martie 1990), al cărei colectiv de redacție este format din Valentin Nicolîțov, Magdalena Dale, Ana Irina Drobot, Vasile Moldovan, are, ca de fiecare dată, un sumar bogat, editorial (Poemul haiku în România – Partea I-a, de Valentin Nicolîțov), poeme haiku, poeme senryu, prezentări de cărți, poeme tanka, poeme haibun, poeme într-un vers, traduceri și anunțuri, concurs 2025 ș.a.

Astfel, după editorial, este un grupaj de „poeme haiku” ale membrilor SRH, Un poem haiku al Anei Drobot, comentat de Iulia Matei, Florin Grigoriu comentează trei poeme scrise de Dan Norea, Mara Paraschiv și Mirela

Brăilean. Apoi e un grupaj de poeme senryu semnate de membri ai SRH, citim despre *Zebra timpului*, cartea lui Radu Șerban, prezentată în rubrica noastră într-un număr anterior, grupaje de tanka și de poeme într-un vers semnate de membri SRH. Secțiunea de traduceri (traducători Magdalena Dale: tanka, Ana Drobot: haiku) cu poeme de Issa, Shiki, Basho, Kazuo Ishiguro, prezentări succinte ale unor reviste străine (respectiv „Gong” 85, și „Ginyu” 86). Cât privește pe Kazuo Ishiguro – pare a fi o coincidență de nume cu scriitorul britanic laureat Nobel, născut în Japonia, plecat de mic în Marea Britanie însă. De altfel, el spunea: „I was starting to accept that ‘my’ Japan perhaps didn’t much correspond to any place I could go to on a plane; that the way of life of which my parents talked, that I remembered from my early childhood, had largely vanished during the 1960s and 1970s; that in any case, the Japan that existed in my head might always have been an emotional construct put together by a child out of memory, imagination and speculation.” Nu am știință ca laureatul Nobel să fi scris tanka.

Urmează poeme haibun ale membrilor SRH, un poem tanrenga (Maria Tirenescu și Livia Ciupav), o secvență haiku (Florin Grigoriu). Urmează „Cele mai frumoase poeme ale anului 2024” ale membrilor SRH în viziunea lui V. Nicolaițov, (V.N.), Poeme haiku și tanka ale autorilor SRH premiate peste hotare în 2024. Mona Iordan scrie despre *Prima stea, ultima stea*, a lui Dan Doman, prezentată și la „Biblioteca haiku”. În final, rezultatele concursului de haiku al revistei, anunțuri, cărți primite la redacție ș.a.

Este lăudabil efortul redacției de a susține perpetuarea acestei reviste a SRH, căreia îi dorim să apară de fiecare dată în condiții cât mai bune și, ca și până acum, cu un sumar divers.

*

Juxtaten, Research and Scholarship in Haiku, editat sub egida „The Haiku Foundation”, Winchester, Virginia, SUA, 2024, 278 p.

Semnalăm un proiect de interes, editat sub egida „The Haiku Foundation”, *JUXTAten*, care este versiunea tipărită a *Juxtapositions* 10.1., adică aflat la al 10-lea volum, și subintitulat „A journal of haiku research and scholarship”. Acest al 10-lea volum este realizat de o echipă de autori cunoscuți pe plan mondial: Senior Editor: Ce Rosenow, General Editors: Josh Hockensmith, Adam L. Kern, Sheila Smith McKoy, Crystal Simone Smith, John Zheng, Review Editor: David Grayson, Haiga Editor: Ion Codrescu, Managing Editor: Jim Kacian, Technical Manager Dave Russo.

Succint, numărul cuprinde, după un „Welocm”, de Ce Rosenow, un cuvânt înainte semnat de primul senior editor, Peter McDonald (care, între altele, remarcă și că: „While the haiku journals *Modern Haiku* and the Haiku Society of America’s *Frogpond* published some of the most important articles on this literary form over many decades, *Juxtapositions: Research and Scholarship in Haiku* remains the only English language journal devoted solely to the scholarly study of haiku.”), premiul Juxta, apoi haiga cu grafică semnată de Ion

Codrescu, diverse articole, eseuri, interviuri, o prezentare a unei conferințe, o privire asupra „the American Haiku Archives” și recenzii, semnale de carte.

Multe articole, multe pagini interesante pentru autorii de gen. Ne oprim la *Japanese Haiku Meter*, de Bo Zhan, dat fiind diverse discuții pe această temă. Astfel, Bo Zhan consideră că „deși haiku japonez modern și premodern sunt tipuri diferite, se consideră că împart același metru (sau structură ritmică).” Însă autorul e de acord că există controverse privitoare la „unitatea ritmică și structura prozodică” în haiku japonez, și citează aici Asano; Gilbert and Yoneoka; Kawamoto „The Poetics”, și, în afară de asta, studiile asupra prozodiei în haiku și „adaptărilor ei” sînt predominant în engleză și „explorări limitate la grupul lingvistic est-asiatic”. Astfel, Bo Zahng își propune să studieze comparativ aspecte din trei limbi, și aceste două tipuri de haiku, pornind de la haiku premodern la modern, analizînd haiku din diverse antologii, apoi explorează diferențele în metrul japonez, stilul nou poetic chinez, și sonetul englez, pentru ca, în final, să analizeze cum a fost adaptat haiku în engleză și chineză, „păstrînd elemente ale structurii ritmice originale”.

În fine, concluzionează că a constatat că, deși „au apărut unele schimbări în formele poetice japoneze moderne”, metrul poetic japonez a rămas „consistent” pînă azi. Astfel, „unitatea ritmică nu s-a schimbat, distribuția morei speciale rămîne aleatorie, modelul 5-7-5 continuă să fie standardul”. Pe de altă parte, adaptarea sau, pune el în ghilimele, „traducerea” haiku japonez în chineză și/ sau engleză, conduce și la „emergența formelor poetice hibride care integrează elemente lingvistice din diferite limbi”. În particular, haiku chinez (hanpai) are „o abordare conservatoare”, combinînd 5-7-5 japonez cu elemente specific chineze (ritm, reguli tonale – limba chineză are patru tonuri, reamintim). Cât privește limba engleză. Bo Zahn consideră că „primele adaptări ale haiku au avut o structură slibalic scurtă-lungă-scurtă, adesea cu doi trohei ori iambi pe linie/ vers, cu o pauză sintactică după al patrulea picior, amintind de clasic *cuplet eroic* din sonetul clasic”.

Cititorii noștri știu deja linia adoptată de WHA, discuțiile, în context, despre păstrarea sau nu a unui kigo, „momentul haiku”, și chiar privitoare la 5-7-5, astfel că nu mai revenim. Semnalăm așadar acest proiect interesant (reamintind, în staff-ul redacțional este și Ion Codrescu), și sperăm că vom putea oferi cititorilor informații și despre volumul de anul 2025.

*

David G. Lanoue, *My Journal with Haiku Sprinkled in*, HaikuGuy.com, New Orleans, Luisiana, SUA, 2019, 254 p.

Născut în Omaha, Nebraska în 1954, David G. Lanoue este profesor, dar și traducător de haiku din japoneză (pasionat de Issa, fapt pe care cititorii revistei noastre îl știu deja), scrie haiku și „romane-haiku”. Este co-fondator al „New Orleans Haiku Society”, membru asociat al „the Haiku Foundation”. Dintre cărțile sale: *Cup-of-Tea Poems: Selected Haiku of Kobayashi Issa*,

criticism, *Pure Land Haiku: The Art of Priest Issa*, și câteva „haiku novel” – *Haiku Guy* 2000, *Laughing Buddha*, 2004, *Haiku Wars*, 2009, *Frog Poet*, 2012. Câteva din aceste cărți au apărut în limbile franceză, germană, spaniolă, bulgară, sârbă și japoneză. A publicat și *The Distant Mountain: The Life and Haiku of Kobayashi Issa*, în engleză, cu versiunea în hindi de Angelee Deodhar.

Spuneam că este pasionat de unul dintre cei mai cunoscuți, mai importanți autori de haiku: Kobayashi Issa. Am semnalat cititorilor revistei „Convorbiri literare” *The spring of my life and selected haiku by Kobayashi Issa*, translated from Japanese by Sam Hamill, illustrated by Kaji Aso, Shambhala, Boston & London, 1997, 180 p, care cuprinde o secțiune *Primăvara vieții mele (Oraga Haru*, în original) a lui Issa.

David mi-a dăruit cu ceva timp în urmă o carte intitulată *My Journal with Haiku Sprinkled in*, publicată la a 200-a aniversare a cărții lui Issa, *Primăvara mea/ Oraga Haru*. Cartea lui David Lanoue se referă la patru anotimpuri din viața sa (primăvara 2015, vară 2016, toamnă 2017 și iarna 2018-2019), și putem vedea diverse „paralele” și jocuri haiku ca o punte între ce a trăit și simțit el și cele scrise de Issa, cu o tematică variată, de la Budism la politică, de la călătorii la copilărie, gânduri, reflecții de tot felul ș.a.

Semnalăm succint, mai amplu în „Convorbiri literare”, această carte a unui autor cunoscut și în SUA și peste hotare, prieten al nostru, specialist în opera lui Issa (David îmi spunea într-o convorbire: „Am citit haiku întâi în versiunea engleză a lui Nobuyuki Yuasa și R. H. Blyth. De la acele cărți am devenit în mod special interesat de poezia lui Issa. Am decis să învăț japoneza ca să pot citi poemele lui Issa în original.”), cu o activitate de remarcat în domeniu, și cu care am colaborat la diverse proiecte.

*

Dan Doman, *Nimeni decît vara/ No One but the Summer*, haiku și fotohaiku descoperite în romanul *Adela*, de Garabet Ibrăileanu, coperta și ilustrațiile aparțin autorului, versiunea engleză: autorul, revăzute de Vasile Moldovanu și Virginia Popescu, Pim, Iași, 2025, 170 p.

Despre Dan Doman, și volumele sale de „haiku și fotohaiku” inspirate („descoperite” cum scrie semnatarul) (am putea să ne gândim la ele, forțînd/ mai degrabă glumind, și ca la niște „note” de lectură puse în haină de haiku de autor, dar cred că e prea mult, fiind evident ce a făcut autorul pentru cine a citit și cărțile cu pricina) în volume semnate de Sadoveanu, Constantin Chiriță, și, de data aceasta, cum o spune și subtitlul, Ibrăileanu, în speță în volumul *Adela*, am scris de mai multe ori. Oricum, o idee care poate fi discutat, analizată și plecînd de la care, iată, Dan Doman, care are o vastă activitate în domeniul liricii de sorginte niponă, a ajuns la mai multe volume cu așa „descoperiri”.

Așa că, acum, iată cîteva poeme de acest tip, „descoperite”, în opera lui Ibrăileanu; întîi două haiku: „luna urcînd Ceahlăul –/ apoi dispărînd/ în dosul Panaghiei”; „în fundul prăpastiei/ sunetul clopotului –/ schitul invizibil”; și un senryu (sînt mai multe astfel de poeme în cartea lui Dan Doman): „o frumusețe

mîndră/ cu fața/ tot copilăroasă”. Sînt și alte aspecte despre care se poate aminti: un poem este dintr-un pasaj care l-ar evoca, de exemplu, pe Calistrat Hogaș, „vestit excursionist”, sau diverse regionalisme ș.a. folosite în roman (tulpan). Fotografii aparțin fie autorului, fie altora, notați, după caz, la poemele respective, grupate într-o singură secțiune: (după Mulțumiri, Cuvînt înainte): *Nimeni decît vara*. Volumul mai cuprinde Postfața Virginiei Popescu, note bio-bibliografice.

Încheiem cu poemul care dă titlul volumului: „în poaină/ nu era nimeni decît vara –/ plutind aurie”.

*
* *

Mariko Sumikura, *Canto funebre della Corona*, haiku neo-epocale, ediție trilingvă japoneză, italiană, engleză, JUNPA Books, Japan Universal Poets Association, Kyoto, Japonia, 2025, 136 p.

Cititorii revistei noastre cunosc numele Mariko Sumikura atît dintr-o convorbire cu ea, pe care am publicat-o cu ani în urmă, apoi am publicat poeme ale sale, semnalări ale unor cărți ale sale sau traduse de ea, sau ale altor autori publicate la JUNPA BOOKS, ea fiind președintele JUNPA, unul din membrii acestei asociații cu sediul la Kyoto fiind și subsemnatul. Acum, Mariko Sumikura (care ne-a vizitat, ca și Taeko Uemura, membru al staff-ului de conducere JUNPA, țara) a publicat un „cânt funebru” pentru „corona”, un volum care începe astfel: „În cuvinte/ sînt/ vene și viață”. apoi poeme despre lucruri pe care, din păcate, ni le amintim cu toții: „Într-o zi ploioasă/ să mergi la lucru/ normalul e bun”; sau: „o ceașcă de cafea/ pentru medici/ cu grațitudine”. Dar și, amintindu-ne și complicate discuții despre sursa și evoluția virusului: „O soarele,/ a căpătat riduri/ de la corona asta falsă.” Cartea se încheie cu poemul: „celor în carantină/ din cauza dezastrului corona/ un buchet de trandafiri”. Despre ce și cum scrie Mariko am amintit cu alte ocazii, așa că nu revenim. Cititorii noștri, care sînt cunoscători, remarcă maniera de abordare în haiku(haiku neo epocale) a sensibilei autoare japoneze.

Mariko Sumikura e o autoare cunoscută în Japonia și pe plan internațional, care mi-a cerut odată versuri de Eminescu pentru a încerca să le traducă în japoneză, așa că semnalăm cu plăcere și această carte a sa, acest cântec de rămas bun pentru un fenomen care a marcat viața planetei, amintindu-mi și de zilele petrecute în Japonia, și în Kyoto, și de întîlnirile cu ea.

*

Octavian Simu, *Pictura japoneză. Școli, curente, tradiții, valori*, cuvînt pe coperta a patra: Livia Iacob, Editura Junimea, 2024, 362 p.

Octavian Simu este, sau cel puțin așa ar trebui să fie, un autor cunoscut creatorilor de lirică de sorginte niponă de la noi, celor interesați de civilizația și cultura japoneză. Rezultatul cercetărilor sale despre Japonia îl reprezintă o serie de volume ca: *Civilizația japoneză tradițională*, 1984, 2004, 2011,

Dicționar de literatură japoneză, 1994, *Japonia, o continuă revelație*, 1997, *Mic dicționar japonez român*, 1980, 2007, *Eternul feminin japonez*, 2011 – semnalată și în rubrica noastră, ș.a.

„Se știe cu certitudine că arta preferată a japonezilor rămîne *pictura*”, scrie Octavian Simu, fie că vorbim de amatori ori de profesioniști. În *Cuvînt de întîmpinare*, autorul scrie că lucrarea aceasta este în corelație cu celelalte cărți publicate timp de 35 de ani despre cultura și civilizația japoneză. Și abordează în aceste pagini pictura japoneză (fie ea *kaiga* sau *gadō*), în capitolele (după *Cuvînt de întîmpinare*): Etapele istorice, Formele de exprimare creatoare. Școli, curente, genuri, stiluri, mișcări, ateliere de pictură, Gîndirea estetică, Resursele materiale ale practicii în pictura japoneză, personalități creatoare, Pictura japoneză și Occidentul, Cronologie japoneză sumară și, în final, un Glosar.

Semnalăm, succint (o vom face și în „Convorbiri literare”), apariția acestei cărți, pe care o considerăm de interes pentru creatorii de lirică de sorginte niponă, semnată de Octavian Simu, născut în județul Suceava, absolvent de medicină la Iași, autor căruia îi datorăm atîtea volume despre cultura și civilizația japoneză.

*

Miyamoto Musashi, *Cartea celor cinci cercuri/ Gorin no sho*, ediția a VII-a revăzută și adăugită, traducere și comentarii de Neculai Amălinei, Editura Polirom, Iași, 2024, 254 p.

În timp, am semnalat mai multe ediții ale acestei cărți despre Miyamoto Musashi (1584-1645), considerat unul dintre cei mai mari și mai reductibili luptători japonezi, maestru în mînuirea sabiei”, versiune semnată de Neculai Amălinei. Japonezii spun că Musashi este un „kensei”, sfânt al sabiei, viața (sau legendele despre) este descrisă în piese de teatru (fie ele *kabuki* ori *jōruri*¹) și/ sau în narațiuni de tip dramatic, mai ales în perioada Edo.

Neculai Amălinei a pornit la drum cu această carte spunînd și că „traduceri eronate au dus de multe ori la o înțelegere greșită a conceptelor sale”, dar și de la faptul că, deși viața lui Musashi (ca și a unui alt mare maestru japonez al sabiei, Tsukahara Bokuden²), este „învăluită în enigmă”, totuși informațiile există „din plin”, trebuie numai așezate într-o înlănțuire corectă alături de scrierile samuraiului.

Cartea celor cinci cercuri/ Gorin no sho, bazată pe lucrarea *Hyōhō sanjūgo kajō* este, de fapt un tratat despre arta sabiei. A înțelege corect drama acestui personaj al Japoniei, Musashi, înseamnă a te apropia de înțelegerea a ce s-a

¹ Se știe despre Bunraku, cunoscut și cu numele de *Ningyō jōruri*, pe scurt joruri - teatru de păpuși japonez, creat la Osaka, în 1684.

² Tsukahara Bokuden (1489 - 1571) a trăit într-o perioadă complicată, marcată de violențe/ conflicte din istoria Japoniei, Sengoku (Sengoku jidai); a fost declarat kensei (sfânt al sabiei), fiind creatorul unui stil cunoscut drept Noul stil Kashima”.

petrecut, cum s-a schimbat Japonia în contextul social, istoric și economic al acelor timpuri după Sekigahara, când „Armatele de Est”, conduse de Tokugawa Ieyasu au învins, iar posesiunile celor optzeci și șapte de nobili (daimyō) care au pierdut lupta au fost împărțite între învingători. Între consecințe a fost și faptul că peste jumătate de milion de luptători (bushi) au rămas fără stăpân, ceea ce pentru Japonia avea semnificații complexe, care trebuie înțelese pentru a aprecia corect contextul. Și Musashi a fost lovit de consecințele bătăliei de la Sekigahara. Fiind un maestru desăvârșit în mînuirea sabiei, a ajuns la ideea necesității conectării/ integrării strategiei sale individuale (hyōhō) într-una care să vizeze bătălii de anvergură, dorindu-și să ajungă, aidoma lui Toyotomi Hideyoshi, la o poziție socială de rang înalt. Dar, războaiele nemaifiind de actualitate, dorința, visul său s-a prefăcut în cenușă.

În „Convorbiri literare” am scris mai amplu despre această carte a unui personaj legendar al Japoniei, a cărei ediție, a VII-a (!), a apărut, ca și toate celelalte VI, sub semnătura lui Neculai Amălinei. O lectură de interes și pentru autorii de lirică de sorginte niponă.

Alte cărți ale autorilor de haiku

Constantin Stroe, *Scrisori de vânt*, cuvînt înainte: Dorel Vidrașcu, Editura UZP, București, 2020, 176 p.

Un șir de întîmplări a făcut să ajungă la mine abia recent acest volum aniversar editat în 2020, cu prilejul împlinirii a 70 de ani, pe care autorul mi-l trimisese la momentul respectiv. Am scris de mai multe ori despre astfel de volume de versuri ale lui Constantin Stroe, despre maniera sa de a se exprima în vers astfel că acum îl felicităm (anul acesta va împlini 75 de ani), semnalăm și această carte (în care poemele sînt împărțite pe secțiunile: Ecourile inimii, Prin anotimpurile vieții, Simfonii de primăvară, la care se adaugă și alte pagini: Au scris despre autor, Date bio-bibliografice, Cărți publicate, Premii literare) din care și oferim cititorilor revistei, și cu titlu de exemplu un fragment din *Joc de zaruri*: „Viața e un joc de zaruri/ Zornăind le-aud ades,/ Se rostogolesc pe valuri/ Clipele de ne-nțeles...”.

*

Un autor din „World Haiku Anthology”, nr. 20, din 2024:

Phan Phươg Uyên (1983-?) Vietnam: „Trece ziua/ ploaia cade pe acoperișul de paie/ îți ascult lacrimile inimii!”

POEZIESTRĂINĂ ÎN TRADUCERE ROMÂNEASCĂ POEZIE CHINEZĂ CLASICĂ

POEZIA, VINUL ȘI IUBIREA

Poeții Chinei cred că atunci când luna strălucește mai abitar, nu o face pentru pământeni, ea cere de băut de la Cerul atotputernic. La fel și ei. Cele mai frumoase poezii sunt scrise cu gândul la lună, la femeie și la vin. Chinezii antici nu cunoșteau vinul, introdus în țară târziu, de uiguri și alte seminții din nord-vestul Chinei. Ei puneau orezul la fermentat în vase mari, largi din lut, adăugau alte ierburi pentru gust și miros. Aceasta este băutura națională a Chinei. Se consumă când are optsprezece grade numai, pentru prelungirea desfătărilor. Ușor roșcat la culoare, acest vin se bea cald, fierbinte chiar, răvășitor pentru stomac, aromele incită, gustul moale este plăcut în gură și pe gâtje în jos, plin de alte și alte însușiri fascinante.

Poeții scriu chiar în cursul petrecerii. Sunt faimoase întrecerile pe teme și pe rime date, unde premiul este unul, două sau mai multe pahare. Unele mese dreptunghiulare din piatră aveau săpată albia sinuoasă a unui râu. După ce întrecerea poetică era pusă la punct, se dădea drumul pe râu în miniatură unei bărci din hârtie, iar când barca ajungea în partea opusă a mesei poeziile trebuia să fie gata. Cine nu izbutea să închege poezia era pedepsit tot cu băutul unor pahare, fiindcă se considera că, de vreme ce nu a reușit să compună, însemna că respectivul nu era suficient de beat.

Iar poeziile, după ce poeții se desfătau astfel, erau încă mai frumoase. Pentru poeții Chinei de demult, iubirea era esența, banchetul vieții, iar băutura și poezia necesare ingrediente de preț.

LI QINGZHAO 李清照

Li Qingzhao (李清照, 1084-1155), una dintre cele mai renumite femei-poet a Chinei, s-a născut într-o familie mandarinală și a scris poezie de copilă. Împreună cu soțul ei, Zhao Mingcheng (赵明诚), funcționar mărunț, poet și cercetător în domeniul artelor plastic, a colecționat cărți vechi, picturi și caligrafii, obiecte de artă din fildeș, jad și alte pietre prețioase. Pe când avea 44 de ani, un mare război civil i-a obligat să fugă în sudul Chinei. Au luat cu ei 15 căruțe încărcate cu antichități, lăsând în nord 10 camere pline de asemenea obiecte de preț. Soțul ei a decedat după doi ani de băjenie, iar după alți câțiva ani, la încheierea ostilităților, ea reușește să se stabilească la Hangzhou, însă își pierduse întreaga colecție, inclusiv exponatele rămase în nord. A publicat cartea de o viață a soțului său, „Caligrafii pe bronzuri și pietre” și a continuat să scrie. Fire optimistă, entuziastă, a iubit poezia, jocurile de noroc, băutura și petrecerile. În orașul Hangzhou a mai

trăit încă douăzeci și ceva de ani.

*Ah, apusul de soare lângă pârau în chioșc,
Atât de beți că drumu-napoi dispăruse, parcă.
Ne desfătasem. Seara târziu eram în barcă
Și ne-am împotmolit între lotuși, pleoșc!
Ne-am zbatut disperați, ne-am luptat.
Speriate, rațele mandarin au zburat.*

*Noaptea trecută, cu timp ploios și vânt,
Iar somnul greu nu m-a scăpat de vinu-ngurgitat.
Am întrebat oracolul ce este de făcut,
Dar drumul de begonii rămâne totuși mut.
Tu știi? Poate știi tu? Să fie verde plin și roș uscat.*

LI HE 李贺

LI HE 李贺, 790 – 817, cu numele lui de curtoazie era Changji. A început să scrie poezie la vârsta de șapte ani, iar la cincisprezece ani era socotit a merge pe urmele unui poet renumit, Li Yi. A încercat să se prezinte la examenele imperiale, însă nu a fost primit, din cauza unor vicii de procedură. A lucrat numai trei ani ca funcționar inferior. Familia sa era de descendență imperială, se trăgea dintr-un unchi al lui Li Yuan, primul împărat al Dinastiei Tang, dar decăzuse și membrii ei erau socotiți prinți de rang inferior.

Li He a fost o fire bolnăvicioasă. S-a îmbolnăvit din cauza depresiei, a vieții anxioase și a decedat la douăzeci și șapte de ani. Pe patul de moarte, ar fi fost vizitat de o ființă stacojie, care i-a spus că Împăratul Ceresc îl cheamă la el, pentru a-i scrie poezii. Se zice că, la puțin timp după dispariția sa fizică, câțiva poeți au vrut să îi editeze o carte, dar familia nu prețuia literele și i-a aruncat în hazna manuscrisele. Au rămas de la el numai 238 de poezii.

*Regele Qin a călărit tigrul prin țară-n tot locul,
Sabia sa lucea în aer și lumina cerul albastru în totul.
Nemuritoarea Xi He, c-un gest șiret,
Împinge soarele cu neștirbit răsunet,
Cenușa calamității zboară ca un torent
Peste trecut și peste prezent.*

*Prin capul de dragon se turna din vas vin
Invitată fiind steaua jiu xing,
Pipa cu rama de aur în noapte lansa un cânt cristalin.
Cântă parcă la sheng ploaia pe lacul Dongting,
Ah, ce strașnic se bea! Luna intră-n declin.
Straturi de nori argintii reflectă
Sclipirea Palatului de Jad,
E ora zilei, anunță paznicul cel smead.
La etaj, vocea cântăreței e pătrunzătoare și delicată,
Roșia-i robă brodată pe mătase de mare
Emană un parfum ușor care naște răcoare,
Dansează fetele și strigă-a răsfăț:
Prea Mărite, o mie de ani de viață!
Suportul de lumânări strălucea în ceața luminoasă,
Bete, concubinele au ochii-n lacrimi, nici că le mai pasă.*

LI SHANGYIN 李商隐

LI SHANGYIN 李商隐 este unul dintre poeții reprezentativi ai Chinei de la sfârșitul Dinastiei Tang. A trăit între anii: 813–858. Numele dat de părinți, Shangyin, înseamnă Pustnic de pe Muntele Shang. Nume de curtoazie: Yishan 义山, Muntele Adevărului, cu sensul de Om care preferă să trăiască în izolare și este capabil să facă dreptate. Li Shangyin a fost descendent al familiei imperiale a Dinastiei Tang și s-a referit adesea în scrierile sale la acest statut nobil, deși ai săi scăpătaseră, nu mai aveau nici averi, nici putere lumească. În anul 837 câștigă examenele imperiale și obține titlul suprem de *jinshi* 进士, care îi deschidea calea pentru o carieră mandarinală. Socotit cel mai reprezentativ poet din acea perioadă, creațiile sale au fost foarte mult apreciate. S-au povestit întâmplări care evidențiau calitatea înaltă a versurilor sale. Poetul Bai Juyi (772 – 846) i-a spus că speră să renască drept fiu al său. La nașterea băiatului, Li Shangyin l-a numit Bătrânul Bai.

*Ieri noapte, cer înstelat, ieri noapte-a bătut vântul,
Eram la vest de pavilionul picturii, în estul clădirii.
Noi doi n-aveam aripi de phoenix să putem zbura,
Dar inimile rezonau ca magia din coarnele rinocerilor.
Împărțiți în echipe, stăteam față-n față, să ghicim cârligul,
Vinul ne încălzea inimile, lămpioanele luceau în roșu.*

*Ah, cum bate toba, datoria mă cheamă,
Încalcec și plec la slujbă, ca busuiocul purtat de vânt.*

*Pe-atunci, am auzit adesea despre frumusețea
Zeitei Floare Verde de la poarta raiului
Și ne-am privit cu nesaț până la sfârșitul lumii.
Nu știam că-ntr-o noapte oaspetele Pavilionului Qin
Luase seama pe furiș la florile din grădina regelui Wu.*

SU SHI

SU SHI (1037-1101), scriitor, caligraf și pictor din dinastia Song de Nord. Numele lui de curtoazie era Zizhan, cunoscut și sub numele de Hezhong, cunoscut și sub numele de Dasu, iar porecla lui era Dongpo Jushi. Su Dongpo a mers la Hangzhou de două ori în viața sa pentru a servi ca un oficial local. Viața lui a fost dură și neuniformă și a fost retrogradat de multe ori. Printre ei, retrogradarea lui la Huangzhou poate să fi făcut cu adevărat succesul lui Su Dongpo în sens literar.

*Când apare scânteietoarea lună?
Ridic paharul și-ntreb albastrul cer!
Nu știu ce timp i-acum în Palatul Ceresc,
Aș vrea să mă-ntorc pe vânt, la Ceruri,
Mă tem că nu suport frigul acolo sus,
Printre clădirile înalte, cu ziduri roșii.
Dansez pentru a-mi înțelege umbra,
Ce pare ea a fi în lumea terestră?
Revin în pavilionul cărămiziu, cu uși joase,
Luna îi luminează pe cei care nu dorm.
Luna n-ar trebui să poarte pică,
De ce devine rotundă când oamenii sunt despărțiți?
Oamenii au bucurii și necazuri,
Se despart și se reunesc,
Iar luna sporește și apoi scade.
Din timpuri străvechi,
Iată o chestiune fără răspuns.
Urez tuturor viață lungă, de-a pururi,
Să ne bucurăm și la mari distanțe
De luna ca o femeie fără seamăn.*

LI BAI 李白

LI BAI, 19 Mai 701 – 762, toamna. Aparținea unei familii cu tradiții către lectură și a început să învețe carte la cinci ani: istorie, poezie, astrologie, metafizică, A studiat cărțile lui Confucius și ale filosofilor antichității chineze. A citit cărțile a sute de învățați ai vremii sale. A învățat să călărească, să vâneze, a devenit un spadassin desăvârșit și, conform propriilor declarații, a provocat la duel mulți oameni de seamă.

La zece ani scria versuri. La cincisprezece ani era deja cunoscut și apreciat ca poet. La optsprezece ani, trăiește retras pe munte și studiază. Călătorește în localitățile din jur, pentru a acumula cunoaștere. La călătorește mult, să cunoască țara, cu sabia în mână, pentru a se apăra lanevoie. S-a străduit să primească o poziție mandarinală și, abia în anul morții, împăratul îl numește într-un post de înalt funcționar imperial. Din nefericire, comunicarea oficială ajunge la el abia după moarte.

Era un om cald, generos, îi plăcea să lege prietenii, iubea poezia și băutura, scria fără conținere, oricând și în orice situație. A compus între trei și cinci mii de poeme, dintre care s-au păstrat peste o mie. Astăzi, un om trecut prin școală cunoaște bine și chiar poate recita cel puțin o sută. Exegeții au constatat de-a lungul timpului că acest poet a creat capodopere eterne în toate genurile poetice, triumf neegalat până astăzi. Este prea bine cunoscută legenda dispariției sale. Împlinise șaiszeci și unu de ani, când, a plecat cu barca pe râu, seara, să admire luna, cum îi era obiceiul. Se crede că s-ar fi aruncat în apă, să îmbrățișeze luna preschimbată în fecioară, fiindcă de atunci n-a mai fost văzut, nu s-a mai știut nimic de el.

*Printre florile muntelui bem, eu și-un vecin,
O ulcică, altă ulcică și încă una.
Sunt beat și vreau să dorm, tu poți pleca, de-acuma,
Vino mâine dimineață, c-un qin.*

*Îmi țin ulciorul printre flori, singur ca de-obicei.
Ridic paharul și chem luna, cu umbra suntem trei.
Luna nu știe cum se bea, umbra-i mereu cu mine
Cu luna înfrățit, cu umbra, mă bucur și mi-e bine.
De cânt, luna plutește sus, de joc, umbra-i departe,
Ne bucurăm când suntem trei, beția ne desparte.
Legăți pe veci, hoinari pe-alee,
Până sus, la Calea Lactee.*

*Ați observat?
 Apa Fluviului Galben vine din Cer,
 Aleargă spre mare și nu se mai întoarce.
 Ați observat?
 Bătrânii sunt posomorâți,
 văzându-și în oglindă părul alb,
 Dimineata, părul e negru de mătase, iar până seara ajunge ca neaua.
 Să ne bucurăm când viața oferă împliniri,
 Să nu lăsăm cupa de aur și roua de jad
 Să se golească în fața lunii de pe cer.
 Cerul ne-a dat viață, trebuie să fim cumva de folos,
 Irosim cu totul o mie de arginți, dar banii se-ntorc la noi.
 Fierbeți mielul, tăiați o vită, să ne bucurăm,
 Hai să bem trei sute de pahare.
 Maestre Cen, Yuan Danqiu, să vină băutura,
 Paharele nu trebuie să se oprească!
 Am să vă cânt, ascultați-mă bine.
 Clopoței, tobe, mâncăruri alese – nu sunt suficient de fine,
 Să fim beți tot timpul, să nu ne trezim,
 Din cele mai vechi timpuri, înțelepții au fost mereu singuri,
 Doar bețivii lasă un nume în urma lor.
 Regele Chen petrecea în castelul Pingle,
 Nu e costisitor să ne batem pentru zece mii de pahare,
 Să ne lăsăm captivați de veselie, fără nici o reținere.
 De ce spune gazda că are bani puțini,
 Mergeți direct și cumpărați, vom bea împreună.
 Calul este de preț, haina face o mie de galbeni,
 Cereți să le schimbe pe băutura cea mai bună, prieteni,
 Vom trage împreună o beție strașnică
 Și vom scăpa de neliniștea eternă.*

Comentarii și versiunea română:
Adrian Dinu LUPEANU și Constantin LUPEANU

POEZIE LATINĂ

Publius Ovidius NASO

DE MEDICAMINE FACIEI FEMINAE

Poetul Publius Ovidius Naso este și autorul unui poem didactic, scris în distih elegiac (hexametrul + pentametrul), *De medicamine faciei feminae* („Despre îngrijirea tenului femeii), din care s-au păstrat doar 100 de versuri, suficiente pentru a cunoaște ceea ce s-ar putea numi „o preceptivă cosmetică”, constând într-o sumă de sfaturi adresate tinerelor romane, care configurează o didactică a esteticului, începând de la primele două versuri: „Învățați, fetelor, ce îngrijire se acordă tenului/ și în ce fel trebuie să vă întrețineți frumusețea.” (*Discite quae faciem commendet cura, puellae/ et quo sit vobis tuenda forma!*). Poetul păstrează acest ton hortativ-iusiv și pe parcursul următoarelor versuri, adoptând postura didactică a unui preceptor, când sever, când îngăduitor, din convingerea că evoluția societății romane permitea o anume relaxare a cutumelor străbune, în pofida austerității și simplității pretinse de reformele morale ale lui Augustus, și că femeia se putea îngriji deopotrivă de chipul și de conduita ei. Ovidius recomandă și cinci rețete cosmetice, în vogă în vremea sa, când cosmetica (*kosmetiké téchne*) era considerată o parte a medicinei (*iatriké téchne*). Termenul *medicamen* din titlul poemului este polisemic, însumând sensurile: leac, otrăvă, alifie, dres, ingredient, îngrijire. Ingredientele (*medicamina*) din rețeta tradusă mai jos, ușor de procurat, probabil, în acea vreme, sunt de origine vegetală sau animală, asigurând produsului finit ceea ce numim astăzi acuratețe ecologică.

Prioritară vă fie, fetelor, grija de conduită!

Chipul place când spiritul îl însoțește.

O dragoste stabilă ține de conduită: vârsta va răvăși frumusețea

Și chipul plăcut de riduri fi-va brăzdat.

Veni-va vremea când veți regreta că v-ați privit în oglindă

Și suferința va fi un al doilea motiv pentru riduri.

Cinstea –i însă de- ajuns și durează de-a pururi,

Și de-a lungul anilor săi dragostea depinde de ea.

Ia spune, când somnul ți-a destins membrele tinere,

În ce fel chipul frumos ți-ar putea străluci?

Orzul pe care cultivatorii libieni l-au trimis pe corăbii

Curăță-l de paie și cojile lui!

O măsură egală de linte se-nmoaie cu zece ouă,

Iar orzul curățat să cântărească două livre.

Când acestea uscate vor fi de-a vântului boare,

Cere ca măgărușa să le zdrobească încet cu dura piatră de moară.

Și primele coarne ce-i vor cădea unui cerb încă în viață

Pisează-le împreună cu acestea și fă să fie șase ași întregi!

Și, când se vor amesteca toate ca o pulbere de făină,

Degradă cerne totul în vase adânci!

Adaugă doisprezece bulbi decojiți de narcisă,
 Pe care harnica-ți dreaptă să-i zdrobească cu marmură pură.
 O șesime de livră de gumă se- amestecă cu sămânță toscană,
 La asta să-ți meargă de nouă ori mai multă miere!
 Orice femeie fața-și va unge cu-acest fel de-alifie
 Va străluci mai netedă ca a sa oglindă.

N.B. Reproduc cantitățile ingredientelor din această rețetă după
 Marguerite Johnson, *Medicamina Faciei Feminae*, London, 2016, pp.41-82:

-654 g. orz libian decojit
 -654 g. linte
 -10 ouă
 -55 g. corn de cerb
 -12 bulbi de narcisă decojiți
 -55 g. de gumă
 -55 g. sămânță toscană
 491 g. miere

Prima sit in vobis morum tutela, puellae.
 Ingenio facies conciliante placet.
 Certus amor morum est: formam populabitur aetas
 Et placitus rugis vultus aratus erit.
 Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
 Et veniet rugis altera causa dolor
 Sufficit et longum probitas perdurat in aevum,
 dic age, cum teneros somnus dimiserit artus,
 candida quo possint ora nitere modo.
 hordea, quae Libyci ratibus misere coloni,
 exue de palea tegminibusque suis.
 par ervi mensura decem madefiat ab ovis;
 sed cumulent libras hordea nuda duas.
 haec ubi ventosas fuerint siccata per auras,
 lenta iube scabra frangat asella mola.
 et quae prima cadent vivaci cornua cervo,
 contere in haec: solidi sexta fac assis eat.
 iamque ubi pulvereae fuerint confusa farinae,
 protinus innumeris omnia cerne cavis;
 adice narcissi bis sex sine cortice bulbos,
 strenua quos puro marmore dextra terat.
 sextantemque trahat gummi cum semine Tusco;
 huc novies tanto plus tibi mellis eat.
 quaecumque afficiet tali medicamine vultum
 fulgebit speculo levior ipsa suo.

Prezentare și traducere: **Mihaela PARASCHIV**

POEZIE GERMANĂ

Johann Wolfgang GOETHE (1749-1832)

Charlottei von Stein

De unde suntem noi născuți?
Din iubire.
Cum vom fi pierduți?
Fără iubire.
Ce ne ajută să biruim?
Iubirea.
Putem iubire săășim?
Prin iubire.
Ce nu te lasă mult să plângi?
Iubirea.
Ce să ne unească permanent?
Iubirea.

Ludwig Uhland (1787-1862)

Moarte fericită

Am murit
Din plăcere de dragoste;
Înmormântat eram
În brațele ei;
Trezit am fost
De sărutările ei;
Cerule l-am văzut
În ochii ei.

Traducere din limba germană: Mircea M. Pop

Georg TRAKL

Georg Trakl sau Despre durerea îndurată cu răbdare

Născut la 3 februarie 1887 la Salzburg într-o familie înstărită, Georg Trakl a dus o viață complet opusă unei cariere burgheze: eșec la liceu, droguri, alcool, incest cu sora sa Margarete, instabilitate profesională, teamă de nebunie, în cele din urmă, oroarea războiului care l-a împins, după o primă încercare, să se sinucidă în spitalul militar de psihiatrie din Cracovia, la 3 noiembrie 1914. Așa a fost viața celui mai mare poet liric vorbitor de germană al veacului XX. Cele o sută de poezii publicate în timpul vieții sale îl arată pe Trakl ca moștenitor unic al unei tradiții europene foarte diverse. În domeniul poetic german, Hölderlin și Novalis, dar și la

Eichendorff și Lenau sunt „frații lui mitici”; pe de altă parte, Goethe îi inspiră dispreț. La această apartenență germanică se adaugă imaginația baroc-austriacă și o contribuție considerabilă a poeziei franceze (Baudelaire, Verlaine, Rimbaud). Poemele tinereții amintesc de Nietzsche, Hofmannsthal și Rilke. Trakl i-a cunoscut pe Karl Kraus, Adolf Loos, Oskar Kokoschka, Else Lasker-Schüler și indirect pe Ludwig Wittgenstein, care a spus despre poeziile sale: „Nu le înțeleg. Dar tonul lor mă face fericit. Acesta este tonul omului cu adevărat mare.” Poeziile timpurii adunate mult după moartea poetului în colecția *Potirul de aur* (*Aus goldenem Kelch*, 1939) sunt urmate de prima „tonalitate” cu adevărat trakleană din *Poezii* (*Gedichte*, 1913). Universul lui Trakl (lumea de toamnă și nocturnul, declinul, nebunia, putrefacția, melancolia, paradisul copilăriei pierdute, incestul) se exprimă în forme mai degrabă convenționale: sonete și catrene. Însă ceea ce Trakl însuși numește „maniera sa dobândită din sudoarea frunții” distruge din interior frumoasa ordine ritmică aparentă, deoarece Trakl aliniază imagini, adesea îndrăznețe, chiar respingătoare, și care nu au nicio legătură logică între ele. O altă „tonalitate” se manifestă deja în *Poeme* cu „Psaume”, „De profundis” și mai ales „Helian”, și va domina volumul *Sebastian im Traum*, 1915. Fără a schimba universul tematic, o nouă formă extrasă în *Psalmii*, din *Imnurile* lui Hölderlin și mai ales din *Iluminările* lui Rimbaud îi permite lui Trakl construirea a ceea ce numim Traklwelt (universul traklean) populat de ciudate figuri mitice: Elis, Sébastian, Helian, odată cu ele o mare solemnitate religioasă apare în poezia sa. Despre *Helian* Trakl spunea: e „cel mai prețios și mai dureros poem pe care l-am scris-o vreodată.”

Noaptea

În noaptea asta s-a stins seninul ochilor mei,
Aurul roșu al inimii. O! Ce tăcut strălucea lumina!
Mantia ta albastră-l învăluia pe înecat;
Gura ta roșie pecetluia rătăcirea prietenului.

Rondel

Pierit e aurul zilelor,
Seninul și castaniul serilor:
Stins e fluierul lin al păstorilor
Seninul și castaniul serilor
Pierit e aurul zilelor.

Într-un album vechi

Mereu revii tu, o, melancolie
Blândețe de suflet singur.
Spre-apus mai pâlpâie ziua de aur.

Smerit se înclină durerii cel care îndură
Tonuri de armonie, de nebunie blândă.
Iată! deja se întuneacă.

Noaptea se întoarce, un om pe moarte se tânguie
Cu el, altul suferă.

Și tremurând sub stelele toamnei
Capul se pleacă tot mai amarnic.

Soarele

În fiecare zi soarele galben apare pe deal.
Frumos e și codrul și animalul întunecat,
Frumos și om; Și vânător și cioban.

Peștele roșu saltă în iazul verde.
Sub cerul rotund.
Pescarul își poartă lin albastra lui barcă.

Se coc rând pe rând și strugure și secară.
Când ziua-n tăcere se încheie
Sunt gata s-apară și rău și bine.

Când noaptea coboară
Blând își ridică rătăcitorul pleoapele grele;
Din râpa neagră țâșnește soarele.

Șoaptele după-amiezii

Un soare subțire de toamnă,
Din arbori cad roadele.
Tăcerea domnește-n odăi albastre
În lunga după-amiază.
Metalul răsună a moarte;
Se prăbușește alb animalul.
Se pierde pe frunzele toamnei
Aspra cântare a fetelor.
Fruntea visând la culorile sfinte
Elin atinsă de aripa nebuniei.
Pe creasta colinei umbrele suie
Negre de putreziciune.
Amurgul e tot numai pace și vin:
Durerea se varsă-n chitară.
Sub blânda lumina de lampă
Tu te întorci ca într-un vis.

Declin

Peste iazul alb
 Păsările sălbatice au plecat.
 Seara, prin stelele noastre bate un vânt de gheață.
 Peste mormintele noastre
 Se-nclină fruntea zdrobită a nopții.
 Ne legănăm sub stejari într-o barcă de argint.
 Răsună întruna albele ziduri ale orașului.
 O, frate,
 Urcăm, ca oarbe arătătoare, spre miezul nopții,
 Sub bolți de spin,

Psalm

E o lumină pe care vântul a stins-o.
 E un han vechi părăsit după-amiaza de un bețiv
 E-o vie arsă și neagră, cu gropi pline de negri păianjeni.
 E o odaie pe care-au spoit-o cu lapte.
 Nebunul nu mai trăiește. E-o insulă-n mările sudului
 Ca să-l primească pe zeul soare. Tobe bubuie.
 Bărbații se-nfruntă în dansuri de luptă.
 Printre liane și flori de foc femeile-și leagănă șoldul.
 Iar marea cântă.Vai, paradisul nostru pierdut.
 Nimfele aurii au părăsit pădurile.
 A fost îngropat străinul. Atunci începe o ploaie de licăre.
 Fiul lui Pan apare sub forma unui țaran,
 Ce-n după-amiază adoarme pe încinsul asfalt.
 Și sunt fete într-o curte îmbrăcate-n rochițe de-o sărăcie sfâșietoare!
 Sunt camere pline de armonii și sonate.
 Sunt umbre în fața oglinzii oarbe care se-mbrățișează.
 La fereastra spitalului convalescenți se doresc.
 Un abur alb aduce însângerate epidemii pe canale.
 Sora înstrăinată apare iar în visele rele ale cuiva.
 Odihnindu-se sub aluniș, se joacă cu stelele sale.
 Studentul, poate un alter ego, o urmărește lung de la geam.
 Fratele-i mort stă în spatele lui ori coboară pe vechea scară-n spirală.
 Pălește figura novicelui în noaptea castanilor maronii.
 Grădina e la amurg. Prin galeriile mănăstirii fâlăie liliicii.
 Copiii paznicului nu se maijoacă și caută aurul cerului.
 Acord final de cvartet. Micuța oarbă aleargă tremurând pe alee,

Iar, mai târziu, umbra ei bâjbâie ziduri reci, înconjurată de basme și de legende sacre.

E-o barcă goală ducându-se-n jos pe Canalul Negru în noapte.

În bezna azilului vechi se sfarmă ruine umane.

Orfanii morți stau întinși lângă zidul grădinii.

Îngeri cu aripi murdare de găinaț ies din încăperi cenușii.

Din îngălbenitele lor pleoape picură viermii.

Ca-n zilele copilăriei întunecat și tăcut este locul din fața bisericii,

Pe tălpi de argint alunecă vieți trecute.

Umbrele blestemaților pleacă la vale pe ape-n suspin.

Magul alb în mormântul lui se joacă cu șerpui.

Pe tâmplă tăcut se deschid ochii de aur ai Dumnezeirii.

De profundis

E-o miriște unde cade o ploaie neagră.

E-un arbore roșietic rămas singuratec.

E vântul șuierând dând ocol colibelor goale –

Ce tristă e seara asta!

De pe lângă cătun

Orfana blândă adună coceni de porumb.

Ochii i se deschid rotund auriu în amurg,

În poală, cu nerăbdare, așteaptă mirele cerului.

La întoarcerea lor acasă

Păstorii găsiră trupul ei mic

Putrezit în mărăciniș.

E-o umbră departe de satele întunecate.

Tăcerea Domnului

O am sorbit din fântâna dumbrăvii.

Pe fruntea mea trece un rece metal.

Păianjeni se uită în inima mea.

E o lumină ce mi se stinge în gură.

Noaptea eu m-am aflat pe-o câmpie,

Privind la mizeria și la pulberea stelelor.

În aluniș

Iar răsunau îngerii cristalin.

Gródek

Pădurile toamnei seara răsună

De armele morții, pajiști de aur

Lacuri albastre, deasupra un soare

Sumbru cuprinde zarea; noaptea

Îmbrățișează războinici pe moarte,
 Plânsul sălbatic al gurilor lor sfâșiate.
 Însă-n tăcere prin sălcii se-adună
 Nourii roșii, unde se află un zeu mâniat,
 Sângele împrăștiat, răcoarea de-argint a lunii;
 Toate potecile duc în neagră putreziciune.
 Sub auriile crengi ale nopții și stelelor
 În crângul tăcut se clatină umbra surorii,
 Salută-al eroilor spirit, frunțile lor sângerânde;
 Prin trestii răsună lin lăuta întristată a toamnei.
 O, tu, prea mândră jelanie!
 Astăzi fierbinte flacăra spiritului
 Altarelor de aramă hrănește-o durere amarnică,
 Nepoții nenăscuți.

Băiatului Elis

Elis, când mierla cheamă în neagra pădure,
 Începe amurgul tău.
 Răcoare de-albastru izvor beau buzele tale.
 Rămâi, când fruntea-ți ușor sângează,
 Cu străvechi legende,
 Cu nedeslușitu-nțeleas al zborului păsării.
 Dar tu, cu pași moi, tu pleci în noaptea
 Greu încărcată de roșii lăstare cu struguri,
 Iar brațele și mai frumos ți le-anini în albastru.
 Suspină un măceș,
 Acolo sunt ochii tăi de lună.
 De-atâta vreme ești mort, o, Elis,
 De hiacint îți e trupul,
 Mâna-i de ceară și-afundă în el un călugăr
 Tăcerea ni-i peșteră neagră.
 Din ea uneori
 Iese-o blândă sălbăticiune
 Și încetișor apasă pleoapele grele.
 Pe tâmpile tale se lasă o neagră rouă,
 Cel de pe urmă aur al stelelor căzătoare.

Elis

Deplină-i tăcerea zilei aceste de aur.
 Pe sub bătrânii stejari
 Apari tu, Elis cel liniștit cu ochii rotunzi.

Albastrul lor oglindește visul amantilor.
Pe gura ta
Se sting suspine trandafirii.
Seara pescarul își trage plasele grele.
Bunul păstor
Turma și-o duce către pădure
O, Elis, drepte ți-s toate zilele.
Pe ziduri goale
Cade ușoară senina tăcere-a măslinilor,
Moare cântarea tristă a bătrânului.
Ca o barcă de aur,
Pe cerul gol, o, Elis, inima ta se leagănă

2

Seara,
Când capul i se-adâncește în perina neagră
În pieptul lui Elis răsună un clopot blând.
O fiară albastră
Sângeră alene în spinii măceșului.
Acolo retras stă un negru copac;
Fructele lui vineții de el se despart.
Lin
Semne și stele
Au să pătrundă în iazul serii.
În spatele dealului se face iarnă.
Porumbi albaștri
Beau noaptea sudoare de gheață,
De pe de cristalul frunții lui Elis prelinsă.
Urlă întruna
Înspre zidirile negre
Părăsit vântul Domnului.

Sebastian în vis

1

Mama ducea copilașul sub luna albă,
Sub umbră de nuci și de soci seculari,
De licoarea macilor îmbătată, de plângerea mierlei;
Și liniștit
Blând peste ei un chip cu barbă se apleca

În întunecimea ferestrei; și vechea avuție
 a tatălui
 cădea în ruină; iubire și reverie de toamnă.
 Ca ziua întunecată din an era și trista-i copilărie,
 Unde băiatul, pește de argint, în apele reci încet cobora
 Pace și Chip;
 Pe când, ascuțit ca o piatră – în fața negrilor cai se arunca,
 În noaptea cea cenușie, de el steaua lui se apropia;
 Ori ca atunci când, de mâna înghețată a mamei lui agățat,
 În seara de toamnă prin cimitirul Sankt Peter trecea,
 Și când un subțire trup mort întins, în întunericul
 Camerei, pleoapele-i reci peste el și le ridica.
 El numai o păsăruică era în golașele ramuri,
 Pe când în noiembrie clopotul moale al serii bătea
 Liniștea tatălui, iar el cobora în somn pe melcul
 scării crepusculare.

2

Pace în suflet. Seară pustie de iarnă,
 La iazul bătrân întunecatul contur al păstorului;
 Un copilaș în coliba de paie; Oh, cum cădea
 Liniștea – febră neagră- pe chipu-i.
 O, noapte sfântă.
 Ori când în tăcere ținut de aspra mână a tatălui
 Urca pe muntele întunecat al Calvarului
 Iar la amurg, deasupra cavernelor pietrelor,
 Figura albastră a omului ce-și străbătea legenda,
 Din rănita sa inimă ce purpuriu curgea sângele,
 O, cât de greu creștea crucea în sufletul întunecat.
 Dragoste; cum ar fi topirea zăpezii pe un petec negru,
 O boare albastră prinsă cu bucurie în socul bătrân,
 Ori în bolta umbroasă a nukului;
 Și, dulce apărându-i băiatului îngerul roz.
 Bucurie; de parcă sonata lunii în camere reci răsună,
 Din grinzi de lemn cafenii
 Un fluture albastru-și târându-și de-argint crisalida-i.
 O, apropiere a morții. Peste zidul de piatră
 Se apleca un cap galben, tăcut rămânea copilul,
 Pe când luna, în luna aceea de martie, se îneca.

3

Iar în cavoul nopții – clopote roz de Paște
Și argintiile voci ale stelelor mii, erau atâtea, încât
În tremur o nebulie sumbră pe fruntea visătorului se prăbușea.
O, plimbare cuminte de-a lung de valuri senine,
Uitând de gânduri, așa cum în verdele rămurii,
La amurgul lui, sturzul chema un străin.
Ori ca spre seară, când ținând osoasa mână a bătrânului
Trecea prin fața pereților dărâmați ai orașului;
Și-acela purta sub mantia-i neagră un roz copilaș,
Iară din umbra nucilor duhul răului se iveau.
Bănuiala treptelor verzi ale verii. O, cât de blând
Grădina se destrăma în castania tăcere a toamnei,
În miresme și în tristețe de arbori bătrâni,
Pe când murea în umbra lui Sebastian
glasul de-argint al îngerului.

Helian

În orele singuratice ale gândului
E minunat să te plimbi la soare
De-a lungul zidurilor galbene vara.
Pașii răsună încet în iarbă; întruna doarme
Însă în marmura cenușie Fiul lui Pan.
Serile pe terasă ne îmbătam cu vinuri întunecate.
Piersica strălucește-n frunziș roșiatică;
O blândă sonată, răsede fericite.
Frumoasă-i tăcerea nopții.
Pe dealul întunecat
Ne întâlnim cu păstori și cu stele albe.
Când iarăși se face toamnă
În crâng apare o claritate gravă.
Cu pas domol umblăm pe lângă ziduri roșii
Cu ochi rotunzi urmărim zborul păsărilor.
Seara, o apă albă se adâncește în urnele funerare.
În crengile goale cerul sărbătorește.
În mâini curate țărâna poartă pâine și vin,
Fruite se coc liniștite în camera însoțită.
O, cât de grav e chipul morților dragi.
Sufletul însă se bucură numai de contemplare.
Apăsătoare-i tăcerea grădinii devastate,
Un tânăr novice fruntea-și încununează cu frunze cafenii,

Un aur înghețat bea răsuflarea lui.
 Măinile ating fie vârsta apelor albastrui
 Fie în noaptea rece obrații albi ai surorilor.
 Ușoară și armonioasă e o plimbare în camere prietenoase,
 Acolo află singurătatea și foșnetul arțarului,
 În care sturzul încă mai cântă, poate.
 Frumos e omul pe când apare în noapte,
 Pe când își mișcă uimite mâinile și picioarele,
 Iar ochii violet tăcuți în orbite i se rostogolesc
 Pe la vecernii străinul se pierde în neagra distrugere de noiembrie,
 Sub crengi putrezite, de-a lungul zidirilor pline de lepră,
 Acolo unde mai înainte umblase sfântul frate,
 Pierdut în jocul blând al coardelor nebuniei.
 O, cât de singur sfârșește vântul în seară.
 Capul se pleacă murind în întunecimea măslinului.
 Devastatoare apare căderea rasei omului.
 În ceasul acesta, ochii celui privind se umplu
 De aurul stelelor sale.
 Spre seară, un clopoțel se scufundă și nu mai răsună.
 În piață cad în ruină pereții negri,
 Soldatul mort cheamă la rugăciune.
 Un palid înger
 Pășește fiul în părinteasca lui casă goală.
 Surorile sunt plecate departe către bătrâni albi.
 Noaptea sub stâlpii din sală aflatu-le-a visătorul
 Întors din trista-i peregrinare.
 O, cum e părul ei plin de mizerie și de viermi,
 În vreme ce el stă aici cu picioarele de argint,
 Iar cei care au murit ies din goalele încăperi.
 O, voi, psalmii din ploaia aprinsă la miezul nopții,
 Pe când slujitorii loveau ochii blânzi cu urzici,
 O, fructele copilărești de soc
 Aplecându-se cu uimire peste mormântul gol.
 Lunile-ngălbenite se rostogolesc tăcute
 Pe lenjeria înfierbântată a tânărului,
 Nainte să se aștearnă liniștea iernii.
 O soartă sublimă contemplă în josul Cedronului,
 Acolo unde cedrul, o creatură moale,
 Se desfășoară pe sub albastrele gene ale tatălui,
 Ciobanul își duce noaptea turma peste pășune.
 Un țipăt răsună în somn,

Pe când un înger nerăbdător se apropie-n crâng de om,
Carnea sfântului se topește peste grătarul strălucitor.
În jurul unor colibe de lut se nalță vineție vița de vie,
Răsună snopii îngălbeniți de porumb,
Zumzetul de albine și fâlfâitul treierătoarei.
Noaptea cei înviați se-ntâlnesc pe poteci stâncoase.
Leproșii se răsfâng în apele negre;
Își desfac hainele pătate de murdărie
Plângând la vântul balsamic suflând pe dealul trandafiriu.
Zveltele servitoare bâjbâind pe cărările nopții,
Măcar de și-ar afla păstorul iubit.
Sâmbăta, cântece blânde se-aud din colibe.
Lasă cântecul să-și amintească și de băiat,
De nebunia lui, de sprâncenele albe, de trecerea lui,
De cel decăzut deschizând ochii lui albăstrui.
Vai, cât de tristă e revederea asta.
Treptele nebuniei în încăperile negre,
Sub ușa deschisă, bătrâneștile umbre,
Pe când sufletul lui Helian se privește-n oglinda trandafirie
Iar lepra și zăpada pe fruntea-i se adâncesc.
Se sting stelele de pe ziduri
Pier albele făptuiri de lumină.
Ieșirea din covoare a oaselor din morminte,
Tăcerea pe dealuri a crucilor dărăpănate,
Dulceața tămâiei în violeta răcoare a nopții.
Vai, ochii frânți în gurile negre,
Pe când nepotul în blânda lui nebunie
Gândește singur la un sfârșit și mai negru,
Un Dumnezeu tăcut coboară pleoapa albastră deasupra lui.

Traduceri și prezentare de **Cătălina FRÂNCU**

POEZIE HISPANICĂ

Antonio MACHADO

(1875-1939)

Din mapa mea

I

Nu marmoră dură și eternă,
nu muzică, nu pictură,
ci cuvânt în timp.

II

Cântec și poveste este poezia.
Se cântă o istorie vie,
cântând melodia ei.

III

Creează sufletul malurile sale;
munți de cenușă și plumb,
dumbrăvi primăvăratece.

IV

Toată imaginația
care nu izvorăște din râu,
bijuterie ieftină.

V

Preferă rima săracă,
asonanța nedefinită.
Când nimic nu povestește cântecul,
este probabil rima necesară.

VI

Vers liber vers liber...
Eliberează-te, mai bine, de vers
când te face sclav.

VII

Rima verbală și săracă,
și temporală, este bogată.
Adjectivul și substantivul,
lacuri de acumulare de apă limpede,

sunt accidente ale verbului
în gramatica lirică,
a lui Astăzi care va fi Măine,
a lui Ieri care este Întotdeauna.

Traducere din limba spaniolă: **Mircea M. POP**

ELÍ URBINA

ELÍ URBINA (Chimbote, Peru, 1989) este poet și fondator al editurii „Santa Rabia Poesía”. Volume publicate: *El abismo del hombre* (Buenos Aires Poetry, 2020, Argentina); *La patria del instante, 120 haiku* (Alcorce Ediciones, 2023, Mexic); *Exodus* (Santa Rabia Poetry, 2022 și 2023, Peru, cu traducerea în engleză a lui Jeremy Paden); *L« abisso dell» uomo* (Editura Arcoiris, 2023, Italia, cu traducerea în italiană a Adrianei Caterino. De asemenea, este autorul volumelor *La sal de las hienas* (Plectro Editores, 2017, Peru) și *Fábula de los burros salvajes y otros poemas* (Editora BGR, 2022, Spania).

Poezia sa a fost tradusă în mai multe limbi, inclusiv engleză, franceză, italiană, portugheză, catalană, bengali, arabă, greacă, sîrbă, macedoneană și croată, și a apărut în diverse reviste și antologii internaționale. Anul acesta, prima sa antologie de autor, *Un hombre solo, un solo infierno*, va fi publicată în Spania de Editura Valparaíso și în România de Editura „Cronedit” din Iași.

În ciuda tinereții sale, ELÍ URBINA cultivă o poezie gravă, sumbră pe alocuri, o poezie a căutării de sine și a decelării rosturilor existențiale. *Un om singur, un singur infern* este o carte născută din singurătate, simbolurile adunate cu măiestrie de Lamartine în tulburătorul vers « Fleuves, rochers, forêts, solitudes si chères » (din poemul *L'isolement*) dîndu-și întîlnire în volumul lui Urbina și fiind folosite la fel de măiestru, ca esențiale repere simbolice în excursul său poetic. Critica literară îl caracterizează în unanimitate drept una dintre cele mai importante voci ale poeziei latino-americane.

Traduse din antologia cronologică *Un hombre solo, un solo infierno*, poemele incluse în acest grupaj sunt inedite pentru spațiul cultural românesc.

PĂSTREZ ÎN MEMORIE

Păstrez în memorie

imaginea pașnică a trupului iubirii.

Lumina va veni din nou,

dar acum, în realitate, doar ploaia

acoperă strada ca niște semințe negre pentru păsări.

Privește cum coboară încet

spinul de carne în rana secretă.

Bordelul, lăcomia lui, îmi soarbe sufletul epuizat,
speranța mea însetată de a simți,
pentru o clipă, trosnetul surd.

În penumbră, prostituata dansează
cu sinuozitatea unei flăcări nețărmarite.
Deja dorul se adună în oglindă;
umbra mîinii mele se prelungește.

Nu contează cît de mult arde plăcerea,
întotdeauna chipul ei în mine se aprinde.

ÎN NOAPTEA NEAGRĂ

În noaptea neagră,
pe o stradă lungă,
zgomotoasă, mizerabilă,
teribil de epuizată,
merg resemnat,
merg fără speranță.
În mintea mea se apropie
ecoul trecutului,
în mintea mea se apropie
umbra absenței.
Dezorientat, grăbesc
trecerea printre oameni;
de la bloc la bloc
înaintează fără încetare.
În fața mea
haosul se întinde cu încăpăținare:
zgomotul este exacerbat,
mizeria colcăie.
Cu toată neliniștea
timpului în pupila mea,
cu sufletul plin
pînă în pragul angoasei,
îmi continui drumul,
în noaptea neagră
a acestui oraș meschin,
în căutarea păcii și a liniștii.

VISUL EXILULUI

Deodată mă găsesc singur,
în fața verdelui pădurii.
Sub lumina soarelui,
mă plimb prin iarbă.
Departe rămîne haosul
orașului întunecat.
Pulsul pământului
circulă prin sîngele meu.
Exaltat, intru
pe o cărare ascunsă.
Desișul pădurii
este umbros, dantelat.
Pentru o clipă, lent,
groaza mă cuprinde.
Dar o lumină limpede
apare brusc.
Acesta este centrul
calmului, spațiul
unde liniștea strălucește
în toată existența sa.
Deja umbra iscoditoare
a morții coboară,
în spirală, iute,
deasupra capului meu.
Caut o oglindă,
înăuntrul pământului.

SINGUR ÎNLĂUNTRUL TĂU

Oh, oglindă de obsidian
aprinsă în umbră,
întunericul sufletului,
uitare a uimirii,
fereastră imperturbabilă,
cristal de o acuitate morocănoasă
domeniu tentacular
al timpului amorțit,
voracitate ascunsă
în anonimat,
exil periculos,

scut îngrozitor,
singur înlăuntrul tău,
în profunzimea ta inesațiabilă,
implor fără sens
o fărîmă de lumină,
o răpire irizată,
consolare iluzorie,
zadarnică iluzie
a fericirii pierdute.

UN INSTINCT OBSCUR

Există un instinct obscur
care depășește
setea interogativă a dorinței,
abisul secret al rănii.
Este un impuls plin de vehemență,
un horcăit senzual,
un voluptuos junghi insomniac,
perversitate,
privirea unui animal posedat
care împletește grosimea întunericului.

În centrul labirintului său profund,
nici amintirea iubirii,
nici simțul moral, nimic altceva nu contează,
doar carnea,
doar eternitatea sa neagră,
magnetismul arzător
care te absoarbe.

Prezentare de **Valeriu STANCU**
Traduceri din limba spaniolă de **Mariana și Valeriu STANCU**

POEZIE SÂRBĂ CONTEMPORANĂ

SRBA IGNJATOVIĆ

Scriitor, poet, critic literar, eseist și prozator, Srba Ignjatović (Srboljub Ignjatović) s-a născut în 11 aprilie 1946 la Knjaževac (FPRJ). A absolvit și a obținut masteratul la Facultatea de Filologie din Belgrad. A fost președintele Asociației Scriitorilor Sârbi până în 2010, în 2012 Consiliul Asociației Scriitorilor Sârbi l-a nominalizat membru corespondent al Academiei Sârbe de Științe și Arte (SANU). Redactor-șef al revistei *Savremenik*, redactor la *Apostrophe*, membru fondator al Asociației pentru Cultură, Arte și Cooperare Internațională „Adligat”, care îi adăpostește moștenirea literară din 2010. A fost redactor al ziarului pentru tineret, *Književna reči* (unul dintre fondatori), al bibliotecii de carte *Pegaz* și al revistei *Relations* – redactor asociat la mai multe edituri, redactor la *NIRO Literary Newspapers*. A predat literatura sârbă și universală ca profesor invitat. În ultimele decenii, a fost ocazional critic literar pentru *Politika*, *Nedeljna Borba*, *NIN*, *Ilustrovana Politika*, *Večernje Novosti*, editorialist pt. *Osmica*, *Književne novine*, *Oslobodenje*, *Odjeko...* A publicat texte literare în ziare/ reviste din tot spațiul cultural ex-iugoslav. Are statut de artist independent din 1965, de artist-scriitor proeminent din 1992. A publicat peste o sută de volume de poezie, proză, critică literară, eseuri, studii. Scrierile sale au fost traduse în română, italiană, germană, engleză, macedoneană, cehă, bulgară.

Opera sa poetică a fost difuzată în numeroase antologii, în țară și în străinătate. O selecție a poeziei lui, *Barbarii la Pont*, a apărut la editura Prosveta, Belgrad (selecție, prefată: Jovan Pejić), în 2000; în română au apărut volumele *Ahile subjugat*, 1997, *Gačuć u novi vek/ Gačuć într-un nou secol*, în română și sârbă, 1997; *Slep putnik*, versuri, a apărut la editura bucureșteană Semne, în sârbă și română, traducere: Adam Puslojić și Răzvan Voncu (autorul postfeței), ilustrații: Miloš Šobajić, Mircia Dumitrescu (autorul machetării cărții). În limba română a apărut și volumul de critică literară *Cronicar, insurgent, alchimist. Lumea faptelor, a exoticiului și ezotericului în poezia lui Ioan Flora*, publicat în traducerea lui Lucian Alexiu la Editura Libertatea (Pančevo, 1991).

Pentru scrierile sale, lui Srba Ignjatović i s-au acordat mai multe premii naționale și internaționale, între care și Marea Diplomă de Baziaș, decernată de Uniunea Sârbilor din România.

(Lucian ALEXIU)

AICI

Aici se prăbușesc imperiile.

Aceasta e Europa veche.

Noi îi iubim pe cei care ne-au cucerit:

îi învelim într-o blană călduroasă,

turnăm țuică și vin –
femeile noastre se descurcă singure.

Istoria vine și pleacă.
Mâncăm brânză și usturoi,
înfulecăm salată,
sunt vremuri vitrege, mormăim
scărpinându-ne după ureche.

Imperiilor le e sortit să vină și să dispară,
să se prăbușească în praf și cenușă.
Dar acesta nu e un motiv, buna mea soție,
să nu ne culcăm îmbrățișați
în această noapte și pentru totdeauna.

DUPĂ VASKO POPA

Aceasta este o cutie,
Un cufăr de-abia încuiat.
Cel care-o să ridice capacul
Va zări chipul fricii.

(Țipă în stradă micuțul Munch.
Fundul pavat îi returnează
un chip identic.)

Golul respiră în cutie,
naște nebuloase și stele cu coadă,
înfășoară pe o furcă
caierul ideilor veșnice.

Ne-a cucerit o cutie
și acum ne dictează legile,
măsoară pâinea și sarea,
desparte ziua de noapte

ne spune ce suntem
și ce nu vom fi niciodată –
privind dinăuntru

ÎNTRE

S-a-ntâmplat, s-a-nmulțit
Spiritul extenuant de avid
Leagănul, micul leagăn, neatins

Între un mal și alt mal

A garnisit uniform patul
Cu valuri asidue
Aluviuni strânse, un miez rezistent
A încercat în același fel
Visul din pulpa-ostenită

PATRONUL KEOPS

Sunt însărcinat cu amenajarea labirinturilor.
Patronul meu, Keops, zâmbeste până și-n vis.
Îl păzesc de viespii agresivi ai luminii
Și de mâinile gingașe care-ar dori să alinte.

Iubesc întunericul vast al coridoarelor mele
Mai mult decât oricare dintre zilele voastre, verzui și murdare.
Și nu-i în mine altă boală decât boala de mine însumi.
Precum scolopendra, mie însumi pridvor.

CAMERA

Camerei de sub copac
Trunchiul îi înghite lumina
Ramurile îi doboară acoperișul
Rădăcinile-o sapă

Locatarul întâmplător
Atinge toți pereții
Camerei bune

Dar fiecare cameră adevărată
Nu lasă apa
Nu lasă suspinul

Traducere de **Slavomir GVOZDENOVICI & Lucian ALEXIU**

POEZIE BULGARĂ

Patricia NIKOLOVA

Patricia Nikolova e poetă, scriitoare, critic de teatru și translator din engleză, rusă și alte limbi. A absolvit Liceul Național pentru limbi antice și culturi „Konstantin Kiril Filosof”, cu certificare aprobată de Universitatea din Sofia, apoi a făcut studii bulgare, filosofie. Și-a completat studiile la Academia Națională de Artă teatrală și Film „Kr. Sarafov”, teatru și management teatral, artă teatrală, cu specializare și în semiotica și pedagogia artei. În 1999 a primit premiul național „Dora Gabe” pentru poezie feminină, precum și alte distincții, nominalizări ș.a. Între 2003-2008 a lucrat ca editor cu normă întreagă la revista literară „Rodna Rech”, și la „Casa cărții pentru copii” la Ministerul Educației și Științei. În 27 de ani a lucrat ca recenzent și editor de teatru la numeroase media din țara sa, inclusiv cunoscuta revistă „Suvremennik („Contemporanul”), unde a ținut o rubrică de critică de poezie a ultimelor decenii. Poeme ale lui Iosif Brodsky, Osip Mandelștam, Robert Pinsky, Wallace Stevens, Leonard Cohen, Jascha Kessler, Raúl Zurita, Joy Harjo, Ursula Le Guin, Kiki Dimula, Iulian Tuwim, etc., precum și proze de Serghei Dovlatov și Mikhail Bulgakov au fost publicate în bulgară în traducerea sa.

A publicat șase cărți de versuri. Creații ale sale sînt traduse în engleză, franceză, germană, spaniolă, greacă, maghiară, polonă, rusă, sîrbă, armeană, arabă, kurdă, ebraică, ladino ș.a., și, acum, în română. Este membră a International P.E.N. Center, Bulgaria.

Tăcerea aceea

Copacii și-au plecat capetele și umerii
epoleții le-au căzut fără vreo luptă

doar cizmele vechi au rămas
să rodească în pământ

iar mâinile lor rupte să arate
simultan – în sus și în jos

în timp ce păsări străine croncăne
pe paltoanele lor

un cer insuportabil de alb
se pleacă să sărute

buzele lor acoperite
de noroi

Palma ta

Harta operațiunilor militare
cu cicatricile adânci ale bătăliilor

primejdioasele marșrute ale campaniilor
spre victorie sau retragere

linii de front care se intersectează
un man's land, sub cerul nimănu

mine bine ascunse în adânc
care au uitat să explodeze

în nopțile noastre fără somn
când pumnul tău s-a încleștat

în timp ce flăcările au izbucnit
în valvele inimii tale

Ce să facem cu acest cuțit

CE SĂ FACEM CU ACEST CUȚIT
nu-i suficient de ascuțit
să taie pâinea
nu este literat
să taie paginile
nu-i luat în calcul
să taie copacii
nu-i bun, nu este

Ce să facem cu acest cuțit prost

e vinovat că șade aici vinovat
e tăcut, vinovat că-i un cuțit
Ce-om face cu el

nu-i suficient de ascuțit
să despice nonsensul
dintre noi

poate ar fi mai bine
să-l îngropăm în pământ

înainte de a pătrunde în carne
fără un sunet

Frîngerea rodiei

În memoria lui Masha Amini (2000-2022)

să sfâșii cu dinții tăi
corpul înmiresmat
unei rodii

abia coapte
abia trezită
pentru Soare

apoi să sapi feroce cu limba ta
tot drumul pînă la inima
trupului fără speranță

pentru a-l distruge cu totul
dinți ascuțiți picură
suc roșu

și în cele din urmă aruncă-l
ca pe gunoi
pentru câini

De ce ești surprins după asta
că urlă toată noaptea cîinii
la lună?

Din ochii lor picură
lacrimile însîngerate ale rodiei
măcelărite

Prezentare și traducere: **Marius CHELARU**

POEZIE SLOVACĂ

Miroslav BIELIK

MERGĂTORUL NIETZSCHE

*Dragă Friedrich, gândește, tu gândește doar, poate, azi, vei vedea
„oameni“, cum sunt Haarman și Denke!
Scoală-te din adâncul mormântului, dragă Nietzsche!
Scoală, vino să te uiți la fiarele blonde pe care le-ai poleit cu strălucire roșiatică
și le atribui frumusețea divinei Hera vorbind veacului tău despre supraom...*

Vladimír Roy, *Lui Nietzsche*

Se zice că nu trebuie să crezi în nicio idee
care nu s-a născut în aer liber
și în timpul mișcării libere...
Filosofie peregrină
Iar eu umblu mereu în cerc
nu și nu să-mi găsesc calea
din labirintul mergătorului Nietzsche
Degeaba citesc cartea *Călătorul și umbra sa?*
Ce grăit-a Zarathustra?
A devenit pustnic, un singuratic, un hoinar
Trebuie doar să mergi, să gândești mergând,
să mergi gândind...
acolo unde drumurile, de asemenea, au de gând
Și în cele din urmă. Vrând sau nevrând
apare perspectiva dorită
și vibrațiile peisajului
Armonia a două prezențe
Totul se repetă, se înnoiește,
Am găsit calea *Întoarcerea eternă*
Devin nemișcat cu fața-n fața peisajului,
Peisajul și mergătorul împreună în prezent,
infinita circulație a schimbării:
observând peisajul,
am fost mereu și voi fi...

GOLUL

Ochii plini de spațiu
Își văd doar
Propriul timp
Frumusețea vieții
ca vioara femeilor
Lumea și paradisul
Și pe urmă?
Dincolo de orizont
Gol ?
Nimic
nu există
Există
nimic?

Traducere și prezentare de **Dagmar Mária ANOCA, Lucian ALEXIU**

LIRICĂ VIETNAMEZĂ CONTEMPORANĂ

Lê Văn TRUYỀN

În numărul anterior al revistei am prezentat o carte realizată de dr. Lê Văn Truyền, *Tuyển Tập – Haiku Romania, Antologie română de haiku*, ediție trilingvă: română, engleză, vietnameză, cu o introducere semnată Cristina Romila, ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Vietnam, apărută la Editura NXB Hội Nhà Văn, Hà Nội, în 2024, sub egida Clubului vietnamez de haiku (Câu Lạc Bộ Haiku Việt – Hà Nội). Președintele acestui club este poetul Lê Văn Truyền (fost student în România, la București, la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”). Lê Văn Truyền scrie: „Pot spune că mi-am petrecut o parte din tinerețea mea în această frumoasă țară, de care mă leagă multe amintiri neprețuite, cu profesori, prietini și colegi...”. Acum prezentăm cititorilor noștri poeme (haiku) ale domnului Lê Văn Truyền, un autor de gen cunoscut, al cărui nume este întâlnit și în antologiile World Haiku Association, al cărui membru este.

În ceața umedă
Mugurii bătrînului cais sterp
înfloresc

Piața iubirii la H'mong
Pe drumul de primăvară denivelat
Soț beat călare pe cal

Notă:
„Piața iubirii” este un loc aparte care se află undeva în nordul Vietnamului, în provincia Ha Giang, districtul Meo Vac, comuna Khau Vai. Acolo, în acel loc activ mai ales primăvara, se desfășoară un festival care perpetuează o tradiție pentru diversele minorități etnice, între care H'mong. De secole aici vin oameni, la început mai ales tineri, să-și găsească perechea. Se dansează se cîntă, se mănîncă mîncăruri specifice ș.a.

Muguri de lotus
Picături roz de ploaie
Se întind spre cer căutînd vîntul

Mireasma toamnei
Mă poartă
La vechi amintiri
Pe drumul de țară necunoscut

O siluetă frumoasă
Iute se întipărește în amintire

Zece mii de metri pe cer
Lîngă soare
E foarte frig

Prea multă dragoste de țărînă
O micuță petală de roză
Părăsește ramura lin

O albină galbenă
Suge ușor mierea evitînd
Rănirea stigmatelor florii

Albine învelite în mierea suptă –
Camellia aplexicaulis
Liniștită se bucură de baia de soare

În autobuz
O mulțime de oameni singuri
Cu ochii pe ecranele telefoanelor

În altarul templului
În spatele statuilor strălucitoare de bronz
E un spațiu al întunericului

Ha Noi, 28-02-2025

Prezentare, traducere din engleză și notă: **Marius CHELARU**

Nottă: Cu poetul Pham Viet Dao, din Vietnam, fost student la Iași, cititorii români s-au mai „întîlnit”, cu diverse ocazii (am publicat o convorbire a noastră și o serie de traduceri din poezia vietnameză în Convorbiri literare”, și, de asemenea, traduceri în „Poezia”). Acum, în colaborare cu Pham Viet Dao, căreia îi aparține prima versiune în limba română, oferim cititorilor cîteva poeme ale unor participanți la un interesant concurs despre meleagurile natale ale fiecăruia dintre ei, care are loc în satul Chua, în Vietnam, președintele juriului fiind poetul Nguen Quang Thieu. Do Han este membru al Uniunii Scriitorilor din Vietnam, locuiește la Khanh Ha. Nguyen Lan Quy este din Saigon, Mai Ba An e din Da Nang, al cincilea oraș ca mărime din Vietnam iar Tran Chan Uy din Nha Trang.

Poveste despre locul meu natal

Tornada a măturat bietele acoperișuri de paie
Tablourile fluturau prin aer ca niște hârtii votive presărate pe drum
pentru a duce fantomele la cimitir
Inundațiile nelipsite din fiecare an spală, duc în mare ziduri, coloane și
căpriori
Ușoare ca o mână de orez și sare împrăștiate în cinci direcții după oferirea
sufletului¹
Averea este pierdută
Borcanul de tei s-a rostogolit și s-a pierdut cheia
Borcanele cu semințe de orez care așteaptă sezonul plutesc și ele cu apa
Nu este posibil să programați muguri pentru sezoanele viitoare
Război groaznic
Baza Chu Lai e ca un semn de naștere negru care se răspândește pe nisipul
alb
Zona rurală săracă a fost inundată de gloanțe și bombe
De multe ori am evacuat și de multe ori m-am întors
În ziua în care sosește inamicul
Întorcându-se noaptea cu gherilele
E o lumină neclară deschisă și întunecată
Peste tot este incertitudine
Dimineața, fratele cel mare a plecat la muncă la câmp și a fost arestat de
Poliția Militară
Seara, fratele cel mic s-a întors să se alăture gherilelor
Doi frați
Două pistoale
Două laturi
(La fel ca atunci când eram tineri, ne jucam de-a războiul
Pistolul cu banane care doar sună clicuri dar nu are gloanțe
doi frați sunt pe două părți, pământul este arat și aruncat)
Cine ți-a dat bătăi de cap? șopti fratele cel mic
Cel mare s-a ascuns sub o livadă de ananas pentru a scăpa de bătaia tatălui
său...

¹ Vietnamezii cred că fiecare om are, de fapt, două suflete, unul care ține de spirit, numit Hon, și un altul care ține de material, numit „Via”. La moartea persoanei, sufletul trebuie să fie supus judecății a zece judecători, are le cîntăresc păcatele. De unde rugăciuni ș.a. Există și o zi a „rătăcirilor/ trecerii sufletelor”, care se ține în ziua a 15-a a calendarului lunar.

De atunci, de fiecare dată când se luptau, cei doi frați alegeau doar aceeași parte...

Dar acum este o armă adevărată cu gloanțe adevărate

Un invadator străin a tras

O patrie trage

(doi frați au devenit partea noastră – partea inamicului

același tată, două părți ale tranșeelor)

Fratele cel mare a murit în luptă – 1973

Sicriul a fost adus la cimitirul orașului natal acoperit cu un steag cu trei dungi¹

Fratele cel mic a murit cu un an mai devreme

Familia a auzit vestea, dar nu a îndrăznit să-l recunoască

Trupul lui a fost îngropat la marginea pădurii

Pace

Cutia care conținea rămășițele sale era acoperită cu un steag roșu cu o stea galbenă²

Patria lui l-a primit în cimitirul martirilor...

Puști trag în cimitir

Puști trag în cimitir

Toate

Sfârșit

S-a întors și în orașul natal al tatălui său

Locul unde pe vremuri se jucau de-a războiul

La aniversarea morții ambilor frați a fost și tămâie și fum

Tata era gânditor, mama și-a șters în tăcere lacrimile

(Cei doi frați s-au înțeles în cele din urmă

Pentru părinți, fiecare copil este o bucată de sânge.)

Vai! Pagina eroică a istoriei

O chestiune privată de familie devine o chestiune națională

Este și o poveste despre orașul natal

¹ Steagul Vietnamului de Sud (care a existat între 1955-1975 avînd capitala la Saigon), galben cu trei dungi roșii orizontale.

² Steagul Vietnamului (Republica Socialistă Vietnam).

NOAPTE ÎN SAIGON

În mijlocul nopții orașului
S-a auzit un oftat al expatriaților
Gândește-te la asta și iubește-l
S-a pierdut un greier maro în afara ușii
Cântă o melodie tristă
Unde s-a dus iarba?
Unde sunt picăturile de rouă?
Bărbat cu fața în jos noaptea
visuri care plîng despre mâncare și haine.
Noapte la Saigon
Poftă de mirosul de fum de bucătărie
Poftă de supă de crabi
Poftă de sunetul ceaunului care face abur
Vreau să aud cântecul de leagăn al mamei
Cupa cu vin era goală... și goală, când m-am îmbătat?
Zilele departe de casă, grijile îmi schimbă culoarea părului
Îmi pare rău pentru cadavrul rece al unui liliac de pe marginea drumului
Poezii care nu au fost încă numite
S-au scufundat în neant
Tristețea vine și pleacă, șoapte de dragoste
Noaptea este mai lungă decât ritmul timpului
O îmbrățișare rapidă cu nostalgie
Suntem dezolați în mijlocul străzilor pline de viață.

FRATELE MEU

Lasă-mă să trăiesc ca un om
Mama urmează umbra și trebuie să-și crească primul frate...
Câmpurile satului sunt abundente și puțin adânci
Fratele meu este ca un câmp de culturi care îi usucă trupul.

Băieții satului s-au înrolat cu nerăbdare în armată
Fratele meu a așteptat să primească apa care cădea...
Opt ani de ploaie torențială
A urmărit sunetul focuri de armă plutind în vântul Laosului

Părăsind peisajul rural în diminețile palide
 Și-a căutat mama biologică în mai
 Stând lângă fumul murmurător al bucătăriei
 Fitulul lămpii a căzut și l-a confundat cu o floare...

Tran CHAN UY

OAMENI VECHI, SATE VECHI

Cu fiecare an îmbătrânesc, și mă întorc în sat cu o tristețe nesfârșită
 Te simți treptat mai bine după câteva bătălii
 Câmpul se micșorează după sezonul de secetă
 Bandiții au declarat război pământului.
 Scufundă-te în noapte, înăbușind un oftat
 Iubita a devenit o fostă iubită
 Hainele sunt murdare, părul e vopsit în culoarea penelor de bufniță
 Sărăcia taie hainele și mâncarea.
 Locuiam la sat, amestecat cu paiele
 Când eram tânăr, inima mea era la fel de fericită ca Tet¹.
 Vechea iubire a murit pe neașteptate
 Din cauza timpului, a banilor, a schimbării inimii.
 Neștiind în cine să mă încred, mi-am pus fața în jos în râu
 Râul a devenit brusc sărat din cauza lacrimilor sărate
 Sunt bătrân, departe de inima mea
 Satul îmbătrânește brusc după fiecare vânt de toamnă
 Oamenii sunt ca râurile, inimile lor se schimbă
 Ziua s-a ofilit deodată înaintea zorilor frânți
 Cuvintele apei de melc sunt fade și salmastre²
 Vânturile în schimbare nu-i pot schimba pe antici.
 Într-o zi nu voi mai avea sat oamenii merg și spre infinit
 În satul vechi, bucătăria cuiva a stins focul
 Apusul în cartier este rece.
 Noaptea din satul vedetă s-a simțit brusc tulbure
 Steaua târzie a nopții a pâlpâit

¹ Tết (prescurtare de la Tết Nguyên Đán; cea mai importantă sărbătoare din Vietnam, un festival care se ține în prima zi a primăverii, care, funcție de calendarul vietnamez poate fi, conform calendarului gregorian, în ianuarie sau februarie.

² Ca apa cu salinitate scăzută.

Urmăresc o viață întreagă de câștiguri și pierderi
Silueta cuiva se profilează de-a lungul potecii cu iarbă.

Traducere din vietnameză: **Pham Viet Dao**
Prezentare, stilizare și note: **Marius Chelaru**

POEZIE RUSĂ

Evgheni EVTUȘENKO

În lunga mea călătorie în jurul lumii din anul 2015, pe traseul transsiberianului de la Moscova la Vladivostok, am traversat marile fluvii Volga, Irtâș, Obi, Enisei, Angara și Amur. Dar nu am urcat culmi muntoase semețe, pentru că Uralii par niște dealuri asemeni munților Măcinului de la noi. În schimb, am întâlnit trei piscuri mari ale literaturii ruse siberiene, chiar în zonele de unde proveneau: romancierul Viktor Astafiev, la Krasnoiarsk pe Enisei, romancierul Valentin Rasputin, la Irkutsk pe Angara, iar între cele două localități în mica stație de cale ferată Zima, poetul Evghenii Evtușenko (1932-2017). În cele ce urmează încerc traducerea unui poem al lui Evtușenko, folosindu-mă în această întreprindere, în afară de varianta originală în limba rusă a autorului, și de o traducere realizată tot de către el, în limba engleză.

AȘ VREA...

Aș vrea
 să mă nasc
 în toate țările,
 să am un pașaport universal,
 semănând panică prin ambasade,
 să fiu toți peștii,
 în toate oceanele
 și toți câinii,
 pe străzile lumii.
 Nu doresc să mă închin
 niciunui zeu,
 sau să joc rolul
 unui hippy drept-credincios,
 dar aș vrea să plonjez
 adânc-adânc în Baikal
 și să ies la suprafață,
 fornăind,
 pe Mississippi.
 Aș vrea
 în iubitul meu univers
 blestemat,
 să fiu un ghimpe solitar-
 dar nu o delicată mixandă.
 Orice creatură a Domnului,
 chiar și ultima hienă mârșavă,

dar tiran– nici într-un caz
 și nici pisica unui tiran.
Și aș vrea să fiu omul
 în orice ipostază:
o victimă într-o închisoare guatemaleză,
un boschetar într-o mahala din Hong Kong,
un schelet viu în Bangladesh,
 un cerșetor sfânt în Tibet,
un negru în Cape Town,
 dar niciodată în ipostaza de canalie.
Aș vrea să stau întins
 sub cuțitul tuturor chirurgilor lumii,
să fiu cocoșat, orb,
 să încerc toate bolile, rănilor,
 malformațiile,
să fiu invalid de război,
 culegător de mucuri de țigară murdare–
numai ca meschinul microb al superiorității,
 să nu-mi pătrundă înăuntru.
Nu aș vrea să fiu în elită,
 dar, desigur nici în turma lașilor,
nici a câinilor ciobănești din turmă,
 nici a păstorilor acceptați de turmă,
și aș vrea fericire,
 dar nu pe seama nefericiților,
și aș vrea libertate,
 dar nu pe seama celor ce nu sunt liberi.
Aș vrea să iubesc
 toate femeile din lume,
și aș vrea femeie să fiu–
 măcar odată...
Mamă-natură,
 pentru ce l-ai redus pe bărbat,
de ce l-ai privat,
 de maternitate?
Dacă s-ar mișca în el,
 acolo, sub inimă,
 un copil inocent,
atunci probabil bărbatul,
 n-ar fi așa crud.
Aș vrea să fiu pâinea cea de toate zilele–

măcar o cană de orez
 în mâinile unei vietnameze plânse,
 măcar o rădăcină de ceapă,
 într-o temniță bordei din Haiti,
 măcar un vin prost
 într-o trattoria muncitorească napolitană
 și măcar un mic tub de brânză
 pe orbita lunii:
 ca ei să mă mănânce,
 ca ei să mă bea-
 doar să fie un folos,
 din moartea mea.
 Aș vrea să aparțin tuturor timpurilor,
 năucind atât de mult toată istoria,
 încât ea să fie uimită,
 de impertinențele mele:
 să plesc cușca lui Pugaceov,
 ca un Gavroche pătruns în Rusia,
 s-o aduc pe Nefertiti
 pe o troică pușkiniană la Mihailovskoe.
 Aș vrea să măresc de o sută de ori
 spațiul unei clipe:
 ca în același moment
 să beau cu pescarii spirt pe Lena,
 să sărut în Beirut,
 să țopăi în ritm de tam-tam în Guineea,
 să fac grevă la Renault,
 să bat mingea cu băieții la Copacabana.
 Aș vrea să cunosc toate limbile,
 asemeni apelor tainice de sub pământ.
 Să fac dintr-o dată toate meseriile.
 Și aș reuși,
 Ca unu -Evtușenko să fie pur și simplu poet,
 doi- un luptător în subterane,
 trei -student la Berkeley,
 patru- un gravor în Tbilisi.
 Iar cinci- învățător al copiilor eschimoșilor din Alaska,
 Șase- un tânăr președinte
 undeva să zicem în Sierra Leone,
 Șapte- scuturat de trăncănitul unei calești,
 zece...

o sută...
un milion...
să fiu eu însumi nu-mi ajunge-
vreau să fiu toți!
Orice ființă
așa cum se cuvine, în pereche,
dar Domnul,
zgârcit la copiat,
m-a tipărit în „samizdat”,
într-un singur exemplar.
Însă eu îi voi amesteca toate cărțile.
Îl voi încurca!
Voi avea mii de fețe,
până în cea din urmă zi,
ca pământul să vâjâe de mine,
iar computerele să moară,
la copierea mea universală.
Aș vrea pe toate baricadele tale,
omenire,
să lupt,
Să mă alipesc de Pirinei,
să mă prăfuiesc până la oase cu Sahara
și să preiau în mine credința,
uriașei frății omenеști,
iar fața mea să o fac,
fața întregii omeniri.
Iar atunci când voi muri-
un gălăgios François Villon siberian-
Nu mă puneți
în pământul Marii Britanii,
sau Italiei-
Ci în pământul nostru rus,
Pe o colină liniștită,
verde,
unde pentru prima oară
m-am simțit toți.

Prezentare și traducere: Nicolae PEIU

P O E Z I E ș i M O R A L I T A T E

Radu ȘERBAN

Haiku și moralitate

Eminescu:

„Moralitatea e pentru suflet ca sănătatea pentru trup.”

Moralitatea în poemul scurt nipon se poate revela în secvențe de viață cotidiană, schițate de cei ce pot trăi „starea de haiku”, oferind detalii sincere despre experiențele lor de o clipă. Este o modalitate de adaptare a conduitei la mundan, cu secvențe precum țărâitul ploii, fâlfâitul aripilor, sclipirea unui fulger sau scâncetul unui bebeluș, toate autentice. Unde rezonează morala în acest intermezzo de lucruri simple, în tempoul unor trăiri fără teoretizări?

În răspunsul nostru e crucial să detaliem termenul „moralitate”. El se poate referi la artă, ca în definiția din dicționarul explicativ, drept „specie a literaturii medievale cu pronunțate funcții moralizatoare, care se situează între mister și farsă”, sau poate fi al doilea sens, „însușirea a ceea ce este moral; natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral”. Oare moralitatea, în cazul nostru, se referă la literatură ca parte a artei, sau doar la caracterul ei uman? Sau la amândouă, ceea ce pare mai atractiv referitor la haiku?!

„Morala” are sens atât ca adjectiv cât și ca substantiv. În general, ea implică dileme, opțiuni, drepturi, obligații, beneficii, norme, ceea ce înseamnă că traversează și zone echivoce. Continua schimbare a valorilor etice în viața cotidiană ne poate copleși uneori. Distincția între estetic și moral pare și ea relativă, sensibilitatea estetică a unei persoane putându-i determina calitățile morale. De aici derivă și virtutea morală a haikuului, ca demers estetic.

Se impune o distincție, între „morala poetică” și „poezia morală”. Un „haiku moral” poate însemna un haiku fără conotații vulgare, în timp ce „morala haikuului”, ca a fabulei, se descifrează după lectură, ca o concluzie.

Plecând de la aceste distincții, elementul moral în haiku rămâne incert prin însuși amalgamul său de etică și „duplicitate”, aceasta din urmă indusă de „juxtapunerea” a două elemente, specifică poemului scurt nipon.

Dacă anacolutul¹ poate da uneori cheia unui haiku, asta nu înseamnă că orice haiku trebuie să vină cu o surpriză, cu o ruptură, cu o schimbare bruscă, derutantă, a construcției logice, care să pună etica sub semnul întrebării.

O altă distincție terminologică se impune între „etică” și „morală”. Provenită din grecescul „ethos”, etica înseamnă caracter. În schimb, morala – din latinescul „moralis”, înseamnă obiceiuri sau maniere. Ca atare, putem conchide că etica prezintă caracterul individual al unei persoane, în timp ce moralitatea se referă la relațiile interumane. Deși relativă, merită să sesizăm această distincție și în haiku, unde „etosul” trimite mai mult la caracterul autorului, în timp ce „morală” sugerează relația poetului cu cititorii.

Traseul spre identificarea moralei în această „specie literară” trebuie pornit de la prezumția că haikuul are potențial moralizator, în sensul corijării conștiinței omului. În felul acesta, pornind de la axiologie, respectiv de la studiul valorilor morale, deplasăm centrul de greutate al analizei spre „ființă ca ființă”, adică spre metafizică. Idealizând puțin, ceea ce se poate asuma drept universal în sensul moralei, poate fi moral și în haiku, însă o asemenea „idealizare” ar presupune un sistem de idei transcendente, la care doar filosofii au acces. Revenind de la noțional la ordinar în căutarea esențelor, trebuie să evităm metafizica normelor și să adoptăm un spirit pragmatic, specific haikuului.

În anumite sfere, moralitatea se poate judeca aproape matematic, ceea ce nu e cazul în haiku, unde o aserțiune pornită din sentiment nu poate măsura precis gradul de moralitate.

Etic și estetic în haiku

Prin simplitatea și brevitățile sale, haikuul armonizează eticul și esteticul.

Pornind de la imagini și nu de la vocabule, el captează întâi impresia și abia apoi redă construcția semantică. În instantaneele sale putem doar să intuim autenticitatea lucrurilor, iar corelația etic-estetic se întrezărește doar subliminal, prin decența vieții surprinse într-o clipă.

„Exersează lucruri mărunte și apoi treci la mai mari!”² – îndemna filosoful grec Epictet. Ampretele unei păsări pe zăpadă, ecoul cucului, reflexia libelulei în lac și plutirea petalei sunt câteva momente predilecte

¹ Dex: „discontinuitate sau ruptură logico-sintactică în interiorul unei propoziții sau al unei fraze”

² Epictet, filosof grec (55-135 AD): „Practice yourself, for heaven's sake in little things, and then proceed to greater”

în haiku. Poetul plonjează în ordinar, precum broasca lui Bashō în lac! El nu are puncte de vedere, nu conceptualizează, ci redă situația transpersonală, concentrându-și mintea pe stimulii de moment, spre traducerea sentimentului în vorbe.

În haiku, armonia între etic și estetic se creează nu prin logica discursivă, ci prin atmosfera specifică, numită de Bashō „parfum”. Ea vine natural, ca mireasma unei flori, niciodată extravagantă, acceptând lucrurile în forma lor exterioară. Din această perspectivă poetul este doar un transmițător, nu creator, iar haikuul său o fulgurație de impresii, nu un produs al minții. Dacă la începuturi haikuul era un joc de cuvinte, el a devenit faimos prin aplecarea asupra obiectelor simple, pe care nu le omagiază, ci doar le observă, dându-le valoare estetică.

Răsfățata haikuului japonez, floarea de cireș, atrage privitorii la festivalul „hanami” prin efemeritatea ei. Poetul nu-i elogiază frumusețea și nici nu-i deplânge vremelnicia, ci doar invită la tihna cotidianului rustic, sub copaci, când petalele cad peste tot, iar etica e la ea acasă.

Teoretizarea ar fi superfluă, căutând o taină inexistentă. Poetul nu are nevoie de filosofie pentru a se elibera de mundanul vulgar și chiar de sine; atitudinea sa față de lucruri exclude egoismul. Într-o asemenea stare, nici viața și moartea nu mai contează, poetul permițându-și un altruism desăvârșit. Cu alte cuvinte, el abandonează teoria, fără distincție între această lume și cea dezirabilă, ca în nirvana, într-un repaos absolut, dobândit prin contemplație, pentru eliberarea de suferință.

Anumite valori estetice nipone pot fi raportate la etică. Universul artistic japonez, căruia îi aparține și haikuul, apreciază asimetria, dezechilibrul, singurătatea și chiar sărăcia. Este moral să fii sărac? – ne întrebăm noi, în România când sesizăm absența cerșetorilor în Japonia. Trăsăturile artei nipone, care includ imperfecțiunea, dau calitate haikuului clasic, abandonând metafizica iluzorie și acceptând natura palpabilă ca atare.

Între estetic și moral, haikuul traversează o zonă de penumbră, în care simțirea estetică a individului poate da măsura capacității sale etice. Admițând imperfecțiunea și insuficiența, impuritatea și parțialitatea, haikuul oferă spațiu estetic detaliilor inestetice precum muștele, zdrențele, noroiul, mlaștina, sărăcia sau bătrânețea etc. În toate acestea se decantează vulnerabilitatea vieții care ne îndepărtează de perfecțiune. Învățăm că diferența între moral și imoral vine din perspectiva umană, nu din natură. A trece dincolo de moral sau imoral înseamnă a prețui în mod amoral petala proaspătă de cireș, în mod identic cu petala ofilită, sau a privi la fel luna reflectată într-o băltoacă precum luna de pe cer.

Celebrarea efemerității și imperfecțiunii prin haiku ne oferă revelația constanței eticului, frumuseții și efemerului în orice experiență.

Haikuul ca fabulă

În ce măsură un haiku poate fi o fabulă? Desigur, o fabulă detaliată nu încapă într-un haiku, dar acesta poate capta esența unei fabule. Fără să încorporeze elementele unei fabule clasice, el poate schița o lecție de moralitate. În cazul uneia din cele mai cunoscute fabule, „Corbul și vulpea”, un haiku i-ar putea sugera sumar morala, sancționând vanitatea:

*Coadă de păun
în oglinda lacului
se umflă-n pene.*

Haiku și empatie

Ca formă poetică, haikuul invită cititorul să investească în experiența altora, iar pe scriitor să-și doneze propria experiență ca pe un strop de sânge, cu convingerea că merită să facă gestul, cel puțin spre stimularea imaginației altora.

Într-o lume afectată de retorica agresivă, empatia specifică haikuului poate contribui la crearea unei ambianțe etice. Imaginile și senzațiile simple transmise de haiku se percep cu predilecție emoțional și nu rațional, devenind astfel instructive. Poemul provoacă cititorul la dovedirea aptitudinilor morale și propune conștientizarea propriului rol în lume, împreună cu grija pentru aproapele, ca valori spirituale.

De regulă, haikuul conține o referire la anotimp (kigo). Astăzi, acea obligație se disipează în favoarea „anotimpurilor sufletului”, așa cum ciclicitatea anului se asociază etapelor vieții umane.

Exemplu emblematic de tradiție estetică niponă, haikuul își dezvăluie baza morală prin însăși grija pentru natură, fie ea umană sau non-umană.

Vocația sa internațională și adoptarea în multe limbi probează afinitățile haikuului cu diplomația culturală, astăzi el apropiindu-se de înscrierea pe lista patrimoniului imaterial UNESCO.

Abilitățile informaționale pun haikuul mileniului trei în fața unei conjuncturi inedite, dar temelia conduitei rămâne aceeași, cu două piese elementare: educația individuală, și normele sociale. Ca mod de a confia și altor persoane propriile precepte, printre ele și morale, haikuul permite cititorului să alunece dincolo de sensul comun al cuvintelor pentru a găsi răspunsuri la probleme personale. O asemenea abilitate stimulează

respectul față de aproapele nostru, într-o agreabilă perspectivă de moment asupra lumii exterioare.

„Valorile fundamental-umane”, din care izvorăște morala, pleacă de la obiceiurile din familie, școală, religie, cultură, tradiții etc., cu diferențele de cultură între țări care dau specificul haikuului în diverse limbi.

Morala fabulei

Într-o omenire la răspântie, haikuul poate aduce un licăr de soluție la provocări individuale, prin valențele sale etice izvorâte din respectul pentru natură și lucruri elementare. Dimensiunea sa morală vine din viață, unde cea mai banală insectă este egală cu cel mai bogat om.

La origini, în Japonia lui Bashō haikuul se baza pe filosofia budistă, însă pentru noi, românii, fără tangență cu acea filosofie, este de ajuns să sesizăm morala din poemele inițiale, pentru a ne crea o stare de pace intimă. Moralizatoare, lectura unui poem haiku poate tempera furia de moment, sau poate aplana o ceartă aprinsă din senin.

Simpatia pentru haiku favorizează interacțiuni de succes. Prin citirea unui haiku putem recepta moralitatea simplă. Condiție umană ne invită să condamnăm războiul și violența, răutatea și minciuna, iar haikuul poate sugera atitudinea corectă în fața acestor anomalii.

Diana Dobrița BÎLEA

Poate că suntem încă sălbatici

Să faci neapărat binele și să nu lezezi pe nimeni este un caz fericit de ceea ce se numește moralitate. A duce o viață conform celor două porunci hristice, „Să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu” (*Ioan*: 13, 34) și „Să iubești pe aproapele ca pe tine însuși” (*Matei*: 22, 39), înseamnă chiar mai mult, pentru că o asemenea conduită reflectă măsura ideală a dragostei, cea care ar trebui să stea la temelia relațiilor interumane. Apostolul Pavel, vorbind despre virtuțile dragostei, ne arată totodată forma cea mai elocventă și mai cuprinzătoare de moralitate: „Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește. Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie, nu gîndește răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă” (*1Corinteni*: 13, 4-7). Dacă moralitatea are drept finalitate dobîndirea binelui și îndepărtarea răului,

până unde trebuie să meargă moralitatea celui care acționează totuși din dragoste? Pot apărea, așadar, multe și serioase dileme morale.

Intuiționiștii sociali, între care se remarcă Jonathan Haidt, susțin că oamenii fac adesea judecăți morale fără să țină cont de corectitudine, de lege, de drepturile omului. Olandezul Frans de Waal, cel care a abordat teme importante precum religia, cultura, moralitatea bazându-se pe asemănările și deosebirile dintre oameni și primat, afirmă că moralitatea „Nu neagă interesul personal, însă îi retează din avânt pentru a promova o societate bazată pe cooperare”¹. Raționalistul Lawrence Kohlberg descrie șase stadii de dezvoltare morală, ce pot fi grupate în trei niveluri: nivelul 1. moralitatea pre-convențională (a. orientare prin pedeapsă și conformare – *Cum pot evita pedeapsa?*; b. hedonism instrumental naiv – *Eu cu ce mă aleg?*; *plată pentru un beneficiu*), nivelul 2. moralitatea convențională (a. acord și conformism interpersonal – *norme sociale*; *atitudinea de băiat/fată bun/-ă*; b. comportament moral de menținere a autorității – *lege și ordine, moralitate*); nivelul 3. post-convențional (a. orientarea prin contract social; principii etice universale – *principială conștiință*)². Scara lui Kohlberg vorbește despre modul în care oamenii își motivează comportamentele. Dă ca exemplu, printre multe altele, *Dilema lui Heinz*, folosită frecvent în studiul moralei. În puține cuvinte, povestea lui Heinz este aceasta: Pentru că soția lui depindea de un anumit medicament pentru a supraviețui, fiind grav bolnavă, Heinz a cerut bani cu împrumut de la cunoscuți pentru a aduna cei 2000 de dolari ceruți de farmacistul care descoperise remediul cheltuind pentru medicament doar 200 de dolari. Farmacistul n-a acceptat cei 1000 de dolari, strânși cu mare dificultate, ai lui Heinz și promisiunea lui de a plăti restul sumei mai târziu, ci a rămas complet insensibil la faptul că femeia era pe moarte și doar medicamentul lui ar fi putut s-o ajute. Disperat, Heinz a spart laboratorul farmaciei și a furat medicamentul, salvându-și astfel soția. Cum poate fi justificată lipsa de moralitate a lui Heinz? Teoria lui Kohlberg spune că este importantă forma de a răspunde a omului pus într-o situație dificilă, de dilemă morală.

Biserica apreciază că morala creștină este universală și, astfel, superioară eticii filosofice intelectualiste, care se bazează pe rațiunea umană ca fundament al moralității și se referă la câteva sisteme și școli filosofice. Morala creștină, hristocentrică, vizează faptele oamenilor doar în conformitate cu modelul Hristos, care se constituie și într-o sursă nemărginită de voință și de putere pentru credincios. În timp ce morala creștină își întemeiază conținutul pe autoritatea și pe învățătura divină, Dumnezeu fiind perceput ca binele suprem, etica filosofică diferă de la o școală filosofică la alta și de la un filosof la altul. Sfântul Iustin Martirul

afirmă că învățătura creștină depășește „orice altă învățătură omenească prin aceea că noi avem în Hristos întreg Cuvîntul, Care S-a arătat pentru noi trup, Cuvînt și suflet. Căci toate cele ce au grăit și au găsit filosofii și legiuitorii, au fost scoase de ei cu trudă din ceea ce au găsit, contemplînd, doar în parte, Cuvîntul. Dar, deoarece ei nu au cunoscut toate cele ale Cuvîntului Care este Hristos, ei au spus de multe ori și lucruri contrare”³.

Omul – religiosul, agnosticul și ateul – are discernămînt moral sau conștiință. Alegerile lui trebuie să țină nu doar de legile în vigoare, oricare ar fi acestea, ci și de umanitate/omenie. În timp ce etica lui Kant se bazează pe imperativul categoric, pe rațiune și pe legile morale, Schopenhauer pune în centrul comportamentului moral mila. Etica lui Schopenhauer, ce reflectă misticismul budist și pe cel creștin, afirmă ideea că omul se poate identifica cu semenii săi numai înțelegându-le suferința, empatizînd cu ei, ceea ce presupune depășirea oricărei forme de egoism. Rămînînd în sfera acestui concept, cel al milei, Nicolae Steinhardt scrie că: „Mila e un simțămînt, o virtualitate, mai bine-zis o stare sufletească, sau și mai precis: o stare harică. (...) Simțămîntul acesta (spre a ne da după modul de vorbire cel mai răspîndit), impulsul acesta, darul acesta complex cuprinde, în doze variabile și nouă cu neputință de precizat, numeroase altele dintre cele mai nobile și mai frumoase: *bunătatea, iubirea, prietenia, sensibilitatea, afecțiunea, mărinimia, frăția, bună voirea*. Dar nu se confundă cu nici unul din ele. Le împreunează, le și depășește. (...) mila presupune facultatea de a te părăsi pe tine însuți și de a lua locul altuia, fără a-l judeca”.⁴ Sociologul Ernest Bernea se transpune în pielea suferindului și accentuează această „stare harică” a milei, a empatiei: „Cît de rodnic și mîngîietor este să trăiești lipsa altuia, să-i trăiești foamea, durerea, plînsul, să-i trăiești ritmul pasului și al inimii, truda setei de mai bine”.⁵ O declarație frumoasă, profundă, cu accente de lirism. Dar ce ar spune țaranii din poezia lui Octavian Goga, cei flămînzi, care, ajunși pe marginea hăului, vor totuși să supraviețuiască? Cum judecă morala creștină o amenințare ivită dintr-o suferință atroce, care pune în pericol viața familiei, a unei comunități: „Să nu dea Dumnezeu cel sfînt/ Să vrem noi sînge, nu pămînt!/ Cînd nu vom mai putea răbda,/ Cînd foamea ne va răscula,/ Hristoși să fiți, nu veți scăpa/ Nici în mormînt!” (*Noi vrem pămînt*)? *Doina olteanului*, culeasă de Vasile Alecsandri, vorbește despre aceeași nevoie de supraviețuire, despre lipsa milei de la semeni, de unde și disperarea de a gîndi fapte grele: „Frunză verde măr creșc, / Stau în drum și mă gîndesc/ Ce s-apuc, ce să muncesc,/ Pîinea să-mi agonisesc,/ Copilașii să-mi hrănesc?/ (...) / Am umblat, am alergat,/ M-am milcuit, m-am rugat/ De sărac și de bogat,/ Nici că-n seamă m-au băgat/ Am cerut boi într-un ceas/ Ca să-mi ar și eu de-un pas,/ Nevoii să nu mă las,/ Dar

milă n-a mai rămas!/ Atunci mă-ntorsei și eu/ Și zisei în gîndul meu:/
Dare-ar bunul Dumnezeu/ Să umble și plugul meu,/ Din baltag să-mi fac eu
plug,/ Pistoalele să le-njug,/ Ca să brăzduiesc ales/ Unde-a fi crîngul mai
des;/ Să trag brazda dracului/ Pîn-în capul satului./ Drept ușa bogatului/
Și prispa fîrtatului”⁶.

Privind la ceea ce se întîmplă în prezent în lume, poate că suntem
încă sălbatici, așa cum afirma odinioară Thomas Edison: „Non-violența
conduce la cea mai înaltă moralitate, care reprezintă ținta evoluției. Pînă
nu ne oprim din rănirea tuturor ființelor vii, suntem încă sălbatici”.

Bibliografie:

¹Frans de Waal, *Bonobo și ateul*, Ed. Humanitas, București, 2017:

²https://ro.wikipedia.org/wiki/Modelul_stadial_de_dezvoltare_moral%C4%83_al_lui_Lawrence_Kohlberg;

³<https://www.crestinortodox.ro/morala/morala-crestina-psihiatria-70839.html>;

⁴Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobîndi*, Ed. Mănăstirii Rohia, 2006);

⁵Ernest Bernea, *Îndemn la simplitate*, Ed. Anastasia, 1995

⁶Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Ed. Litera Internațional
București-Chișinău

Maria TRANDAFIR

Valorile morale și lumea

Orice discuție enciclopedică include termeni precum gândire, moralitate, descoperire, creație, imitație, adevăr, libertate, intuiție, imaginație, rațiune, spontaneitate. (Al. Paleologu-Bunul simț ca paradox)

Dintre toți acești termeni, ne interesează moralitatea, definită ca însușire a ceea ce este moral, ca mod de conduită în conformitate cu principiile morale, aceasta urmărind îndeplinirea idealurilor personale, dar și respectarea normelor sociale care se află în relații de interdependență. Pentru filozoful român amintit, moralitatea ține de respectarea inteligenței și de bunătatea sufletească, acestora opunându-li- se răutatea, moșicia, prostia, pe care le consideră imorale. Filozoful englez Bernard Williams (în *Moralitatea – o introducere în etică*), își exprimă convingerea că aceasta este necesară în politică, religie și societate și că se prezintă ca sinceritate, fericire –pe care o privește ca pe focarul moralității –bunăstare, adevăr, supunere, speranță și încredere. Profesorul Gerard V. Bradley, de la Universitatea Notre Dame, Paris (în *Eseuri despre drept, etică și moralitate*) afirmă că moralitatea se referă la valorile morale care trebuie păzite: în căsătorie, în credința religioasă, în omenie și în practicare binelui, răul făcut

oricui fiind imoral. El consideră că toate discuțiile despre discriminare, indiferent de felul acesteia, sunt imorale. Filozoful german Arthur Schopenhauer (în „Lumea ca voință și reprezentare”) formulează o idee originală, conform căreia moralitatea provine din compasiune. În sfârșit, filozoful român Petre Țuțea (În tratat de antropologie creștină) formulează ideea că moralitatea ține de om și de Dumnezeu și că esența acesteia poate fi definită prin termeni antitetici). Filozofii, oamenii politici, scriitorii, mitografi sunt autori ai unor creații ce se înscriu în moralitate, calitățile umane ieșind în relief prin opoziție cu viciile (defecte morale).

Moralitatea presupune o legătură evidentă între termenii: moral (ceea ce este conform cu morala, ce aparține conduitei admise și practicate într-o societate); morală (cuvântul are mai multe sensuri, dar pentru discuția pe tema propusă am ales accepțiunea de „concluzie moralizatoare cuprinsă într-o scriere); moralist (cel care se preocupă de probleme de morală) și moralizator (cel sau ceea ce contribuie la formarea unei atmosfere morale, la răspândirea moralei, care dă învățături morale, sensurile fiind explicate conform DEX-ului). Specia literară care înglobează toate aceste semnificații este fabula, care are un conținut critic, satiric și moralizator, în care este folosită alegoria, ca mod artistic de exprimare (alegoria apare și în satirele eminesciene, și în poezia de revoltă a lui Al. Vlahuță sau Coșbuc, și în poezia religioasă a lui V. Voiculescu sau T. Arghezi, dar aceștia au criticat și au satirizat direct viciile societății umane, nu prin intermediul animalelor, al păsărilor și al plantelor-personaje în lumea fabulei).

Aceasta a cunoscut o largă răspândire de- lungul veacurilor, originea fiind în Grecia antică, unde primul fabulist cunoscut, Esop, a scris texte în proză, care se terminau cu o morală din care oamenii puteau să desprindă învățături pentru a evita răul, indiferent de forma lui. Fabule precum Greierele și furnica, Vulpea și strugurii, Corbul și vulpea, Măgarul și catârul s-au transmis în timp, păstrând întâmplările și personajele, fiind sursă de inspirație pentru alți fabuliști ai lumii, reprezentativi pentru câte un veac. Astfel, secolul al XVII-lea, a fost ilustrat de francezul Jean de La Fontaine, considerat cel mai mare fabulist al tuturor timpurilor; secolul al XVIII-lea a fost marcat de rusul Ivan Andreevici Krîlov, care a preferat versul liber în fabule, pentru a satiriza viciile societății în cre trăia.

Inițial, am vrut să prezint fabulele celor trei, dar am constatat că teme, personaje și chiar titluri ale ultimilor doi au fost preluat de la moralistul Jean de la Fontaine, ceea ce m-a determinat să mă refer la lumea fabulelor sale și la morala acestora. Poetul a scris 254 de fabule, grupate în părți, fiecare parte numărând mai multe cărți, fiecare carte prezentând un număr diferit de fabule; de exemplu, partea a doua are trei cărți, iar a doua dintre acestea conține 38 de fabule. E necesar să amintim și satirele (terminate cu o

morală), dedicate unor figuri cunoscute din vremea lui, principii și principese, dintre care amintim câteva: Monseniorului Duce de Burgundia, Domnului de Barilou (ambasador al Franței în Anglia), Doamnei de Montespan, Ducelui de la Rochefaucauld, Alteței sale Serenissime principe de Conti, Doamnei de Sabliere, Doamnei Harvey (văduva lui Sir Daniel Harvey, ambasadorul lui Carol al doilea la Constantinopol), Monseniorului Duce de Maine (fiul lui Ludovic al XIV-lea).

Lumea fabulelor lui La Fontaine este de o mare diversitate și e supusă unei „examinări” pertinente, caleidoscopice, realizată prin panoramarea epocii în care trăiește o mulțime pestriță, fie că e vorba de oameni simpli: păstori, țărani, pescari, hoți, negustori, morari, pădurari, fie de purtători de ranguri înalte (pe unii deja i-am amintit). Despre moralitate „vorbesc” aceste creații, fabulistul subliniind valorile morale prin antonimie cu defectele, pe care le pune în evidență prin intermediul păsărilor, al animalelor și, mai puțin, al plantelor. Cititorii se întâlnesc cu lei, cu lupi, cu vulpi, cu cerbi, urși, maimuțe, iepuri –animale sălbatice- cărora li se alătură cele domestice: măgari, cai, capre, iezi, tauri, oi, scroafe, cățele, pisici, cocoși, găini, alături de șoareci (șobolani), greieri, furnici, albine, bărzăuni, tăuni. Din mediul acvatic pot fi amintiți peștii și, în mod repetat, broaștele, dar și mamifere, precum delfinul; păsările care au devenit personaje purtătoare de calități sau defecte sunt barza, corbii, rândunelele, lebăda, vrăbiile, potârnichele, porumbeii, ciocârliile și pajura. Întâmplările din fabule se situează între bine și rău, oscilând între bunătate și răutate, între sinceritate și perfidie, între deșteptăciune (istețime) și prostie, între minciună și adevăr, între onestitate și ipocrizie, între dărnicie și zgârcenie, între dreptate și nedreptate, între cumpătare și lăcomie, modestie și trufie (fală, îngâmfare, mândrie nejustificată), între prietenie și dușmănie, între încredere și trădare, între libertate și supușenie (sclavie), între înțelepciune și superficialitate. Valorile morale și viciile, fiind eterne, au străbătut secole și sunt prezente și în zilele noastre (în contemporaneitate).

Adept al moralității, La Fontaine este, de la sine înțeles, apărător al moralei, al unei conduite corecte, având ca mijloc de corectare a viciilor ironia caustică, umorul sarcastic și satirizarea vituperantă. De exemplu, conflictul dintre ipocrizie și onestitate apare în fabule precum Vulpea și țapul (cei doi au coborât într-o fântână – la sugestia vulpii – pentru a-și potoli setea, dar nu au mai putut ieși; vulpea ipocrită a gândit un plan de salvare, iar țapul onest a ajutat-o, fără să bănuiască că aceasta, după ce se va vedea scăpată din puț, îl va părăsi, bătându-și joc de onestitatea lui), Lupul devenit cioban, Oile și lupii; modestia, pe de o parte, îngâmfarea, lăudăroșenia, pe de altă parte sunt prezente în texte precum: Cei doi catări (doi catări cărau în spate două poveri: unul ovăz și secară, celălalt bănet

pentru plata impozitului pe sare; acesta se lăuda cu povara lui de preț, ironizându-l pe celălalt pentru marfa pe care o căra; dar le-au ieșit în cale tâlhari care s-au repezit la catărul cu bani, bătându-l, în timp ce primul, modest, și-a văzut de drum), Soarele de la țară, Leul și tăunul. Istetimea în opoziție cu prostia fudulă (înfumurarea) este exemplificată în fabule ca Lupul, capra și iedul, Corbul și vulpea, Rândunica și vrăbiile (rândunica, atentă la tot și la toate, devenise înțeleaptă; văzând un țăran ce semăna cânepă, le-a atras atenția vrăbiilor, sfătuindu-le să mănânce semințele, pentru că din cânepa ce urma să răsară, țăranul va face lațuri; neluând în seamă sfaturile, au căzut, mai târziu, în lațurile puse de țăran), Peștișorul și pescarul. Conflictul dintre libertate, starea normală și dorită de oameni, se opune existenței supuse, marcată de sclavie. Oricât de bine ai trăi, dacă nu ai libertate nu ai nimic; sugestive sunt fabulele Lupul și câinele (un lup costeliv invidiază un câine frumos, puternic, bine hrănit, pe care altădată l-ar fi sfâșiat, vrând să știe cum era posibilă starea lui „înfloritoare”. Câinele i-a propus să părăsească pădurea și să-l urmeze „acasă”, unde ar fi avut tot ce-i trebuia. Doar că lupul i-a văzut rosătura de la gât, urmă a lanțului ce-l ținea legat, ceea ce i s-a părut cumplit, așa că a preferat libertatea, luând-o la fugă) sau Răzbunarea calului. Hărnicia se definește prin contrast cu lenea (cu viața ușoară) ca în fabulele: Greierele și furnica sau Musca și furnica (greierele și musca se lăudau primul că a cântat toată vara, fără să se gândească la vifornița iernii, iar a doua, disprețuind-o pe „gângania- „jivină târătoare” s-a fâlit cu zborul ei, din care se oprea numai în palate, pe frunzi de regi sau pe cosițe de domnițe, fără să realizeze că va muri de foame și de frig. O valoare morală deosebită are adevărul care, sesizând minciuna, o pedepsește după merit, ca în Maimuțoiul și delfinul (palavragiul mincinos, prost și lăudăros, va fi aruncat în mare de către Delfin, iubitor de adevăr), Jalba lupului, Murgul și lupul, Broasca țestoasă și cele două rațe, Lupul devenit cioban sau Vulpea și țapul.

Este de înțeles cum a reușit La Fontaine să exemplifice, sub toate aspectele, opoziția prezentă în viața societății în care a trăit, pe care a cunoscut-o din interior și să exprime în versurile finale concluzii moralizatoare sau o învățătură.

Dintre toate versurile finale constituite în morală am selectat câteva care oferă adevărate lecții de viață și care nu au nevoie de comentariu, învățătura fiind foarte clară: „nu-mprumuta nimic, nicicând,/unor mișei/te vei căi cât de curând,/căci de la ei/cu greu mai poți, ceva –ndărăt să iei”; „decât să ai prieten un prost,/ce-i drept e drept,/mai bine ai dușman un înțelept”/; „așa e cu cei mari: își pun în cap/că totul numai lor li se cuvine/și oameni și jivine,/ iar când te duci, sărmane, cu jalba în proțap/ e vai și-amar de tine;/ tot unul dintre dânșii dreptatea o împarte./Mai bine taci/sau critici de

departe"/; „te mai încântă încă bunul trai/când știi că libertate nu mai ai?"; „năluca-i vistieria/așa îi sărăcește lăcomia/pe cei ce-și uită, proștii, omenia"/; „neprihăniți, săracii n-au sorți la judecată/nelegiuți, boierii ies toți basma curată"/; „eu cred că două tâlcuri poți să desprinzi de-aici: „întâi, că dintre inamici/mai de temut sunt cei mai mici/și-al doilea că cei ce, deseori,/din mari primejdii ies biruitori/ n-ajung mereu la capăt să o scoată/ci pier cândva dintr-o nimica toată"/;„dreptatea celor mari,-vedeți aici/mai rea-i ca nedreptatea celor mici"/. Obiectivitatea criticii sale și capacitatea lui de observare sunt evidente și în sesizarea mai multor defecte, în afara viciilor discutate (căci între defecte și vicii nu există sinonimie); a fi nestatornic, de exemplu, nu este viciu, ci defect, ca și necinstea, zgârcenia, nepăsarea (nesimțirea), zăzania, invidia, nechibzuința, trădarea, umiliința, nestatornicia, timiditatea care nu sunt, evident, vicii. Învățăături morale se desprind și din satire, acestea fiind „povești” cu expozițiune, cu anunțare conflictului, cu îndreptarea spre un punct culminant, sfârșind cu deznodământul, care, uneori, poate constitui morala (Un exemplu este satira adresată doamnei De La Sabliere, creația numărând 228 de versuri, iar originalitatea acestora constă în includerea în satiră a mai multe fabule, a căror morala este comentată de autorul însuși și dezvoltată în versuri satirice).

Este surprinzător faptul că zicători (zicale) întâlnite în paremiologia românească, pline de tâlcuri, le-am găsit în fabulele lui La Fontaine (recunoscut pentru înțelepciunea și pentru verva lui satirică), aproape identice: Când doi se bat, al treilea câștigă; Orice naș își are nașul; daraua îi mai mare ca ocaua; norocul se învârte ca roata; ce-i în mână nu-i minciună; ca musca-n lapte; cine sapă groapa altuia, cade întâi în ea; paza bună trece primejdia cea rea; corb la corb ochii nu-și scoate, niciodată; prietenia e un lucru rar.

Faptul că moralitatea fabulelor este valabilă și pentru timpul prezent se explică prin prezența dintotdeauna a răului în viața societății și a oamenilor, care au încercat, totuși, să le anihileze prin respectarea valorilor morale păstrate în conștiința celor care au înțeles că, indiferent de manifestare, adevărul trebuie să stea la baza istoriei și a culturii definitorii pentru un popor.

La Fontaine, care a tras concluzii proverbiale cu privire la ceilalți în morala de la sfârșitul fabulelor sale, înaintea morții și-a scris epitaful: „Jean s-en alla comme il etait venu” (Jean s-a dus, așa cum a venit) care cuprinde o învățătură morală ce definește existența sa, care a început și s-a sfârșit la fel.

Daniela ANDRONACHE

Reprezentări literare ale binelui și ale răului, ale virtuții și ale viciului în lirica engleză și americană

Despre moralitate nu se poate vorbi fără a aduce în discuție conceptul de morală-etică. Conform *Enciclopediei de filosofie și științe umane*, acest concept reprezintă „o pereche de termeni care, în filosofia morală anglo-saxonă din secolul al XIX-lea, opune o schemă de gândire și acțiune folosită drept călăuză în viața trăită care poate fi un cod de norme sau un tabel de valori, de teoretizare asupra naturii și de justificare a unei asemenea scheme. În acest sens, aspectele morale constituie obiectul despre care vorbește etica. Aspectele morale țin de discursul asupra a ceea ce e bine sau rău, iar etica e disciplina care investighează, pe baze raționale pure și fără referire la nici o autoritate sau tradiție, probleme cum sunt cele despre natura dreptății sau a nedreptății, despre bine și rău, despre virtute și viciu, fie pentru clarificări conceptuale (v. metaetică), fie pentru discuții asupra unor probleme normative (etică normativă) generale sau particulare (v. etica aplicată). Potrivit acestei distincții sunt «etice» teoriile lui R. Hare, I. Kant, J. Bentham; sunt «morale» normele biblice ale lui Iisus (v. morala ebraică și creștină), ale lui Buddha (v. morala budistă), Mahomed (v. morala islamică), iar gândirea lui Confucius constituie o îmbinare de morală și etică (v. morală confucianistă). Distincția dintre morală și etică este doar o abstracție utilă, nu o delimitare a unor domenii realmente separate.”¹

Binele și răul sunt cele două forțe antagonice care se confruntă de la începutul lumii. Prima crimă din istorie este comisă de Cain împotriva fratelui său Abel, iar Byron a transpus-o magistral într-o memorabilă piesă omonimă. De altfel, pana poetului și a dramaturgului englez a mai dat naștere și altor personaje emblematice care aleg să fie de partea răului cu consecințe nefaste pentru ele.

În piesa *Manfred*, personajul cu același nume pactizează cu diavolul, însă soarta sa nu se schimbă în bine așa cum crezuse: „Și-oricât vei dormi de greu/ Duhu-ți va fi treaz sub cer,/ Căci sunt umbre ce nu pier/ Gînduri ce se-ntorc mereu:/ Singur, fost-ai tu vrăjit./ Niciodată să nu fii,/ Ca-ntr-un giulgiu învelit,/ Strîns în zorii străvezii,/ Vei rămân-n veci de veci/ Sub puterea vrăjii reci./(...)// Pe zîmbirea ta cea goală,/Pe-al minciunilor abis,/ Ochiul ce virtutea-nșală,/ Cugetul perfid și-nchis,/ Pe vicleana

¹ *Enciclopedie de filosofie și științe umane*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 2004, p.713

bunătațe/ Ce e-n inimă venin,/ Și pe Cain, al tău frate,/ Desfătări schimbate-n chin-/ Vei purta-n a ta ființă/ Iadul tău de suferință.”¹

În piesa *Schimbarul schilodului*, Arnold, personajul născut cu o gravă infirmitate și care este repudiat de propria-i mamă, pactizează și el cu diavolul care îi cere „un preț modest”: „Îți cer un preț modest, fiindcă văd/ În tine lucruri mari. Drept cheazășie/ Vreau doar voința ta; vei fi dator/ Cu fapta doar. Ești mulțumit acum?”²

În urma acestui pact, Arnold primește înfățișarea lui Ahile și crede că va fi iubit și va avea o viață fericită: „Iubesc, voi fi iubit eu însumi. Viață!/ Abia acum te simt! O, duh ilustru.”³ Însă odată cu chipul frumos pe care îl primește, acesta capătă și o mulțime de vicii care îi distrug sufletul supus de bună voie voinței diavolului.

În timp ce despre originea răului au apărut diverse teorii și s-au iscat nenumărate dezbateri și dispute între filosofi, teologi, literați sau oameni de știință, cert este faptul că, atât de-a lungul mileniilor de istorie cât și a vieții lor personale, oamenii s-au situat fie de partea binelui, fie de cea a răului. Confruntarea dintre bine și rău a avut întotdeauna consecințe benefice sau dezastruoase pentru umanitate în funcție de forța care a devenit biruitoare în această luptă.

Trebuie însă să admitem faptul că lupta între bine și rău nu ar exista dacă oamenii ar respecta un cod de norme morale. În acest sens, moralitatea nu poate fi disociată de religie. Fiecare dintre marile religii ale lumii a stabilit un cod de norme de conduită morală. Indiferent de doctrina religioasă și de întemeietorul acelei religii, principiul binelui este omniprezent și decurge din încercarea omului religios de a se afla în comuniune cu Dumnezeu, „începătorul a toată bunătața”, cum este numit de către teologii creștini.

Când conceptul de bine este aplicat în viața de zi cu zi prin respectarea normelor morale, acesta încetează de a mai fi doar un concept și devine o realitate fericită și o forță care iradiază și asupra altor oameni. Conștient sau nu de acest lucru, individul care respectă cu consecvență normele morale mai ales atunci când este confruntat cu amenințări, constrângeri sau forțe de opresiune, dobândește virtuți care îi conferă noblețe spirituală și îi facilitează evoluția pe drumul către apropierea de divinitate.

În *Eseu despre Om: Epistola IV. Despre natura și condiția Omului, în raport cu Fericirea*, secțiunea a VII-a, Alexander Pope scrie: „«Ăst adevăr

¹ Byron, *Teatru*, 4, Editura Univers, București, 1990, traducere Virgil Teodorescu, p.13-14

² Ibidem, traducere Petre Solomon, p. 572

³ Ibidem, p.581

să-l știi e de dorit,/ Virtutea-i lucrul cel mai fericit;»/ Singurul punct în care omenirea/ Se-mpacă tot mereu cu fericirea,/ Acolo binele-i mereu al său,/ Fără să cadă mai apoi în rău.”¹

În concepția creștină a acestui mare poet englez al secolului al XVIII-lea, practicarea cu credință a virtuților este sinonimă cu binele și cu fericirea și îl protejează pe cel ce crede de căderea în ispita celui rău. Citatul pe care Pope l-a introdus în poemul său – «Ăst adevăr să-l știi e de dorit,/ Virtutea-i lucrul cel mai fericit;» reprezintă un precept valoros preluat din Sfintele Evanghelii și confirmat de experiența religioasă a înaintașilor săi. Poetul englez își asumă acest precept ca pe un adevăr absolut și își îndeamnă semenii la respectarea lui în vederea dobândirii fericirii personale. În secțiunea a VI-a a aceluiași eseu, Pope constată faptul că „Des Virtutea e înfometată,/ În timp ce Viciul e hrănit pe dată.»”² În timp ce cultivarea virtuților necesită trezvie, luare aminte și efort constant, viciile, care derivă din principiul răului, se hrănesc cu ușurință din egoismul și egolatria individului pentru care importante sunt satisfacerea plăcerilor trupești și a dorinței de putere. Descrierea unui astfel de individ o întâlnim în secțiunea a III-a a eseului mai sus menționat: „Orb față de adevăr și-al Domnului plan/ E cel ce toate-acestea ia în van/ Și care fericirea cu viciul o unește/ Sau virtutea cu durerea o-nfrățește./ Dar cel ce știe planul și-l urmează bine/ Și binecuvântarea o va primi când vine.”³ Individul „orb față de adevăr” nu înțelege că viciile îi oferă o fericire păguboasă și trecătoare și îi ia în derâdere pe cei care se luptă să dobândească virtuțile. Însă cei nevoitori care cunosc planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii vor primi binecuvântarea divină și răsplata cuvenită pentru efortul lor de îndumnezeire în „împărăția dreptilor”: „Și totuși lumea asta potrivită/ Pentru escroci, de noi nu e iubită,/ Și vă-ntreb acum fără-de ranchiună,/ Ar trebui s-avem una mai bună?/ O-mpărăție a dreptilor s-ar vrea.”⁴ Poetul, prozatorul, traducătorul și editorul american Henry Wadsworth Longfellow, născut în 1807 la Portland, statul Maine, profesor de limbi moderne la Harvard, *doctor honoris causa* al Universității Cambridge și al Universității Oxford, autor a numeroase volume de poezie și proză, editorul unei antologii de 31 de volume de poezie intitulată *Poeme ale locurilor* și a unei antologii de traduceri de poezie – *Poezii și poezia Europei*, ilustrează în poemul narativ *Cântarea lui Haiavata* viața

¹ Alexander Pope, *Essay on Man, Essay on criticism and other verses/ Eseu despre om, Eseu despre critică și alte versuri*, Editura Limes, 2015, traducere Ioana Sasu-Bolba, p. 109-111

² Ibidem, p. 107

³ Ibidem, p.103

⁴ Ibidem, p.105

indienilor din America de Nord, lupta lor cu albi care doresc să îi alunge de pe pământurilor lor și să își impună supremația. Triburile de indieni așezate în Munții Preriei au parte de un conducător militar dar și spiritual dotat cu excepționale însușiri morale- Haiavata (Hiawatha).

În *Cuvînt înainte* autorul, interesat de istoria, tradițiile, folclorul și mitologia indiană, mărturisește că povestea eroului Haiavata a aflat-o de la cîntărețul indian Nawadaha: „Dacă mă-ntrebați de unde/ Am cules aceste basme/ Și legende-naripate,/ Cu mireasma lor de codru,/ Suflu răcoros al văii,/ Fum de wigwamuri¹, albastru,/ Zvon năvalnic de pîraie/ Și cascade ce răsună/ Ca în munți ecou de tunet?// Vă voi spune, voi răspunde:/ «Din cîmpii, prerii și codri,/ De pe lacurile-albastre/ Ce se-ntind spre miazănoapte,/ De pe vastele meleaguri/ Unde viața-și duc Dakoții/ Cei războinici și-Ojibwayi/ De pe munți, din văi și mlaștini,/ Din tufișurile dese,/ Unde își adună hrana/ Stîrcul cenușiu, Șu-su-ga./ Eu vă-nșir aceste basme/ După cîntecele zise/ De duiosul Nawadaha.”»² În versurile următoare, Longfellow îl prezintă cititorilor pe Nawadaha precum și locul mirific din mijlocul naturii unde acesta își ducea traiul: „Cîntărețul Nawadaha,/ Își avea înaltul wigwam/ Într-un sat din valea verde/ Și tăcută, Tawasentha/ Străbătută de-ape limpezi./ Împrejur, cît vezi cu ochii,/ Se-ntindeau cîmpii, ogoare,/ Se-nălța un falnic codru,/ Verde-n zilele de vară,/ Alb sub neaua iernii crunte,/ Plin de cîntece, suspine...// Luncile întortocheate/ Le puteai zări în vale –/ Pline de-apă primăvara,/ Cu argint de sălcii, vara/ Albe-n ceața recii toamne,/ Înnegrite-n timpul iernii./ Pe acele plaiuri line/ Ale văii Tawasentha,/ L-am aflat pe Nawadaha.”³ Încă din aceste versuri ale *Cuvîntului înainte* Haiavata este prezentat ca un lider autentic și ca un erou al moralității care se luptă pentru binele și dreptatea poporului său: „Acolo-și zicea el cîntul/ Închinat lui Haiavata/ Și spunea cu măiestrie/ Povestirea minunată/ A venirii lui pe lume,/ Și a vieții lui mărețe,/ Închinată fără preget/ Străduinței de a duce/ Tribul lui și-ntreg poporul/ Înspre bine și dreptate.”⁴ Nașterea lui Haiavata este un eveniment la care participă întreaga natură cu care mai târziu sufletul său va rezona în profunzime și în ritmul căreia își va trăi viața. Crescut de bunica sa, frumoasa Nocomis, acesta învață graiul păsărilor, meșteșugul lor de a-și construi cuiburile și devine prietenul tuturor vietăților din pădure: „Astfel, micul Haiavata/ A-

¹ Wigwam - coliba indienilor din America de Nord

² Henry Wadsworth Longfellow, *Cîntarea lui Haiavata*, Editura pentru literatură, București, 1967, traducere Mihail Maievschi,

³ Ibidem, p.3

⁴ Ibidem, p. 3-4

nvățat să înțeleagă/ Graiul păsărilor toate,/ Numele ce-l poartă, taina/
 Locurilor unde, vara/ Cuiburile își durează/ Și-un' se duc cînd vine iarna./
 Sta cu ele-ades de vorbă,/ «Puii mei» spunînd la toate.// A-nvățat să
 înțeleagă/ Graiul și-altor lighioane,/ Numele ce-l poartă ele,/ Toate tainele
 ascunse/ Ale vieții lor; știa el/ Cum își face casă-un biber,/ Și-unde
 vererita-și pune/ Nucile-adunate vara,/ Și de ce e sprinten cerbul,/ Și de
 ce-i fricos Vabasso./ Sta cu ele-ades de vorbă,/ «Frații mei» spunînd la
 toate.”¹ În capitolul I intitulat *Pipa păcii*, atotputernicul zeu Ghitci Manitu
 le vestește supușilor săi care se urau și se războiau între ei, nașterea unui
 proroc – Haiavata, hărăzit cu darul înțelepciunii și al facerii de bine care le
 transforma fundamental existența cu condiția să i se dea ascultare: „Ghitci
 Manitu, mărețul,/ Cel ce-a zămislit pe oameni,/ Îi privi pe toți cu milă,/ Cu
 iubire de părinte./ Ura lor nepotolită/ O privi ca o gâlceavă/ Ce se naște-
 ntre nevârstnici,/ Cînd se joacă fără minte!”²

După ce Ghitci Manitu îi mustră părintește pentru „vărsările de sînge”
 și pentru „rugile haine”, acesta le adresează îndemnul la unitate și
 frățietate, promițându-le o viață fericită și îmbelșugată sub oblăduirea lui
 Haiavata: „Sunt sătul de-a voastre certuri,/ De vărsările de sînge,/ Și de-
 atîtea rugi haine-/Să v-ajut la răzbunare./ În unire e putere,/ Dezbinarea-i
 slăbiciune./ Împăcați-vă o dată,/ Fiți ca frații dintr-o ceată!// Voi trimite
 atunci prorocul,/ Să v-arate calea bună;/ El va ști să vă îndrume/ Și trăind
 cu voi, prin muncă,/ Să v-aducă fericire.”³

Interesant este faptul că, deși Ghitci Manitu este un zeu atotputernic, el
 nu impune supușilor voia sa, ci face apel la liberul lor arbitru, oferindu-le
 posibilitatea de a avea propriile alegeri și prezentându-le consecințele
 alegerilor lor: „De veți ști să țineți seama/ De-nțeleptele-i povețe,/ Veți
 cunoaște toți belșugul,/ Veți trăi în voie bună,/ Iar de nu-i veți da crezare,/ Veți
 pieri în răzvrătire!”⁴ Fără a avea pretenția de a fi filosofi, putem
 extrage din versurile anterioare un adevăr incontestabil și anume acela că
 răul își are originea în libertatea cu care oamenii au fost dăruiți la naștere.

În mustrarea părintească a zeului sunt conținute normele morale –
 renunțarea la ură, răzbunare și vărsare de sânge și conviețuirea în unitate
 și frățietate pe care le transmite supușilor săi ca un tată iubitor, întocmai
 cum Dumnezeu a înmănat lui Moise Tablele Legii pe Muntele Sinai. Atât
 cele Zece Porunci din Vechiul Testament, cât și legile morale ale zeului
 indian au menirea de a îndruma poporul pe calea binelui moral în vederea

¹ Ibidem, p. 33-34

² Ibidem., p. 10-11

³ Ibidem, p.11

⁴ Ibidem, p. 11

raportării corecte a oamenilor la Dumnezeu și la semenii lor. Însă aplicarea acestor norme depinde exclusiv de fiecare individ în parte care decide pentru sine în slujba cărei forțe să își pună viața în virtutea dreptului de a alege. Capitolul V – *Postul lui Haiavata*, redă măreția morală a acestui erou. Prin virtuțile sale înnăscute- iubire, bunătate, altruism, prin post și rugăciune înfocată, el devine mijlocitor și vas ales prin care divinitatea își revărsă harul și binefacerile asupra poporului său: „Și acuma vă voi spune/ Cum, în codru, Haiavata/ A postit, și-n timpu-acesta/ S-a rugat cu focu-n suflet./ Nu cerea izbîndă-n luptă/ Cu dușmanul sau cu fiara,/ Ca să-i meargă vestea-n lume;/ Ruga lui era-ndreptată/ Pentru-o viață mai ferice/ Și al oamenilor bine.// Înainte de-a-și începe/ În pădure postul aspru,/ Și-a durat în primăvară,/ În a frunzei caldă lună,/ Wigwam chiar pe malul apei./ Și cu mintea stăpînită/ De vedenii minunate,/ Șapte nopți și șapte zile/ A postit de unul singur.”¹ Strădania lui nu rămîne fără răspuns. În a patra zi de post istovitor, Haiavata primește vizita unei apariții serafice care îl încredințează că rugăciunea i-a fost ascultată: „Dintr-o dată se ivește,/ În lumina purpurie/ A apusului de soare,/ Un flăcău semeț, cu straie/ Galbene și verzi ca iarba,/ Plete lungi și moi de aur,/ Și-o podoabă împletită/ Din frunziș pe fruntea naltă.// S-a oprit tăcut în ușă,/ S-a uitat spre Haiavata/ Cu adîncă-nduioșare./ S-a uitat la fața-i suptă/ Și i-a spus cu glasul molcom,/ Ca un susur în cîmpie:/ –«Haiavata, află vestea/ Că înflăcărata-ți rugă/ Fost-a-n ceruri auzită,/ Căci tu n-ai cerut nimica/ Pentru tine și-a ta slavă,/ Nici noroc la vînătoare,/ Nici în luptă grea izbîndă,/ Doar o viață mai ferice/ Pentru-ntreaga omenire.»”²

Capitolul VI – *Prietenii lui Haiavata*, îl înfățișează pe Haiavata înconjurat de bunii săi prieteni, Ciaibaiados și Cvasind, cu care împărtășește aceleași valori și un ideal comun, acela de a asigura bunăstarea și fericirea triburilor sale: „Doi prieteni de nădejde/ Haiavata-avea pe lume,/ Și în clipe de durere,/ Sau de mare bucurie,/ Inima-i întotdeauna/ Pentru ei era deschisă:/ Cîntărețul Ciaibaiados/ Și neînfricatul Cvasind.”³ Cei trei prieteni sunt „ca frații dintr-o ceată”, așa cum atotputernicul zeu Ghitci Manitu le-a recomandat tuturor supușilor săi. Iubirea, frățietatea, sinceritatea, devotamentul față de semenii și conlucrarea pentru săvârșirea binelui comun sunt normele morale conform cărora aceștia își trăiesc viața: „Peste-ngusta cărăruie/ Ce lega a lor colibe/ Iarba n-apuca să crească;/ Clevetirea și bîrfeala/ Nu găseau la ei crezare,/ Căci tustrei, întotdeauna,/ Între ei vorbeau pe față,/ Fără a-și

¹ Ibidem, p. 52

² Ibidem, p. 55-56

³ Ibidem, p. 66

ascunde gîndul,/ Sfătuindu-se-mpreună/ Cum să facă mai fericite/ Viața triburilor toate.”¹ Chiar și când sosește vremea însurătorii, Haiavata nu se gîndește doar la fericirea personală. El concepe propria căsătorie ca pe un eveniment menit să aducă pacea acolo unde este atât de necesară și de dorită și decide să o ia de soție pe Minnehaha, o fată din statul Dakota „mai frumoasă/ ca oricare alta-n lume”, apoi o înștiințează pe bunica sa, Nocomis, despre această decizie importantă: „-«În Dakota-ndepărtată/ Știu un meșter ce-are-o fată,/ Minnehaha, mai frumoasă/ Ca oricare alta-n lume./ Ea-ți va fi supusă fiică,/ Va lucra cu spor în casă/ Și va fi-n al nostru wigwam/ Ca lumina albă-a lunii,/ Ca o flacără în vatră,/ Ca o rază de lumină/ Pentru tot poporul nostru.»”² Numai că Nocomis nu este nici pe departe încântată de veste și se pronunță cu vehemență împotriva alegerii nepotului său, invocând dușmănia ce există între cele două neamuri: „Dar cîrtind, spunea Nocomis:/ -«Nu-mi aduce-o venetică/ Din Dakota-ndepărtată!/ E un neam hain cu care/ Noi trăim în dușmănie./ Vrajba noastră nu-i uitată,/ Rănila mai sunt deschise!»”³

Haiavata, stăpîn pe sine și pe viața sa, îi răspunde cu determinare și cu seninătate: „Zîmbitor i-a dat răspunsul/ Și la asta Haiavata:/ -«Tocmai asta mă îndeamnă/ Să mă duc, să-mi iau femeia,/ Din Dakota dușmănoasă,/ Ca să punem capăt urii,/ Vrajba să o dăm uitării,/ Focul rănilor să-l stingem!»”⁴ Astfel, înțeleptul Haiavata reușește sublimarea răului prin actul căsătoriei, în urma căreia ura se transformă în iubire, vrajba, în pace.

Fie ca oricare dintre noi să aibă înțelepciunea, bunătatea și măiestria lui Haiavata de a transfigura realitatea din jur, de a cultiva virtuțile și de fi o lumină și o binecuvîntare în viața oamenilor.

Cristina RUSU

Frumusețea tăcută a înțelepciunii japoneze într-o călătorie prin poezie și proverbe

Cultura japoneză este profund legată de artă, natură și simplitate, iar această legătură se reflectă cel mai clar în poezia tradițională haiku, tanka și în expresiile concise ale înțelepciunii populare, precum

¹ Ibidem

² Ibidem, p. 107

³ Ibidem

⁴ Ibidem

proverbele. Aceste forme literare nu sunt doar mijloace de comunicare artistică, ci și moduri prin care japonezii își exprimă respectul pentru efemer, frumusețea tăcută a vieții cotidiene și armonia cu lumea din jur.

În completarea acestor poezii, *proverbele japoneze* ne oferă exemple de lecții reale de viață prin cuvinte simple și metaforice ce reflectă răbdarea, respectul, modestia și acceptarea destinului.

Poporul japonez are o sensibilitate aparte față de simplitate, natură și profunzimea interioară. Aceste caracteristici nu sunt doar exprimate în literatură, ci sunt o parte vie a simțirii japoneze.

Proverbele japoneze (*kotowaza*, 諺) sunt o comoară culturală transmisă din generație în generație, care reflectă valorile, gândirea și mentalitatea unui popor format sub influența budismului, șintoismului și confucianismului. Ele deschid o fereastră spre sufletul Japoniei tradiționale, dar continuă să rămână actuale, adaptându-se și contextelor moderne. Istoria acestor expresii de înțelepciune este, de fapt, istoria modului în care japonezii au înțeles viața, natura, relațiile sociale și echilibrul spiritual. Primele forme de proverbe japoneze datează încă din perioada antică; și au consemnat în textele clasice precum *Kojiki* (anul 712) și " (anul 720) – cronici mitologice și istorice timpurii. În această perioadă, proverbele reflectau o înțelepciune arhaică, legată de relația omului cu natura, zeii și ordinea cosmică.

O contribuție majoră a venit din *influența chineză*, în special, în perioada Nara (710–794) și Heian (794–1185), o dată cu răspîndirea *confucianismului* și *budismului zen*. Acestea erau expresii scurte, dar încărcate de sens moral și filozofic.

În epoca medievală, mai ales în perioadele Kamakura (1185–1333) și Muromachi (1336–1573), Japonia a trecut prin transformări sociale profunde, iar proverbele s-au transformat într-o formă accesibilă de educație morală și funcționau ca un cod oral de conduită.

Astfel, s-a consolidat tradiția *proverbelor practice*, adresate samurailor, fermierilor și meșteșugarilor. Multe dintre aceste expresii reflectă *valorile codului Bushidō*: loialitate, onoare, disciplină, precum: 「七転び八起き」 (*nana korobi ya oki*) – *Cazi de șapte ori, ridică-te de opt*. Deși stoice, ele oglindeau spiritul japonez al perseverenței și al modestiei.

În perioada shogunatelor Tokugawa s-au cristalizat cele mai multe dintre proverbele care au rămas până în zilele noastre. Cultura orală a fost sprijinită de dezvoltarea tiparului și apariția cărților populare (*kibyōshi*, *ukiyo-zōshi*).

Proverbele nu mai erau doar instrumente morale, ci și surse de umor, observație socială și ironie subtilă. Ele reflectau atît etica muncii, cît

și limitările societății: 「猿も木から落ちる」 (*saru mo ki kara ochiru*) – *Și maimuța cade din copac – Chiar și experții greșesc uneori.*

După restaurația Meiji (1868), limba japoneză a împrumutat noi concepte și expresii. Cu toate acestea, proverbele tradiționale au rămas un punct de referință în educație, literatură și viața de zi cu zi.

În era digitală, multe proverbe sunt citate pe rețele sociale, în marketing, în coaching, în anime sau manga, dau au aceeași profunzime atemporală. În educația copiilor japonezi, kotowaza au și acum un important în formarea caracterului și exprimarea emoțiilor.

Despre proverbele japoneze și importanța lor în spațiul cultural românesc, autoarea Angela Hondru, creînd o punte culturală între România și Japonia, oferă cititorilor o incursiune fascinantă în lumea înțelepciunii tradiționale japoneze, în cartea sa, *888 de proverbe și vorbe înțelepte din bătrâni. Dicționar japonez-român; român-japonez* de Angela Hondru, publicată la Editura Yume, în 2025.

Autoarea este o personalitate marcantă în domeniul traducerilor și studiilor japoneze în România, fiind, de altfel premiata pentru contribuția sa la promovarea limbii și culturii japoneze. Profesoară universitară și traducătoare cu o vastă experiență în domeniul limbii și culturii japoneze, a selectat cu grijă 888 de proverbe, fiecare însoțit de comentarii originale care evidențiază relevanța lor universală. Această lucrare nu este doar un dicționar bilingv, ci și o resursă valoroasă pentru cei pasionați de cultura japoneză sau interesați de lecții de viață aplicabile dincolo de granițele geografice și culturale.

Volumul reprezintă o incursiune care explorează înțelepciunea tradițională japoneză și o pune în dialog cu cultura română. Structura bilingvă a cărții facilitează înțelegerea și compararea expresiilor din cele două limbi.

888 de proverbe și vorbe înțelepte din bătrâni este mai mult decât o simplă colecție de expresii; este o explorare profundă a înțelepciunii japoneze și a modului în care aceasta poate fi înțeleasă și aplicată în contextul românesc.

Proverbele japoneze sunt de obicei concise, echilibrate fonetic și ritmic, fiind construite în stil paralel sau antitetic. Adesea conțin metafore legate de natură (luna, muntele, bambusul), animale (vulpea, broasca, maimuța), dar și obiecte cotidiene (sabia, oglinda, orezul). În plus, multe au un substrat filozofic, exprimînd idei de impermanență (無常, *mujō*), autocunoaștere, echilibru și acceptare.

Printr-o cercetare amănunțită, autoarea cărții ne dezvăluie universul interior și inedit al expresiilor și exprimărilor acestor proverbe prin studiu atent la caracteristicile lingvistice și stilistice.

Proverbul japonez, care dă tonul de început, în acest volum; „Să știi defectele persoanei iubite, dar și părțile bune ale persoanei pe care o urăști” reflectă înțelepciunea profundă despre echilibru emoțional, autocontrol și înțelegerea realistă a celorlalți, în spiritul culturii japoneze, care promovează armonia, luciditatea și moderația. Ca *structură antitetică*, proverbul este construit pe o opoziție conceptuală: *iubire/ ură, defecte/ calități*. Această formă este frecventă în proverbele japoneze, care adesea folosesc antiteze pentru a exprima înțelepciunea echilibrului (*wa*, 和 – armonie).

Structura antitetică sugerează că afecțiunea sinceră presupune și rațiune, dar și luciditate. Dragostea matură recunoaște defectele fără să distrugă afecțiunea și astfel, aici se poate înțelege că acela pe care îl disprețuim are trăsături valoroase; o atitudine rară, dar fundamentală în cultura japoneză a respectului și a reținerii. Aici sunt exemplificate importanța sentimentelor în cultura japoneză, aceea de *a nu exagera emoțiile*, fie ele pozitive sau negative, fiind este un semn de înțelepciune și rafinament. Proverbul încurajează „chūyō” (中庸) – doctrina confucianistă a căii de mijloc: evitarea extremelor. Acest proverb are un substrat de *auto-reflecție* și *seninătate morală* care vine din tradițiile budiste și confucianiste. Ce ne aduce spre înțelegere autoarea? Că acest proverb nu este doar un sfat de viață, ci și o lecție de echilibru emoțional și maturitate relațională. În limbaj simplu: *lubește fără orbire, detestă fără nedreptate*.

Este o reflecție la *claritate, respect și echilibru în judecăți*, indiferent de sentimentele noastre.

Un alt proverb japonez ales de autoare ca studiu și care, cu adevărat are o frumusețe aparte, este: „torța în prezența lunii”. Este o expresie figurativă cu o semnificație subtilă și profundă, caracteristică modului poetic și simbolic de a vedea lumea în cultura japoneză. 月 (tsuki) – lună, 前 (mae), în fața, în prezența, 灯火 (tōka), torță, făclie.

Așadar, imaginea evocată este aceea a unei torțe aprinse care arde sub lumina lunii pline. Deși torța oferă lumină, strălucirea sa este inutilă sau palidă în comparație cu lumina naturală, superioară, a lunii. Proverbul este profund și se referă la o acțiune sau un gest care devine lipsit de valoare în prezența a ceva mult mai grandios sau desăvârșit. Eforturile, uneori par mici sau irelevante atunci când sunt comparate cu ceva/ cineva, cu adevărat talentat, remarcabil dar modest și care păleşte atunci când este pus lângă un geniu autentic. O prezentare fastuoasă devine de prisos când ceea ce urmează este natural superior.

În cultura japoneză, *Luna* are o semnificație estetică și spirituală profundă. Este asociată cu frumusețea naturală, perfecțiunea și calmul. În

schimb, *torța* este o creație artificială, trecătoare, grosolană în comparație cu lumina lunii.

Acest contrast între *natural* și *artificial*, *sublim* și *trivial*, este o temă frecventă în proverbe și poezie japoneză (inclusiv haiku).

Poate că un echivalent românesc ar putea suna așa: „Să aduci lumânarea la soare”, o exprimare a inutilității unei acțiuni în prezența a ceva copleșitor sau deja suficient. Proverbul „torța în prezența lunii” este o reflecție despre *modestie*, *recunoașterea valorii adevărate* și *evitarea gesturilor de prisos* atunci când ne aflăm în fața măreției.

Acest volum al Angelei Hondru este un ghid lexicografic și cultural de o valoare deosebită. Prin transpunerea echivalentelor frazeologice și prin selecția expresiilor care au corespondent tematic în cealaltă cultură, autoarea evidențiază nu doar diferențele de construcție lingvistică, ci și afinitățile umane universale reflectate în înțelepciunea populară. Proverbele sunt analizate și traduse cu grijă, respectând nu doar sensul literal, ci și valențele conotative și contextuale, ceea ce conferă lucrării valoare didactică și filologică deopotrivă.

888 de proverbe și vorbe înțelepte din bătrâni nu este doar un dicționar, ci o lucrare de sinteză culturală și lingvistică, ce reflectă cu finețe și rigoare științifică interferențele și rezonanțele dintre două tradiții milenare, contribuind semnificativ la dialogul intercultural contemporan.

Note:

Ginga Tetsudō no Yoru – Miyazawa Kenji, Editura Jiyūsha, Tokyo, 1934

Traditional Japanese Literature: An Anthology, Beginnings to 1600– Haruo Shirane – Columbia University Press, New York, 2007

Early Modern Japanese Literature: An Anthology, 1600-1900– Haruo Shirane, Columbia University Press, New York, 2002

Japanese Proverbs: Wit and Wisdom– David Galef, Tuttle Publishing, North Clarendon, SUA, 2012

A History of Japan – George Sansom, Editura, Stanford University Press, Stanford, 1963

A History of Japanese Literature– Donald Keene, Editura Henry Holt & Co, New York, 1995

The Tale of the Heike – Burton Watson, Columbia University Press, New York, 2006

Taiko, I și II – Eiji Yoshikawa, traducere Mihai Columbeanu, Editura Polirom, Iași, 2007

Andrei Ciurunga: refugiul în frumos și contemplarea matricei morale

Poesis-ul și moralitatea, în sensul lor adevărat, neinfectat de postmodernismul cel cu norme deteriorate, reprezintă de facto *un tot întreg* în conștiința cititorului.

Din aristotelica etică nicomahică izvorăsc principiile de dobândire a virtuții prin iubire de frumos (*kalokagathia*) și de disprețuire de mizerabil [1]. Kant, stabilind *imperativele*, îl găsește pe cel *categoric*, care „nu privește materia acțiunii și ceea ce trebuie să rezulte din ea, ci forma și principiul din care derivă ea însăși, și binele ei esențial constă în caracter, oricare ar fi rezultatul”. Filosoful german evidențiază că acest imperativ poate fi numit imperativul *moralității* care nu este deloc ipotetic, ci „un imperativ categoric cu totul apriori [...]”. El este o judecată sintetic practic apriori [...]” [3, p. 50]. Kant precizează singurul imperativ categoric și anume acesta; care *acționează numai conform acelei maxime prin care să poți vrea totodată ca ea să devină o lege universală*. Urmează și formularea imperativului universal al datoriei: *acționează ca și când maxima acțiunii tale ar trebui să devină, prin voința ta, lege universală a naturii*.

Etica virtuții (Aristotel) și etica datoriei (Kant) au același punct comun – importanța caracterului în definirea moralității. Or, valoarea morală și artistică a poeziei este influențată direct de caracterul poetului și de adevărul interior al acestuia. Poesis-ul este locul în care *frumosul aristotelic* și *legea morală kantiană* se pot întâlni definind o demnitate interioară. Astfel, poetul devine un creator de lume morală.

Andrei Ciurunga demonstrează în mod exemplar că poezia adevărată se naște din caracterul moral al poetului. Versurile sale sunt rezultatul unei vieți trăite în condiții extreme, dar cu o conștiință neclintită. Poesis-ul devine la el mărturisire, rezistență, act moral.

Robert Eisenbraun (numele său real) s-a născut la 28 octombrie 1920, la Cahul, într-o familie de coloniști germani. Scriitorul a debutat pe 24 ianuarie 1932, în primul număr al revistei *Tinerimea Moldovei*, cu o poezie consacrată Unirii Principatelor Românești. Atunci a semnat prima dată cu pseudonimul Robert Cahuleanu. Tot la Cahul, la vârsta de doar 16 ani, și-a editat prima plachetă de versuri *Melancolie* (la tipografia unchiului său, Haralamb Vizanti). Din anul 1927 până în 1938 urmează liceul de băieți din Cahul. În ultimul an de liceu învață la Bolgrad, din cauza că liceul din Cahul fusese închis. La 30 iunie 1939, la Tipografia „Capitala” din Bolgrad, îi apare cea de-a doua plachetă de versuri – *În zodia cumpenei*.

În 1940-1941, primul an de ocupație sovietică a Basarabiei, lucrează învățător la școala primară din satul Tartaul de Salcie.

În 1943 preotul-martir Vasile Țepordei, originar și el din sudul Basarabiei, îl invită pe Andrei Ciurunga la Chișinău să colaboreze alături de poeții și publiciștii Basarabiei interbelice: Vasile Țepordei, Sergiu Matei Nica, Sergiu Roșca, Nicolae V. Coban, Sabin Velican. Andrei Ciurunga va scrie încă două volume de poezie în perioada de până la refugiu: *Poemul dezrobirii* (Chișinău, 1943) și *Cântece de dor și de război* (Chișinău, februarie 1944), semnate Robert Cahuleanu. În 1944, împreună cu mama și bunica, se refugiază la Brăila. Se angajează redactor la *Expresul* lui Sotir Constantinescu și mai apoi la *Ancheta*. Împreună cu prietenul său Marcel Gafton, Andrei Ciurunga participă la un miting anticomunist din 8 noiembrie 1945. A doua zi au avut loc arestări. A fost depus la penitenciarul Brăila. După douăzeci și cinci de zile de arest este eliberat, din lipsă de probe. În 1949, se stabilește la București. Va locui pe strada Caragea Vodă. Se angajează la revista *Flacăra* și colaborează la publicațiile: *Ateneu*, *Ramuri*, *Vatra*, *Urzica*, *Rebus*, *Contemporanul*, *Viața Românească*. La 2 februarie 1950, va fi denunțat de un coleg și condamnat la patru ani pentru „crimă de uneltire împotriva păcii”. Între 1950-1954 are prima detenție – la Canal. Cea de a doua, 1958-1964 – la Balta Brăilei, Gherla.

În anii de detenție a scris versuri. Mai întâi le elabora mintal, apoi le trecea pe bucățele de hârtie „cât o carte de joc”, pe fragmente de pânză din cămașă (cusute cu un ac din sârmă găurit cu un ciob de sticlă cu ață din saltea). Acestea au fost scoase din închisoare în căptușeala hainei.

Andrei Ciurunga mărturisește în postfața volumului *Poemele cumplitelui canal* (1992): „Pentru versurile de față am primit, atunci și acolo, cele mai prețioase drepturi de autor: lacrimile celor ce le-ascultau cu emoție și credeau cu tărie în mesajul lor optimist. [...] Fie ca aceste poezii, măcar ca document, dacă nu ca operă literară, să-i vorbească generației de azi despre una dintre cele mai negre (și îndeobște uitate) perioade din întunecata noastră istorie contemporană” [2, p. 331].

Volumul *Scrieri* de Andrei Ciurunga (îngrijit de Mihai și Teodor Papuc, Chișinău, 2018) este de o importanță literară, istorică și memorialistică majoră în cultura română, mai ales în contextul represiunii comuniste și al literaturii de detenție. Cartea este structurată în două secțiuni principale: *Poezie* (vol. *Melancolie*, 1936; vol. *În zodia cumpenei*, 1939; vol. *Cântece de dor și de război*, 1944; vol. *Decastihuri*, 1968; vol. *Vinovat pentru aceste cuvinte*, 1972; vol. *Argumente împotriva nopții*, 1976; vol. *Echivalențe*, 1978; vol. *Gesturi împăcării*, 1983; vol. *Poemele cumplitelui canal*, 1992; vol. *Lacrimi pentru Basarabia*, 1995; vol. *Versuri pentru Ina*, 1996; din vol. *Poeme cu umbre de gratii*, 1996) și

Memorialistică (din vol. *Memorii optimiste*, 1992; din periodice). Elementele adiționale ale acestui volum de *Scrieri* sunt *Studiu introductiv* (de Anatol Moraru), *Repere biografice*, *Notă asupra ediției* (de Mihai și Teodor Papuc), *Note și comentarii* (de Mihai și Teodor Papuc), *Iconografie*.

Analizând lucrările lui Andrei Ciurunga, observăm cum prin versurile limpezi, încărcate de sensuri morale și spirituale, poetul făurește o poezie a verticalității, a înnobilării prin suferință. Profunda forță etică se reflectă într-un devotament față de adevăr și în păstrarea credinței în Dumnezeu. Pătrunzând în substraturile poeziei, constatăm că Andrei Ciurunga transformă încercările destinului în conștiință, iar cuvântul scris în scut ce apără moralitatea. Deși întreaga operă a lui Andrei Ciurunga este relevantă pentru înțelegerea rezistenței și a propăvăduirii moralității prin poezie, putem exemplifica printr-un șir concret de poezii care, prin tematica și mesajul lor, exprimă concludent dimensiunea morală a universului liric ciurungian (alegerea textelor date nu implică o ierarhizare valorică, ci o exemplificare clară a profilului etic și uman al poetului): *Rugăciune*, *Poem pentru răstignirea mea*, *Simțământ*, *Spicul*, *Să cântăm*, *A murit poetul*, *Cântec pentru tinerețea...*, *Povară*, *Memorie*, *Moștenire*, *Fiu risipitor*, *Ceas*, *Limite*, *Transcendență*, *Aripi*, *Tinerețea*, *Relief*, *Triptic legendar*, *Simplitate*, *Omenie*, *Biografie*, *Nevoia de poeți*, *Iertați-i pe bătrâni*, *Nu vă temeți*, *Poeții*, *Comparații*, *De senectute*, *Desprimăvărare*, *Ajută-mă Doamne*, *Fii gata, suflete!*, *Cântec pentru Basarabia*, *Țara mea de dincolo de țară*, *Întoarcere*, *Am plecat cu versul*, *Autoportret cu mască*, *Arginii*, *Ștafetă*, *Geografie* etc.

Tema credinței ca refugiu și putere pentru a trece peste suferințe este reflectată în multe poezii ale lui Andrei Ciurunga, una din ele fiind *Rugăciune*: „Luminând feerică/ inima-i biserica./ Gândul mi se reazimă/ în potir și-n azimă./ Între umeri crucile/ risipesc nălucile./ Calde ca velințele/ mă-nvelesc credințele./ Somnul vise-nșiruie,/ liniștea ne miruie./ Doamne-al închisorilor,/ dă-ne mila zorilor.” Printr-un limbaj sacru și simbolic, eul liric își găsește liniștea și speranța în comuniunea cu divinitatea. Invocația finală către „Doamne-al închinsorilor” concentrează toată tensiunea lirică și eliberarea prin lumina forței supreme a binelui, „mila zorilor” fiind nădejdea noului început fără de chin.

În *Poem pentru răstignirea mea* constatăm o profunzime ideatică deosebită și o încărcătură simbolică. Natura vie este în contrast cu starea de suferință adâncă a Eului. Poemul comunică o morală existențială esențială, răstignirea reprezentând nu doar un simbol al încercărilor, ci și al unei purificări interioare prin asumarea destinului, a crucii care trebuie dusă până la capăt. Depășirea condiției umane prin spirit este decisivă: „Uite, a mai căzut o noapte albă, de var,/ S-au mai aprins încă o dată

stelele,/ Și luna mai străbate iarăși vâlcelele,/ În mugurind flori de aur pe crăci de stejar...// Dar eu mi-am răstignit toată povara humii/ Pe crucea destinului, cu piroane de vis,/ Pe când sufletul meu, chinuit, în abis,/ Așteaptă să se crape catapeteasma lumii.” [2, p. 62].

Un mesaj spiritual puternic, inspirat din episodul biblic al lepădării lui Petru, se conține în poemul lui Andrei Ciurunga *Simțământ*: „A bătut miezul nopții undeva, dureros,/ Sub cerul vânat de atâția nori/ Și un cocoș a cântat amar de trei ori.../ – Petre, de ce te-ai lepădat de Hristos?// O, câte suflete nu bat din aripi furtunos/ Și se urcă vinovate, stinghere la Dumnezeu./ Mă simt așa de singur... mi-e frică... mi-e greu.../ – Petre, de ce te-ai lepădat de Hristos?”. Întrebarea retorică repetitivă „Petre, de ce te-ai lepădat de Hristos?” devine un leitmotiv sfâșietor, fiind o expresie a unei judecăți morale indirecte. Versurile reliefează nu doar fapta lui Petru, ci atitudinea oricărui om care, în momente de slăbiciune, se leapădă de adevăr, de convingeri, de credință. Întrebarea nu este doar pentru Petru, ci și pentru oamenii din jur, pentru cititor. Astfel, Andrei Ciurunga invită la o meditație asupra valorilor morale autentice și la o autoevaluare a propriilor slăbiciuni ale sufletului.

Cheia următorului poem este chiar titlul – *Moștenire*. El ne sugerează nu numai despre ce se vorbește în poezie, ba chiar realizează un act de transmitere prin poezie a unui dar, versurile devenind ele însele o moștenire scumpă: „N-au pierit silabele. Ciobanii,/ sărutându-i plaiului piciorul,/ ne-au lăsat ca pe-o pășune dorul/ de-ai păstra și aria, și anii.// Treci în mine-aevea ca-n cuvinte./ Mioriță chemătoare-a toate,/ duh al amintirii răzbunate/ fluieru-asmuțind în oseminte.// Prin zăpezi cendestulează drumul,/ iarna, dându-și singură de furcă,/ mai ascultă-n câte-un horn cum urcă/ basmele-nsoțindu-se cu fumul.// Sensul tău, simțindu-ni-l aproape,/ crește-n tot mai dense generații./ Primăvara vor fâta Carpații/ miei de piatră alăptați de ape.” Această meditație lirică atrage atenția cititorului asupra continuității, identității și rădăcinilor culturale românești. Ultima strofă schițează o viziune cosmogonică prin personificarea Carpaților. Andrei Ciurunga reușește să transpună prin aceste rânduri simbolismul mioritic și spiritualitatea spațiului carpatic.

Moralitatea poemului *Ceas* este una existențială. Acordarea de sens vieții și stăruirea omului în a lăsa o urmă demnă pe pământ sunt elemente esențiale ale condiției umane: „Voi pleca dintre lucruri, de-aici,/ lăsând un semn albastru de mirare/ în cărțile cu negri licurici,/ în caietele cu toamnă și soare.// Din ceas va curge timpul – rumeguș –/ pe scrin, pe sentimente, pe pleoape,/ va îmbâcsi fotoliul de pluș,/ îl voi simți mai fin și mai aproape.// Și-adânc voi trage peste ochi căciula/ când mă va prinde

somnul înghețat/ să-mi îngenunche visul și rotula/ pe care veghea nu mi le-a curbat.” [2, p. 118].

Poezia *Limite* reprezintă încă o bijuterie lirică a scriitorului Andrei Ciurunga. Prin atmosfera onirică și melancolică se sugerează ideea despre limitele ființei umane și imposibilitatea de a se adapta sau de a înțelege pe deplin lumea și sinele: „La logodna visului cu luna,/ când sub gene candelile s-aprind,/ stelele coboară câte una/ din mătăsurile palide foșnind.// Zălogiți nimicului, tăcerea/ plopii ca din caiere și-o torc./ Vântul doare lin ca mângâierea/ mâinilor ce nu se mai întorc.// Sie-și neputând să-și mai încapă/ sub adâncă zădărnici- a nimănui,/ sufletul se varsă ca o apă/ dincolo de limitele lui.” [2, p. 122]. Metafora aspirației „logodna visului cu luna”, deși tristă, inspiră o dorință de a atinge idealul, de a transcede limitele impuse de viață, însă într-o formă înălțătoare, care dă sens vieții interioare.

O meditație poetică despre trecerea dincolo de limitele umanului este și *Transcendență*. Acest poem orientează către starea unei conștiințe care a trecut prin mai multe forme de existență: „Mă născusem atât de bătrân/ încât abia mi-aminteam/ că fusesem cândva un cireș cu o pasăre-n sân/ și băteam într-un geam.” [2, p. 131]. Sensul moral constă în mesajul liric al poeziei, care accentuează legătura omului cu natura și spiritualitatea.

Poemul *Povara* abordează tema moștenirii, suferința, identitatea și responsabilitatea (de fapt, ultimele pot fi și clironomisite): „- Mamă, în traistă ce duci, printre case?/ – Ia, mai nimic. O povară de oase!// – Tată, ce duci sub paftalele gemene?/ – Ia, mai nimic. Niște cruci și răscruci!// M-am privit obosit, într-un geam./ În traistă și-n palme pe toți îi duceam.” [2, p. 140]. Prin gravitatea lor, a versurile ne îndeamnă la o reflecție foarte profundă: cine suntem și pe cine ducem cu noi (în suflet, în sânge, în gând, în regrete). Un elogiu adus celei mai frumoase vârste e poezia *Tineretea*. Prin imagini și simboluri sugestive autorul subliniază frumusețea, dar și responsabilitatea acestei perioade a vieții: „Tineretea se poartă pe umeri frumos/ cum purtau voievozii cândva ctitoriile./ Se poartă cum poartă cu miile/ spicele, recul de aur vânos.// La șold se mai poartă, cum ieri/ albele paloșe, reci de mânie./ Tineretea se poartă în ie/ țipând între două tăceri.// Rotundă ca valul se poartă-n aval,/ egală cu visul, cu timpul, cu vara./ Tineretea se poartă ca țara:/ în roșu și galben și-albastru natal...” [2, p. 164]. În viziunea lui Andrei Ciurunga tineretea nu e doar o treaptă biologică a vieții, ci și o stare de spirit care trebuie să fie plină cu sens și vrednicie. Valorile tradiționale românești – cinstea, dreptatea, ospitalitatea – sunt invocate în poemul *Omenie*. Scriitorul expune atitudinea poporului nostru față de străini, chiar dacă ei sunt nu doar prieteni, ci și dușmani potențiali: „Să bați cinstit în poarta mea, străine,/ te-aștept oricând, te-

aștept oricât așa,/ cu pâinea țării și cu perna mea,/ cele-mpărțite generos cu tine.// Că-mi leg zăvozii dacă-mi bucuri pragul, drumetuile ca liniștea de-ntreg –/ ori, dacă-i altfel, aprig îi dezleg/ ca să-ți adulmece, sub strai, baltagul.” [2, p. 198]. Aceste versuri transmit un mesaj temeinic de omenie, însă nu lipsește și ideea unui iminent echilibru dintre ospitalitate și dreptate. Fraza „dacă-i altfel, aprig îi dezleg/ ca să-ți adulmece, sub strai, baltagul” exprimă felul justițiar al neamului românesc.

Adevărata sa biografie, cea sufltească, trăită prin poezie, Andrei Ciurunga o prezintă în următorul poem: „Biografia mea e simplă ca liniștea:/ m-am născut într-o toamnă tăiată de pluguri/ și-am trăit numai verile –/ multele veri cu obrazul încins.// Pentru celelalte anotimpuri/ cercetați-mi poemele/ umede încă de muguri,/ sau poemele în care a nins.” (*Biografie*) [2, p. 216]. Poetul își rezumă viața la emoții și anotimpuri interioare, evitând limbajul sofisticat. El își examinează sufletul, inseparabil de creația poetică, îndemnându-ne și pe noi să reflectăm asupra biografiei noastre sufletești și nu asupra celei cronologice.

Pe o reflecție morală se axează poemul *Iertați-i pe bătrâni*. Aceste versuri se cer a fi pătrunse de generațiile noi care, în goana către tot ce-i lumesc și efemer, mai uită să se întoarcă la izvoare, la sursele lor de viață și înțelepciune. Andrei Ciurunga reamintește cu profund respect despre figura bătrânului, prezentat ca un stâlp al continuității și identității naționale, nu doar ca un simplu martor al vremurilor trecute. Bătrânii sunt creatorii prezentului, baza pe care se contruiește viitorul: „Iertați-i pe bătrâni că n-au puterea/ să vă mai spună cât îs de bătrâni,/ ei, cei ce-au fost și laptele, și mierea/ acestei guri de rai și de români.// Ei, cei ce-au fost și sângele, și sarea/ cât au ieșit cu pâini și cu săgeți/ și-ntemeindu-și casa și răbdarea,/ din munți și ape și-au zidit pereți// [...] Cândva ne-au scris unirea tuturoră, adâncă-n cuget, limpede-n cuvânt./ – O, nu-i chemați să vă-ntregească hora,/ iertații pe bătrâni că nu mai sunt...” [2, p. 251]. Metaforele biblice și folclorice (lapte, miere, pâine, săgeți, munți, ape) conferă un aer sacral. Aceste rânduri de o deosebită forță emoțională se transformă într-o rugăciune la marginea unei uitări, aparent iminente, însă pe care noi o putem transforma într-o amintire continuă, încununată cu un respect desăvârșit. Meditația lirică *Nu vă temeți* conține o viziune lucidă asupra morții, care nu e decât o formă de trecere, iar creația (cartea) ajunge să fie un mijloc prin care omul se vindecă de efemer, se învață să-l poată transcende și renaște prin speranță: „Omului mort va veni cineva/ să-i scuture umărul: „Scoală-te, Lazăre!”/ Cântecul mort ca să poată-nvia,/ îmbracă pene și se face pasăre.// Inima noastră se taie-ntr-o ață/ și se vindecă iar într-o carte./ Nu credeți, prieteni, în veșnica viață,/ Nu vă

temeți de veșnica moarte.” [2, p. 239]. Mesajul acestui poem este unul mântuitor, îndrumându-ne să nu ne agățăm de tot ce-i vremelnic.

Puterea nemuritoare a cuvântului scris și condiția poetului sunt reflectate în creația *Poezii*: „Ați văzut vreodată căzând/ copacii, cu brațe cu tot,/ iar frunzele-n aer,/ postume,/ deasupra cântând, rămânând?// Aceste minuni se-ntâmplau/ în regatul poezilor care cădeau/ sub foșnetul nemuritor/ al cuvintelor lor...” [2, p. 245]

Poemul *Desprimăvărare* abordează temele recurente în poezia de detenție, conturând un contrast puternic între întuneric și lumină, suferință și speranță, nenorocire și reînviere: „Când vom ieși din beznă și ruină/ și raze tari în ochi ne vor izbi,/ îi vom închide poate — și vom fi/ desfigurați de prea multă lumină.// [...] În inimi când s-or sparge trandafirii/ vom zăbovi privind la porumbei/ și-i vom citi acolo, printre ei,/ abecedarul proaspăt al iubirii [...]” [2, p. 291]. Reînvățarea sentimentelor adevărate, după ce acestea au fost reprimite, ajunge să fie scop spiritual primordial chiar și atunci când „razele tari” încă „nu izbesc ochii”, ci au abia doar forma unei licăriri umile din capătul tunelului fatidic.

Poezia *Ajută-mă, Doamne* exprimă o rugăciune sinceră: „De-aici, dintre sfinți și jivine,/ când umbrele serii se ȧes,/ mă rog în genunchi către Tine:/ ajută-mă, Doamne, să ies.// [...] Iar țării cu faguri în nume,/ ajută-mă, Doamne, mereu,/ să-i cânt bucuria în lume/ cu fluierul versului meu.” [2, p. 300]. Ruga este făcută într-un spațiu simbolic „dintre sfinți și jivine”, adică dintr-un întuneric fizic (detenția) și o lumină spirituală (speranța) ce vine din franchețea credinței. Poetul se roagă nu doar pentru sine („să ies”), dar și pentru creația sa pe care o vede ca pe o misiune („cu fluierul versului meu”). Poemul *Cântec pentru Basarabia* este un strigăt de durere și dragoste pentru pământul românesc al Basarabiei, rupt din trupul țării și aruncat în schingiuri istorice: „Țară cu pridvoare și cu prune brune/ Care dorm în ochii puși pe rugăciune,// Cine-a frânt în tine ascuțiș de sabie/ Să te plece altor steaguri, Basarabie?// Ruptu-te-au dușmanii, datu-te-au la câini,/ Iezii din privire să ȧi-i culci în mâini.// Pletele să-ȧi fluturi noaptea pe sub stele/ când își umple Nistrul ochii de mărgele.// Țară de domnițe – tremur între gene –/ Albe ca lumina strânsă din poiene,// Unde-au fost arcașii, unde-au fost plăieșii,/ Când le-au scos în târguri trupul, megieșii?// [...] Țară, țărulană limpede ca Prutul,/ Lasă-mă să-ȧi mângâi rana cu sărutul...” [2, p. 336]. Dorul de reîntregire și compasiunea profundă intensifică patriotismul și devotamentul neclintit față de frumusețea și demnitatea acestui pământ nedreptățit.

Aceși esență patriotică o are și poezia *Țara mea de dincolo de țară*: „Țara mea de dincolo de țară/ cu privirea umedă de jind,/ te-am purtat în mine pribegind,/ ca o flacăra ce arde pe comoară.” [2, p. 346]. Versurile

exprimă suferința produsă de înstrăinare, specifică românilor din Basarabia. Poemul e străbătut de o moralitate profundă legată de iubirea de patrie și conștiința identității naționale care nu pot fi știrbite nici de persecutări, nici de suferință, nici de trecerea timpului.

De menționat este și *Simplitate*: „Într-o zi se va vorbi despre noi/ la fel de simplu ca despre stejari./ Oamenii vor fi spălați de noroi,/ iar copiii de-acum, oameni mari.// [...] Nimeni nu va plânge pe gropile noastre/ cum nu plîngi iarba mieilor în lunci/ sau infinitul zărilor albastre,/ căci prea vom fi ai tuturor atunci.// [...] Într-o zi se va vorbi despre noi/ la fel de simplu ca despre izvoare/ și oamenii, cu pumnii amândoi,/ vor bea, din apa care-am fost, răcoare.” [2, p. 407]. Rolul memoriei este important pentru oamenii simpli în derularea cadrului continuu al umanității. Poetul sugerează semnificația jertfei „oamenilor ce vor fi spălați de noroi” pentru energia morală a celor din viitor. Metafora „apa care-am fost” conduce la ideea moștenirii spirituale, a vieților trecute ce perpetuează o influență benefică.

Scrierile lui Andrei Ciurunga reflectă *valori morale fundamentale*, ce pot deveni, după cum accentua Kant, *legi universale ale naturii*, ele fiind dintre cele mai alese: demnitatea umană, credința ca forță de rezistență, adevărul, sacrificiul, solidaritatea, simplitatea, candoarea sufletului.

Poezia lui Andrei Ciurunga remarcabilă prin efectul ei artistic, constituie și un testament moral, puterea etică a cuvântului încoronând orice conștiință și orice destin.

Bibliografie

ARISTOTEL. *Etica nicomahică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

CIURUNGA, Andrei. *Scrieri*. Chișinău: Editura Știința, 2018.

KANT, Immanuel. *Despre frumos și bine*. București: Editura Minerva, 1981.

Emil DINGA

POEZIA – STRUCTURĂ ESTETICĂ ȘI FUNCȚIE ETICĂ

1. Pseudo-propedeutică

Ca act, poezia este o cvasi-inventare a lumii, în acord cu idiosincrazia poetului. Ea, poezia, *pro*-instituie o lume, ceea ce constituie rezultatul unei filtrări, prin propria sensibilitate și propria dezirabilitate, a lumii vieții, pe care poetul, în ipostaza sa comună, „ne-poetică”, o experimentează în mod nemijlocit. Noile contururi ale lucrurilor, noile miresme, noile culori și, mai ales, noile semnificații pe care poetul

le conferă lumii vieții generează lumea *pro*-instituită de acesta. Așadar, lumea *pro*-instituită de poet nu este nici o reprezentare fidelă a lumii vieții, nici o invenție pură a unei noi lumi, ci o ipostază intermediară, între reprezentare și invenție, pe care am numit-o *pro*-instituire.¹ Dacă, în ipostaza de act, poezia este *pro*-instituită de lume, ce putem spune despre poezie în ipostaza de artefact propus lumii, adică de obiect nou apărut în lume, la dispoziția cititorului? Articolul de față își propune o examinare, de natură teoretică, a acestei întrebări, în scopul de a accede la un răspuns (desigur, în mod fatal polemic) privind impactul practic² al receptării poeziei. Problema receptării operei de artă este, evident, una vastă, polimorfă și pasibilă de abordări teoretice dintre cele mai diverse. Aceste aspecte nu fac obiectul comunicării de față dar câteva clarificări ale propriei poziții în materie de receptare a obiectului artistic (cu precădere, a poeziei) sunt de utilitate în economia discuției care urmează.

- (a) sunt un susținător al operei *ne-deschise*, adică nu consider că opera de artă își pierde orice legătură causală cu autorul (moartea barthes-iană a autorului, preluată de post-modernism prin intermediul post-structuralismului) și, în consecință, receptorul (cititorul, în cazul literaturii) este complet liber să genereze propria hermeneutică și, cumva, să-și „aleagă” propriul efect pe care-l va suporta din partea operei receptate. Întotdeauna opera de artă limitează și chiar direcționează hermeneutica. Aș spune, chiar, că există o „săgeată hermeneutică” în opera de artă, care pătrunde în aparatul hermeneutic al receptorului (fie el cititor sau critic sau teoretician)³ înainte de începerea exercițiului de recepție sau de hermeneutică. Aici, desigur, este nevoie de o analiză mai profundă, de substrat, nu de simpla decretare a liniilor de interdicție (Eco);
- (b) nu sunt un susținător al numărului „infini” de grade de libertate pe care-l are autorul în actul de creație artistică. Cum am argumentat în legătură cu conceptul de *pro*-instituire de lume, care constituie *ratio essendi* al operei de artă (literare, în cazul nostru, ba chiar mai restrâns, al poeziei), opera de artă literară – poezia – transfigurează idiosincratic lumea reală (lumea vieții). Chiar și în cazul fantasticului, referința de fundal nu este (nu poate fi) decât lumea

¹ Vezi articolul meu, intitulat „*Textul poetic – institutiv sau reprezentational?*”, publicat în revista Poezia – primăvara 2025. Desigur, este vorba despre o *pro*-instituire ontologică.

² Nedumeririi cititorului privind utilizarea calificativului „practic”, asociat cu receptarea poeziei, îi răspundem că receptarea poeziei este, din punct de vedere logic, o inter-acțiune între subiecți – creatorul poeziei și receptorul poeziei – și, având în vedere definiția kantiană a acțiunii practice, această acțiune vizează exact relația subiect – subiect. *Nota bene*: relația subiect – obiect constituie o acțiune praxiologică, iar relația obiect – obiect constituie o acțiune teoretică.

³ Avem de-a face, aici, cu un „Cupidon hermeneutic”, analog Cupidonului erotic arhicunoscut.

reală.¹ Sigur că imaginația (originalitatea, curajul, chiar fronda) autorului se poate îndepărta până la ne-mai-recunoașterea lumii vieții în opera literară dar o arheologie foucauld-iană adecvată sau o de-construcție derrida-iană radicală va găsi, în cele din urmă, „urmele” lumii vieții în orice construcție literară;

- (c) sunt un susținător al *cerebralității* extinse și intense a creației artistice, în sensul că, exceptând găsirea ideii poetice (care este, rămâne și nu poate fi decât rezultatul intuiției artistice – literare, poetice, în cazul concret discutat aici), încarnarea artistică a ideii poetice este pur cerebrală. Emoția la receptare este cerebralitate la creare. Emoția poetului nu intră ca atare în scriitură (în poietică) ci este transfigurată, ascunsă, mascată, disimulată exact prin arta poietică. O poezie bună (ca și un roman bun etc.) se recunoaște tocmai prin absența emoției ca atare, nude, aflate în mod explicit în scriitură, adică, de fapt, reprezentabile.

În cadrul celor trei „axe” poziționale personale, menționate mai sus, în cele ce urmează voi aborda problema funcției morale (sau etice) a poeziei. Mai precis, voi examina dubla funcție a poeziei: estetică și etică. Pe un plan mai general (și, credem, mai adecvat) cred că ar trebui să vorbim despre funcția pedagogică a poeziei, în sensul cel mai general al termenului, alături și în corelație cu funcția estetică. Precizez faptul că utilizez termenul (de fapt, conceptul) de pedagogie sau de funcție pedagogică a poeziei, în sensul în care este utilizat termenul (conceptul) de joacă în teoria culturii – vezi, aici, poziția filosofului olandez Huizinga,² care distinge, desigur, între joacă (engl. *play*) și joc (engl. *game*), joaca având, în raport cu jocul, un caracter auto-referențial sau auto-reflexiv.

2. Conceptul de estetic

Barocul intratabil al dezbaterilor privind conceptul de estetic mă obligă să tratez această problemă într-o cheie succintă (desigur, idiosincronică) și dintr-o perspectivă logică, ceea ce-mi va permite (cel puțin, așa sper) să obțin o descripție, cum se spune în semiotică, suficientă pentru utilizarea sa în atingerea finalității comunicării de față. Voi face aceasta prin intermediul formulării unui număr de teze care verifică, în cel mai înalt grad, condiția pusă de principiul rațiunii suficiente al lui Leibniz.

- *Teza 1. Esteticul este o proprietate perceptuală, nu intelectuală.*

Conceptul de estetic (care vine de la gr. αἰσθητική) referă senzația, iar senzația este un fenomen fiziologic, nu intelectual, generat de interacțiunea stimulilor exteriori cu simțurile naturale (cele șase simțuri naturale³). Cu alte cuvinte, esteticul se oprește la „poarta” conceptului, poartă prin care nu trece.

¹ Altfel, va trebui să înfruntăm o contradicție evidentă: cum stabilim că o operă literară are un caracter fantastic, dacă nu avem o referință... ne-fantastică, adică lumea vieții (Lebenswelt), cu care s-o comparăm?

² Din opera filosofului olandez s-a tradus în limba română, între altele, lucrarea *Homo ludens*, în care se găsesc și distincțiile menționate în text.

³ Față de cele cinci simțuri bine-cunoscute, se acceptă și al șaselea simț: simțul proprioceptiv sau al propriocepției, care se referă la perceperea poziției corpului fizic al receptorului în spațiu (vezi considerațiile, în cheie fenomenologică, ale lui

- *Teza 2. Esteticul nu vizează frumosul perceptual, ci armonia perceptuală.*

Deși în limbajul comun și în convingerea comună (și, de cele mai multe ori, și în limbajul sau în convingerea teoreticienilor literari ori al criticilor literari) esteticul are ca referențial unic frumosul, istoria artei, respectiv istoria literaturii, atât privind poezia, cât și alte genuri literare, învederează faptul că esteticul trebuie să se refere la altceva decât frumosul sau, mai exact, la mai mult decât frumosul. În primul rând, trebuie observat faptul că, în ceea ce privește categoria de frumos, aceasta nu este o categorie primitivă (deși istoria filosofiei o consideră în faimoasa triadă frumos – adevărat – bine, în care toate cele trei concepte sunt echivalente și substituibile între ele), ci una derivată. Consider că esteticul ar trebui considerat a avea drept referențial armoniosul sau armonia.¹ *Nota bene:* desigur, teza 2 nu trebuie să fie contradictorie cu teza 1, de aceea mă refer la armonia perceptuală, nu la o armonie identificată sau identificabilă dintr-o perspectivă intelectuală, comprehensivă, hermeneutică.

- *Teza 3. Armonia perceptuală, ca bază a esteticului, se manifestă prin simetrie/asimetrie.*

Armonia este percepută prin intermediul simetriei, respectiv al asimetriei. Simetria este o similaritate a percepției din perspectiva unei axe de simetrie sau a unui punct de simetrie sau al unui plan de simetrie. Aceste axe sau puncte sau plane pot fi fie în spațiu (de exemplu, în organizarea în pagină a textului poetic), fie în timp (de exemplu, în anumite reluări de tip ingambament, anafora etc.), fie din ambele perspective. Din punct de vedere perceptual, o asimetrie este observabilă ca o simetrie deliberat desimetrizată, așadar asimetriile care au o anumită... simetrie sunt specii ale armoniei. Această precizare este deosebit de importantă: așa cum urâtul (ne-frumosul) este integrabil în armonie, la fel asimetria este integrabilă în simetrie dacă verifică următoarea condiție structurală: o asimetrie trebuie să se găsească în cadrul unei simetrii, adică să existe o simetrie a asimetriilor. O idee foarte utilă în acest punct (dar pe care n-o voi dezvolta, deocamdată) este cea a fractalității² textului poetic – adică a auto-similarității acestuia, în spațiu și timp. Există și o fractalitate ideatică³: de exemplu, în cazul glossei poetice, unde fiecare vers din strofa „master” este reluat, la o scară mai mare (la dimensiunea unei strofe), deci avem o auto-similaritate de tip ideatic.

Maurice Merleau-Ponty, pe urmele lui Husserl). Procedul (în mod uzual, vizual, dar poate fi gândit și în relație cu celelalte simțuri „clasice”) numit anamorfoză vizează, într-o măsură însemnată, exact acest al șaselea simț natural.

¹ Evident, în acest cadru, frumosul (ca și urâtul, grotescul etc.) reprezintă o specie a genului numit armonie.

² Fractalitatea se referă la o proprietate (fie spațială, fie temporală, fie din ambele perspective) care se referă la auto-similaritate. Fractalitatea a fost introdusă și dezvoltată ca o proprietate matematică dar, având în vedere dimensiunea sa structurală, spațio-temporală, este evident că poate fi foarte productivă în teoria poeziei sau, mai general, în teoria literaturii, respectiv teoria artei.

³ Această constatare i-ar fi fost dragă poetului-matematician Ion Barbu, cu sensibilitate sa la forma geometrică (topologică, fractalică).

• Teza 4. Asimetria asimetrică este non-estetică¹.

Această teză este, de fapt, o consecință logică a tezei imediat precedente și se referă la faptul că lipsa controlului asupra armoniei textului poetic poate genera sau tolera asimetrii care nu se subsumează unei simetrii integratoare. Aceasta înseamnă că asimetria astfel percepută nu este efectul unei scriituri deliberate, ci este o întâmplare cauzată de lipsa controlului menționat. Trebuie spus că, din punct de vedere tehnic, este mult mai dificil de obținut o asimetrie simetrică decât o simetrie pur și simplu dar, desigur, poeții autentici și cerebrali (*Nota bene*: din punctul meu de vedere, și, desigur, pe baza celor expuse anterior, expresia *autentic și cerebral* este un pleonasm!) nu au o problemă în realizarea acestui deziderat poetic.

• Teza 5. Esteticul este o proprietate intențională a textului poetic.

Această teză este generată de considerațiile prezentate mai sus (vezi pct. 1.(c)) cu privire la necesitatea cerebralității în actul poetic, adică în actul prin care se conferă formă perceptuală ideii poetice. La condiția de cerebralitate a poieticului voi reveni și alte părți dar acum voi spune următoarele:

- (i) nu este posibilă asigurarea esteticității textului poetic (așa cum esteticitatea, adică proprietatea esteticului, a fost discutată până acum), în afara cerebralității scriiturii decât din întâmplarea unei lebede negre, adică prin miracol – cum se întâmplă în dadaism sau chiar în supra-realism;
- (ii) marii poeți au fost, fără excepție, cerebrali în actul poetic (vezi și variantele unor poezii sau gestația unor poezii pe durate de ani și ani);²
- (iii) intenționalitatea, care are, aici, un sens cvasi-fenomenologic,³ este, așadar, integrată, atât la nivel formal, cât și nivel ideatic, în opera poetică, ceea ce face ca esteticul să fie o construcție deliberată a autorului,

¹ Folosim termenul *non-estetic* în locul posibilului termen *in-estetic* pentru a evita conotația peiorativă a acestuia din urmă.

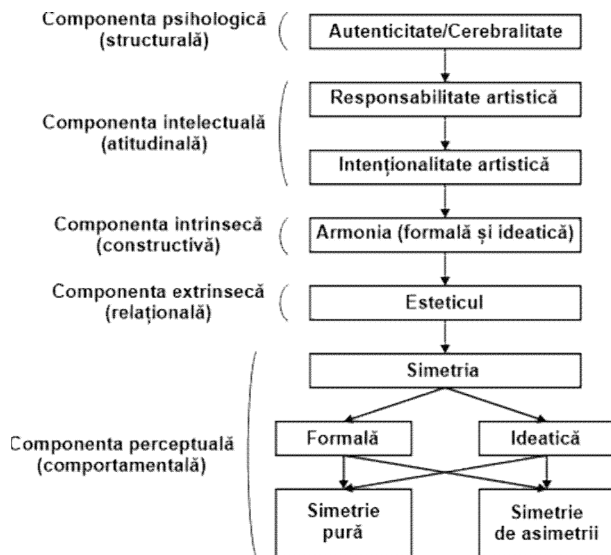
² Chiar și poeții care și-au format (în mod, de altfel,... deliberat!) o imagine de poeți spontani, care scriu, așa-zicând, sub imperiul muzei, adică în inspirației rezidente în subconștient, au fost, de fapt, cerebrali fără s-o recunoască sau chiar fără s-o știe – cred, deși nu știu, evident, că atât de vehiculata spontaneitate inspiratrice a gingașului poet Nichita Stănescu a fost bine pregătită de poetul însuși, așa cum proceda și Napoleon, pe alt plan. Amintiți-vă și anecdota cu Churchill care, întrebând cu ce se ocupă, a răspuns că pregătește următorul său discurs spontan.

³ Sensul fenomenologic al intenționalității este acela în care *epochē*-ul este activat cu privire la un obiect intențional prezent, în carne și oase. Cum intenționalitatea poetului vizează un obiect intențional viitor, deziderativ, el activează *epochē*-ul cu privire la ceva ce încă nu există în carne și oase, dar care va exista în viitor – numesc această intenționalitate ca fiind cvasi-fenomenologică (*Nota bene*: poate fi discutată și o posibilă intenționalitate care ar putea fi numită para-fenomenologică – intenționalitatea poetului vizează, pur și simplu, crearea receptorului care să recepteze poezia în cauză. Se pare că marii poeți – cei autentici sau, echivalent, cerebrali – își „construiesc” întotdeauna propriii cititori).

desigur, mai mult sau mai puțin reușită, după cum autorul este mai mult sau mai puțin autentic;

- (iv) în opinia mea, intenționalitatea artistică se află în strânsă legătură cauzală cu responsabilitatea artistică. De fapt, din punct de vedere logic, responsabilitatea artistică este conceptul primitiv care se realizează prin intermediul intenționalității artistice și care, la rândul său, generează esteticul.

Cele expuse în acest paragraf pot fi sintetizate după cum urmează.

3. Esteticul și forma literară

Forma textuală, atât de repudiată de radicalismul (nefundamentat, de altfel, pe o teorie coerentă și convingătoare) post-modernist,¹ constituie, în opinia mea, exact canavaua fără de care esteticul (cu substratul său ontologic pe care l-am numit armonie) nu poate exista sau, în orice caz, nu poate fi perceput.²

¹ Un punct de vedere relativ analitic în privința relației dintre modernism și post-modernism (ca specie de anti-modernism) am expus în articolul „*Automodernismul – un modernism auto-poietic*”, publicat în *Caiete critice*, nr. 2/2025 unde am propus termenul de *auto-modernism* care permite modernismului o capacitate evoluționistă (în cheie autopoietică), ceea ce ar putea pune capăt nesfârșitelor propuneri cu prefixe ca: post, meta, trans etc., aplicate termenului modernism.

² Dacă, din punct de vedere ontologic, axioma *esse est percipi* (Berkeley) pare eronată, din punct de vedere perceptual este singura caracterizare corectă. În același timp, trebuie spus că perceperea reclamă, ca pe *conditio sine qua non*, forma.

3.1. Conceptul de formă

Prima facie, termenul *formă* sugerează un aspect spațial, perceptibil fie vizual (de ex., o pictură), fie tactil (de ex., o sculptură sau o clădire), sau un aspect temporal, cum ar fi unul auditiv (de ex., o sonată),¹ ca un aranjament al unor elemente constitutive în raport fie cu spațiul general sau cu temporalitatea generală, fie în raport reciproc, din perspectivă spațială sau din perspectivă temporală.²

Forma, mai exact posibilitatea existenței formei, implică, desigur ceea ce se numește separare,³ atât între elementele constitutive, cât și între acestea și spațiu-timpul care „găzduiește” elementele în cauză. Desigur, din punct de vedere conceptual, separatorul între elemente, care poate fi fie de tip spațial, fie de tip temporal, fie de tip mix, este, *per se*, formă.

Rezultă, așadar, că armonia, ca suport general-abstract al esteticului, manifestat prin simetrie, implică, din punct de vedere ontologic, forma.⁴

3.2. O tipologie cvadrilaterală abstractă a formei literare

Desigur, forma, în calitate de vehicul operațional al esteticului, are semnificație pentru orice tip de obiect artistic dar, în cele ce urmează, ne vom limita demersul la literatură, adică la acele obiecte artistice care dețin proprietatea de *literaritate*.⁵

Mai întâi, va trebui să identificăm criteriile relevante pentru o tipologie a formei literare. Încă și mai înainte, va trebui să stabilim atributele acestor criterii.

(a) condițiile criteriilor de clasificare a formei literare

- (E^1) *independență* relativă – un criteriu de clasificare trebuie să nu poată fi inferat în mod valid, din oricare alt criteriu de clasificare;
- (E^2) *consistență* relativă – un criteriu de clasificare trebuie să nu fie contradictoriu, în mod valid, cu oricare alt criteriu de clasificare

¹ Probabil, pot fi imaginate și forme gustative (în gastronomie) sau forme olfactive (în peisagistică). Nu este dificil de imaginat arte, cumva neortodoxe, care să vizeze și cel de-al șaselea simț natural al omului: propriocepția – de ex., o proiectare dedicată a traiectoriei dispozitivului de tip *montagne russe*.

² Combinarea perspectivei spațiale cu cea temporală este, desigur, la îndemână – de ex., filmul, teatrul.

³ Vezi considerațiile, mai degrabă din perspectivă logică, ale lui Spencer-Brown, privind forma, în lucrarea sa „*Laws of Form*”, Cognizer Co., 1994.

⁴ Să remarcăm, în treacăt, că informul (sau ne-necesitatea formei, sau absența formei, sau irelevanța formei etc.), propovăduit de fundamentalistii post-moderniști, reprezintă o specie de... formă, la fel cum dez-ordinea este o specie de ordine sau absența este o specie de prezență sau neființa este o specie de ființă.

⁵ Amintim că literaritatea, care definește în mod exclusiv obiectul literar, reprezintă conjuncția logică a trei predicate de suficiență: (a) *literalitatea* – utilizarea cuvântului; (b) *diferența* – semnificații/sensuri diferite față de cele din limbajul comun; (c) *închiderea estetică* – finalitate/scop de natură estetică, așa cum esteticul a fost descris mai sus. Vezi, în acest sens, eseul meu „*Aforismul (partea I) – Aforismul ca gen literar*”, din *Poezia – revistă de cultură poetică*, toamna 2024.

- (E^3) *completitudine* – ansamblul criteriilor de clasificare trebuie să poată cuprinde orice specie de formă literară trecută, prezentă și (cu puțin noroc teoretic) viitoare.¹
- (b) lista criteriilor de clasificare a formei literare
 - (C^S) criteriul spațial
 - (C_1^S) forma *liniar continuă*: caracteristica de bază a textului literar este cea a continuării acestuia, în mod nedefinit, în ordinea naturală. *Nota bene*: în cazul limbii române, mersul de la stânga la dreapta și de sus în jos la capătul rândului (de ex., proza²);
 - (C_2^S) forma *non-liniar continuă*: caracteristica de bază a textului literar este cea a continuării acestuia, în mod indefinit, dar non-liniar (de ex., poezia cu formă fixă, organizată în strofe);
 - (C_3^S) forma *încrucișată* (liniar – non-liniar continuă): o combinație oarecare a formei liniar continue și a celei non-liniar continue (de ex., dialogul);
 - (C_4^S) forma *periodic continuă*: textul literar rămâne continuu, dar această continuitate este reluată, în mod repetat, fie din perspectivă liniară, fie din perspectivă non-liniară (de ex., mutarea narațiunii de pe un plan/personaj pe altul);
 - (C_5^S) forma *discontinuu*: textul literar este întrerupt, în mod ne-periodic, și reluat din alt punct al narațiunii în cauză (de ex., procedeul *mise en abyme*³).
 - (C^T) criteriul temporal
 - (C_1^T) forma *secvențială*: expunerea textului literar (evenimente, reflecții etc.) sunt prezentate secvențial (*Nota bene*: de data asta, în timp, nu în spațiu), în planuri temporale necontemporane între el;

¹ Un bun sistem de criterii de clasificare a formei literare poate funcționa atât ca un predictor pentru forme literare inexistente, cât și ca generator efectiv de asemenea forme literare inexistente dar posibile (*Nota bene*: într-un mod analog cu cel în care tabloul lui Mendeleev din domeniul chimiei a funcționat ca un predictor pentru elemente chimice nedescoperite în momentul în care a fost făcută propunerea metodologică a savantului rus).

² Vezi un exemplu fundamentalist, în acest sens, recompensat, de altfel, cu un premiu Nobel pentru literatură, în anul 2023 – norvegianul Jon Olav Fosse, cu lucrarea sa, tradusă și în românește, *Numele celălalt. Septologie I-II*, Editura Pandora, 2022.

³ Contrar unor poziționări ortodoxe din teoria și/sau critica literară, acest procedeu nu este specific post-modernismului, el există și în modernism și în pre-modernism.

- (C_2^f) forma *paralelă*: trama (evenimentele, fie exterioare, fie interioare personajului) sunt prezentate în planuri temporale contemporane între ele – modalitatea tehnică este, desigur, repetarea duratei (conținând propriile trame) de atâtea ori câte planuri temporale paralele sunt dorite;
- (C_3^f) forma *secvențial-paralelă*: o combinație a formei secvențiale și a celei paralele, în care paralelul este integrat într-un secvențial;
- (C_4^f) forma *paralel-secvențială*: o combinație a formei secvențiale și a celei paralele, în care secvențialul este integrat într-un paralel;
- (C_5^f) forma *circulară*: finalul unei trame/narațiuni din textul literar regăsește inițialul (punctul de pornire);
- (C^f) criteriul tropic
 - (C_1^f) tropi de *ordin 1*¹: vizează figuri de stil la nivel de cuvânt (ex., sinecdoca);
 - (C_2^f) tropi de *ordin 2*: vizează figuri de stil la nivel de propoziție/frază (ex., metafora);
 - (C_3^f) tropi de *ordin 3*: vizează figuri de stil la nivel de operă literară încheiată – roman, poem etc. (ex., alegoria);
 - (C_4^f) tropi de *ordin 4*: vizează figuri de stil la nivel de școală literară, curent literar (ex., mise en abyme)
 - (C_5^f) tropi de *ordin 5*: vizează figuri de stil la nivel de canon (ex., fantasticul, magicul).
- (C^h) criteriul hermetic
 - (C_1^h) formă de ordin (cel puțin) 2 de simbolizare/codificare la nivel de *cuvânt*²;
 - (C_2^h) formă de ordin (cel puțin) 2 de simbolizare/codificare la nivel de *vers/propoziție*;
 - (C_3^h) formă de ordin (cel puțin) 2 de simbolizare/codificare la nivel de *unitate relevantă de semnificație*: poezie, volum de proză, piesă de teatru etc.;
 - (C_4^h) formă de ordin (cel puțin) 2 de simbolizare/codificare la nivel de *autor*;

¹ Tropul de ordin 0 semnifică absența trop-ului, adică folosirea cuvântului sau a unităților mai mari de semnificație din textul literar în modul propriu, non-figurat.

² Vezi nota 37.

- (C_5^h) formă de ordin (cel puțin) 2 de simbolizare/codificare la nivel de *canon*.

(c) clasele de forme literare

Pentru identificarea claselor de forme liniare posibile (dintre care unele sunt, desigur, actuale) va trebui să combinăm cele patru criterii, cu sub-criteriile aferente, așa încât o formă literară să poată fi „decisă”, simultan din perspectiva celor trei criterii reținute. *Nota bene*: se observă, cu ușurință, că criteriile acceptate verifică cele trei condiții de existență, adică E^1 , E^2 , E^3 , menționate anterior. Această examinare merge, însă, mult dincolo de obiectivul prezentei comunicări, de aceea va fi ignorată aici (o vom relua cu alt prilej) – vom accepta, așadar că avem în față o anumită formă literară, mai exact, o anumită clasă de formă literară, deoarece forma concretă, adică individul acelei clase, ține exclusiv de idiosincrazia autorului în cauză și, pentru moment, nu este relevantă (relevanța ei apare în mod apăsător, de exemplu, atunci când se discută problema canonului în literatură, respectiv a canonizării literare a unui obiect literar (operă literară)).

Vom spune, doar, că o formă literară este o structură cvadruplă, adică trebuie să ia în considerare cele patru criterii expuse mai sus. Dacă notăm cu F o formă literară oarecare (adică o clasă de formă literară), atunci ea este o structură de felul următor generic:

$$F = C_i^s C_j^t C_k^f C_l^h$$

unde: $i, j, k, l \in \{1, 2, 3, 4, 5\}$, adică este o entitate cvadri-dimensională – vizează un spațiu (literar) cu patru dimensiuni. Cum am spus mai sus, vom dezvolta problematica formei literare într-o intervenție separată (*Nota bene*: analiza conceptului de formă literară se va putea face și dintr-o perspectivă grafică – vezi Anexa pentru o exemplificare arbitrar/didactică).

3.3. Raportul dintre estetic și forma literară

Raportul dintre estetic (ca proprietate a textului literar) și forma literară (ca modalitate a textului literar) este imediat evident: esteticul, ca proprietate obiectivată a unui ideal de armonie (din orice perspectivă am privi acest din urmă concept) nu se poate manifesta, adică obiectiva, adică, încă, deveni perceptibil, decât prin integrarea sa în forma literară, deoarece proprietățile de simetrie/asimetrie sunt manifestate („găzduite”) de forma literară. Desigur, o asemenea relație dintre estetic și forma literară are grade de relaționare, de aceea nu este lipsit de sens să vorbim despre diferite grade de estetism¹ al unui text literar. Vom examina, foarte succint, următoarele probleme care se pun în mod peremptoriu: (a) modalitatea poate influența cauzal proprietatea (adică, forma literară poate influența cauzal esteticul)? (b) cum anume modalitatea influențează proprietatea?

(a) cauzalitatea *nominală* de la forma literară la estetic

¹ Acest termen nu trebuie citit în cheia peiorativă acordată de mulți analiști ai literaturii, pe baza terminației „odioase” *ism*. Dacă vrem să avem un termen și pentru aceste poziționări negativiste/refutaționiste, îi putem spune *esteticism*.

Cauzalitatea nominală se referă la existența, *per se*, a cauzalității respective, adică la „șansele” ca forma să se transpună în estetic. La drept vorbind, toată pledoaria de mai sus privind conceptul de estetic – originat în armonie și vizibil în simetrie/asimetrie – conduce la un răspuns afirmativ la această întrebare, fără a mai lua în considerare inerența esteticului în orice formă literară, din moment ce una dintre condițiile de literaritate (vezi nota 19) este tocmai închiderea estetică a operei literare.

(b) cauzalitatea *cantitativă* de la forma literară la estetic

Cauzalitatea cantitativă se referă la o relație funcțională între forma literară și estetic.¹ Relația funcțională nu e chiar o relație cauzală,² dar ea este capabilă să stabilească o scară de dependență „punct cu punct” între variația formei și variația nivelului de estetic furnizat de variația formei în cauză. Într-un sens general, cred că pute accepta că există forme cu un potențial mai mare de generare a esteticului (ca nivel, nu ca nominalitate), respectiv forme cu un potențial mai mic al unei asemenea generări.

În concluzie, sunt gata să accept că formă literară și nivelul de estetic, într-o operă literară, sunt corelate atât cauzal, cât și funcțional. În logica acceptată în acest eseu, forma literară este *conditio sine qua non* în relația cu esteticul.

4. Forma și funcția

Este interesant de examinat, în acest punct al discuției, relația dintre forma literară și funcție. Prima întrebare este: funcția cui? Evident, este vorba despre funcția (sau funcțiile) operei literare. Într-un eseu separat,³ am „cerut” ca predicatele de suficiență ale instituirii canonului în literatură să fie, în mod cumulativ: (a) *exemplaritatea* operei literare; (b) *pedagogismul* (sau exo-amprentismul) operei literare. În discuția de față, este relevant predicatul pedagogism, care nu trebuie confundat nici cu ideologismul, nici cu eticismul. Pedagogismul (inerent operei literare, în ciuda unor negații la nivel de doxa, nu de episteme – vezi, de exemplu, considerațiile simplu declarative ale lui Harold Bloom din cartea sa *Canonul occidental. Cărțile și școala epocilor*, Editura Art, 2018 sau grosolana abordare a Monicăi Lovinescu prin conceptul de est-etică) este una dintre funcțiile fundamentale ale operei literare. Funcția, în expresia sa cea mai abstractă se referă la proprietatea operei literare de a lăsa urme în receptor/cititor – deși sunt cazuri relativ rare, există și opere literare care nu au această proprietate. Este destul de evident faptul că setul de funcții, intensitatea lor, forța de remanență sau de asociere cu alte urme lăsate de alte opere literare în trecut etc., depind de forma literară. Opinem, așadar că funcția operei literare (*Nota bene*: abordarea funcțională a textului literar, inclusiv din perspectiva criticii literare este bine-

¹ Chiar în sensul relației funcționale (funcției) din algebră.

² De exemplu, în matematică, în funcția $y = f(x)$, x nu este cauză a lui y , ci spune doar că o anumită valoare (unică) a lui y corespunde, întotdeauna și în mod cert, unei anumite valori a lui x (care este chiar definiția standard a funcției matematice).

³ Este vorba despre studiul „*Despre canon în literatură (III) – Emergența*”, apărut în nr. 75/trim. I 2025, al publicației *Tecucul literar-artistic*.

cunoscută în teoria literară existentă, dar nu vom examina mai mult, aici, această chestiune) este activată, „energizată” pentru a amprenta receptorul de forma literară utilizată – aici este loc pentru invenție literară sau pentru ceea ce se numește originalitate sau singularitate (sau, de ce nu, straniețate) a operei literare.

5. Adevărul literar

Teoria și critica literară fac, destul de des, referire la conceptul de adevăr literar (mai precis, la adevărul din literatură sau adevărul asigurat operei literare).¹ Adevărul literar (elipsă de la expresia adevărul asigurat operei literare) poate fi examinat la două niveluri de relevanță/semnificație: (a) adevărul „zugerăvit” de/ conținut în opera literară; (b) adevărul operei literare *per se*, adică exhibat de opera literară ca atare.

(a) adevărul din opera literară – adevăr implicit

Așa cum am arătat în altă parte (vezi nota 1), textul literar pro-instituie lumea pe care receptorul o experiențiază – prin pro-instituire înțelegându-se o transfigurare specifică, idiosincronică, evident, prin mijloace literare, a lumii vieții (*Lebenswelt*). Așadar, adevărul din opera literară (conținut în opera literară) este un adevăr la nivelul obiectivării pe care autorul o realizează plecând de la lumea obiectivă, așazicând. Vreau să spun că adevărul din opera literară are mai mult un aspect de credibilitate decât unul de veridicitate. Opera literară conține cu atât mai mult adevăr literar cu cât lumea prezentată în acea operă este mai credibilă pentru receptor/cititor. Evident, aici apare problema sincerității dar eu cred că este nerelevantă pentru această categorie de adevăr literar – nu avem cum să decelăm dacă autorul este sau nu sincer. De altfel, un autor își va permite să fie cu atât mai ne-sincer² cu cât forța sa creativă este mai mare, deci cu atât mai mult cu cât capacitatea sa de a construi lumi (care este o capacitate de invenție ontologică) este mai mare. Deci, nu sinceritatea contează aici, ci, cum spuneam, credibilitatea – care, la rândul său, depinde de meșteșugul artistic al autorului, pe de o parte, și de „colaborarea” background-ului receptorului/cititorului cu opera literară în cauză, pe de altă parte. Voi numi adevărul literar implicit: adevăr literar de tip *alfa*.

(b) adevărul operei literare – adevăr explicit

Această categorie de adevăr literar vizează direct funcția textului literar implicat. Dacă adevărul implicit convoacă proprietatea numită *credibilitate* sau verosimilitate, adevărul explicit convoacă proprietatea numită *performativitate*. *Prima facie*, pare că adevărul literar explicit s-ar referi la valoarea estetică a operei literare, de aceea voi face, aici, câteva considerații adiționale.

¹ După cum se știe, și Eminescu a interogat această problemă („Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?” – în poezia *Criticilor mei*) dar, în istoria multimilenară a literaturii, cele trei concepte fundamentale: binele, frumosul, adevărul, au fost întotdeauna considerate ca existând plenar și semnificativ doar în această triadă.

² Sinceritatea exagerată, de altfel, poate conduce la părăsirea „teritoriului” exemplarității și, într-o măsură însemnată, chiar al esteticului – vezi, aici, producțiile literare subsumate realismului socialist dar, paradoxal, și post-modernismului fundamentalist.

- dacă adevărul implicit vizează ontologicul, trebuie spus că adevărul explicit vizează, pe de o parte axiologicul, iar pe de altă parte, epistemologicul (sau, mai general, gnoseologicul);¹
- de fapt, epistemologicul este „expus” receptorului prin intermediul axiologicului – adică esteticul reprezintă canalul de transmitere a adevărului explicit al operei literare către receptor, ceea ce trimite imediat la forma literară;
- așadar, adevărul explicit este comunicat la nivelul funcțional al operei literare, adică prin intermediul funcției textului literar, rezultat din (sau generat de) forma literară.

Voi numi adevărul literar explicit: adevăr literar de tip *beta*.

Într-o tentativă de concluzie, voi reține următoarele privind chestiunea adevărului literar:

- (i) adevărul literar de tip alfa nu este un adevăr ontologic (deși naturalismul, precum și un anumit tip fundamentalist de realism frizează ontologicul) ci un adevăr *pro-ontologic* (cf. eseul menționat la nota 1), adică un adevăr care vizează adevărul ontologic al unei lumi transfigurate prin idiosincrazia autorului – adevărul literar de tip alfa este un adevăr „ca și cum” (germ. *Als Ob*;² engl. *as if*).
- (ii) adevărul literar de tip beta este un adevăr non-ontologic „pur”, iar denumirea de adevăr este evident forțată (eventual din rațiuni de... simetrie terminologică cu adevărul de tip alfa). Acest adevăr are „corespondent” doar în percepția nemijlocită (adică în percepția cititorului inocent³) a operei literare și vizează esteticul, adică funcția textualității așa cum aceasta se manifestă prin intermediul formei.
- (iii) cumva, adevărul de tip alfa relevă exemplaritatea operei literare, în timp ce adevărul de tip beta relevă pedagogismul operei literare, în primul rând, desigur, cel relativ la pedagogia estetică.⁴

6. Esteticul social și eticul poetic

Expresia estetic social pare, *prima facie*, un barbarism. Este general acceptat că esteticul, percepția estetică, valoarea estetică sunt „afaceri” private, idiosincratice. Cu toate acestea, dacă acceptăm cele propuse anterior și anume că esteticul este manifestarea în formă literară, și anume prin funcțiile textului literar, a armoniei înțelese ca adecvare, atunci expresia în cauză capătă semnificații noi. Relațiile sociale/societale sunt pasibile de armonie sau dis-armonie, adică pot fi asociate

¹ Amintim cititorului faptul că unul dintre analiștii fenomenului post-modernist în literatură, Brian McHale (vezi cartea sa „*Ficțiunea postmodernistă*”, Editura Polirom, 2009) asociază epistemologicul modernismului și ontologicul post-modernismului, ca substrat (în primul rând, diegetic) al operei literare

² Vezi lucrarea lui Hans Vaihinger, „*Filosofia lui «ca și cum»*”, Editura Nemira, 2001.

³ Înțeleg prin cititor inocent cititorul care citește o operă literară fără a avea „ochii” criticului literar și, cu atât mai mult, ai teoreticianului literar. Cititorul inocent nu face hermeneutică – aceasta din urmă se adresează intelectului, nu percepției.

⁴ Vezi nota 28.

(sau nu) cu esteticul. Cooperarea socială (și chiar competiția, atunci când este riguros reglementată/normată) au proprietăți armonice, recte estetice.¹ Democrația însăși este un caz de estetică socială și, generalizând, organizarea/codificarea inter-acțiunii sociale ca joc social (vezi considerațiile lui Huizinga în privința conceptului de joc) este, în cel mai înalt grad, un proces estetic. De ex., alternanța la exercitarea guvernării a puterii în funcție și a opoziției (cu schimbarea locurilor celor două categorii) se petrece după criterii... estetice, de simetrie temporală. Dacă putem accepta dreptul de „cetățenie” al sintagmei *esteticul social*, se pune problema dacă putem face același lucru și cu expresia *eticul² poetic*. Așa cum am încercat să arătăm în altă parte (vezi nota 26), opera literară demnă de acest nume are o puternică funcție (sau rol: prin rol înțelegem un cumul de funcții coerente și convergente între ele) pedagogică. Ca operă artistică, opera literară nu-și „permite” să exercite acest rol pedagogic, în primul rând, la nivel axiologic, în mod discursiv sau didactic (*Nota bene*: există și asemenea producții literare, în toate genurile, desigur) ci ca „produse secundare” (engl. *by products*) ale formei literare, adică ale valențelor estetice ale operei literare în cauză. În acest sens, cred că putem accepta existența unui etic poetic. Este de menționat că atât esteticul social, cât și eticul poetic sunt proprietăți „ascunse” (în sensul heideggerian al ascunderii) și ele, deși pot fi nemijlocit percepute într-un mod difuz și, de altfel, la nivel subliminal, de receptorul/cititorul inocent, trebuie, în același timp, puse în evidență, „scoase din ascundere”, „dezvăluite” de interpret, fie teoretician, fie critic literar, prin intermediul unei hermeneutici adecvate. În consecință, forma literară a poeziei are potențialul de a exercita o funcție pe care o numim eticul poetic. Din punctul de vedere al adevărului vizat de eticul poetic, opinez că este vorba atât despre adevărul implicit, cât și despre adevărul explicit – combinația particulară a celor două depinde, desigur, de cazul concret: autor, operă, subiect etc. Voi extrage o concluzie destul de evidentă din cele de mai sus, și anume că eticul poetic este o funcție a textului poetic (poeziei), mai exact, a formei literare, deci a structurii poeziei, care se manifestă în crearea esteticului social – într-adevăr, „educația” etică pe care, prin funcția pedagogică, textul poetic o realizează în rândul receptorilor/cititorilor de poezie, nu face decât să crească gradul de armonie pe care acei receptori/cititori îl

¹ Atragem atenția că nu vorbim despre estetica socială, ci despre esteticul social – deși distincția pare pedantă și, eventual oțioasă, vrem să spunem prin asta că nu societatea trebuie să fie estetică, ci funcționarea ei trebuie să verifice armonicul, adică esteticul.

² Cineva ar putea întreba de ce nu folosesc expresia *moralul* poetic în locul celui de *etic* poetic. Răspunsul este următorul: eticul vizează maxime de comportament la nivelul persoanei, el este: (a) idiosincratic; (b) necodificat (neformalizat), în timp ce moralul este partea codificată/formalizată (de ex., în coduri), având semnificație comunitară, trans-personală. În mod maxima, moralul ar trebuie să conțină ceea ce este comun eticilor personale, nucleu dur care afectează în mod nemijlocit interacțiunea socială în cadrul comunității.

vor experiența în relațiile inter-personale din societate, ceea ce va conduce la creșterea gradului de armonie al funcționării societății în ansamblu.

7. Esteticul, eticul și afectivul în poezie (eea – poezia)

Am „convenit” că textul poetic/poezia conține estetic (formă literară manifestată prin funcție și care vizează simetria ca efect al armoniei) și conține, de asemenea, etic.¹ Aș vrea să aduc în discuție, în relație cu poezia (poate mai puțin în raport cu alte genuri literare, dar această distincție nu va fi examinată aici) predicatul *afectiv*, asociat poeziei. Prin acest predicat înțeleg o proprietate compusă a textului poetic/poeziei, proprietate caracterizată, la rândul ei, prin următoarele mărci distinctive simple care, în mod cumulativ, conduc, în mod necesar, la proprietatea compusă menționată:

- este *asignat formei* literare, deci vizează adevărul literar explicit;
- are *funcție de empatizare*, adică de atragere a receptorului/cititorului în sfera de semnificație dar, mai ales, de conotație, pe care autorul însuși le experiențiază;
- vizează o *simbolizare* (codificare simbolică), asigurată de autor, de ordinul 1, deoarece dacă se atinge ordinul de simbolizare/codificare de ordinul 2, se intră în ceea ce trebuie numit simbolizare/codificare hermetică.²

În legătură cu predicatul afectiv (sau substantivizat: afectivitate) voi examina, succint, următoarele chestiuni: (a) statutul de necesitate sau contingență a acestui predicat în textul poetic; (b) relația, din perspectiva funcției globale a textului poetic, între estetic, etic și afectiv; (c) comandamentul (de natură concomitent estetică și etică/pedagogică, al) revenirii – după marasmul generat de post-modernismul fundamentalist și anti-estetic în literatură – la un *affektive turn* în creația poetică.

(a) caracterul afectivului în textul poetic

Pare destul de evident faptul că afectivul nu este reclamat, în textul poetic, nici de considerente de suficiență (textul poetic nu este eligibil ca atare pe baza mărcii afective sau, în alte cuvinte, marca afectivă nu este condiție de eligibilitate, din perspectiva autorului, pentru textul poetic intenționat), nici de considerente de necesitate (odată elaborat, textul poetic nu este „ținut” să exhibe, la nivelul

¹ Pentru cei care ar dori să excludă eticul din funcția poeziei (sau a oricărei opere literare), amintesc pledoaria poetului (și filosofului... literar) romantic Schiller în favoarea dezirabilității și, de altfel, a inevitabilității unui asemenea rol – desigur, cei care vor obiecta în această chestiune ar putea să-l citeze pe Harold Bloom, dar eu cred că, în această privință, remarcabilul critic literar (nu și teoretician, însă, din păcate) în cauză a fost relativ neglijent cu aserțiunea respectivă.

² Vezi eseuul meu, „*Despre poetica hermetică (I)*”, în curs de apariție – simbolizarea (codificarea) de ordinul 0 este semnificația cuvântului *per se*, simbolizarea (codificarea) de ordinul 1 este semnificația semnificației cuvântului, iar simbolizarea (codificarea) de ordinul 2 (semnificația semnificației semnificației) sau mai mare, conduce la textul poetic hermetic (de diferite grade de hermetism, după caz).

formeii/funcției literare, marca afectivă). Desigur, și din perspectiva receptorului/cititorului, lucrurile stau aproximativ la fel: eligibilitatea textului poetic pentru lectură nu depinde de prezența/absența predicatului numit afectivitate în legătură cu forma literară. Rezultă, așadar, că marca afectivului în textul poetic se supune contingentului, fiind o alegere deliberată¹ a autorului în cauză iar, cât privește, cititorul, va găsi (sau nu) această marcă în experiența lecturii.

(b) triada estetic – etic – afectiv (*eea*)

Am discutat mai sus (pct. 4) despre raportul dintre forma literară și funcția literară într-o operă literară generică. Se pune întrebarea: în ce relație se află forma literară operei literare și funcția operei literare. Într-o sinteză a celor de mai sus, voi spune următoarele:

- funcția operei literare se exercită, desigur, prin intermediul formeii literare – aceasta este o cauzalitate (sau condiționalitate) nominală; aceasta înseamnă că este imposibil ca o formă literară oarecare să nu exercite o funcție asupra receptorului/cititorului;
- în ceea ce privește intensitatea de manifestare a funcției, aceasta depinde însă (aici avem o cauzalitate sau condiționalitate de grad) de caracterul particular al formeii literare, adică de măiestria autorului în alegerea și folosirea formeii literare;
- opinez că, în ceea ce privește funcția afectivă a operei literare, ea este cea mai sensibilă la forma literară. Poate că și funcția afectivă ar putea fi încadrată în pedagogism dar, chiar dacă nu se va accepta o asemenea încadrare (poziție negativă pe care o adopt, de altfel), afectivul textului poetic este, probabil, predicatul cel mai apt să faciliteze transferul celorlalte două funcții: estetic și etic de la opera literară (recte, de la viziunea și intenționalitatea autorului) la receptor/cititor.

Această triadă (estetic – etic – afectiv), pe care o putem nota cu *eea*, cred că trebuie să fie considerată imaginea de blazon a textului poetic/poeziei. Nu orice text poetic exhibă acest blazon, de aceea putem să considerăm o specie aparte de poezie (pe care eu o consider poezie autentică) pe care s-o numim *eea-poezie*. Poate, într-o discuție aplicată despre un canon regional, adică despre canonul poetic, condițiile de suficiență (eligibilitate) a poeziei canonice să se poate reduce la punerea în evidență a blazonului *eea*, dar un asemenea subiect excede intențiile prezentei comunicări (voi reveni).

(c) afective turn – o (eternă) reîntoarcere la poezie

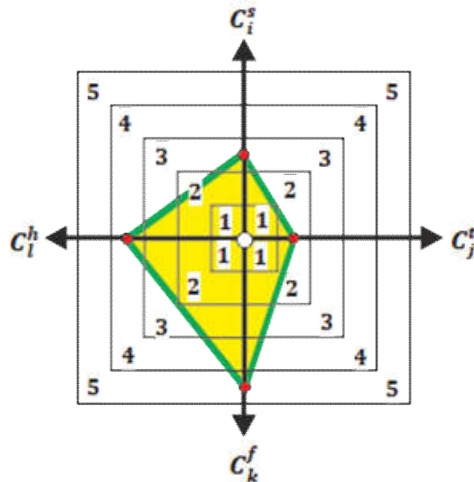
Analog caracterului non-accidental (adică definitiv și i-reversibil din perspectiva condiției umane istorice) al modernismului,² cred că funcția afectivă trebuie

¹ Unii poeți, a căror... poeticitate dă pe dinafară – plete bogate și în vânt, dezinteres superior pentru cotidian și diurn, neimplicare sfidătoare în treburile cetății și altele asemenea – vor pretinde că muza este cea care a luat decizia în materie.

² Vezi eseuul meu, „*Automodernismul – un modernism auto-poetic*”, publicat în *Caiete critice*, nr. 2/2025 (cf. nota 13).

păstrată în „anatomia și fiziologia” textului poetic/poeziei, deoarece această marcă, acest predicat face parte din ființa poeziei. Post-modernismul fundamentalist în literatură, care încă mai „respiră”, susținut de adepți care nu pot prezenta, de altfel, un program estetic aferent care să fie discutat de comunitatea literară, la nivel teoretic, hermeneutic și filosofic (deși adepții respectivi au tot felul de pretenții de recunoaștere și consacrare) a izgonit afectivul, l-a exilat și l-a ironizat (o ironie „civilă”, nu cea subtilă propusă de Rorty și utilizată, de altfel, *avant la lettre*, de cei mai mari poeți, romancieri și dramaturgi din istoria literaturii), considerându-l... modernist – ideologismul cel mai dogmatic este destul de transparent aici. *Affective turn* se produce deja în literatura occidentală, la care ne raportăm cu precădere (inclusiv din perspectivă canonică), dar sincronismul așteptat încă nu s-a manifestat în această materie.

Anexă. Cadrul analitic grafic al formei literare

De exemplu, dacă avem forma literară $F = C_3^f C_2^f C_5^f C_4^f$, atunci forma ei grafică este cea reprezentată în figura de mai sus cu o linie continuă de culoare verde, respectiv cu suprafața de culoare galbenă. Desigur, această formalizare permite „desenarea” logică a oricărei forme literare, acest rezultat putând fi, el însuși, un prilej de dezvoltare teoretică din perspectiva armoniei vizuale pe care o generează forma literară. Astfel, s-ar putea identifica suprafața (sau suprafețele) generate de diferitele propoziții (ex. versuri), sau de diferitele opere literare sau chiar de întreaga operă literară a unui autor, a unui curent literar, școală literară etc. La limită, se poate „desena” conturul, respectiv suprafața unui canon din perspectiva formei literare sau se poate reprezenta grafic o anumită funcție a textului literar pe baza formei literare.

ARHITECTURA IDEILOR

inspirație și filosofie în spatele unor opere literare celebre

Christian Wilhelm SCHENK

Filosofia și inspirația lui Emil Cioran – Arhitectul prăbușirii

A scrie despre Emil Cioran înseamnă a păși cu grijă printre cioburile unui gând care s-a sfărâmat voit pentru a revela ceea ce este mai viu în om: neliniștea, frământarea, contradicția. Acest eseu nu este o biografie convențională, ci o încercare de a urmări geometria interioară a unei conștiințe ce a refuzat orice arhitectură solidă în favoarea unui ruinat sublim. Am optat pentru un ton literar și speculativ, împletind adevărul documentar cu biografice, într-un demers... În anii '30, Cioran a fost simpatizant al Gărzii de Fier și a publicat texte cu tentă naționalistă și autoritară (ex. în volumul „Schimbarea la față a României”). Mai târziu, în Franța, s-a distanțat de aceste idei și le-a considerat „cea mai mare prostie a tinereții mele”. Spre deosebire de alți exilați, nu și-a renegat complet trecutul, dar nici nu l-a apărut. L-a transformat într-o tăcere grea.

După ce s-a stabilit în Franța (1937), Cioran a luat decizia radicală de a scrie doar în limba franceză, pe care o considera mai tăioasă și mai „sterilă sentimental”. Într-o scrisoare către un prieten spunea: *„Am renunțat la română pentru că mă durea prea tare.”* Această alegere era și o formă de purificare, o ruptură față de elanurile și excesele tineretului. Dar nu este adevărat că a renunțat la limba lui maternă. Cu prietenii și cunoștințele din țară (majoritatea exilaților) vorbea în limba română, cu mine în germană cu unele expresii românești.

Opera lui Cioran rămâne un paradox: scrisă dintr-o necredință absolută, ea izbutește să ne emoționeze prin verticalitatea disperării. Lucid, ironic, profetic și adesea blând în cruzimea sa, el ne invită să locuim ruina cu grație – și să facem din ea o formă de libertate.

Emil Cioran și-a modelat gândirea în forma aforismului – o arhitectură prăbușită în peisajul filosofiei moderne: cioburi ascuțite, resturi ale unui templu al adevărului surpat. *„Un gând trebuie să ardă, ca o picătură de otrăvă”*, spunea el. Frazele sale sunt scurte, necruțătoare și strălucesc întunecat. În loc să construiască sisteme, Cioran a preferat să detoneze pilonii certitudinii. Fiecare aforism devine astfel o linie de fractură în edificiul iluziilor.

Această artă a fragmentului s-a născut din neîncrederea sa profundă față de orice viziune totalizatoare asupra lumii. De ce să ridici o catedrală dacă temelia adevărului este sfărâmată? Mai bine să arunci fraze ca pe niște proiectile – fără plasă de siguranță. În volume precum *„Précis de décomposition”* (1949) sau *„De l'inconvénient d'être né”* (1973), reflecțiile nu urmează o arhitectură clasică, ci se înlanțuie ca niște pulsații ale unui spirit încordat. Cioran iubea această formă tocmai pentru că reflecta haosul gândirii

autentice. Rădăcinile acestui spirit radical se găsesc în România. Emil Mihai Cioran s-a născut în 1911 în satul Rășinari din Transilvania, fiu de preot ortodox. A studiat filosofia la București, unde i-a cunoscut pe Mircea Eliade și Eugen Ionescu. Româna a fost limba primelor sale opere.

Deja la 22 de ani publica „*Pe culmile disperării*” (1934), o carte poetică și febrilă, plină de neliniște religioasă și negație metafizică. Acolo răsună pentru prima dată tema eșecului sublim: „Cine tinde către spiritualitate va pune eșecul mai presus de orice reușită”.

În 1937 s-a mutat la Paris, care a devenit patria sa spirituală. Aici a trecut la limba franceză – un gest care i-a modificat și stilul. În noua limbă, afirma el, a trebuit „să se reinventeze”. Franceza l-a obligat la concizie și eleganță: dacă româna sa era lirică și barocă, franceza a devenit clară și austeră. Din abundență s-a născut concentrarea – picături esențiale, uneori toxice, alteori mântuitoare. Deși a trăit în Franța, Cioran a exercitat o influență considerabilă în spațiul german. Poetul Paul Celan a tradus în 1953 capodopera sa „*Précis de décomposition*”, făcând astfel cunoscut publicului german universul gândirii sale. Între anii 1960 și 1980, Cioran a devenit un autor-cult în cercurile intelectuale din Germania.

Să ni-l imaginăm pe Cioran într-o noapte pariziană, într-o cafenea, discutând cu un compatriot despre absurdul existenței – de pildă cu mine, care l-am vizitat în anii 1978 și 1980, vorbesc despre inutilitatea muncii ca mijloc de supraviețuire, eu fiind în acea perioadă încă student. Cioran trage din țigară și spune în română: „*Oamenii muncesc în general prea mult ca să mai poată fi ei înșiși. Munca este un blestem. Iar omul a făcut din acest blestem o voluptate.*” Apoi adaugă cu zâmbet cinic: „*Sans Bach, Dieu serait un type de troisième ordre*” – fără Bach, Dumnezeu ar fi un personaj de mâna a treia.

În 1940, în Parisul ocupat, Cioran se afla în Place Saint-Michel când a văzut un convoi de prizonieri. Le-a aruncat un pachet de țigări, gest care l-a făcut pe un soldat german să îndrepte arma spre el. Cioran, calm și spontan, a strigat în germană: „*Aus Menschlichkeit!*” („*Din umanitate!*”). Replica i-a salvat viața.

În realitate, Cioran ducea o viață retrasă, nocturnă. Suferea de insomnie cronică și colinda ore întregi străzile Parisului. Nu a avut niciodată un serviciu stabil, nu poseda aproape nimic și trăia cu puțin, doar așa, din alegere, zicea al, dar Doamna Boué avea grijă să nu umble flămând sau murdar. E adevărat că hainele pe care le purta erau cam vechi și pe alocuri peticite, probabil tot de doamna Simone Boué și câteodată de vecina de jos căreia nu-i mulțumea niciodată. În cartea sa „*Pe culmile disperării*”, scria: „*Insomnia este modul de a trăi absurdul cu luciditate totală.*” Noaptea era pentru el nu doar lipsa somnului, ci o „*rătăcire interioară fără repere*”, un timp al adevărilor cumplite.

Dincolo de mitul filosofului singuratic cu îi plăcea lui să spună, se afla totuși o femeie, Doamna Simone Boué, învățătoare discretă și devotată, care l-a susținut toată viața. Ea a avut grijă de el în tăcere, lăsându-i libertatea de a nu

face nimic. Cioran aproape că nu o menționa în public, dar în anii bătrâneții ea i-a fost sprijinul absolut. Moartea ei accidentală, la puțin timp după dispariția lui, adaugă o notă tragică unei povești de tăcută fidelitate.

În jurul său gravitau figuri emblematice ale exilului: Eugène Ionesco, cu care împărțea sarcasmul; Samuel Beckett, în a cărui tăcere se regăseau; și Mircea Eliade, cu care menținea o prietenie paradoxală, în ciuda diferențelor de viziune. Deși retras, Cioran rămânea o prezență magnetică în cercurile intelectuale ale Parisului.

Deși i s-au oferit numeroase premii literare în Franța – cum ar fi premiile *Sainte-Beuve*, *Combat*, *Nimier și Morand* –, Cioran le-a refuzat aproape sistematic, dintr-un amestec de dispreț față de instituționalizare și orgoliu ascetic. Singura excepție a fost în 1950, când a acceptat Premiul Rivarol, explicând mai târziu: „*L-am acceptat pentru că pur și simplu nu mai aveam bani*”.

Toate aceste influențe și întâlniri au alimentat obsesia sa pentru adevăr, aflată între nihilism, misticism, pesimism și rafinament stilistic. A demască iluziile cu luciditate feroce, dar simțea și nostalgia credinței. Unii îl considerau un moralist; el prefera să se numească un „bufon lucid”. Textele sale sunt un joc de oglinzi între ficțiune și sinceritate – mască și revelație. Nu a lăsat în urmă un sistem filosofic, ci o literatură care celebrează sinceritatea disperării. Aforismele sale sunt fulgere în abis – fără plasă de siguranță, dar adesea cu un *clin d’œil ironic*. Invitat la o universitate americană unde fusese prezentat drept unul dintre marii gânditori ai secolului XX, Cioran a răspuns sec și autoironic: „*Mais je ne suis qu’un plaisantin!*” („Dar eu nu sunt decât un farsor!”). Aceasta nu era doar modestie – Cioran se autodefinea adesea ca „*filosof fără sistem și fără speranță*”.

Moștenirea sa este aceea a unei sincerități stilizate: refuzul de a se amăgi cu iluzii de consolare, curajul de a privi golul în față și de a-i da o formă strălucitoare. În ruinele gândurilor sale, cititorul descoperă ceva paradoxal: libertatea – aceea de a-și regăsi propriul adevăr în mijlocul dezastrului.

Eseul de față este mai puțin o analiză expozitivă și mai curând o meditație în oglindă cu spiritul lui Cioran. L-am evocat nu ca pe o figură muzeală, ci ca pe un interlocutor viu, incomod, și adesea tulburător de actual. Într-o epocă ce glorifică eficiența și optimismul, Cioran ne reamintește valoarea îndoielii, noblețea resemnării lucide și splendoarea unei fraze care nu oferă soluții, ci deschide abisuri. Cioran a fost un gânditor al limitelor, al eșecului ca destin metafizic, al disperării lucide. Dar dincolo de fațada cinismului, gesturile și alegerile sale arată un om viu, contradictoriu, uneori vulnerabil, alteori tăios și incorruptibil.

„*A trăi înseamnă a te dezminți.*” – Emil Cioran

Fie ca această evocare să trezească interesul unui nou cititor, care, întâlnindu-l pe Cioran, să-și descopere propriul labirint interior – și poate chiar plăcerea de a nu ieși niciodată din el.

ARTA POEZIEI ÎN VIZIUNEA LUI VLADIMIR STREINU

„Poezia este „un organism metaforic”.
Vladimir Streinu

Deși Vladimir Streinu (23 mai 1902 – 26 noiembrie 1970) ne anunță, încă de la 25 de ani, în articolul *Dadaism și creație (Viața literară*, 15 octombrie 1927), că va publica o lucrare teoretică în care va trata despre arta poeziei, el nu reușește să își adune ideile decât la 68 de ani, sub forma unui curs universitar, pe care îl va susține în fața studenților de la Facultatea de Litere București, în anul universitar 1969-1970. Este vorba despre lucrarea numită *Curs de estetica poeziei*, care a reușit să fie editată în acest an, 2024, la Editura Muzeul Literaturii Române, ediție, note și studiu introductiv de Luana Stroe. Același *Curs* este publicat și în *Vladimir Streinu, Opere*, vol. IV, Academia Română, FNSA, 2024.

Vladimir Streinu observă că în cultura occidentală „interesul pentru poezie nu s-a cristalizat într-un curs, într-o catedră, decât foarte târziu, după sute de ani de evoluție.” (p. 48). Cursuri de poezie au ținut totuși, în cultura engleză, poetul M. Arnold, în 1857, și A. Bradley, în anii 1901-1902, la Universitatea Oxford. În Franța, Paul Valéry ține un curs de poezie la Collège de France, în 1937. Lui îi urmează poetul simbolist Fernand Gregh.

Pentru criticul Vladimir Streinu, care e și poet (în anul 1970 își programa editarea volumului de poezii *Ritm immanent*), este firesc să abordeze poezia și din punct de vedere teoretic, așa cum o făcuseră mai înainte și poeții Mihai Eminescu, în fragmentele sale estetice, B. Fundoianu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi și alții.

Cursul de estetica poeziei pare să fie întocmit chiar în săptămânile și zilele premergătoare susținerii lui în fața studenților de la Facultatea de Litere București, deci în grabă. Poate că de aceea *Cursul* se constituie din pagini grupate tematic, redactate la mașina de scris sau manuscrise, din pagini separate, dar și înregistrări audio, ne spune Luana Stroe, care a îngrijit atent materialele din care a adunat și structurat cursul pe care l-a tipărit.

Scris sub presiunea timpului, *Cursul* lui Vladimir Streinu prezintă o serie de elemente deficitare, cum ar fi cuvinte lipsă, pagini și fragmente incoerente, mai multe pagini cu caracter de eboșă, deci liste de idei/probleme ce urmau să fie revăzute și aduse la o formă stilistică acceptabilă, pentru a fi introduse în *Curs*, demonstrații nefinalizate. Toate acestea ne arată că Vladimir Streinu ne-a lăsat o lucrare *neterminată*. În sfârșit, *Cursul* nu a putut să fie finalizat de către critic, din cauza morții sale. În citatele pe care le voi da mai jos, cuvintele lipsă sunt semnalate de cele trei punctele trecute între paranteze mari, [...], sau sunt

completate, fie de către Luana Stroe, fie de mine, mai rar, fiind plasate și ele tot între paranteze.

Ce este poezia?

„Fiecare generație, fiecare om își pune odată în viață întrebarea Ce e poezia?“, afirmă criticul Vladimir Streinu. Așadar, „ce este poezia?“ pare să fie o întrebare care se pune în permanență...

Însă, deși s-au dat numeroase răspunsuri, care au constatat, pe rând, că poezia este muzică, inspirație, o „realitate ciudată“ (Bacon), mistică, vis, nebunie, inefabil, lirism purificat, „scuturat când de didacticism, când de epicism, când chiar de retorică“ (p. 52), precum „poezia pură“, înțelesul poeziei nu a fost totuși fixat, deci poezia nu a fost definită mulțumitor. De fapt, fiecare teoretician, critic sau poet răspunde la întrebarea „ce este poezia?“ în felul său propriu:

„fiecare poet, de la romantici încoace, își alcătuiește o teorie proprie (...); și lucrurile ajung la începutul secolului nostru să devină chiar îngrijorătoare. Excesele spiritului critic, sterilizând un număr bun de poeți remarcabili, sfârșesc prin a sofistica însuși conceptul de poezie“ (p. 73), afirmă Streinu. Mai precis, „un individualism dezintegrant operează, spre deosebire de individualismul marilor romantici (...), disociind celular însăși personalitatea omenească“ (p. 74).

Parcă ar fi vorba despre biografismul atomizat de astăzi, care coboară poezia în banalitatea fără vibrație poetică.

„O adevărată frenezie a originalității a devenit la ei (la poeți, p.m.) imediat observabilă și consecința istorică-literară a cultului vieții proprii a fost divizarea romantismului ajuns la vârsta simbolistă în formule și deviații personaliste.“ (p. 67).

De la această „frenezie a originalității“ începe pulverizarea poeziei în ceea ce s-a numit poezie generaționistă și poezie a curenților literare (poezie curentistă...):

„Europenește, romantismul își împrăstie curgerea în marea deltă a simbolismului francez (Verlaine, Rimbaud, Mallarmé), a futurismului italian (F.T. Marinetti) și a expresionismului german (Fr. Werfel); iar simbolismul francez, la rândul lui, ca fiind brațul cel mai tumultuos, se ramifică într-o rețea inextricabilă de pâraiașe, cum sunt zutismul (Ch. Cros), decadentismul (Anatole Baju), romanismul (Jean Moréas), neo-clasicismul (Charles Maurras), instrumentalismul (René Ghil), muzicismul sau neo-simbolismul (Jean Royère), sintetismul (Jean de la Hire), integralismul (Adolphe Lacuzon), impulsivismul (Ernest Florian-Parmentier), sincretismul (Louis Nazzi), naturalismul (Saint-Georges de Bouhélier), intensismul (Charles de Saint-Cyr), druidismul (Max Jacob), simultaneismul (Henri-Martin Barzun), unanimismul

(Jules Romains) etc..., etc... Între 1885 și 1914, cât cuprinde istoria literaturii franceze a lui Florian-Parmentier, unde se poate afla statistica deviațiilor simboliste, mai fiecare poet își simte îndreptățirea să se întrebe din nou «ce este poezia?» și să-și răspundă cu formula și chiar cu capriciul vieții proprii.” (p.p. 67-68).

Criticul ne oferă această lungă listă a curenților literare pentru a demonstra cum s-a divizat poezia și conceptul ei prin individualizarea exagerată a tipologiilor poetice, provocată de „frenesia originalității”, dar și pentru a face diferența dintre poezia autentică și poezia curenților literare, curente care, prin majoritatea poezilor care le compun, sunt socotite forme istorice modeste de poezie.

Diferențele calitative din câmpul poetic sunt remarcate, spune Streinu, și de către Croce, care în estetica sa afirmă că „poezia, pe măsură ce a înaintat în specificitatea ei, s-a depărtat de formele istorice” (p. 79). Așadar, poezia autentică nu se identifică cu tipologiile sau conceptele poetice istorice ale curenților literare și cu atât mai puțin cu poezia majorității poezilor care compun curențele literare, pentru că masa poetică curentistă sau generaționistă este una modestă.

În rezonanță cu Croce, esteticianul italian, Streinu afirmă că „esența Poeziei nu e determinată de istorie: în creator, ca și în ascultător sau cititor, starea poetică rămâne identică cu sine, fie sub măști asiatice, eline sau europene (*Mahabharata*, oda pindarică, sau elegia romantică)”. (p. 79).

Așadar, poeziile care aparțin unor culturi diferite – asiatică, elenă sau europeană – ne transmit aceeași stare poetică, „identică cu sine”, iar asta înseamnă că această stare unică este produsă de aceleași trăsături sau principii poetice ale poeziilor din cele trei culturi. Aceste principii poetice, care, manifestate în cele trei culturi, au capacitatea de a produce și transmite aceeași unică stare poetică cititorului, sunt principiile fundamentale ale poeziei, iar ele configurează, esteticitatea poeziei, deci calitatea estetică, poetică sau arta poetică estetică a poeziei.

Înțelegem, așadar, că poezia are, în culturi diferite și de-a lungul timpului, aproximativ una și aceeași esteticitate, aceleași caracteristici sau principii poetice, aceeași artă poetică, același, mare, concept, *conceptul poetic universal*, care are capacitatea de a produce în cititor starea poetică.

E drept că un critic precum „Călinescu (...) a fost auzit aici vorbind despre poezia concretelor, a tuturor fericirilor, de concret, despre această lume mărginită pentru poezie, despre poezia legumelor, a fructelor, a cucurbitaceelor. Și firește că trebuie să ținem socoteala că *are niște limite*” (s.m.), afirmă Streinu. Așadar, marele critic G. Călinescu nu a reușit, prin poezia legumelor, a fructelor, a cucurbitaceelor, să surprindă ființa poeziei.

Se vede astfel că Vladimir Streinu caută un înțeles al poeziei mai cuprinzător decât cel stabilit de către Călinescu și decât conceptele istorice ale

curentelor și generațiilor poetice, care, prin poezia celor mai mulți dintre poeții curențiști, s-au dovedit precare estetic.

Poezia este un „organism metaforic”

Ce este, așadar, poezia? Vladimir Streinu crede că „poezia nu poate fi conținută în nici o formulă” (p. 51), în nicio definiție, în niciun concept. Și cu toate acestea, noi trebuie „să facem ceea ce face critica literară dintotdeauna, să dea ocol unui loc misterios la care nu ajungem niciodată” (p. 59), afirmă criticul.

Din ocolul făcut de Vladimir Streinu în jurul poeziei, care este chiar *Cursul de estetică a poeziei*, înțelegem totuși că elementul care caracterizează și definește poezia este *spațiul poetic*. Acest spațiu poetic sau estetic este „ficțiunea poetului”, pentru că atât cititorul poeziei, cât și poetul, „sunt semănați de ficțiunea poetului” (p. 58), spune criticul. În spațiul poetic, cititorului „i se deschid perspectivele frumuseții”. (p. 59).

Ce este totuși spațiul poetic/estetic? Ce este „ficțiunea poetului”? Ce este frumusețea care i se oferă cititorului? Ca să nu rămână abstract, spațiul estetic al poeziei poate fi înțeles ca un *spațiu metaforic*, și tocmai acest fapt îl determină pe Vladimir Streinu să emită această judecată: „E o colonie de metafore un poem” (p. 158).

Criticul acordă o importanță deosebită poeziei care vehiculează metafore și, în consecință, îi rezervă acestei figuri poetice nu mai puțin de 72 de pagini, care înseamnă jumătate din *Curs...* Ce trebuie să reținem din aceste pagini?

Mai întâi, Vladimir Streinu consideră că toate figurile poetice numite „tropi sau figuri de stil” sunt „reductibile la metaforă, așa că am putea spune că metafora le cuprinde pe toate” (p. 60). Așadar, toți tropii sunt un fel de metafore. În ceea ce privește poemul, acesta „e o colonie de metafore” – „E o colonie de metafore un poem.” (p. 158).

Vladimir Streinu observă că poezia folosește îndeosebi două tipuri de metafore – *metafore de tip analogic* și *metafore de tip antinomic*.

Iată o metaforă analogică: *ochii sunt ferestrele sufletului*. „Metafora unifică analogic două realități, deși diferite în cea mai mare parte”, afirmă criticul (p. 134).

Cele două realități unificate în metaforă sunt *Ochii* și *ferestrele sufletului*. Suntem însă mai aproape de adevărul acestei metafore dacă observăm că metafora analogică *echivalează* o realitate cunoscută, *ochii*, cu o realitate necunoscută, născocită de poet – *ferestrele sufletului* –, și că tocmai prin această echivalare – „ochii sunt ferestrele sufletului” – poetul ne sugerează că prin ochii unei persoane putem să vedem (cunoaștem) sufletul acelei persoane, ca și cum am privi printr-o fereastră.

Celălalt tip de metaforă, metafora antinomică, o întâlnim de exemplu la Eminescu: „dureros de dulce” este metafora-oximoron, de fapt *oximoronul* eminescian cel mai cunoscut. Lui i se poate alătura și perechea antinomică

Hyperion – Cătălina, spune criticul, care extinde astfel metafora la nivelul discursului, al întregului discurs.

Poezia folosește acest dublet metaforic: metafora analogică și metafora antinomică. Într-o poezie poate să domine tipul analogic de metaforă, iar în alta tipul antinomic. În general, operele poetilor clasici și neoclasici vehiculează metafore de analogie, iar operele poetilor moderni prezintă mai mult metafore de tip antinomic, deși atât poeții clasici, cât și poeții moderni pot folosi ambele tipuri de metaforă. De exemplu, Pilat folosește mai cu seamă metaforele analogice, iar Hugo și Baudelaire se exprimă mai ales prin metafore de tip antinomic.

Fie în epoca clasică, fie în epoca modernă, „poezia este același organism metaforic” (p. 155), compus din cele două tipuri de metafore, și tocmai de aceea Streinu are temei să vorbească despre „textura metaforică a poeziei” (p. 163). Mai mult de atât, teoreticianul înțelege „metafora ca embrion al operei poetice: *Hamlet* și *Luceafărul*” (p. 116). De aici putem deduce că poemul însuși este o metaforă, o metaforă dezvoltată la nivelul întregului text. Prin metaforele sale, poezia este „un organism metaforic” (p. 155), este *un spațiu poetic*, spune Vladimir Streinu.

Însă, spațiul poetic sau estetic „cuprinde întregul sector al literaturii artistice”, el fiind prezent chiar și „în procedeul satirizării, și în acela mai prețios al umorului propriu-zis”, afirmă criticul. Genul literar al prozei satirice și genul literar al prozei umoristice, sunt spații estetice. Spațiul poetic este factorul comun „al literaturii în general” (p. 168). Iar dacă arta este „meșteșugul de a crea frumosul artistic” (p. 165), atunci toate genurile literare pot fi înțelese ca fiind „meșteșugul de a crea frumosul artistic”, de a crea spațiul estetic. Poezia este, și ea, un meșteșug prin care se creează frumosul artistic, însă aș spune că meșteșugul poeziei este diferit de toate celelalte meșteșuguri artistice de gen, după cum fiecare spațiu estetic de gen literar are individualitatea lui, inconfundabilă cu aceea a celorlalte genuri literare.

Poezia ca act de comunicare. Poezia eșuată estetic

Poezia, afirmă Vladimir Streinu, este o modalitate de comunicare între oameni. „Poezia nu este un nonsens, nu este o absurditate cum apare în foarte multe scrieri științifice. [Ea] este o nevoie de împlinire a sufletului omenesc.” (p. 63). Tocmai de aceea, criticul nu poate să accepte ideea lui Kant, care afirmă că arta reprezintă „o finalitate fără scop” sau, în exprimarea lui Streinu, că „poezia este o [finalitate] fără țel”. (p. 64)

Filosofii, oricât de însemnați ar fi, pot să rateze înțelesul poeziei și sensul ei. Poezia nu este nicidecum „o finalitate fără scop”. Scopul poeziei este sufletul uman, mai precis este comunicarea frumosului poetic, a poeticului, producător de trăiri poetice sau de stare poetică.

Comunicarea poetică pare simplă, însă ea este ratată nu de puține ori, fie din cauza lectorului receptor, fie a poeziei înseși...

Astfel, criticul constată că nu toți cititorii au capacitatea să recepteze poezia în calitatea ei specifică de poezie, deci ca pe un mesaj poetic, pentru că „așa cum sunt corpuri bune sau rele conducătoare de electricitate” (p. 136), tot așa sunt și „cititori buni conducători de poezie, și cititori răi conducători de poezie”. (ibid.). Sunt cititori care rezonează la mesajul poetic, dar sunt și cititori care nu rezonează la el. Comunicarea poetică presupune, așadar, existența unui lector care rezonează poetic, a unui lector sensibil și competent poetic.

Dar și celălalt termen al comunicării poetice, poezia, este fie un discurs lingvistic împlinit poetic sau estetic, fie un discurs eșuat poetic. De pildă, Vladimir Streinu observă că poetul modern „se plictisește chiar și de bine și de frumos” și chiar „ajunge până la a abandona ideea de frumos”. Mai mult de atât, în epoca modernistă urâtul „intră chiar în noțiunea de frumos”. (p. 165).

În modernism, personalitatea umană se dezintegrează, iar consecința este că „însăși ideea de operă literară a sărit în aer” (p. 166): în categoria de „operă literară” au ajuns să fie incluse chiar și jurnalul și corespondența scriitorului, care sunt totuși creații secundare, în timp ce poezia a devenit fragmentară și incoerentă.

Înțelegem astfel că nu numai cititorul poate să fie un prost conducător de poezie, de mesaj poetic, ci și poezia..., pentru că ea, în postura de poezie minoră, nu este nicidecum un bun conducător de mesaj și energie poetică.

În epoca neomodernă și mai cu seamă în postmodernismul contemporan, termenii comunicării poetice se degradează, pentru că, pe de o parte, emițătorul de poezie (poetul) ne comunică o poezie golită de lirism și substanță poetică, iar pe de altă parte, lectorul, cel care încă mai citește, preferă ca, în locul poeziei cu mesaj poetic autentic, să savureze o poezie ușoară, ludică, umoristică, jurnalieră, exhibiționistă, de spectacol cotidian sau biografic. Dinaintea poeziei autentice, lectorul modest rămâne frigid.

Degradarea termenilor comunicării, în epocile neomodernă și postmodernă, a condus la degradarea comunicării poetice autentice, deci estetice, și, ca urmare, comunicarea estetică a început să fie înlocuită tot mai mult cu comunicarea pseudoestetică sau pseudopoetică, deci cu un emițător de poezie pseudoestetică sau modestă și cu un lector prost conducător de poezie. Dar cele două tipuri de comunicări, comunicarea estetică și comunicarea pseudoestetică sau pseudopoetică, sunt prezente în toate epocile culturale, pentru că în toate epocile există atât poezie de valoare sau estetică, cât și poezie pseudoestetică, și există lectori estetici și lectori pseudoestetici.

În încheiere, voi remarca faptul că deși lucrarea *Curs de estetica poeziei*, semnată de către Vladimir Streinu, are și pagini dezlănate și nesistemmatizate, ea dezvoltă totuși un set de idei vii, provocatoare, actuale, care configurează și susțin o artă poetică autentică, deci estetică, cu mult superioară, de pildă, artei poetice elaborate de către G. Călinescu în *Curs de poezie (Principii de estetică)*, publicat în anul 1939.

Să citim un poem semnat de către poetul teoretician.

Ritm imanent

Negre și avântate-nspre mine,
Sbor peste neliniști ridică,
Lin desfăcute, sprâncenele line,
Aripi prelunge de rândunică.

Dacă sub mări neștiute m-afund,
Printre coroli de-aprinsă așteptare,
Ochii tăi mari se deschid în afund,
Scoici cu înstelate măgăritare.

Gândului meu schimnicia să-i razimi,
Caldă din simțuri făptura ta-mi crește
Astfel cum soarele verii în azimi
Rumen din spice se reîntregește.

Totuși, noi, suflete, păsări cerești
Nu ne-au întâmpinat niciodată;
Sufletul meu, când te mângâi, te cată,
Semen ghicit pe sub scoarțe trupești.

Orice alintare pe trup se abate:
Rostu-i rămâne pe suflet – departe;
Ducem, alăturați înspre moarte,
Singuri singurătați ferecate.

Strigătul tău vine corn de desișuri,
Veșnic necunoscuți, veșnic aproape:
Maluri ale aceleiași ape,
Cursă peste lactee prundișuri.

* Eseul face parte din volumul *Arta poeziei*, aflat în lucru

CRONICI ȘI RECENZII

Marius CHELARU

Biblioteca de poezie

Primum la redacție multe cărți de poezie de diverse facturi. Și, cum de multe ori fie timpul, fie spațiul alocat ori specificul rubricilor nu ne permite să facem acest lucru așa cum s-ar cuveni nici în „Convorbiri literare”, nici în „Poezia”, ne dorim ca în *Biblioteca de poezie* să semnalăm, pe scurt, cât mai multe dintre acestea se va putea. La unele vom reveni, poate, fie aici, fie în „Convorbiri”. Pe unele le vom menționa doar, eventual cu o scurtă remarcă, din respect pentru autorii care le-au trimis, și pentru a sublinia că sunt în atenția noastră.

Mihaela Albu, *Cuvintele mor în picioare*, cuvînt pe coperta a patra: Paul Aretzu, Editura Vreamea, coperta: Silvia Colfescu, București, 2024, 114 p.

Mihaela Albu este unul dintre acei oameni care au trudit ani în șir scriind eseuri, texte critice, publicând o serie de volume de interes despre nume care, în „buna” noastră „tradiție”, repede s-au învăluit de colburile uitării, apoi pentru recuperarea exilului românesc (a fondat și o revistă, „Antilethe” în acest scop) ș.a.

Pe de altă parte, fie că s-a simțit „între două porți” (între două lumi – știut fiind că a fost o vreme profesor în SUA), fie că a privit-o ca pe o „dragoste târzie” (sînt titlurile a două volume ale sale) poezia a rămas un tărîm de suflet pentru Mihaela Albu, despre care (cum se vede și din secțiunea de texte critice de la final, au scris nume cunoscute din literatura română). Un tărîm în care a pășit nu foarte des (acesta este al zecelea volum de versuri pe care îl semnează), ci doar atunci cînd a considerat că în sufletul său se adunase ceva ce trebuia spus în vers, cînd, așa cum scrie în aceste pagini, „răsare soarele unei idei noi” și, atunci, se uită „la realitate cu atenție” și apoi...

Regăsesc în acest volum aceeași manieră dintotdeauna a Mihaelei Albu de a scrie: fără a căuta expresii întortocheate, îmbrăcînd gîndurile/ stările, confesiunile sale într-o haină de vers calmă (nu resemnată), uneori pe un ton elegiac, simplă dar nu simplistă, căutînd și simbolul, cînd consideră potrivit. Toate volumele autoarei sînt alcătuite în același fel, din acest punct de vedere – anume al unui plan, unei coerențe, din dorința de a închea un întreg, în formula în care și-l imaginează. Așa e și acesta, pe care-l putem citi ca pe „povestea” unei călătorii prin sine și prin viață, un drum pe care-l descrie acum luînd culoare din „lumea cuvintelor” (de altfel, cartea începe cu poemul *Drumul* și se încheie prin *Cuvintele mor în picioare*), care „se nasc din sămînță de gînd/ cresc chemate la lumina începutului/ rămân sîi umple zilele”, și, cînd și-au împlinit menirea, „mor apoi demn/ în picioare”, însă nu se sting în neant, ci mai „odrăslesc/ în pămîntul de-a pururi primitor/ al limbii”.

Astfel, fie „taie realitatea în două”, luînd „jumătatea mai la îndemînă”, fie, apăsată de melancolie, apelează la „privitul în oglinda timpului”, ori se oprește la

vreo carte (căci mereu găsește „una uitată”), adună întâmplări pe care altădată „le risipea cu nonșalanță” construind o altă imagine a drumului prin viață către tăcere.

Dar, pînă atunci, pe drumul vieții de la „aparenta banalitate,” la „perpetua căutare”... poezia este acel dar minunat care îi întărește convingerea: „cu începutul fiecărui cuvînt/ noi TRĂIM”.

Așadar, „perpetua căutare” călătorind pe drumul vieții prin cuvinte înseamnă pentru Mihaela Albu și acest volum de versuri, al zecelea, în care se destăinuie cititorului căreia îi lasă prilejul, de va deschide răsfoi aceste pagini, să „topească înțelesurile” cuvintelor sale.

Leo Butnaru, *Avangarda ucraineană, (poezie, manifeste, eseuri, artă plastică). Antologie*, Tipo Moldova, Iași, 2014, 344 p.; Leo Butnaru, *Panorama poeziei avangardei ucrainene*, Editura Tracus Arte, București, 2017, 662 p.

În timp, am semnalat, cu precădere în „Convorbiri literare” și „Poezia”, mai multe antologii/ volume ale unor autori din avangarda rusă (ale rușilor/ ale unor autori proveniți din diverse minorități din Imperiu, cel țarist/ cel bolșevic). Cele mai multe erau alcătuite/ traduse în română de Leo Butnaru.

Poezia ucraineană, în general vorbind (cu toate că la noi în țară au trăit scriitori ucraineni, au apărut inclusiv volume/ antologii din/ despre poezia ucraineană din spațiul românesc), nu este din cale afară de publicată/ cunoscută în România. Asta deși, în timp au mai apărut (parte le-am și semnalat în „Convorbiri”) unele volume, de la Taras Șevcenko la, de exemplu, avangarda ucraineană; la unele dintre acestea din urmă ne vom referi aici, acum. Războiul din Ucraina – citeam într-o carte a poetei Liudmyla Diadcenko, e „o mare tragedie”, dar a dus și la mai buna cunoaștere a istoriei, artei, literaturii țării sale, în care... „istoria” a făcut să trăiască un număr mare de români care suferă și ei din cauza acestui conflict. Tot din păcate, discuția despre felul în care le-a fost în timp, și le este recunoscută limba, le sunt declarate și respectate oficial și de facto drepturile în țara vecină nu este una deloc... lină.

În acest context, am dorit să semnez și două antologii: *Avangarda ucraineană, (poezie, manifeste, eseuri, artă plastică). Antologie*, și o versiune adăugită a acesteia: *Panorama poeziei avangardei ucrainene* – ambele alcătuite după „anexarea” Crimeei, apărute în limba română grație efortului lui Leo Butnaru.

A fost un demers deloc lesnicios, din ce se înțelege din cele scrise de antologator, unii autori „clasați” drept avangardiști ruși aveau origine ucraineană, alții s-au lansat în Rusia, apoi revenind acasă ș.a. De altfel, notează și Leo Butnaru în *Specificul avangardei ucrainene*, în deschiderea primei antologii, „Avangarda poeziei ucrainene are indubitabile tangențe, ba chiar filiații cu fenomenologia futurismului, cubofuturismului, akmeismului rus(ești), fenomenologie căreia majoritatea autorilor din patria lui Gogol i-au resimțit, ba chiar i-au dorit benefica influență (...)”.

Evident, există și destule diferențe, unele ținînd de faptul că „spre deosebire de avangarda rusească, cea ucraineană nu e compartimentată atît de divers (akmeism, futurism, cubofuturism, egofuturism, imagism, adamism, lucism etc., etc.) – fapt care, într-o măsură, se vede și în alcătuirea acestei antologii, în ambele ediții. Realizatorul antologiei notează că avangarda ucraineană „în mod vădit sau

doar *in nuce*”, pe lângă elemente „comune tuturor avangardelor” conține și pe cele ale „diversității celei de la Petersburg și Moscova”.

Discuțiile teoretice și teoretizatoare sunt ample și enumerate/ discutate pe larg de Leo Butnaru în cele șaptesprezece pagini ale prefeței sale la prima ediție (*Ajunând din urmă ziua de azi, contemporaneitatea...*) și cele patruzeci ale ediției a doua adăugite (cu același titlu, dar și cu diferențe în structură), care introduc cititorul în peisajul complex al cadrului în care a apărut/ s-a dezvoltat avangarda ucraineană. Ne-am propus aici să semnalăm existența acestei antologii succint, și, pe larg în „Convorbiri literare”

În prima antologie structura (după prefață) este: *Poezie* (începând cu Mikola Voroni, 1871 – 1938, până la Sava Golovanivski, 1910 – 1989), *Parodiile avangardei* (de la Melenti Kiciura la Omelko Buț), *Manifeste, articole programatice* (de la Mihail Semenko la Vl. Gadzinski), în a doua ediție, adăugită și, după ce, se vede, antologatorului i s-au clarificat și alte aspecte, nu mai apare Secțiunea „Poezie”, ci sunt reprezentanții avangardei, începând tot cu Mikola Voroniy (e grafia aleasă aici), până la O. Koprovskiy (sunt și alte nume de autori în plus față de prima ediție); apoi vine din nou secțiunea *Din parodiile avangardei* (și aici cu unele schimbări de nume antologate, și, în plus, fiind adăugați Semenko și futuristii), și, la Addenda, sunt *Manifeste, articole programatice* (de la Mihail Semenko la Vl. Gadzinskiy). Autorii beneficiază și de câte o fișă biobibliografică îndeajuns de lămuritoare, potrivit scopului. Astfel, cititorul își poate face o imagine și asupra vieții/ operei acestora, dar și, atât cât se poate astfel, asupra felului în care a evoluat mișcarea de avangardă ucraineană.

Cele două ediții ale antologiei avangardei, după cum și cele două antologii de autor alcătuite de Leo Butnaru sunt, folosind o expresie a sa, o operă de „primologie (primistică)” în limba română. În felul acesta, adaugă încă o pată de culoare la amplul tablou pe care deja l-a oferit în dar limbii române prin atâtea volume (la care se adaugă numeroase articole apărute în diferite publicații) cu precădere ale autorilor originari din popoarele din vechiul Imperiu Țarist, din spațiul rusesc/ ex-sovietic, apărute la mai multe edituri din România, câteva din lași, bună parte semnalate în revistele „Convorbiri literare” și „Poezia”.

Mircea M. Pop, *Din nou despre unele cărți în limba germană*, cuvânt pe coperta a IV-a: Marius Chelaru, Editura Vatra Veche, Târgu-Mureș, 2024, 148 p.

Mircea M. Pop este unul dintre cei nu prea mulți care lucrează, constant și susținut, pentru promovarea literaturii române în spațiul de limbă germană sau/și pentru reflectarea felului în care sunt traduși/ primiți autorii români în acest important spațiu cultural al Europei.

Am semnalat și aici, și în „Convorbiri literare”, mai multe cărți ale sale în care a adunat cronici de carte, recenzii, semnale ale unor volume personale/ antologii ș.a. ale autorilor români care au apărut în limba lui Goethe, oferind, uneori, și detalii despre felul în care acestea sunt receptate de cititori. Nu în ultimul rând, Mircea M. Pop e atent și la cărțile autorilor români (de etnie germană sau nu) care trăiesc acum în Germania sau ale zone unde se vorbește limba germană și continuă să scrie mai mult sau mai puțin despre țara lor de origine sau să publice în România.

De altfel, și în cuvântul său înainte la acest volum, Mircea M. Pop spune că a „pus în discuție” „trei feluri de cărți în limba germană publicate în Germania, Austria sau Elveția”, anume: „cărți traduse în germană din literatura română, cărți scrise în germană de autori români din diaspora și cărți ale scriitorilor germani proveniți din România și care continuă să scrie despre România”. Unele dintre aceste texte au apărut, scrie autorul, în „Vatra veche” și „Poezia”. Sunt pagini despre antologii reunind creații ale ai multor poeți de la noi, sau cărți semnate de Lucian Blaga, Norman Manea, Dana Ranga, Dana Grigorcea, Gabriela Adameșteanu, Tatiana Țibuleac, Ioana Părvulescu, Iulian Tănase, Adrian Schiop, Cătălin Partenie, Dan Laurențiu, „o autoare misterioasă din România” – Madelaine Chaproll, Ioana Orleanu Ioan Mitea – în calitate de co-autor al unei cărți de haiku, Iris Wolff și Nadine Schneider.

„Literatura română este tot mai bine reprezentată de la un an la altul” în zona limbii germane, scrie Mircea M. Pop, iar publicul din țara noastră are cunoștință de acest fapt și de modul în care este privită atât literatura noastră cât și, în particular, autorii, și prin intermediul paginilor scris de Mircea M. Pop, pe care îl așteptăm, în continuare, și cu traduceri și cu recenzii în revista „Poezia”, dar și cu alte volume de acest fel.

Neşe Yaşın, *Rose falling into night*, selected poems, translations by: Aydın Mehmet Ali, Clifford Endreas, Zeki Ali, illustrations by Hara Savvidou, Heterotopia Publications, Nicosia, Cipru, 2017, 100 p.

Neşe Yaşın (n. 1959) este una dintre cele mai importante voci ale poeziei cipriote turce contemporane, bine-cunoscută în ambele părți ale insulei acesteia împărțite de... „istorie”, și nu doar pentru poezia sa. De pildă, cel mai bun studiu despre poezia lui Fikret Demirağ (deși vizează și alte aspecte, comparații, chestiuni care țin și de sociologie ș.a.), anume *Şiirle Hatırlamak* (Amintiri prin/cu poezie), apărut la Editura Söylem, îi aparține.

A studiat sociologia la universitatea din Ankara. Poezia ei a fost tradusă în peste 30 de limbi, fiind publicată în reviste, antologii din diverse țări, acum și în România – recent publicată în revista „Poezia”.

A primit mai multe premii naționale și internaționale (între care European Citizen Award și premiul „Anthas Pierides”), are volume în limbile engleză, greacă și germană. Predă limba și literatura turcă la universitate, în Cipru, și are rubrică săptămânală în ziarul cipriot „Yenidüzen”. Un poem al său, *Care jumătate?*, pe care l-a scris la 17 ani, pus pe note de compozitorul cipriot grec Marios Tokas (pe care l-am auzit cântat acolo, în amfiteatrul anticului Soli) a devenit un fel de simbol al identității Ciprului unit.

În acest volum (o antologia din: *Uşi*, 1992, *Luna e făcută din iubire*, 2001, *Camere ale memoriei*, 2005 și *Păsări înfrigurate*, 2016) este și un poem scris, mi-a spus autoarea, atunci când insula se despărțea în două și pentru a străbate 50 de metri prin orașul Nicosia trebuia să meargă, să zboare prin Istanbul, și înapoi la Nicosia via Atena. Se numește *Scrisori netrimise*, face parte din volumul *Uşi*. De altfel, este un volum despre dragoste, despre a fi absent din viața cuiva, despre nevoia de a iubi, dar și despre dramele din insulă, despre problematica războiului și a ce se întâmplă cu oamenii în acele timpuri când pacea e frântă de nebulie,

despre tristețea de a nu putea fi cu persoana iubită, „simfonii ale cuvintelor frînte”. Dar tematica războiului nu este descrisă explicit, ci doar prin efectele pe care le are asupra celor care se iubesc, asupra oamenilor. Am citit poezia lui Neşe Yaşin, felul în care vedea ea toate acestea (războiul față cu iubirea, cu viața de zi cu zi) și separat, apoi și în paralel cu poemele unor autoare și autori din Arțakh (Nagorno Karabakh) ori, dacă mă gîndesc strict doar la război, nu și la situația celor două regiuni, din Kosovo. Într-o frază spus, Rănila, chiar dacă descrie în alte maniere, se răsfrîng cu același ecou în sufețele celor loviți de valul fără alegere al războaielor.

Încheiem semnalarea acestei antologii a unei autoare de prim rang pentru poezii din Ciprul de Nord, o voce poetică remarcabilă, cu un fragment din *Simfonia cuvintelor frînte*: „Vibrația cuvintelor/ înțepătoare, făcînd timpul să sîngereze/ în perdeaua neagră a nopții/ geamătul unei umflături mici și tandre// O suferință lunecă printre noi/ de parcă privirea ta o întristează pe a mea/ Merg la lacul gazelor timide/ urmărind cuvinte frînte// Urmăresc urma/ semnelor ascunse în zîmbetul tău/ a singelui virgin pătat pe fruntea ta/ a semnelor femeii/ care îți pătează pielea// Acolo în ochii tăi secretele plutitoare ale timpului/ cînd mîinile tale îmi mîngîie chipul/ parfumul altei femeii/ înțelesurile zburătoare ale fărădecuvintelor// Privirea ta/ un cavalerist plictisit/ prins pe cînd încerca să scape...”.

Liniește, pace, perversiuni, heppiend. Tineri poeți maghiari din Transilvania, traducere de Andrei Dósa, Ediție îngrijită de Ștefan Baghiu, cuvânt de deschidere (*Linile paralele nu se întîlnesc în infinit*) de János Szántal, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2017, 144 p.; Antologia festivalului „Primăvara poeziei”, Zalău, „Caiete silvane”, revista și editura Centrului de Cultură și Artă a județului Sălaj, 2015, 244 p, 2016, 184 p. – traduceri: Simone Györfi

Am fost curios să lecturez această antologie din mai multe motive. Întîi de toate că, dincolo de unii literați sau editori (și) de reviste, poezia autorilor de limbă maghiară din România nu e cine știe ce cunoscută, aș spune, eufemistic vorbind.

Am publicat poeți de limbă maghiară, cetățeni români sau din alte părți, în revistele ieșene, între care și „Poezia”, am avut la „Carmina Balcanica”, între numerele dedicate minorităților de la noi, un număr dedicat celei maghiare. János Szántal, în cuvântul său de deschidere (plecând de la un discurs despre „societățile paralele” ale românilor și maghiarilor de la noi), vorbește în câteva cuvinte și despre cum vede el „poezia maghiară din România” pe care „o putem teritorializa cu oarecare nonșalanță istorico-geografică zicînd din Transilvania, în ansamblu”, ca „stare de fapt în general”, drept „un film oprit undeva în anii șaptezeci ai secolului trecut”, relativ la „gîndire, poetică, mize, structuri, tehnică ce vreți”, deși între poezii „maturizați de atunci” sunt unii „foarte buni, chiar geniali”. Deși sunt și „momente extraordinare” ca apariția unor grupări, cenacluri care au coagulat autori ș.a. Dar, „cine vrea să fie recunoscut cu adevărat, tinde să publice în Ungaria”. Nu avem nici un motiv să nu credem că János Szántal știe ce spune în cazul poeziei de limbă maghiară, și să luăm în considerare cele spuse de el. Despre cum s-a ajuns la această stare de fapt. ar fi multe de spus, și cu nuanțări de tot felul; dacă ar fi să ne referim numai la publicatul în Ungaria, la urma urmelor, scriind în limba maghiară e limpede să trebuie să te adresezi publicului care citește în

această limbă. Pe de altă parte, trăind în România, e bine să ai în vedere și publicul român de limbă română, să fii cunoscut și în România, însă asta se poate întâmpla dacă volumul este în limba română, fie scris astfel de autor, fie în traducere. Iar traducerea de față, una fluentă, e semnată de un cunoscător al ambelor limbi. De altfel, majoritatea autorilor de aici au publicat în reviste de limbă română/ din România, deci cred că lucrurile sunt așa cum trebuie să fie sau merg în această direcție.

Mi-aș dori, ca și János Szántal, ca și alții, să avem parte și de o mai bună comunicare și în acest domeniu, și de mai multe astfel de antologii, eventual și mai multe comune, cu tineri români și maghiari din România. Cu autori din România. Asta pentru că așa este, citându-l din nou pe János Szántal, într-o „societate funcțională” și nu în unele care nu vor să se întâlnească niciodată, cum nu cred că e cazul. Și pentru că tinerii pe care i-am citit și aici, și în alte reviste/ antologii (de pildă două recente, apărute cu prilejul unui festival numit „Primăvara poeziei”, la Zalău, în 2015, 2016 – traduceri fiind semnate de Simone Györfi –, sub egida revistei „Caiete silvane”, condusă de Daniel Săuca) pot avea locul lor alături, de pildă, de Ștefan Baghiu (care a îngrijit cartea aceasta) ori, ca să cităm din antologia sălăjeană, de Maria Patricia Birtocan, Dana Chende sau alți tineri autori de la noi.

Autorii, în ordinea în care apar în carte: Ferenc André, Botond Fischer, Mária Magdalona Gondos, Gothár Tamás, Benji Horváth, Ágnes Kali, Árpád Kulcsás, Zalán Serestély, László Edgár Varga.

Sunt mai multe de vorbit despre acest volum, dincolo de amprenta (parte, poate, specifică vârstei semnatarilor/ felului de a scrie al generației) legată de stil/ limbaj/ tematică/ „atmosferă” ș.a., de unele trăsături care, la unii dintre ei par să aibă tușele care amintesc de performing, de slam poetry, la „paleta” diversă pe care o creionează autorii selectați. Mai spunem doar că nu e deloc o antologie monocromă/ monotonă. Am citit atent și cuvântul de deschidere al lui János Szántal, și pe cel al lui Andrei Dósa.

Așadar, pe moment, semnalăm antologia așteptând să vedem și alte astfel de cărți, și, eventual, să îi vedem și cu volume de autor și pe cei cu poeme selectate aici, care nu au făcut acest pas încă, și încheiem cu un fragment din *Vara fetelor bătrâne*, de Ágnes Kali: „Am noroi sub tălpi, stau pe nimic,/ sub mine un vid alterat în taină./ Coapsa rănită tremură pe ritm, tremură sângele curat.// [...] Toamna asta e țipătul buzelor cusute,/ frică scheunând din gâtlee./ Azi singurătatea mi-a găsit de bunăvoie o cameră.”

Viețuiri dintr-un veșnic Macondo autohton

Șapte au fost minunile lumii antice, șapte sunt zilele săptămânii, șapte au fost piticii care au iubit-o pe Albă ca Zăpada (astăzi, absurditatea numită „corectitudine politică” și-a împins tîmpenia atît de departe, încît am auzit francezi care au înlocuit termenul „pitic” cu „persoană comprimată pe vertical”!), șapte sunt treptele cerești, șapte, culorile curcubeului și tot șapte sunt povestirile pe care prozatorul Simion Bogdănescu le-a inclus în sumarul volumului *Duduridu* (Editura Cronedit, Iași, 2024).

Și, fiindcă am amintit de cele șapte zile ale săptămânii, trebuie să subliniez faptul că volumul scriitorului bârlădean dăltuiește o adevărată „săptămînă a patimilor”, în care fiecare personaj are de purtat o cruce migălită din propriile neîmpliniri, păcate, slăbiciuni, vicii...

Cu excepția ultimelor două texte (cu subtile și discrete inserții autobiografice, greu de decelat însă de cei care nu au stat în preajma autorului), celelalte cinci nuvelete își iau subiectele din lumea satului, o lume veșnică, după cum o știm de la Lucian Blaga, o lume atemporală, după cum o prezintă Simion Bogdănescu, autor ce nu se sinchisește de canoanele clasice care ne vorbeau, pe vremea cînd ne școleam, despre unitatea de loc, de timp și de acțiune. O lume aparte, simplă și foarte complicată totodată, o lume încrîncenată, o lume aspră, brutală, neiertătoare, în care, clipă de clipă, se duce o luptă „sans merci” pentru viețuire. În această lume greu de înțeles și de domolit, aproape totul se rostuește în jurul poftelor trupești, al ispitelor cărnii și al păcatelor ei.

De la lovitura de sapă dată de George Bulbuc în țeasta rivalului său, lovitură care curmă viața lui Ion al Glanetașului, pînă la crima Soniei sau pînă la cele două gloanțe pornite din pistolul lui Gicu Gârneață și care-l făcură pe Trăchiță să cadă „lîngă masa plină de bucate cocoșești”, nimic nu s-a schimbat în această lume. Satul poate a suferit ceva transformări, s-a mai modernizat, în pas cu vremurile, dar oamenii săi au rămas aceiași, iar modul magistral în care-i descrie inventivul creator ilustrează parcă o afirmație pe cît de simplă, pe atît de veridică a lui Jean-Paul Sartre: „Le paysan travaille seul, au milieu des forces naturelles (). Il se tait” („Țăranul muncește singur, în mijlocul forțelor naturii (...). El tace”). El tace, dar face: rîvnește bunul și femeia apropielui, preacurvește, minte, fură, înșală, ucide... Fațete ale viețuirii pe care le regăsim descrise în chip strălucit în comportamentul personajelor din *Duduridu*, aruncate într-o lume real-închipuită de-o autentică, tulburătoare, complexitate.

Filosofia existențială a țăranului nu e rodul multei învățăturii instituționalizate sau al culturii, ci se bazează în general pe tradiții, obiceiuri, superstiții și, mai ales, pe instincte, care, de multe ori, se dovedesc a fi nesănătoase și-l împing la gesturi reprobabile, extreme, pedepsite de comunitate și de legile societății. Poate simplitatea oamenilor de la țară l-a făcut pe Montesquieu să facă o afirmație puțin măgulitoare la adresa lor, dar cît se poate de adevărată: „J'aime les paysans; ils ne sont pas assez savants pour raisonner de travers” („îmi plac țărani; nu sunt suficient de deștepți/școliți pentru a gândi altfel”).

Penultimul text, *Goniometria*, „trece în revistă” un mediu cazon, iar ultimul, *Englezul (Angol)*, rupe o secvență din viața unei clase de gimnaziu, intrînd într-un mediu școlăresc ceva mai aparte, mai special, mai sensibil, narînd o experiență a unui profesor de „limbă și literatură română” într-un județ cu populație majoritară de etnie maghiară. Sunt texte de altă factură care, poate, cu timpul, vor găsi loc într-un alt context antologator. Ele sunt desprinse dintr-un univers existențial mai elevat, mai împlinit, ce pune în mișcare personaje mai complexe (absolvenți de liceu „cu bacalaureat”, chiar profesori), cu pretenții și exigențe mai mari, texte care par să ilustreze două ziceri incluse în înțelepciunea paremiologică a poporului român: „prietenul la nevoie se cunoaște”, „bătaia-i ruptă din rai”.

Fiecare personaj din cele cinci proze „rurale” (*Bribu*, *Goană chioară*, *Sacul cu zahăr*, *Cercul de lupi*, *Duduridu*) trasează cîte o tușă distinctă, necesară, inspiratului portret general al țăranului român, alcătuit – de toate scrierile – din lumini și umbre ce se înlănțuie într-un sfumato subtil și sugestiv, portret conturat cu mînă sigură, stăpînă pe uneltele folosite, pe care-l deslușim cu uimire, încîntare și certitudini nu doar în timpul lecturii, ci și după, căci, așa cum ne-am obișnuit, scrierile lui Simion Bogdănescu ne pun pe gînduri, ne fac să reflectăm la adevărurile lor.

Toate prozele sunt atrăgătoare, coerente, măiastru omogenizate, ca o mîncare extrem de gustoasă, îndelung scăzută la foc mic, foarte bine articulate narativ, logic, lexical și stilistic, realizate cu sobrietate de mijloace, dar cu o fluentă de invidiat, cu uluitoare finaluri însă, fără nici o îndoială, două dintre ele, *Cercul de lupi*, și *Duduridu*, sunt veritabile bijuterii ale genului, trimițînd la mîna de maestru care a scris, pentru o binemeritată înveșnicire în istoria literaturii române, *Noroc/Soroc de apă surdă*, *Toiagul Magului* ori *Să ai de sete pe drum*.

În plus, aceste două minuni, cărora li se adaugă în oarecare măsură și *Bribu*, constituie autentice și fericite replici la realismul magic latinoamerican ce a născut adevărați maestri ai genului (Miguel Ángel Asturias, Alejo Carpentier, Gabriel García Márquez, Jorge Luis Borges, Augusto Roa Bastos, Julio Cortázar, Adolfo Bioy Casares, Mario Vargas Llosa), nemuritoare capodopere literare și ne-a încîntat sufletul în vremea unei tinereți împovărate de realismul socialist care ne-a împuiat mintea cu minciunile lui, scornite de lingăii dictaturii comuniste.

De altfel, *Cercul de lupi* este chiar o povestire născută dintr-un „real miraculos”, dintr-un fapt petrecut cîndva în familia autorului și care a pătruns în copilăria sa cu ecourile lui misterioase, fantastice, tulburătoare. Pe scurt: în drum spre casa fiicei ei, bătrîna Vasâlca Deleanu traversează un „cerc de lupi” care, urmînd exemplul exemplarelor alfa, îi deschid cale printre ei, lăsînd-o să treacă și nevătămînd-o în nici un fel. Prin neverosimilul ei, întîmplarea îmi amintește de un roman al scriitoarei spaniole Luisa-María Linarès, după care, în 1961, cunoscutul regizor francez André Hunebelle a realizat faimosul film „Miracolul lupilor”, cu Jean Marais în rolul principal, film ce mi-a încîntat „un trecător ceas al vieții”. Își va găsi oare Simion Bogdănescu un regizor la fel de inspirat pentru minunata sa povestire care, cu prisosință, merită să intre și în domeniul cinematografiei?

Ca și în alte volume de proză ale lui Simion Bogdănescu, în *Duduridu* natura (în diversele ei înfățișări), adunată și risipită în anotimpuri, e un adevărat (și

necesar!) personaj, omniprezent, complex, un soi de tovarăș al ființării omului, iar descrierea ei naște, ca întotdeauna, pagini antologice.

Proză de un cutremurător realism, ce redă viața țăranelui român așa cum se petrece ea din toate punctele de vedere, o viață încrâncenată, dură, fără edulcorările pe care le întâlnim la mulți dintre prozatorii ce și-au luat subiecte din lumea satului și care, pur și simplu, au „sămănătorizat” (iertăți-mi barbarismul!) „viața la țară”. În fond, o știe fiecare dintre noi din propria experiență existențială, viața nu e doar plăcere, împliniri, „ordre et beauté Luxe, calme et volupté”, nu pentru toți curg lapte și miere în matca vieții, ba am putea zice că, dimpotrivă, rîuri de venin și ură îi adapă pe trăitorii în cuprinsul „eternei și fascinantei României”.

În general, în pagini domnește, ca și în viață, un realism crud, necruțător, oamenii își „împlinesc” destinul aruncați cu traiul într-o lume aproape neverosimilă pentru cei care nu au trăit destul în ea, spre a ajunge să o cunoască și să o înțeleagă. Pentru a descrie o astfel de lume, era nevoie de un limbaj frust, iar Simion Bogdănescu, o dovedește încă o dată, nu este un pudibond, nu se teme de cuvinte, ci le stăpînește cu mîna forte, le mînuiește cu eleganță, chiar și atunci cînd sensurile lor sunt echivoce, peiorative, vulgare. El folosește în scrierile sale un limbaj pitoresc, îndrăzneț, sfidînd tiparele academizante, dar atît de firesc în graiul de zi cu zi al „românului de rînd”, încît se dovedește cel mai potrivit pentru personajele descrise, pentru întîmplările în care acestea sunt implicate și pentru mediul în care trăiesc. În același timp, imaginația lexicală debordantă, combinațiile inedite/însolite de cuvinte constituie caracteristici statornice ale inconfundabilului stil bogdănescian, pe care le-am descoperit nu doar în proza, ci și în poezia lui.

Doar două exemple: „Ager flăcău tomnatic, stătut, acesta îi declanșă naștere după naștere (după zicala „Anul și cărlanul!”) patru coconi întunecați, tucirii ca dânsul, de parcă s-ar fi jucat cu fundul ceaunului: Gheorghe, Mihai, Târșu și Neculai și-o feteșoară albă la față ca spuma laptelui, Adriana, sfioasă ca o bășinuță de înger ori un pârț de căprioară virgină!” și „Au dat gata găleata, că, dacă mai lăsa ceva vin în ea, se răsufla și era păcat de sângele lui Hristos, și-au dat noroc și sănătate și s-au despărțit, fiecare cu gândul alintat la pielea albă a Frăsănei, la sâni ei încă umflați de dorință și buieci, nefleșcăiți și la cracii ei arzători!”.

Fizic (și chiar moral-psihic) personajele sunt surprinse destul de „laconic”, în trăsăturile lor esențiale. Dar, oricît de sumar ar părea schițate, portretele ce ies de sub „penelul” nuvelistului sunt, „comme d’habitude”, surprinzătoare, memorabile: „Mi-a ieșit în față ca un șarpe lung suind pe cărare, cu basca parcă înaintînd singură și cu ochii clipind neritimic, cînd stîngul, cînd dreptul, cu gura gâfîind și c-un fir lung de bale ca și cum ar fi tors în gura lui căscată, uitat, de cine știe cînd, un păianjen! Am tresărit și mă așteptam să mă pocnească imediat, dar el s-a ferit, a luat-o pe drumeag în sus, către nord, spre Pădurea Bălu și-a-nceput să țipe și să fugă desfășurându-și brațele ca o coțofană imensă, aripile.” (*Bribu*); „Bunica Tudora, dinspre mamă, era meșteră de tot la făcut și copt plăcînțele, învîrtite, mălaiuri și nalangăte cu flori de salcâm, bună la trebi chiar bărbătești, cum ar fi înfiptul aracilor cu chitonagul sau bătutul parilor cu muchia securii sau a toporului și singurul nărav, luat după atâtea și atâtea necazuri, neascuns de ochii noștri, îl avea că fuma.” (*Goană chioară*); „Femeia, frumoasă la chip, cu ochi vioi de păsărică rară, cu sâni încă obraznici, să tot fi avut cincizeci de anișori, dar era

neintrată la menopauză și cu intense și de neoprit călduri. Avea însă un defect major la piciorul stâng. Era șontoroagă și cu fundul cam dilatat ca o baniță cu care cari știuleții!" (*Cercul de lupi*).

Rotundă ca o lipie, adică perfect încheată, și „gustoasă” ca o pîine caldă, cartea constituie, în ciuda volumului ei redus, un reper axiologic de netăgăduit, ba chiar important, în creația lui Simion Bogdănescu. Scrisă într-un ritm alert, bine ținut, asemenea vieții care ne mîină mereu înspre moarte, ea explorează tocmai resorturile ce întrețin nașterea și extincția, unindu-le sau separîndu-le. De altfel, moartea e redată cu naturalețe în prozele sale, chiar dacă uneori e violentă sau tragică: „L-au găsit mort la ușa bisericii, strâns ca un covrig, dat fără plată preotului. Bribu avea doar un ilic pe el, în rest era în fundul gol. Așa s-a prezentat la Cel de Sus!” (*Bribu*); „Se semețeau ambii, unul la altul, cu capetele, ochii, piepturile și pistoalele, se înjurară, se stropșiră cu resturi de băutură și-și puseră, deodată, pistoalele la tâmplă. Dar cum Trăchiță era mai scurt și n-ajungea atît de bine la tâmpla vărului său, acesta din urmă, în acces de nebunie, apăsă mai iute degetul pe trăgaci:

– Baf! Baf! Două gloanțe și Trăchiță căzu lângă masa plină de bucate cocoșești. Pe-afară vântuia ca atunci când bate viscolul în inima iernii: Du-du-ri-duuu, Du-du-ri-duuu, Du-du-ri-duuu!” (*Duduridu*); „A intrat în biroul lui Mihai Pașcanu cu pași de pisică vicleană. Acesta stătea beat, cu capul prăbușit pe birou, cu șapca albastră pe-un registru desfăcut, și trăgea la aghioase de mama focului, fără să simtă nicicum că a intrat cineva la el. Rusoaica, hotărâtă, abilă, îi deschise tocul din partea stîngă a șoldului, sustrase pistolul cu mișcări fine, îi trase pedica, apoi, cu țeava pusă la tâmpla comisarului soț, apăsă pe trăgaci. Din cauza zgomotului de afară, împușcătura nu fu auzită de nimeni. Sonia îi puse arma în mîna dreaptă ca să creadă lumea că s-a sinucis.” (*Cercul de lupi*). În fond, pare a spune distinsul scriitor, moartea e intrinsecă vieții, ea face parte din existența noastră, așa cum fumul face parte din numele vulcanului Popocatepetl*.

Citind superbul volum al scriitorului Simion Bogdănescu, cercetînd portretul pe care el îl trasează inspirat și veridic țăranului român, pătrunzînd în complicatul univers de gînduri, vorbe și fapte ale acestuia, înțelegi cu tristețe și resemnare că, de multă vreme, în țara asta, veșnicia nu se mai naște la sat. Este meritul incontestabil al autorului că, o dată în plus, îndreaptă atenția cititorului spre această realitate pe care mulți dintre noi nu vor să o vadă.

Noua carte a creatorului bărlădean se înscrie într-o impunătoare serie – inaugurată cu *Zar bizar* în 2006 și continuată cu cîteva titluri antologice, pînă la volumul *Pe vremea cailor păgîni*, din 2015 – serie ce l-a propulsat, de multă vreme și pentru totdeauna, pe autorul ei pe raftul de suflet, cel mai de sus, al florilegiului iubitorilor literaturii române contemporane, căci multe din calitățile pe care-și sprijină valoarea această nouă ieșire bogdănesciană la rampă pot fi întîlnite și în scrierile sale anterioare.

Notă:

* în aztecă, numele vulcanului mexican înseamnă „muntele care fumează”

Poezia ca mod de viață

La bine așezata editură (de către Maria și Valeriu Stancu) CRONEDIT a apărut în acest an un nou volum semnat de profesoara Ana Opran. De această dată insistăm asupra calității profesionale, deoarece, nu de puține ori, literatura e privită și dintr-o abordare sociologică: contează și cine (mai) citește astăzi la fel de mult ca și cine e creator de ficțiune, în aceste zile deloc ușoare pentru un Pământ tot mai grăbit spre un posibil capăt al său. Or, dincolo de calitatea intelectuală de necontestat, Ana Opran privește arta literară ca pe un al doilea mod de viață hărăzit și de care nu se dezice, fiind martore în acest volumele anterioare, *Reverberații în amurg* și *Treptele înserării*.

Încă de la începutul volumului recent, *Picuri de lumină* (cu excelente ilustrații făcute de Carmen Dora Steinhagen), poeta își afirmă acel crez care i-a însoțit viața: „Eternă rană, poezia/ e poarta visului/ de dincolo de întuneric/ o simți cum sângerează-n tine/ cum arde și te-absoarbe/ în abisu-i de vântori albastre/ spre iluzorii pleiade fosforescente/ rotind pe fixe orbite de astre/ cum te-ademeneste/ și te cheamă/ aripi de Pegas înmuguresc pe suflet/ și-n locul unde-au răsarit/ lumini de focuri se încrucișează,/ jerbe de scânteii, lunatic vestale,/ se-nalță și reverberează/ o altă lume te cuprinde/ cu brațe fantomatic ideale”. Se poate spune că întreg discursul poetic elaborat de Ana Opran, original și avântat totodată poate fi pus sub semnul patronator al unor „aripi de Pegas”, pe care ea le caută, cultural vorbind, într-o acumulare de imagini evidente ce reușesc să armonizeze liniile clasice cu frenezii discret filtrate romantic și cu dezinvoltura unui neo-modernism inevitabil. A rezultat un volum caracterizat de un lirism plin de naturalețe și de o expresivitate care vine dintr-un prea plin sufletească completat cu germenii unui fond cultural poetic extrem de serios, ce trimite creator spre modele, sugerând în spirit postmodern, conexiuni de suflet, scriitorii fiind ultimii care mai respectă povestea codurilor comportamentale de pe vremuri. Iar autoarea acestei cărți știe să cultive un discurs liric original, rod al întâlnirii unor acumulări literare evidente cu o zestre emoțională ce ține de contexte bine delimitate de un parcurs biografic pe măsură.

Ana Opran scrie poezie cu responsabilitate și dezinvoltură, într-o simultaneitate a celor două trăiri, care nu se exclud ci, dimpotrivă, se asociază creator, așa cum se vede pe parcursul acestui volum, ilustrat de o claritate exemplară, din care transpar, versuri și imagini tulburătoare, într-un mod specific doar celor ce sunt poeți cu adevărat. Într-o lume a poezilor care caută modalități de expresie cât mai novatoare (de multe ori eludând, din păcate, ceea ce înseamnă limbaj poetic și imagine poetică), Ana Opran a preferat să recurgă (și) la tonalități ce par a veni din vremuri mai cuminți ale poeziei, pe care brodează însă imagini, de multe ori, demne de reținut și de comentat ca atare.

Într-o manieră clasicizantă, poeta și-a gândit volumul în patru părți, fiecare dintre ele trimițând spre o anumită pletoră imagistică și ilustrând un anume sens care comunică în chip creator cu celelalte, generând un sens major al cărții. Primul ciclu de poeme se numește *Picuri de lumină, cioburi de-ntuneric*, trimițând explicit

spre o formă de unificare spirituală, care se bazează pe mai vechea dihotomie *lumină – întuneric*, pe de o parte, ca și pe aceea atât de specifică rostirii poetice din această carte a întâlnirii semnificante dintre vocabulele denumite în această direcție „picuri” și „cioburi”. Fragmentarea, curgerea, destructurarea, irizarea devin vectori poetici ce vor fi întâriți, cu siguranță, în alte volume ale autoarei. Lumina (mai cu seamă de la Sfântul Francisc de Assisi, cu celebrele versuri ridicate spre „fratello sole”, respectiv „sorella luna”) a fost o imagine totală de-a lungul istoriei poeziei universale, desigur. Pentru autoarea acestui volum, *lumina* e cea care repară totul, este principiul universal care aduce *beneficul* pe pământ.: „Nu simți cum sângerezi pe cioburi de-ntuneric/ până ce stropii de lumină te inundă/ când suspendat ți-e gândul neajuns, himeric?” Arta poetei caută și descrie detalii, semnele mici care ne apropie, altfel, de cele două mari date cosmic, *lumina*, respectiv *întunericul*. Cu varianta de *noapte/ înnoptare*, întunericul e responsabil de tot ce s-a depărtat (malefic) de lumină, de steaua benefică a începutului: „Ce înnoptare cade peste mine/ Cu-ntunecimi de dincolo de vis...” De aici, căutarea frenetică a începutului (un increat ad-hoc): „Și caut disperată un ceva pierdut/ Uitat portal, o neștiută fantă/ Spre steaua din care m-am rupt.” Interesant este modul în care și gloria și iubirea și prietenia și comunicarea și împlinirea spirituală se rostuesc în același joc ce presupune și aglutinare unor tonalități ce se apropie de pasalmodie sau de învelișuri camuflate de pastel iar vocea poetică se îndreaptă, cu folos, spre sugestii subliminale, spre sugestii abia perceptibile, spre auto-înțelegerea poetică rafinată și elegantă, rezultată de întâlnirea dintre „stropi de lumină” și „cioburi de întuneric”: „Tresare-un fulg purtat spre negrul hău/ Și-un înger rătăcit și-a ars aripa (...) „Din fluturi de lumină lacrimi de tău/ Petalei de cais îi sorb risipa/ S-aprinde-n franjuri, roșu-viu, tulipa/ Aur picurând în murmur de pârâu”. Peste toată această lume în întuneric și lumină, să fie iubirea o cale, o soluție? Greu de răspuns: „Făptura ta de abur și mireasmă/ Mi-e trupului, preadulce, o fantasmă/ Un licăr de sânge prelins în zăpadă.../ Iubire, crudă pasăre de pradă!”

A doua secvență a cărții poartă un titlu păcălitor: *Simplissime*. Dar, ca în toată cartea, remarcăm, același mod de de elaborate sub semnul culturii extrovertite, autoarea cultivând forme de baladesc, poetic, mito-legendar, în aceeași regie a „fragmentarium-ului” care guvernează întreg volumul. O notă deosebită e în poemul *Variațiuni pe un portativ de poveste*, un text în care sunt inserate marile semne ale literaturii de gen: *luna, misterul, castelul, basmul, domnița, fantasmă, inorogul*...Finalul acestui text e grăitor și sugestiv pentru modul incitant de a vedea poezia promovat de Ana Opran: „Cu tropot de-argint, inorogul/ Măsoară poteci de azur/ Pădurea îngână obscur/ Descântec cerându-și zălogul.”

Partea a treia a cărții se numește *Umbra îngerului albastru*. E un spațiu în care respirația poetică devine apropiată de mistică, având trimiteri și echivalări evidente („Dezleagă mie, Doamne, gândirile Tale/ Netezește-mi asprimea căii înspre Tine/ Nevrednic sunt să-ți sorb cu sufletu-mi agale/ Răsuflul Tău curgând în valuri de lumină”), alături de rostiri psalmice, în note de o curățenie lirică exemplară. Aproape din fiecare poem am putea extrage strofe sau versuri care ar putea alcătui un florilegiu de remarcat, readucându-ne aminte, intertextual subtil, de Panait Cerna sau de Vasile Voiculescu: „Ca miera pe buze încet se prelingea/

Cântul acela, cântec de clopot uitat...” sau „dar suflul mi s-a risipit/ fulg de lumină,/ pată de-ntuneric/ tremurând golaș/ în arzătoarea-Ți strălucire” sau: „Cu nesfârșite daruri Tu m-ai însemnat/ În frumusețea făr’ de margine a lumii/ Eu de iubirea-Ți necuprinsă am uitat/ Și-am rătăcit orbecăind prin negrul humii”.

Ultimul ciclu al volumului are un titlu neașteptat, față de modul în care a crescut, până aici, cartea semnată de Ana Opran, un titlu misterios și plin de tot conținutul unei dialectici *întuneric-lumină: Nairobi verde, amurgul unui vis*. Dincolo de conotații geografice/ turistice inerente (care nici nu contează în cadențarea unui volum reușit, cum este acesta de față), pentru acea macro-semnificație de care vorbeam și care presupune o concurență generoasă și armonioasă a părților componente. Numele capitalei Kenyei trimite spre ape răcoroase și aceasta poate fi o idee pentru interpretare: pe de altă parte, *visul* e esențial în imaginarul acestui capitol și construiește o altă semantică, a luminii de sus, venind dinspre cele două stele supranumite „calul și călărețul” adică Mizar și Alcor: „Se despleteau, fuioare, zorii/ și mă-mbrăcau fără să știu/ de ce lumina Aurorii/ curgea șuvoi carnal și viu/ învolburare prin toți porii” spune poeta, neuitând să completeze misterios: „În nesfârșit cântec de dor/ pustiu și mlaștini înghițeau/ tăcerea florilor ce mor/ sorbite de-adâncimi de hău/ ...și fulgerau frânturi de zbor”.

După cum precizam și în textul care a însoțit venirea editorială a acestui volum, cartea de față e o carte de calitate, în care talentul, elaborarea și munca (în sensul bun al termenului) s-au reunit. Ana Opran e și un autor bun cititor de literatură și, totodată, poet în toată puterea cuvântului, fiind înzestrată cu har poetic evident.

Un excelent volum de versuri semnat de Ana Opran își așteaptă cititorii!

Diana Dobrița BÎLEA

O cheie de citire: „[A] construi oameni”

După două cărți de proză și alte șapte de poezie, bine primite de critică, așa cum ne spune Paul Aretzu în prefață, Ramona Müller, o autoare din „orașul în care Nenea Iancu îi face cu ochiul Îngerului blond”, propune agorei literare volumul de versuri *Orașe nevertebrate* (Ed. Eikon, 2023). Titlu-metaforă, cu sens alegoric, trimite la perspectiva critică pe care poeta o are asupra lumii noastre. A nu avea coloană vertebrală înseamnă a fi lipsit de verticalitate etică, spirituală, civică, emoțională etc., a fi dispus la compromisuri, a manifesta vulnerabilitate în fond. Pe această fragilitate psihică a omului de astăzi se pune accentul, tonul discursului nefiind unul rechizitorial, cu verdicte și catalogări definitive. Este, mai degrabă, tonul omului pornit pe drumul căutărilor, care vrea să înțeleagă sensurile acestei lumi și ale acestei vieți, aspirînd totodată la revelarea locului sinelui pe unica direcție certă de mers – către sfîrșitul biologic – a ființei umane.

Ramona Müller ne pune față în față cu două realități: una fizică, a geografiei prezentului, și cealaltă morală/ a inimii/ a sufletului uman pervertit de ispite

variate, de la cele de ordin tehnologic și până la cele ce reflectă poftele firii pămîntești. Călătoriile în Ecuador, în Chile și în alte țări din America de Sud sunt doar un pretext pentru a arăta (și nu pentru a demonstra) că oamenii sunt aceiași peste tot. Deși observă și translatează cu onestitate, folosind o instrumentație critică/poetică fină și elevată, poeta nu se poate detașa (cel puțin, nu întru totul) de trupul întregului din care face parte: „și totuși/ din oglinda cu ochi străini/ mă privesc șapte oameni cu o mie de chipuri/ în timp ce joc poker cu fețe-fețe” (*un rid pentru fiecare colț îndoit*). Această uniformizare a indivizilor umani deveniți o masă, o singură entitate („se poate observa cum/ tu ești eu și ei” – *low cost*) reprezintă „prăpastia/ în care Dumnezeu își pierde lumea” (*semne*). Poezia care deschide volumul transcrie o stare de lucruri deprimantă, fără întrezărirea unei speranțe de a putea comuta lipsa de sens prezentă într-un sistem de conexiuni viabile: „azi gările au chip de îngeri staționari/ impiecat de mișcare/ pe cale de dispariție și el/ gestionează o casă migratoare/ călătorim cu un pașaport de idei/ când în emisfera de vest/ când la est de Greenwich/ din când în când ne mai oprim în emisfera cerebrală/ unde ne facem atât de comozi/ încât sala de așteptare devine neîncăpătoare// (...)/ cai bătrâni de lemn/ sălbatic domesticiti/ urcă din vis în om la capăt de linie// strig în urechea vecinului meu/ nu mă aude/ nu mai putem deschide nicio fereastră/ din noi către alții/ ni se sparg ecrane/ în retine/ unidirecțional/ reciclăm sentimente și ore plictisitoare/ suflete în stări de agregare și îmbrățișări goale/ tu cobori la prima/ eu urc la altul” (*călătorie*). Hazul de necaz se amestecă aici cu lamentația, cu ironia, cu spaima că e prea târziu pentru om, atît ca individ, cît și ca specie. Sunt denunțate incapacitatea de a mai visa, separarea fizică de ceilalți, pierderea emoției, reducerea trăirilor la aspecte pur cabotinești, dezagregarea cuplului uman. Starea de hikikomori, aceea de retragere socială a contemporanilor, este reflectată în mai multe poezii: „adolescenții de firmă au mobilele reduse la vibrații/ nu au timp să privească pe geam/ în afara lor/ în același scenariu fără cuvinte/ orice suflet este mai singur/ decât singurătatea însăși/ arterele device-urilor se leagă de buricele degetelor/ (...)/ iartă-i, Doamne, că (nu) știu ce fac!” (*pulsații urbane*); „oamenii mari își fac chek-in-ul/ în colivia speranțelor” (*low cost*); facem schimb de locuri/ eu x/ tu y/ voluntari în altă dimensiune un alt contingent/ cu guri ce refuză să vorbească/ urechi ce refuză să audă/ și ochi ranforșați de scrollingul device-urilor/ (...)/ *bună dimineața* se decantează pe trotuar/ omul străzii o strânge cu înțelepciune la piept/ și o aruncă în difuzoare/ e suficient acum!” (*politețuri insuficiente*).

Căutarea cu acribie a sinelui în masa de semeni aliniați în rigoarea convențiilor moderne înrobitoare este ingrată și donquijotescă. De aceea, poeta face popasuri necesare pentru noi evaluări: „te identifici/ după spaima celui alt/ dovada celui mai horror selfie/ (...)/ uită-te în oglindă până te vei recunoaște/ coase-te, până vei îndrăzni/ să-l recunoști pe eu din noi toți” (*low cost*). Recunoaște că este o „specie pe cale de dispariție” (*myself & nobody*). Întâlnim alter-ego-ul poetei – și, prin extrapolare, al omului de astăzi – în poezia *cărămidă peste cărămidă*. Povestea este aceasta: o cărămidă cu visuri de mărire își dorește să tranșească lumea ei mică și reușește, dar, ca „un Goliath înfrânt”, ea nu poate face față grandorii devenirii sale și „se prăbușește din zgârie nori”, la fel de minusculă cum a fost, în starea și în forma în care se simte în siguranță de fapt. Este o

pledoarie nu pentru rămânerea între limitele spațiului în care ne-am născut, ci pentru păstrarea tăriei acelei bucurii unice de a ne fi aflat în anticamera divinității: „să nu uiți cât de aproape ai fost de cer”.

Tema timpului, incluzînd aici efemeritatea omului, susține cea mai mare parte a structurii acestui discurs liric. Deși cuprinde puține cuvinte, poezia *hotar* surprinde excelent trecerea timpului, nedreapta condiție umană și, odată cu acestea, transformarea continuă a sinelui: „atît de simplu se trăiește prea repede!/ cu mâna dreaptă pipăi finitul/ sinele meu se micșorează/ corectez erata aparenței/ granița dintre cele două trupuri/ poți clipi în liniștea absolutului meu?” Bucuria de a „culege” roadele vieții este neutralizată de viteza de scurgere a secundelor: „maturitatea îți dă feedback/ când moartea are drept de veto” (*exclusiv*); „curînd va deveni cîndva/ iar acum este deja niciodată/ atît de inutil/ îmi voi aduce aminte/ să mă iert de toată vina/ pentru care încă nu mi-au crescut aripi” (*amintiri în lucru*).

Ramona Müller folosește notațiile concentrate sau esențializează pentru a ajunge mai repede la miezul problemei pe care o pune. Știe că are de transmis niște mesaje în aceste „vremuri noi”, cînd se trăiește „în cuștile de sticlă perfect etanșe” (*fake*), și că izolarea eului nu este o soluție, ci „trebuie să ai o inimă suficient de mare/ ca să poți construi oameni” (*triptic din întîmplare*). „[A] construi oameni” reprezintă cheia înțelegerii volumului de versuri *Orașe nevertebrate*. Acest construct lexical ne conduce la crezul/angajamentul literar și uman al talentatei poete Ramona Müller, care nu se sustrage vămilor aprige ale contemporaneității. Dimpotrivă, alege să aibă părtășie cu semenul și cu Dumnezeu. Astfel, în ciuda tonalității triste a discursului său, a unei acustici a tonurilor moderate, poeta propune de fapt o resurrecție sufletească și ghidează, empatizînd cu fiecare, în acest sens.

Marius MANTA

Iubita lui Duchamp

Urmăresc poezia Cameliei Iuliana Radu de ceva timp, însă, trebuie să admit, volumul nou ieșit la „Tracus Arte” („Iubita lui Duchamp – postvernisaj”) a constituit una dintre cele mai frumoase surprize a începutului de an. Postvernisaajul pe care ni-l propune e un spectacol al ideilor, e un curajos act de re- și de-contextualizare a unor prezențe artistice consacrate. Conștientă de riscul pe care și-l asumă, poeta aduce în același spațiu deopotrivă registrul grav și cel ludic, „măsurînd” subiectiv rolul pe care îl va fi împlinit fiecare subiect aflat sub lupă. Prezentă într-o lume a contrastelor ce nu își refuză dialogul, „iubita lui Duchamp” nu „ia de-a gata” tușe de portret ori judecăți de valoare încetățenite. Departe de a întruchipa o „poezie ready-made”, discursul autoarei afirmă într-un final statutul obiectului artistic. E locul unde vocea artistului se amestecă cu energiile degajate de-a lungul istoriei de *frumos*. Poeta se dezvăluie prin mărturisire, alege din

adâncul propriilor simțiri, rescrie trecutul cu emoția prezentului și, mai presus de toate, savurează esența clipei. Volumul echivalează cu un *theatrum mundi* al artelor, mizează pe corespondențe dintre cele mai subtile și totodată deosebit de ingenioase. Nu avem de-a face cu o formulă literară anume, volumul fiind greu de catalogat în funcție de criteriile clasice.

Prefațatorul acestui „happening”, criticul de artă Pavel Șușară, admite că întregul edificiu se așază „la intersecția suprarealismului vizionar cu expresionismul și aluviunile baroce, din punct de vedere al structurii discursului, volumul se sprijină pe doi piloni indestructibili: conștiința apriorică a ceea ce se petrece în lumea nou creată – Observatorul/ Demiurg – și capacitatea de a descoperi, cu o uimire inocentă și ludică – intuiția ingenuă a Poetului-, că ceea ce știai că există deja chiar se naște și devine oarecum tangibil sub cuvintele și sub privirile tale”. Extrem de sugestiv pentru viziunea asupra întregului, pe care implicit îl girează, e chiar mottoul lui Richard Terdian: „A uita este un fel de a-ți aminti”. De la primul text – un soi de avertisment despre cum istoria se poate amesteca în ingenuitatea existenței („pe strada pavată cu piatră cubică/ tocită în sute de ani/ de pași neștiuți sau celebri/ trecea o fată cuminte cu privirile în jos/ atentă să nu își zgârie sandalele noi/ [...] așa de cuminte era fata/ așa de cuminte/ că vecinii se întrebau adesea/ de ce dracu’ s-a mai născut// [...] într-o zi/ în scara blocului a apărut de niciunde/ un boșorog/ avea privirea pierdută/ fermoarul pantalonilor desfăcut// el îi făcu semn fetei să se apropie// era îmbrăcat într-o șubă rusească/ de piept avea agățate nenumărate medalii coclite/ iar din gaura pantalonilor îi ieșea un ciocan/ îndoi într-o seceră înroșită de atâta frecat/ –hai, pune mâna pe ideologia mea/ șuieră el surescitat...” – „istoria artei contemporane pe scurt”) glisăm treptat către zone mai luminoase, cuvântul desfătându-se între realitate și posibilitate a ființării: „...clădirile se curbaseră/ urmând logica unui ceas Dali/ cerul devenise o pânză întinsă/ pictată cu nori cubiști/ –uite cum cresc forme organice din asfalt/ se miră în treacă Tanguy// un tren trecu prin mijlocul străzii// în vagoanele transparente/ în fiecare compartiment/ se vedeau înghesuie mii de arhetipuri” („de Chirico și Tanguy s-au întâlnit pe stradă”). Tot din sfera celor prezentate „apăsat” e și „sunt fauve din naștere, bro”, arătând că alegerea a fost făcută cu energie maximă din dorința unei libertăți totale – întrevădem câteva accente post-punk – implicit, „drăguțele noastre convenții tradiționale/ și chiar odioasele restricții realiste au fost asasinate”; îți vine să exclami la unison: „și acum încotro, bro?”

Treptat, universul se detensionează și, chiar dacă nu scapă total din chingile grotescului, începe să se încarce cu energii pozitive și de linii (plus culoare) care dinamizează – a se citi apariția arlechinilor lui Picasso în cartier: „colorați/ cu chipuri trănite/ și gesturi țâșnite din seva medievală/ arlechinii zburau dintre pânzele uitate/ direct pe străzi/ în cartierul rău famat// un clown gras în pantaloni scurți/ sărea prin bălți în vreme ce un altul/ lung și flămând sorbea în tihnă/ o bere...” Apar, spre deliciul cititorului, la braț, ba Modigliani cu Brâncuși, ba Ernst cu Klee, Dali cu Freud... iar surprizele se țin lanț, pentru că... cine și-ar fi imaginat „alături” de tipul Ezra Pound – fenomenul graffiti, Miro – Elon Musk, Dali – Magritte, Tina Turner – Michelangelo, Bosch – un vlogger la modă și chiar Dalina Bădescu – Sylvia Plath? Toate acestea sunt temeuri pentru tot ceea ce nu poate

rămâne în zodia convențiilor. Decupez pentru propriul deliciu: „el care prin îndrăzneală răpusese formele/ poeziei occidentale/ pășea acum prin București precum un daimon antic/ întors răsând pe pământ// [...] prin orașul înșfăcat de zgomote și îmbulzeală/ cu bărbia falnic îndreptată spre cer/ și o căutătura semeață/ Ezra zărea firicelele diafane ale sensibilității pure/ neatinse de grații academice sau de proze fetișizate/ –da – da, puritate densă/ direct din miturile străvechi ale omenirii/ bolborosea el fascinat// Pound se opri o clipă/ retrăind istoria cumplită a lumilor/ care se cutremuraseră și care se ostoiesc în veac/ pe vâscul perpetuu al unui pământ muncit/ și strigă/ –am supraviețuit în tumultul acestei pribegii moderne/ iată, am resuscitat chemarea zeilor violenți și demenți” („Ezra Pound descoperă un graffiti”). Mi se pare interesant cum aproape toate aceste prezențe sunt așezate în „fapte de viață”, lăsând loc pentru viitoare alte „posibilități narative”. Apoi, între rictus și zâmbet un Magritte la New York, un Brâncuși în Montparnasse, un Van Gogh mistuit de patima creației ori un Degas ce presupune datele unui senzualism aproape convingător. Cum era de așteptat, ne întoarcem iar și iar în capitala artelor, Parisul fiind început și capăt al experiențelor artistice. Atunci când „Juan Gris pictează grizat” iei aminte cum „Parisul în iarnă intra în încăpere/ ca o femeie cochetă la a doua tinerețe/ că părul grizonat și fermecător îngrijit/ dar să te fi ferit sfântul să o vezi dimineața”. Altfel, la o margine de lume, se reunesc noi voluptăți prilejuite de către Diego Rivera: „tâmplari burtoși/ cucoane cu sânni plini/ copii cu priviri asfințite și flămânde/ femei rotunde sau supte dansează voluptoase/ pe rândurile de oale pictate// un întreg tărâm vioi și indispensabil/ al muncilor împlinite renasc privirile/ dincolo de culori” („Rivera în Ciudad de Mexico”). Prezente sunt și pictopoeziile lui Brauner așezate implicit sub semnul vitezei lui Marinetti ori – fără nicio legătură!? – bijuteria din „cina aceea din Arles”.

Sunt întru totul de acord cu Romeo Aurelian Ilie care aprecia în articolul „Când arta întâlnește nebunia lumii de azi” („Bucovina literară”, nr. 1-2-3/2025): „Demersul poetei Camelia Iuliana Radu susținut prin acest volum conceptual este acela de a arăta lumii, în special lumii orbite de ură, răutate și prostie, că lumea încă mai are o șansă de salvare, prin artă, că arte nu este doar despre visare și non-acțiune, ci este în primul rând despre a lua atitudine, a deștepta mințile amorțite și adormite, ba chiar despre a lupta, fie doar și cu armele sale fără de foc, care uneori pot avea ecouri mult mai puternice decât bombele și tunurile agresorilor”.

Concluzionând, cartea-laborator a Cameliei Iuliana Radu însumează „la vedere” registre liric-hermeneutice (îngăduiți-mi acest derapaj!) diverse, în cadrul cărora mentalități eterogene nasc *armonia* lumii, Poezia rămânând *nexusul* afectiv cel mai tenace în economia intențiilor discursului. Astfel, acest postvernisaș poetic nu se încheie odată cu ultima pagină, ci reverberează ca o invitație la reevaluarea continuă a dialogului dintre artă, istorie și sensibilitatea contemporană.

Un artizan al neliniștii: Savu Popa

Talentul lui Savu Popa reprezintă un spirit rațional în poeziile scurte de tip aforism poetic și, în același timp, un poet de influență naumiană, grav și neliniștitor, în poemele lungi, acestea din urmă sunt substanța nobilă și trainică a volumului *O cameră fără prize*, apărut la editura *Casa de pariuri literare*, în anul 2021.

Neliniștea inexplicabilă, acută și insidioasă pătrunde prin intermediul unor simțuri exacerbate în habitatul domestic, simbolic reprezentat printr-o cameră fără prize. Clausturarea în trup modifică abil realitatea fizică, dar există și un proces invers, în care reperiile lumii exterioare, ale spațiilor închise, transgresează trupul: „Trupul ei,/ un cinematograf/ în ruină,/ Scaunele rupte,/ podeaua plină de pământ,/ Întunericul tâșnind ca un puroi/ din crăpăturile pereților,/ Ecranul,/ singurul,/ rămas luminat,/ Pe el, pielea întinsă,/ imaginea inimii/ făcând valuri la suprafață.”. Vulnerabilitatea, spaima, în general, dificultatea de a trăi intens, autentic sunt redată prin imagini tari, cu ajutorul unor elemente fiziologice sau de materie brută: „E o încordare a simțurilor în risipire,/ scrâșnire a oaselor devenite dinți/ care-ți jupeaie interiorul”; „cineva ar fi înfiletat la capătul răbdărilor noastre/ Un amortizor invizibil”; „respirațiile,/ locomotive cuplate la același ritm cardiac al haosului,/ S-au oprit definitiv”; „privirea fixată într-un punct/ ruginea treptat”. Poet sigur în versul său, Savu Popa configurează un univers sălbatic și crud, cu o inocență primară, de copil precoce. Expresionist și oniric, uneori suprarealist, alteori așezat și cuminte, modernist prin preocuparea constantă pentru definirea poeziei și rolului poetului, astfel încât volumul *O cameră fără prize* se dezvăluie polimorf, ca un cvartet a cărui armonie este obținută prin glisarea de la un ton grav și constant la unul acut și imprevizibil.

Vocea sapiențială creează „pastile” lirice ce se doresc memorabile. De multe ori, îi reușește figura: „Poezia funcționează/ Ca o perfuzie,/ Când sunt deshidratat/ De la atâta realitate”; „Poezia,/ Un buton/ De dat/ Realitatea/ La maximum.”. Alteori, sunt încercări romanțate de captare a atenției: „Dragoste/ E atunci când/ Liniile din palma mea/ Se unesc/ Cu cele din palma ta,/ Devenind/ Fire de înaltă tensiune.”; „Cred/ Că m-am îndrăgostit/ De partea geroasă/ A frumuseții tale.”.

Tonalitatea acută din poemele lungi merită toată atenția și ar fi interesant un viitor volum cu texte de acest tip, prin care Savu Popa dovedește inspirație și fior liric autentic. Într-un text exemplar (pag. 47), se preconizează o orchestrare tulburătoare a începutului și sfârșitului lumii, pornind de la o banală scurgere a mării în cana de cafea. Poezia *Oxigenul frige* e tulburătoare prin sugestia unei claustrări existențiale, prezentată prin metafore de neuitat: „oxigenul frige (...), obișnuințe/ care la temperaturi înalte/ scot zgomote/ de coajă crăpată direct/ între cerul gurii și limbă (...),doi oameni/ ce în locul oaselor/ au o conductă de întuneric (...), să ieșim odată/ din această cameră/ unde oxigenul/ a devenit/ un ritual de incinerare.”. *O liniște după tragerea unui glonț imens* este un poem naumian prin excelență: Trăiam într-o lume/ unde nu existau insomniile,/ lumea în sine,/ o insomnie,/ oamenii, obiectele/ se mișcau hipnotic/ în aerul

îmbătrânit./ O liniște după tragerea unui glonț imens/ în golul din jur. Mai atârnu/ sub formă de stalactite,/ fâșii din amețeala orelor târzii ale nopții./ Uneori, întâlneai doar ruinele somnului,/ întinse pe câmpuri mari de clor./ Deasupra cimitirelor de vise,/ Veghea un soare de forma ochiului de bufniță polară.”.

Emoția febrilă din interiorul unei angoase fără sursă precisă devine o hartă stranie prin recurența *mâinilor* și a *sângelui* în care se încorporează, la fel de straniu, un tip de osmoză poetică: elemente ale interioarelor (spații închise, inclusiv trupul) și ale spațiului exterior, o referențialitate care și-a pierdut coordonatele familiare – elemente naturale, amintiri din copilărie, proiecții onirice, de multe ori coșmarești. *Oxigenul* este invocat ca o premoniție a apocalipsei, ca pericol al unei implozii de cauză neștiută. Traseul acesta de la elementul fizic la fiorul metafizic, implicând regnul mineral și animal deopotrivă, neliniștește într-un mod benefic și, tocmai de aceea, traseul liniștit, reflexiv, din poeziile aforism sau artă poetică ar fi fost de preferat să lipsească. Pe lângă tema angoasei, dezvăluită prin ton impersonal, cea a singurătății este redată subiectiv, fără cenzură, intens și credibil: „La 27 de ani, singurătatea are parfumul unei plante carnivore, în jurul tău dimensiunile nu se modifică prea mult, ai un chef nebun de ducă, de aici, de oriunde, dorința de a avea propriul spațiu, al cărui sunet să îți julească simțurile, dorința de a avea propriul timp, pe care să îl modifice zilnic ca pe un poem care niciodată nu te va satisface, dar nu ai vrea să îi dai delete, pentru că știi că ar putea avea forță, una cât pumnul nou-născutului izbînd zidul placentar înainte de naștere. Dorința de siguranță, stabilitate, rămân măștile tale de fier și la carnavalul iluziilor de anul acesta.” (*singurătatea are parfumul unei plante carnivore*).

Poet profund, cu o poezie ca o lamă de brici, Savu Popa merită citit și recitit!

Constantin MARAFET

Horia Gârbea răsădește flori pe cer

Horia Gârbea este un poet ce depășește linia nervoasă a banalului și care surprinde chiar din incipitul volumului cu o voce blândă, credibilă și limpede, cu un discurs firesc al emoției. Se aude o voce care vine din celelalte cărți de poezie ale Domniei Sale, numai că aceasta are o atitudine defensivă, căreia nu-i mai simt răceala, pe când logica da. Acum își pune firesc oftatul pe marginea existenței, fără teama de altădată. Pare o împrospătare vizibilă a vocii care vine să contureze și să adauge valoare universului poetic deja cunoscut și consacrat.

Poetul Horia Gârbea, în acest nou volum, „*O mașină pentru zburat*”, apărut la prestigioasa editură Neuma în anul 2025, cuprinde o diversitate de imagini, idei și temeri existențiale și adaugă la zestrea poetică încă un strigăt de iubire, prin care să străbată lumea. Prin acest strigăt încearcă să se apere de „atîtea atacuri și defensive/ atîtea încordări și loviri” ale lumii și, ca lucrurile să fie clare, le sugerează celor care-i subminează existența că ar fi „mai bine (să) ia lacrimile mele/ și (să) udă(e) cu ele o floare/. Dar tu plîngi atît de ușor/ mi-a răspuns

îngerul/ unde să gădesc eu/ atâtea flori de udat.”. Cu aceste versuri, cu această poezie, nu întâmplător așezată pe coperta a IV-a, m-a convins definitiv că este un poet care contează în literatura românească și cartea aceasta trebuie citită. Discursul interior al poetului, lupta cu sinele, cu spaimele și cu lumea care bâzâie împrejur ca un bondar fac ca emoția, ca discursul poetic să devină unul înalt, autentic și să ne surprindă cu fiecare vers așezat în poezie ca un giuvaier.

Poetul Horia Gârbea începe volumul, cum altfel?, cu o traducere din Shakespeare, dumnealui fiind cunoscut și ca un veritabil traducător, în special din Shakespeare, și prin motto-ul ales vrea să ne pună în vedere încă de la început că el, Poetul, arde-n poezie. Își împarte volumul în trei cicluri, cum deja ne-a obișnuit prin volumele anterioare, iar aici găsim: „insula fericiților”, „moara” și „mașinăria”.

Poezia cuprinsă în „insula fericiților” începe prin reconfigurarea unor fapte aparent banale, dar, chiar și așa, poetul tensionează prin asocierea cuvintelor și a faptelor, prin discursul declarativ – „îmi zugrăvesc singur casa”. Se referă la casa poeziei și nu la banala casă de locuit, unde ne spune, cu subiect și predicat, de ce anume are nevoie un poet să facă și să „îți scrii singur o poezie”. Iată ingredientele: „ai nevoie în primul rând/ de o floare/ de o ceașcă de ceai negru/ sau de cafea/ de o pisică tandră sau două/ ba chiar și de un pahar de vin/ dacă este din cel mai bun” și, după ce ai făcut rost, probabil de la băcănia din colț, „mai ai nevoie apoi/ de un înger dar nu de oricare/ să fie îngerul tău să aibă ochii mari/ umeri rotunzi și aripi complet nevăzute”. Iată cum îngerul nu ezită să vină în apropierea noastră, să sprijine creația. Poetul este conștient că nu e suficient să deții toate aceste lucruri, deoarece chiar și cu ele „vei rămâne printre cetățenii banali”. Peste acel cetățean banal despre care ai auzit că-și zugrăvește singur casa, „tu să vii (...) / cu pisica ta cu vinul tău și cu îngerul/ și să pictezi”. Numai așa, pe „zidul proaspăt zugrăvit”, vei putea scrie „versuri nemuritoare”.

Poezia din acest volum este una de colecție. Nu o să mă refer exhaustiv la fiecare poezie, ci mai degrabă cu parcimonie, având în vedere că aveți la dispoziție și dumneavoastră cartea.

Poetul meditează îndelung pe diverse teme și ajunge la concluzia că „lumea a durat prea mult” și că împărțirea lucrurilor a fost făcută în mod inegal și necinstit. Sunt total de acord, dar când a fost altfel, că nu-mi aduc aminte?... Sunt îngrijorat totuși că „nimic n-a mai rămas/ craterele de pe lună/ s-au împărțit între leonardo și spiru haret”, deci nici aici nu am prins nimic la împărțire. Bine că cel puțin beneficiem de „suprafața standard de înhumare/ 2,60 pe 1,30 metri”, altfel ce ne-am face?... Oricum, spune poetul, „este mai mult/ de cât avem nevoie”. De aceea, permanent căutăm o insulă a fericiților, unde „nu e nimic să-ți tulbure pacea”, să stai să auzi „cântecul îngânat” „în cenușa tăcerii”, chiar dacă viața e „sub apele/ care curg viaie”. Numai aici, în singurătățile în care te întrebi „dar cine sunt oare” ai nevoie de „identitate” și de dragoste, de „fata aceea/ cu părul lung”, „care pune un trandafir/ la rădăcina unui tei secular”, amintindu-ne aici de Eminescu, fiindcă „se spune că ar fi teiul/ unui mare poet”. Mai limpede de atât nu se poate.

Imaginarul intens și bogat tensionează și mai mult metaforele, înlocuind luciditatea inginerului cu cea a poetului, din care au ieșit versuri memorabile și autentice: „încă pot să mai scriu cu vechile degete/ nu-mi fac iluzii că am îmbătrânit” sau „să fim solidari noi vecinii/ și să lătrăm cu toții/ împreună cu câinii

noștri”. Aș zice că se petrece ceva în sufletul poetului, dar ar fi un nonsens, pentru că în sufletele poezilor mereu se petrece ceva.

Cel de-al doilea ciclu din volum, „moara”, ne propune 7 poeme în proză, toate ca o „tornadă” care-ți ridică sufletul. Sunt scrise dintr-o singură respirație, fără punctuație, cum, de altfel, este tot volumul, apunctat, cu mici excepții obligatorii. Este „tornada” în care poetul vrea să ascundă tăcerile inutile și, cu o singură respirație sau într-o singură respirație, cu o cadență ametoitoare, pune gândurile și conștiința laolaltă pentru vindecarea lumii. Aceste poeme într-o singură frază pot fi și mici romane, căci au toate ingredientele. Ele recompun bucăți de suflet cu „simple răsuciri ale vântului”, eu aș spune ale minții, căci despre asta este vorba, „răsuciri” în care vocile interioare sunt primordiale. Fabulos! Nu vreau să spun mai mult deocamdată, să nu vă întinez bucuria lecturii individuale.

Cel de-al treilea ciclu din volum, „mașinăria”, ne reîntoarce la poezia cu care suntem oarecum familiarizați, ca să ne detalieze titlul cărții, să ne explice cum a „inventat o mașinărie” și cu ce gânduri. Evident, ca orice poet care se respectă, a inventat-o în gând: „Rămâne doar întrebarea/ Câți ani îmi va lua proiectarea/ Și dacă voi putea s-o termin”. Așteptăm și noi cu nerăbdare rezultatul.

Tema scrisului apare mai mereu: „noi femeile/ cu cât suntem mai frigide/ cu atât scriem mai bine/”, precum și tema îngerului: „îngerul meu va fi tot tânăr/ tot nemuritor”. Iar punctul, oricum ar fi el, trebuie să fie „între cuvîntul stea/ și cuvîntul înger/ se poate pune o virgulă/ între numele îngerului/ și numele meu/se pune punct.” Punem punct și noi, chiar dacă poetul nu a uzitat de punctuație pe parcursul volumului.

Horia Gârbea este un remarcabil și redutabil Poet, cu o scriitură originală și de o înaltă forță intelectuală, un poet al florilor rare răsădite pe cer, de unde curg în suflet stele, iar lumea își procură din versuri mângâiere. Totodată, taie umbrele vremurilor cu o precizie chirurgicală, lăsându-ne într-o contemplație perpetuă.

Angela BACIU

Iubirea – între viață și moarte

Vă cer un mic favor, volum publicat la Editura Timpul, în anul 2022, „e o continuare a frământărilor mele poetice din volumul A, publicat anul trecut și apreciat, nesperat pentru mine, cu premiul pentru debut al revistei *Convorbiri Literare*, în 2022. Vă cer un mic favor, să ne așezăm împreună la masa generoasă a poeziei”. Chiar așa își începe cel de-al doilea volum de poezie Rian Roman – cu o scrisoare către publicul cititor.

Rian Roman este artist plastic și poet, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, cu expoziții personale și implicare activă în tot ceea ce înseamnă proiecte și evenimente în cadrul Galeriei „Absida”, din sediul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași. În acest sens, în cadrul „Podcastului din Absidă”, artistul prezintă publicului iubitor de artă acțiuni culturale, reviste literare, lansări,

expoziții de tablouri, fotografii, grafică, sculptură, ș.a. E foarte interesant să poți urmări evoluția unui artist. Dacă în volumul de debut, intitulat *A*, temele des întâlnite erau despre natură, cotidian, întâlniri providențiale, viață, dureri, trăiri interioare, în această a doua carte, poetul devine mai relaxat cu sine și poezia curge mult mai ușor. Nu renunță la stilul ușor ironic, nici la muza ascunsă și nici la rimă. Cred că astfel poate intra mai ușor pe tărâmul poeziei și poate explora totul în voie. De această dată, autorul îndrăznește să vorbească mai mult despre iubire. Nu o mai ocolește, îi deschide larg ușa și o primește cu brațele deschise. „*Te aștept la malul mării/ să-ți fiu sare, să-ți fiu val,/ să ating lumina lunii/ pe obrazul tău oval...Te aștept în malul mării/ sub cântec de cormorani/ după ce o să te naști,/ încă două mii de ani*” (pag. 9). De mult timp nu am mai simțit atâta muzicalitate într-o poezie. Simplitatea, modestia și simburile treze fac casă bună cu emoția, trăirea, visarea. „*suntem doi poli/ nîcîcînd nu ne vedem... unul spre stînga,/ nordul – cître tine,/ altul spre dreapta,/ sudul – contra mine*” (pag. 10). Și, ca într-un film vechi, pe un ecran alb-negru, se desfășoară cu rapiditate imagini, gânduri, idei, un soare orbitor, peisaje încețoșate, străzi, orașe, doruri... Ce ne mai spune autorul? „*Everestul a tușit cître lume*”, cât de frumos a descris în doar câteva cuvinte în *Testamentul lăsat lumii* (pag. 12). Poezia și filozofia merg mereu pe același drum, înțelepciunea poetului răsărind din fiecare poem: *Eu nu mă resemnez* (pag. 22), *Pentru analiști* (pag. 24). Sunt și poeme jucăușe însă, ce ne aduc aminte de cântecele de odinioară: *Domnilor de verde tînăr* (pag. 27) și *Domnilor de doamne crude* (pag. 29). Poemul care dă și titlul cărții *Vă cer un mic favor* (regăsit și pe coperta IV), este, de fapt, o scrisoare către lumea întreagă: „*Drați prieteni, vă cer un mic favor:/ să m-ajutați să scot din mîl poezia/ să o redăm mulțimii ca decor,/ cîndrăgostiții oameni s-o învie*”... sau „*Dar, dacă azi, îmîpînși de-această vină,/ am reuși s-o scoatem la lumină,/ s-ar transforma în strofe,/ s-ar îmbrăca cu rimă/ și ar vîna prin noi, ca o felină...*” (pag. 33). Interesante sunt dialogurile autorului cu sine, pline de sensibilitate, acuratețe, filozofie. Rian Roman își dă voie să fie sincer cu sine, își depășește limitele și merge pe drumuri neexplorate încă. „*Am încercat să stau de vorbă cu mine/ îs obositor și greu de-nfruntat/ n-am avut stăpînire de sine/ nu am putut să-mi dau nici un sfat*”. Tristețea, liniștea interioară, fac și ele parte din universul poetului și e bine să fie așa. Din tristețe, singurătate și suferință, se pot naște cele mai neașteptate idei: „*De ceva timp sunt negru de oftat.../ cred c-o să bag triumhiul în pătrat/ pătratul în oval și-ovalu-n cerc/ ca singur să îl pot rostogoli/ și-a cerului albeața s-o încerc...*” Autorul conchide mai apoi: „*Îmi și imaginez cum mă lovește-n față/ a cercului perfect albeața!/ Ce hotărât și franc voi fi,/ ce rece și ce alb voi deveni...*” (pag. 41). Și tot în același registru, autorul este sincer și mărturisește: *Vreau o lume mai caldă* (pag. 47), *Nu uitați să fiți pe galaxii* (pag. 50), *Măcar albastrul cerului să-l prind* (pag. 56). Și iubirea revine iar și iar, pentru că poetul nu ar putea exista fără muza sa: „*insist/ deci exist,/ să te admir/ galben pistol*” și continuă: „*poate îndrăznesc/ să te-ndrăgostesc/ poate reușesc umbra să ți-o cresc/ peste golul sloi/ munte între noi/ peste timpul mut/ lesne așternut...*” (pag. 62).

În poemul *Dă drumul orelor spre stele*, se simte și mai mult frământarea poetului: „*dă drumul orelor la stele./ timpul va îngheța/ și nemișcați, nerespirați/ vom exista.... căci la o singură clipire/ viața ar reveni/ ceasul ar ticăi/ și ne vom stinge*” (pag. 82). Interesantă este și dedublarea simțită uneori, strecurată subtil

printre versuri: „singuri/ pe-un câmp alb, imens/ eu și punctul./ el îmi desena omenescul/ eu îi explicam contrapunctul...” și autorul scurtează poemul „apoi m-am trezit că sunt/ singur./ prizonier al spațiului alb./ stingher și nesigur./ punctul a plecat spre final/ omul a rămas/ singur” (pag. 115).

Definitorii pentru acest volum, sunt temele legate de iubire, viață și moarte. Între acestea, autorul descoperă noi tărâmurii; cercul se închide, fără ca poetul să lase vreo clipă impresia că nu și-ar dori să fie în el. *Viață-moarte* este laitmotivul pe care Rian Roman îl repetă aproape obsesiv. Iată și certificatul de naștere: „Urmează să mă nasc,/ n-am încotro,/ mi s-a propus, instantaneu/ ca-n lumea cea de muritori/ să nasc și eu./ Urmează și să mor,/ n-am de ales,/ și i-am convins, deși mi-e greu,/ pentru-învierea de apoi/ să mor și eu./ Urmează să vă povestesc...” (pag. 119).

Prin temele abordate, volumul *Vă cer un mic favor* creează imaginea unui *perpetuum mobile*, într-o mișcare continuă și ciclică, pentru că viața și moartea stau la pândă în cazul fiecăruia dintre noi, iar iubirea este cea care înobilează omul și spiritul și dă speranță fiecăruia. *Favorul* cerut de poet, de a sta împreună la masa poeziei, este năzuința unei lumi mai bune, mai curate, mai generoase...

Rian Roman, *Vă cer un mic favor*, de Rian Roman, Editura Timpul, 2022.

Otilia UNGUREANU

Cu Nicolae Tzone pe urmele „Poemului-capodoperă”

Apărut la Editura Vinea în 2023, volumul *zece elegii*, al lui Nicolae Tzone anunță chiar de la primele versuri un nou și cumplit potop, halucinant, devastator, *înțepenit în netimp*. Conceptul grafic, realizat de Nora Braj, numit *you are always in my mind*, completează această viziune, care caută să deblocheze puterea imaginației. Recuperator al avangardei și practician al „unui fel de suprarealism”, după cum mărturisește într-un interviu, Nicolae Tzone creează de-a lungul timpului universuri volatile, în care persistă surexcitarea fanteziei, reproducerea visului ori a coșmarului, fascinația originarului, proteismul morții, frisonul orgiasticului sau palpitările temporalității, mize care pot fi identificate parțial chiar în titlurile volumelor anterioare – *nicolae magnificul* (2000), *rugina timpului oare greșesc dacă o numesc regina timpului, capodopera maxima* (2007), *oase de înger/ new york. București* (2009), *viața cealaltă și moartea cealaltă* (2010), *înmormântările* (2017), *dunăre kilometrul 510/ o poveste de viață de moarte și de naștere cum nu au mai fost și nici nu vor mai fi altele/ cartea nenăscutului* (2021).

Titlul sugerează coborârea în miezul ființei, fixarea unei atitudini meditative prin care se inițiază o nouă încercare de *îmblânzire a morții*, constantă a acestui imaginar, care își calchiază la nesfârșit finalitatea. Formă de echilibru și de *continuum* în același timp, reluarea obsesivă a problematicei morții este și un exercițiu de verificare a potențialului regenerativ, un adevărat test al fanteziei. În ce fel de *Moarte* se adâncește și ne invită să pătrundem de această dată Nicolae

Tzone? Mai puțin excentrică, ideea de finalitate impune acum o stare apolinică, ce creează imagini rafinate, pe un fundal somnolent. *Moartea* nu eclipsează viața, ci dimpotrivă, o iluminează, o umple de sens, de suferință productivă; a înțelege moartea celuilalt înseamnă a te *cobori* în propria moarte, a trăi dulceața morții și a o elibera în cele din urmă din mrejele rațiunii. *Poezia* se naște din rănile provocate de viață, din ecourile de dincolo de moarte, din tristețea abisală sau din disperarea preschimbată în *logos*. Sunt relevante în acest sens unele versuri ale poeziei [*cum se face inima în apă...*]: „tata râde voios e un progres fiule pentru viațamoartea mea/ până mai ieri ronțăiam pământ azi ronțai norii/ acestui cer aspru și neospitalier/ atât de mult îi place tatei carnea de nori tare ca piatra/ că deseori trebuie să-l tragem de mormântul umblător/ înapoi în chilia lui de pe fila de carte/ din silabe și din vers de poem/ tată o să te doară gura ta galbenă spre negru de atâta piatră/ de nori înghițită o să te doară rău de tot burta și mațele/ mormântului tău așa că vino înapoi/ în norocoasa noastră corabiecarte” (*[cum se face inima în apă...*].p.17). De pe această *corabiecarte*, cu „podelele înămolite de carnea vânată de nori a noului și ciudatului cer”, poetul, *încă viu și încă mort*, scrie noua Biblie, își strânge în brațe mama, iubita și tatăl mort, scrie *poemuldumnezeu* care are puterea de a-i ține pe toți cei dragi în viață, visează să muște împreună cu ei dintr-o gutuie, în timp ce notează în podul palmelor lui Iisus și meditează la ideea de frumusețe perfectă.

Scandări vibrante ale unui singur cântec, legate în corp comun de presimțirea disoluției și de cuvintele-concept – *cartecorabie*, *piatrapoem*, *arcapoem*, *piatradenori*, *carteaarcă*, *poemuldumnezeu*, *poemularcă*, *viațamoartea*, *iarbaiarbă*, *florileflori*, *corabiecarte* –, poemele lui Nicolae Tzone devin simulacre ale atingerii impalpabilului, în care rezonază forța *cuvântului* ca *arcă* tămăduitoare. Scrise parcă sub transă, versurile lasă să transpară, dincolo de imaginile hipnotice sau de asocierile frapante, profunzimi nebănuite și noduri biografice, care tulbură *apa poemului* suficient cât acesta să transmită autenticitate. *Viața și moartea* se întretaie, se substituie, se confundă. Ieșit din matca timpului, individul este prins într-un momentan apăsător: „nu e nimeni jur împrejur de noi care să ne audă/ și care să ne vadă pe distanța a sute de milioane/ de vieți și de morți/ nu mai există nimic nici înainte și nici înapoi/ la sute de milioane de vieți și de morți/ apa potopului nou e mai tare ca piatra.” (*[azi am fost curajos de pe puntea cărțicorabie mi-am luat avânt și am izbit...*], p. 31). Lectorul care pătrunde în acest univers crepuscular se așază fără să vrea în fața unei oglinzi devoratoare, ce folosește ca „materie primă” fluiditatea oniricului, cadențele delirului sau disonanțele iraționalului. În această lume dematerializată, palpabilul nu mai poate fi recuperat, iar ființa pare prinsă undeva la limita alienării: „mi-e dor de o cană de ceai dar pe corabiecarte nu se află/ nici urmă de cană și nu se găsește nici urmă de ceai/ poate că aș vrea să degust și un pahar de vin roșu/ dar ce e acela pahar dar ce e acela vin/ aș vrea să citesc un poem de ion vinea/ frumos tipărit pe hîrtie într-o tipografie românească/ din secolul douăzeci dar ce e oare hîrtia/ ce este oare o tipografie și secolul douăzeci/ pe unde s-o mai fi aflând acum și ion vinea/ ce o mai face fără cărți și fără mormânt/ pe pământul care nu mai e” (*[mi-e dor de o cană cu ceai dar pe corabiecarte nu se află nici urmă de cană...*], p. 33). Livrescul își face simțită prezența rar, iar adâncimile sondate relevă

imagini de factură pur suprarealistă, prin care se topesc firele de legătură dintre real și imaginar, punându-se în mișcare un mecanism al augmentării neobișnuitului. Cu toate că își păstrează în linii mari tonalitatea și variațiile tematiche, poetul câștigă și de data aceasta pariul originalității, reușind să impresioneze prin depășirea propriului *inimaginabil*. Suspendată în timp, ca o paranteză în fluxul istoriei, lumea devine un adevărat palimpsest; *Poemul*, pe de altă parte, este validat ca spațiu totalizator, păstrător al memoriei materialului și imaterialului – „poemul ne salvează trupul poemul ne salvează carnea/ poemul devine din prima clipă și memorie a vieții/ și memorie a morții/ poemul ne transformă-n timp în timp care rămâne/ și când nu mai este viață și când nici moarte nu mai este/ poemul ne hrănește cu pielea & carnea timpului/ care a fost și cu memoria timpului care s-a dus.” ([*mi-e dor de o cană cu ceai dar pe corabiacarte nu se află nici urmă de cană*], p. 35).

Carte a revelațiilor, *incantație* a vieții și a morții, acest volum de poeme poartă cu sine încrederea în puterea indestructibilă a *Poeziei*, în magia și șarmul ei. Orice întineric ar cuprinde ființa, *de-o parte sau de cealaltă a cerului*, *Poemul-capodoperă*, revărsare de sinceritate totală, trăiri abisale, luciditate și tragism, se impune ca „loc al neputerii”, spațiu al undelor pure, nucleu incandescent al lumii: „poemele ard ca rubinele și se agață de mine ca strugurii/ de viața de vie din grădina de acasă/ de până mai ieri/ iubita mea se agață de mine și mormântul tatei se catără pe mine/ toți suntem astfel un ciorchine burdușit cu poeme/ care ține viața în viață și care ne păzește moartea/ de moarte.” ([*mi-e dor să privesc un șoim de vânatoare viu cum zboară...*], p. 22).

Fascinat de forța și libertatea pe care *Poezia* o oferă, Nicolae Tzone i se dedică total, o lasă să se imprime în fiecare fibră a ființei lui și ne invită, la rândul nostru, să facem la fel. *Locuirea* în aceste poeme este întoarcere spre sine, eliberare a anxietății morții, trăire a voluptății sublimului.

Mihaela AIONESEI

Balans poetic între bucurii și neîmpliniri

Poezia poetului reșițean Costel Stancu e o adevărată sărbătoare pentru minte și suflet, chiar dacă atmosfera din volume este una apăsătoare, încărcată de sentimentul zădărniceii, al singurătății, păcatului, trădării, al copilăriei, dar și al tăcerii asurzitoare. În hăurile ei surprinzătoare, te pierzi și te aduni. Te stârnește și te liniștește, deopotrivă. Este ca un vin de soi bun, trebuie degustat îndelung pentru a-i simți aroma, fără să te amețești. „Neobosit croitor al nimicului” cum se autoproclamă în primul poem al cărții *Noaptea creioanelor lungi*, Ed. Casa de pariuri literare, București, 2022, autorul nu scrie la întâmplare, ci „măsoară de zece ori înainte de a tăia o dată” – p. 5. De aici și sentimentul că te afli în fața unei colecții de diamante șlefuite înainte de a fi expuse. O atenție firească după cei treizeci de ani câți au trecut de la „debutul dinamită” din 1995 cu volumul *Terapia căderii în gol*, Ed. Hestia, Timișoara. Un parcurs literar sigur și temerar, cu premii și

aprecieri critice favorabile ce i-au facilitat intrarea în rândurile membrilor Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Timișoara, în anul 2008.

Dincolo de angoase, melancolii și tristeți, parabole și, pe ici colo, mici ironii, dialogul, călătoria prin și spre sine este bine și atent strunită. Cartea – o simfonie de emoții din care nimic nu lipsește, toate sunt așezate la locul lor. El însuși un virtuos al sunetelor, al trăirilor, al poveștilor pe care pare că le scrie cu o uluitoare ușurință. Poate pentru că poetul nu scrie după reguli impuse. Nu scrie să placă. Nu scrie să vândă. Nu scrie pentru topuri. Prin scris se caută, adesea trădat de prezența în multe poeme a „Celuilalt” – sinele, o dedublare sau, dacă e să ne luăm după majuscula cu care e scris cuvântul, o identificare cu divinul. Nu spre a se preamări, ci pentru a-și recunoaște originea de la Adam încoace, fără a face exces de credință, dar fiind în adâncul ființei un religios, într-o luptă permanentă cu el însuși. „M-am întrebat mereu dacă atunci când scriu/ trăiesc iluzia Celuilalt” – p.13.

Scrie pentru a-și umple paharul gol al vieții cu stropul care-i aduce în preajmă sentimentul fericirii, așa cum declară: „poezia e felul meu de a mă prefăce fericit/ când găsesc în palmă o pungă de arginți/ – dovadă că am fost vândut mie însumi” – p.13. Fidel propriei credințe, se deosebește de ceilalți tocmai „pentru că nu îi poate imita”. Nici nu are cum. Este inconfundabil, surprinzător. Un poet singuratic și singular în literatura contemporană, care merge pe stradă cu propria fotografie și întreabă trecătorii dacă l-a văzut cineva pe cel din imagine! Excelentă metaforă a căutării de sine!

Costel Stancu se caută, își caută universul ascuțind creioane, și tocmai această căutare face poezia lui inedită, savuroasă. Este un scenarist fără cusur, înainte de a fi poet, sau invers. Fiecare poem din cartea „Noaptea creioanelor lungi” are o poveste interesantă căruia cititorul îi așteaptă finalul cu suflul la gură. În poezia lui Costel Stancu nimic nu e ușor. Nici trezitul dimineții, nici copilăria, nici întâlnirea cu iubita, cu Dumnezeu, cu moartea, dar nici viața însăși, considerată o pedeapsă, așa cum declară în poemul de la p. 64 „ne bem vinul din găoci de ouă”, „jucăm/ pe porunci eu pierd mereu ei mă pedepsesc să trăiesc”. Poezia lui reflexivă, confesivă, filozofică, merge pe un trend ascendent, doborând cu sinceritatea dezarmantă (cu sau fără voie) toate obstacolele întâlnite în cale, prin forța viziunilor și a scenariilor de domeniul fantasticului. Încât, răsar firesc întrebarea, cine a fost mai întâi, poetul ori scenaristul Costel Stancu? E greu de dat un răspuns concret, dar am toată convingerea că, dacă ar încerca, ar putea scrie câteva piese de teatru memorabile.

Revenind la titlu, este clar că își cunoaște menirea și va continua să scrie poezie „chiar și după/ moarte voi scrie pe a treia față a foi de hârtie” – p.73. Metafora din titlu este puternică și evocatoare. „Creioanele lungi” simbolizează procesul continuu de scriere și gândire, actul literar care nu se oprește niciodată, iar noaptea poate face referire la un moment de introspecție, de neliniște sau de căutare a sensului în condițiile unui timp întunecat și tulbure. Este o metaforă a persistenței în fața adversității și o reflectare a rolului artei în fața provocărilor existențiale.

Un volum tulburător de frumos despre tandemul eu și „Celălalt” – un alter ego creat special pentru a purta un dialog sau pentru a avea pe cine învinovăți pentru slăbiciuni și neputințe „Iată-mă aici, anonim, în fața hîrtiei. Când nu am

inspirație, dau vina pe celălalt –/ poetul din viața anterioară” p. 93. Minimalizându-și deseori existența, alegerile „Sfios ca o virgulă în biblioteca Vaticanului/ am trecut prin lume. Dovezi prea multe nu sînt./ Cîteva poezii în care am încurcat arta iubirii cu/ cea a războiului” – p. 96.

Pe parcursul întregului volum autorul își exprimă crezul liric într-un mod neconvențional păstrându-și profunzimea și libertatea de a scrie așa cum a „învățat” frecventând Cenaclul Literar „Semenicul”, din Reșița, al cărui membru este din 1987. Poetul este însuși creionul celei mai lungi nopți, „scriam poezii și creionul îmi părea un răstignit cu/ mâinile în buzunare, implorându-mă să fie iertat.” Cartea se încheie cu un poem care invită la reflecție asupra fragilității și efemerității vieții, „cînd nu am inspirație/ ascult creioane/ și le așez frumos/ unul lîngă altul// voi mă priviți/ cu teamă// simțiți că se apropie/ Noaptea Creioanelor Lungi” (p. 98).

Premoniție? Incertitudine? Ori amîndouă la un loc pentru a ne învălui în misterul creației stanciuene și a ne face părtași acestui balans poetic între bucurii și neîmpliniri, între tristeți și melancolii, unde poemele sunt ferestre în care întrezărim și fuga dar și chemarea spre desăvîrșirea unui act poetic de mare rafinament stilistic despre care, cu siguranță, vom mai auzi!

Mircea M. POP

Poezia ca mod de salvare

Cu sprijin financiar de la TRADUKI a apărut în traducere germană volumul de versuri „**Re.volver**”¹ de Livia Ștefan, născută în 1982 la Giurgiu. Cartea, care constituie debutul literar al autoarei, a apărut inițial în 2012 la Casa de pariuri literare din București. Partea a doua a cuvîntului din titlu, „volver” în spaniolă are semnificațiile: a da înapoi, a roti, a se întoarce, a veni înapoi. Cartea de față însumează 52 de poeme, divizate după cum urmează: I. Refuzul melancoliei – 14 poeme, II. Gălăgia unei zile însorite – 7 poeme, III. Secțiunea 3 – 14 poeme și IV. Poezii din Giurgiu. Primul ciclu are drept motto „*dacă te întreb cum îți merge cum răspunzi tu atunci*” (Louie) din care reținem distihul: „VREAU: *un trup cald/ în mormîntul ăsta din piept*” (p. 8) O nemulțumire și neîmplinire transpare din poezia acestei poete. Ea se preocupă îndeaproape de corpul uman pe care îl disecă. Ai impresia de neputință, de nevoia de ajutor. Poemul final din ciclu „EU VOI MURI”, cel puțin în traducere germană are la bază anafora „eu voi” și epifora „muri”, și este memorabil prin simplitatea sa, fiind un poem trist și cu un final neașteptat. În al doilea ciclu poeta se preocupă de ceilalți, privește în jur și scrie ce vede. De remarcat că adesea în poeziile Liviei Ștefan titlul poemului este de fapt primul vers din poezie. Din al treilea ciclu am reținem câteva versuri: „*mă tem de cuvintele care rămân*” („MĂ TEM DE ACEASTA”), „*dragostea/ mai gingașă/ decât orice ghilotină*”

¹ Livia Ștefan: *re.volver*. Gedichte, aus dem Rumänischen von Manuela Klenke, parasitenpresse, Köln, 2024, 80 p.

(„APOCALIPSA”), „tristețea ta este o veche iubită/ pe care nu o mai prezinți nimănui” („ACUMA”). O comparație absolut originală ar fi: „ruta Giurgiu-București miroase a ratare/ precum miroase a moarte Caterina de Medici” („CINCI BĂRBAȚI ȘI O FEMEIE SUNT PE MOARTE ÎN SALONUL DE BOLNAVI 303 DIN CAUZA CĂLDURII”)

Ultimul ciclu, cel mai amplu, „Poezii din Giurgiu” se deschide cu motto-ul „eu duc o viață cruntă, bătrâne” (Titu Gheorghe/ Gonzo Libre) și aflăm că e „orașul în care oamenii/ latră mai tare decât câinii” („EU TRĂIESC ÎN GIURGIU”) sau că: „autostrada este un sicriu luxos/ pe care noi cu schimbul îl purtăm pe umeri” („SUB ASFALT”). Memorabil este portretul tatălui:

„TATA A FOST/ – un lăutar diletant/-adolescent și deținător de scrisori în diferite/ culori păstrate în pod/ – entuziasmat morar/ – proprietar de cârciumă/ – gustător de lebevurst de porc/ – iubitor de pisici/-strunga pe care Bubulins/ Pisilăna mă chema/ – băutor de țuică/ – pătimaș/violent/ – Moș Gerilă, mai târziu Moș Crăciun/ –îngrășământ” (p. 62)

Dintre minipoemele inserate în „EU SUNT SINGURĂ ȘI Scriu CE ÎMI TRCE PRIN CAP” reținem: „eu ies afară/ cerul/ este un mare șezut/ sub care mă sufoc” sau: „fiecare bărbat are unde va în stomac/ o femeie perfectă” (p. 63). În multe poeme apare obsesiv ideea morții iminente. Poeziile de față au fost îndelung proticite, sunt bine scrise, pline de neprevăzut și se citesc cu reală plăcere.

Mihaela I. RĂDULESCU

Armonii lirice. Ștefan Aug. Doinaș

Poet, eseist, traducător, dramaturg, prozator, membru al Academiei Române, Ștefan Augustin Doinaș (numele real fiind Ștefan Popa) s-a născut în 26 aprilie 1922, la Cherechiu, Arad și a decedat la 25 mai 2002, București. Poezia lui Ștefan Aug. Doinaș poartă amprenta echilibrului stilistic și ideatic, versurile reflectând un temperament apolinic prin care se cristalizează reflexii asupra ființei. Activând în cadrul Cercului literar de la Sibiu, alături de Ion Negoitescu, Radu Stanca, Ion Dezideriu Sîrbu, Cornel Regman, Eugen Todoran, Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, Ștefan Aug. Doinaș revalorifică structurile clasice ale poeziei, îndeosebi formula baladescă. Dincolo de predilecția pentru formule estetice tradiționale, poetul îmbracă versul său în note distincte, printr-un apanaj vizionar spectaculos: alegoricul se strecoară mereu în spațiul imaginar, conturând o geografie spirituală înaltă, unde metafora se întâlnește cu realul; transfigurarea cotidianului într-un joc de imagini creează premisele unui spectacol semantic nebanuit de provocator, atât stilistic, cât și ideatic. A debutat cu volumul *Cartea mareelor*, în 1965 și a continuat cu următoarele *Omul cu compasul* (1966), *Seminția lui Laokoon* (1967), *Ipostaze* (1968), *Alter ego* (1970), *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte* (1972), *Versuri* (1972, 1973), *Cai în ploaie* (1974), *Papirus* (1974), *Anotimpul discret* (1975), *Alfabet poetic* (1978), *Locuiesc într-o inimă* (1978), *Hesperia* (1979), *Poeme* (1983), *Vânătoare cu șoim* (1985), *Foamea de Unu* (1987), *Interiorul unui poem* (1990), *Arie și ecou* (1991), *Lamentații* (1993), *Aventurile lui Proteu* (1995), *Alexandru refuzând apa*,

creația poetică devenind modalitatea de a da lumii, o redefinire alegorică; tiparul mitologic al dimensiunii spațiale și temporale este modelat prin valorizări ale simbolurilor străvechi filtrate livresc, fără ostentație, ci printr-un firesc exercițiu al imaginărilor dobândit prin echilibru interior. Sub aparenta circularitate arhitecturală a poemelor se ascunde frenezia jocului semantic și imagistic; Ștefan Aug. Doinaș depășește tentația clasicismului și romantismului, reinterpretează structurile acestea în note originale. Dincolo de formule stilistice echilibrate descoperim vibrația lumii, dincolo de cadrul romantic al trăirilor observăm obiectivizarea emoțiilor. Nu putem așeza poemele într-o formulă lineară, ci ele trebuie receptate într-un cadru mai larg, prin raportare la tehnica detașării eu-lui poetic de universul imaginar creionat. Măștile lirice intensifică proiectarea lumii prin pluriperspectivismul care se naște; masca lirică poate crea spectacolul, anihilând realitatea și instituind o semantică a jocului alegoric. Asta e nota distinctivă a operei poetice a lui Ștefan Aug. Doinaș, includerea jocului simbolic în discurs, prin procesul obiectivizării și al metaforei. Neoclasicismul structurii poematice se topește în libertatea ideatică, iar cadrul neoromantic al viziunii se risipește în conceptualizarea emoției. Altfel spus, poetul instaurează rol definitoriu măștii lirice, iar semantica textuală ludică impune poemelor o interpretare parabolică a lumii: „ Am refăcut din marmură, și-apoi/ suflând, din carne, brațele lui Venus,/ iar răsuflarea ei m-a răcorit;/ la pas, am întrecut pe-un drum de țară/ urnirea-acelei broaște ce-l ținea/ pe-Achile-n lanțuri; în sfârșit, învins-am/ pe Chiron în înțelepciune și/ pe-Orfeu în lupta sunetelor pure./ Dar vai! n-am izbutit să dobândesc/ convingerea de fier că toate-acestea/ chiar sunt cu puțință.../ Eu și vechii greci/ cu totul altfel ne trăim infernul.” (*Eu și vechii greci*) Resurrecția miturilor este una din constantele operei, poetul instituind simbolurilor livrești o interpretare filtrată de propria conștiință artistică; universalitatea simbolurilor mitologice se suprapune unui proces de decodificare raportat la o lume în devenire, transferul semantic spațial și temporal asigurând valabilitatea înțelesurilor prin reconsiderarea cadrului cotidian. De aceea, livrescul nu este ostentativ, fiindcă poetul reduce mitul în contemporaneitate, prin reconstituiri interpretative. Mundanul se convertește la fantastic, dar și invers, fiind vorba de un proces de complementaritate, reversibil, care asigură contopirea mitologicului cu cotidianul. Baladescul este o altă ipostază a poeticii lui Ștefan Aug. Doinaș, forma structurală străveche asigurând caracter stilistic aparte. Balada este revigorată, formula epico-lirică resuscitând astfel mentalul colectiv arhetipal. Simbolicul arhetipal este reproiectat printr-o dinamică imaginărilor proprie, poetul descătușând realitatea de legile ei proprii și așezând-o sub semnul alegoricului. Prin metaforă și simbol, poetul contopește planul fantezist cu cel mundan: „ Veneau din patru vânturi cavalerii/ să-ntrebe pe monarh de Graalul Sfânt./ Dar toți intrând în camera durerii,/ grăiau cuvântul blând, al mângâierii,/ uitau să spună celălalt cuvânt./ Iar Regele se-mbolnăvea mai tare./ Străjerii-n turn strigau de patru ori./ A doua zi, sub proaspete vîlăstare,/ erau găsiți zăcând, fără suflare,/ frumoșii cavaleri rătăcitori./ Doar Parsifal, uitând ce se cuvine,/ îl întrebă pe regele-n delir/ care tănjea de zece ani mai bine/ de dorul întrebării ce nu vine:/ – Messire, unde-i misticul potir?.../ Atunci, deodată, codrii înfrunziră,/ cetățile țâșniră din noroi,/ și apele albastre năvăliră/ jucându-și spumegarea, ca o liră/ pe care umblă degete de

ploi.” (*Balada întrebării lui Parsifal*) Structuralismul formei negociază mereu cu reflexivitatea ideatică, densitatea imaginarului câștigând într-un final acest proces, prin ludicul expresiv și fantezia metaforică. Poetul are o zonă de nișă, ale cărei granițe firave se mișcă între solemnitate și spectaculos, între meditație și convulsie, între fantezie și real; tocmai acest fior al trecerilor insesizabile constituie una din trăsăturile distinctive ale poeziei sale. Algoritmii ludicului și alegoriei transferă povestea într-o semantică inepuizabilă, textul poetic dezvoltându-se într-o frumoasă lecție despre devenire, despre transformare. Imaginarul din poemele lui Ștefan Aug. Doinaș pendulează între cotidian și mit, instituind măști lirice proprietăți demiurgice. Fenomenul obiectivizării îngăduie eu-lui poetic să fie spectatorul unui joc remarcabil, în care simbolul ordonează lumea într-un cod interpretativ alegoric. Metaforele transferă textului o serie de posibilități de deschidere semantică, spectatorul-poet devenind într-un final, demiurgul. Prin jocul de măști, poemul se dezvoltă într-un discurs pluristratificat, de unde lectorul decodifică sensurile prin raportare atât la spectatorul care privește obiectiv, cât și la creatorul care așază imaginile în acest spectacol grandios. Pluralitatea măștilor lirice nu face decât să amplifice simbolicul subtextual al discursului poetic: „ De ziua nașterii mele am văzut o/ dâră pe ceru-ngrozit: era steaua/ pe care-aveam s-o sugrum odată/ cu primul meu răcnet... Inu-n cearșafuri/ era pătat cu sânge. În livadă/ floarea piersicilor se scuturase./ Umbra care s-a așezat în jilț a/ dat alt nume lucrurilor din casă./ O Pythie cu glas îndoielnic a/ bolborosit cuvinte frumoase./ Măcrișul de pe șanț s-a făcut dulce./ Semne și șoaapte au tot stat de veghe./ Pe limba clopotului din turlă un/ mușchi verde s-a prefăcut într-un dangăt.” (*De ziua nașterii mele*)

Erudiția lui Ștefan Aug. Doinaș e mereu filtrată de expresia naturală, iar livrescul se infiltrează în text, într-o manieră familiară. De aici își trag poemele sale întreaga fascinație, demersul discursiv constituind o veritabilă poveste a trecerii ființei prin timp, prin istorie. Experiența este distilată în meditație, trăirile sunt transformate în reflexii, temperamentul echilibrat străbătând toate cotloanele textului. Prin acest echilibru interior, această calamitate vizionară, poemele se structurează în algoritmii armoniei. Fiecare pagină de istorie și literatură, de cultură și artă asimilată în decursul anilor este transferată în planul poeticului, printr-un firesc expresiv. Aceasta este cheia cu care deschidem poemul, iar dacă am reușit să găsim cheia, atunci am pășit în frumusețea semantică a textului: „ Atât de luminoase erau muștele/ care ieșeau din nările lui Brutus/ în timp ce-și ucidea părintele – că zeii/ lăsară zarurile: Cezar merita/ un alt sfârșit!.../ Mașinăria sorții,/ cu scripetii ei unși, asemeni unei/ vârtelnițe cu patru brațe grosolane,/ fu coborâtă iute-n Capitoliu;/ viață și moarte, servitute și grandoare/ curgeau din coloratele ei fuse./ Stătea acolo, chiar în față, la-ndemâna/ celui ce-și contempla pupilul cu oroare/ și care-acum nu trebuia decât s-o-nvârtă/ în sens invers... Dar n-a putut-o face.” (*Dreapta lui Cezar*) Universul imaginar jonglează adesea cu fantezia, fără să cadă însă în fantasticul oniric, ci mai degrabă, vorbim despre un spațiu fantast aproape geometric. Simbolurile sunt așezate într-o logică internă bine gândită, ceea ce face ca fantezia să dezvăluie un imaginar premeditat. Prin acest procedeu al fantasticului prestabilit, poetul reușește să integreze elemente ale imaginarului în planul realității. Echilibrul specific spiritului apolinic condensează mesajul într-

un discurs constituit după algoritmi clari. Chiar dacă unele formule (de pildă, balada) țin de romantism, acestea se metamorfozează la un moment dat, sub tiparul ideaticului. Deși îmbrățișează cadrul romantic, poetul se detașează până la urmă, prin recursul la reflexivitate. Calmul, liniștea instituie poemelor un strat meditativ, care depășește puritatea emoției romantice. Întreaga operă este expresia acumulării unor registre livești bine asumate, clasicismul și romantismul fiind două curente estetice care au marcat istoria literaturii; Ștefan Aug. Doinaș, un estetician rafinat poartă suma valorilor literare fundamentale, iar poemele sale devin fenomene ale transferului erudiției în planul creației.

Amplitudinea spiritului erudit este oglindit în arhitectura barocă a poemelor, dar și în ideaticul textual de profunzimi nemărginite. Opera lui Ștefan Aug. Doinaș e un reper al poeziei de esență, al tiparelor modelatoare. Poezia de tipul acesta e mereu actuală, prin marile teme reflectate în structuri care tind spre perfecțiunea formei, dar și prin modul în care ideile devin esențe. Poezia sa e inimitabilă, fiindcă Ștefan Aug. Doinaș a transformat densitatea trăirii în meditații general valabile, a surprins eleganța formulelor clasice printr-o reinterpretare organizatorică originală și pentru că a inserat livrescul într-un registru expresiv natural. Poemele sunt ele însele un mit cultural despre cum se poate scrie o poezie care să exprime lumea, o poezie care să surprindă trecerea ființei prin timp și istorie; Ștefan Aug. Doinaș și-a înscris opera în istoria literară și culturală prin felul în care marile teme și povești ale universului, asimilate pe calea erudiției, au fost proiectate artistic în maniera cea mai simplă, dar totodată, și cea mai profundă. Am putea vorbi despre desăvârșirea eruditului prin poezie, Ștefan Aug. Doinaș exprimând în vers, profunzimile cunoașterii.

Niculina OPREA

Între realitate și imaginație

Tomuri de importanță majoră au fost scrise despre istoria literaturii române, iar un loc binemeritat îl ocupă volumele istoricului literar Rodica Pospai Păvălan. În volumul *De la Pometești la Liliaci. Scriitori din Nordul Doljului* (Editura Aius, Craiova, 2022) doamna Rodica Pospai Păvălan îl aduce în memoria noastră pe poetul Nicolae Lupu. În cele ce urmează ne propunem să vorbim nu despre talentul de excepție cu care a fost „dăruit”, nici despre nedreapta lui dispariție din rândul personalităților neamului românesc, ci despre locul care mustește de rodnicie, talent și dăruire, locul în care poți atinge cerul cu mâna iar apa domoală a Gemărtăluului răcorește tălpile ori frunțile celor ce mai cutreieră împrejurimile. Locul pe care poetul Nicolae Lupu l-a așezat pe harta poeziei, și pe care poeții de azi continuă să-l cinstească: satul Velești din Nordul Doljului.

Poetul Constantin Popescu s-a născut la 7 noiembrie 1960 în Velești Doljului, un spațiu geografic binecuvântat de Dumnezeu, într-un neam prețuitor și continuator al valorilor de orice fel. Prin cele despre două cărți publicate, anume *Calea Lactee* (Editura Contrafort, Craiova, 2011, prefată de scriitoarea Beatrice

Silvia Sorescu; desenele care însoțesc versurile poetului sunt semnate de Alin Alexandru) și *Nemurire prin iubire* (Editura Ro. cart, București, 2022, *Cuvânt înainte* de doamna Gabriella Costescu, la care se adaugă prefața semnată de scriitorul George Călin; ilustrațiile aparțin Dianei Tatiana Popescu), Constantin Popescu se alătură poezilor Olteniei literare și, nu mai puțin, ai Doljului literar.

Fără a-l încadra într-o anume generație literară, fără a-l alătura vreunei grupări literare trecute sau prezente, fac mărturisire că domnul Constantin Popescu este un poet născut și nu făcut prin laboratoare ruginite. E poetul care și-a pus sufletul în palma cititorului după ani de acumulări, ca urmare a lecturilor până la nivel de studiu și documentare. Doar atunci și-a lăsat sufletul să treacă de la nivelul de „martor” al memoriei la cel de creație proprie, doar atunci când poetul a fost sigur că „Mustește de toamnă înserarea/ Și în covoare frunzele mor” (*Mustește de toamnă înserarea*). Versurile din volumul *Calea Lactee* sunt un act de identitate poetică, un segment de autobiografie în care stările emoționale și irepetabile trec de nivelul senzației depășind nivelul meditației. De fapt, autorul despre care vorbim este un poet al constatărilor care nu se lasă la voia întâmplării imagistice moderne deși prinde în poetica sa „lumina fugară” – „Stele răsfrânte în ochi visători de fecioară,/ Crini născuți din lumina fugară” (*A cita oară*). Mai rar mi-a fost dat să citesc versuri de o asemenea splendoare: „În vreme, repetat,/ sub zidul frunții,/ M-am întâlnit de multe ori cu munții./ Neconținut și fără vreun temei,/ Pe la noi, munții sunt femei./ Niște munți,/ niște copaci și niște ape,/ Unde bieți sori, doar vin să se adape,/ Cu împerturbabilă exactitate,/ Cu drag de doruri sugrumate./ Niște mări,/ Niște furtuni și niște stele,/ Clepsidre-n timp, fără nisip în ele,/ Șirag de perle albe, nu mărgelă,/ Iubite-n timp, cu dor și patimi grele.” (*Niște munți*). Chiar dacă „De dorul după frunze/ Plâng copacii goi” (*Culori de toamnă*, vol. *Nemurire prin iubire*), în poemul citat, poetul afirmă fără cea mai mică îndoială: „Pe la noi, munții sunt femei” (*Niște munți*). Ce mărturie/ mărturisire mai adevărată, mai sinceră, mai înălțătoare poate fi adusă femeii atâta vreme cât poetul spune: „Neconținut și fără vreun temei,/ Pe la noi, munții sunt femei”?

În cele două cărți, poetul elogiază viața, elogiază femeia ca mamă, ca iubită, ca ființă dătătoare de viață, și, cu un patos impresionant poetul elogiază țara. Sentimentul patriotic este foarte bine pus în valoare de poet. Din păcate astăzi nu se mai scrie poezie patriotică, nu sunt puțini „afirmații” pe aici pe acolo care nu iau în seamă poezia patriotică. Sunt convinsă că sunt mulți deținători de trofee cu te miri ce înscrisuri pe ele care habar nu au de poezia patriotică, latura patriotică lipsindu-le totalmente poate din naștere, poate doar prin conjunctură și, vai! ce radicali sunt în ce nu au capacitate să înțeleagă, dar se alătură turmei.

Din „lacrima reînviată de vânt”, din candoarea poetică de care este capabil, poetul construiește mai mult decât o solemnitate estetică, construiește un adevărat ceremonial. „Nopti de vise-mi împletiră fruntea,/ Fagure plin cu iluzii de ceară,/ Strop de foc, scăpat din cer,/ pe pământ,/ lacrima reînviată de vânt./ Umbre fără-de ființă, nemângâiate,/ uitări, iluzii și lacrimi, secate./ Zadarnice aduceri aminte/ icoana,/ rostirea gândurilor mele, te cheamă,/ tainic, rămâi sfântul cuvânt,/ mamă!” (*Icoana*). Dincolo de surprizele poetice oferite, siguranța poetică nu lasă goluri între cuvinte, voia cititorului pentru înțelegerea textului nu este suverană, poetul este deținătorul întregului control al subtilității poetice și lingvistice.

Îndrăgostit fiind de existență, de un lirism cuceritor, dar și un bun cunoscător al existențialismului sub diferite aspecte, un poet cum este Constantin Popescu nu poate fi trecut cu vederea în contextul nostru literar. Într-un spațiu prin excelență literar, poetul folosește mobilitatea textului poetic tocmai pentru a nu lăsa la vederea cititorului orgoliul și libertatea absolută față de ceea ce îl înconjoară, față de ceea ce gândește dincolo de fenomenul literar, dincolo de fenomenul social față de care nu putem face abstracție aflându-ne într-o continuă echilibristică. Între realitate și imaginație, asemenea unor mecanisme folosește poetul ingenuitatea și candoarea de a surprinde ipostaze sufletești pe care le adaugă la diversificarea registrului liric. „Pășesc pe punți prin vuiet de ape,/ sprijin cu privirea cerul,/ de albastru să se adape,/ secunda îmi este cetaceu,/ soarele se ascunde într-un curcubeu,/ îmi clocotește timpul prin fire de iarbă,/ închide numai gândul și lasă-mi,/ doar visul să fiarbă!/ Aruncă în oceanul de vise/ și vino spre mine,/ frânge aripa timpului,/ și ia-mă cu tine,/ lasă picurii din suflet,/ să soarbă polenul,/ florilor de nufăr urmează-le îndemnul,/ seamănă-ți în inimă,/ doar câmpuri cu maci,/ usucă-ți lacrimile, iubește-mă și taci! (*Câmpuri cu maci*). Conștientizarea timpului este o preocupare definitorie a poeziei scrise de Constantin Popescu. Trecherile dintr-o parte în alta, dintr-un stadiu în altul, de la o stare la alta demonstrează o experiență nu doar în actul de scriere ci și de viață plină de sentimente profunde, unele rostogolite printre cuvinte, altele mărturisite celor apropiați întru creație sau familie, altele doar bănuite și de unii și de alții. „Prin lumea unor cuvinte nerostite,/ mă plimb printre priviri, sub gene obosite,/ ca un copil ce nu știe ce-i vina,/ în ochii tai aș vrea să văd numai lumina,/ să rătăcesc la tine în priviri –/ doar o secundă,/ umbră ce trece pe apa neudă!/ În loc de suflet,/ ce aș mai putea să pun,/ cu ce să-l schimb, oricum/ n-am cum!/ Boem nu sunt, sunt cel mult lunatic,/ mă pierd prin vraja nopții,/ visez extatic,/ îmi calc pe inimă ca pe un covor, opriți timpul... vreau să cobor!” (*Trecheri*). Nu de puține ori, autorul duce la marginea extremă subtilitățile jocului lingvistic, asemenea demersuri evidențiază ușurința cu care scrie, dar și seriozitatea cu care tratează actul poetic.

Constantin Popescu adaugă o filă nouă în calendarul poezilor din zona Olteniei. *Calea Lactee* și *Nemurire prin iubire* sunt cărți în care poezia se contopește cu iubirea provocându-ne o senzație tonică, făcându-ne să privim mai atenți spre „câmpuri cu maci”, fără să luăm în seamă eșecuri trecute ori posibile, viața își urmează cursul.

Ștefan AMARIȚEI

Despre entropie și antropie în opera literară a lui Mihai Eminescu – considerații preliminare –

Universul este o protuberanță, o excrescență emanată de câmpul magnetic energetic-informațional universal, susțin oamenii de știință. Universul se manifestă prin anumite legi fizice, cea mai importantă (fundamentală) fiind legea entropiei (legea a doua a termodinamicii), de fapt, un principiu numit *principiul entropic*. Entropia acționează în timp și în spațiu și înseamnă creșterea gradului de

dezordine universală și este legată de soarta finală a Universului: disoluția (dezintegrarea) acestuia și reîntoarcerea „rămășițelor sale energetice” în câmpul energetic-informațional universal inițial¹. Orice obiect sau ființă apare pentru ca, în mod implacabil, să dispară, să treacă într-o altă formă de manifestare ori să ajungă în forma sa inițială, originară. Entropia este un principiu (o „lege”) immanent în Universul material și energetic, așa cum îl înțelegem noi, oamenii, în clipa de față. Entropia indică disiparea căldurii (energiei) ce se pierde, ireversibil, și odată cu ea dispariția luminii în Univers.

În opera literară a lui Mihai Eminescu, nașterea Universului este descrisă în mod comparabil cu cosmogoniile actuale îndeosebi teoria big-bang-ului, în „Scrisoarea I”, prin „punctul de mișcare” împins la suprafața întunericului de o energie slabă (cât „boaba spumii”) inițială:

„Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur. Iată-l

Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!...

Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,

E stăpânul fără margini peste marginile lumii...

De-atunci negura eternă se desface în fășii,

De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii...”

Universul astfel creat ajunge să pună stăpânire „peste marginile lumii”, ajunge să fie, aparent, atotcuprinzător. Întunericul devine lumină, se desface „în fășii” și tot atunci apar și stihiiile, ca formă, spunem noi, de manifestare a entropiei (mișcare dezordonată cauzată de golurile de căldură). În același poem, Eminescu descrie și extincția Universului, care dispare întrucât „îndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată”, adică absența căldurii și luminii învinge:

„În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul

Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,

Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată.

Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,

Mii de fire viorie ce cu raza încetează...”

Principiul entropic, cum îl definim astăzi, este consubstanțial în concepția filosofică a lui Eminescu, factor de disoluție a Universului, care nu este decât „o clipă suspendată” în infinitatea timpului și a spațiului, în sensul absolut al termenilor. Universul a apărut pentru a da naștere vieții, care la rândul său creează o inteligență superioară (nu supremă) cu rolul vădit de a procesa informația universală. Inteligența superioară aparține entității (entităților) umane, rolul acesteia (acestora) este de a gândi și de a acționa asupra materiei și energiei Universului pentru a încetini procesul entropic, local și universal, cu scopul de a prelungi existența Universului de care aparținem organic (atomic și molecular). De aceea, în fundamentul Universului, alături de entropie, ca o formă de paritate există ceea ce oamenii de știință numesc „principiul antropic”, principiu de spirit și de creație cu tendință negentropică.

La Mihai Eminescu, antropia se regăsește ca idee filosofică de profunzime în (și în) nuvela „Sărmanul Dionis”. G. Călinescu interpretează astfel concepția sa:

¹ De altfel, în limba greacă, entropie înseamnă „reorientare”.

„Universul e activitatea onirică a Divinității la care participă automat și conștiința umană, pentru care fenomenul nu-i iluzie ci o participare la realitatea obiectivă a gândului divin.” (G. Călinescu, „Istoria literaturii române – compendiu”, Editura Minerva, București, 1983, p. 162)

Observăm că Eminescu consideră conștiința umană ca parte a conștiinței divine (conștiinței Universului, în opinia noastră) care îl împinge pe Om la o participare în realitatea obiectivă a gândului divin. De aici, deducem că în Univers (care este gândire) nimic nu apare spontan, că există ceva prestabilit, iar menirea Omului (Umanității) este tocmai aceea de a decela partea obiectivă a „Desfășurătorului universal” și de a acționa în sensul său. Aceasta înseamnă, în primul rând, „lupta” cu entropia prin acțiuni de negentropie, cum am menționat mai sus, în care rolul entităților dotate cu inteligență și simțire de tip uman este esențial – scopul final al speciei noastre, în fond.

În opera literară a lui Mihai Eminescu ce se bazează pe filosofia sa teoretică, principiul antropocentric capătă o înfățișare clară deoarece Poetul s-a întrebat neîncetat despre menirea Omului în lume, în Univers. Răspunsul (răspunsurile) a venit firesc întrucât intuiția unui geniu nu se îndepărtează prea mult de realul obiectiv, fie și cel Universal, de adevărul științific, cum îl înțelegem astăzi, chiar dacă au existat în gândirea sa cosmogonică influențe din Leibniz, idealismul german și Schopenhauer.

Livius PETRU BERCEA

Melancolie de Tudor Arghezi – o re-lectură

Încerc, de la o vreme, să mă desfăț cu deliciile **re-lecturii**. Dintr-un motiv simplu, susținut de formația mea filologică și de „meseria” de cercetător științific pe care am onorat-o decenii de-a rândul. Re-lectura nu e, pentru mine, o banală recitare a unui text (de regulă, poetic), ci un prilej de a-mi consolida sau de a-mi nuanța percepțiile. M-au ajutat, în acest demers, opiniile unor filologi (în sensul propriu, restrâns, al termenului) care au avut ca obiectiv stabilirea textului poetic corect la Eminescu sau Arghezi, de pildă. E vorba, concret, de Perpessicius, de Gh. Pienescu, de Ion Simuț. Dar și de alții. Mi-am format convingerea că un cunoscător al subtilităților limbii române își va da seama dacă un text poetic e tipărit sau comentat corect ori nu și, mai ales, cât de important e să ofere cititorului informația corectă. Comentariile sofisticate nu mă atrag și nu le practic. Toți cei care se ocupă de stabilirea corectă a unui text (mai cu seamă poetic) sunt ghidați de limpezimea gândirii, a ideilor, de o logică fără fisuri, care poate fi aplicată (și) textului poetic, în ciuda faptului că acest tip de text nu se prea „supune” logicii obișnuite. Trebuie să conștientizăm faptul că niciodată nu putem fi siguri că textul poetic care ne stă în față e receptat impecabil, înțeles cum trebuie de către cititor, că toate „filtrele” pe care le pot utiliza cititorii sunt corect folosite, că nu a mai rămas ceva de spus în privința semnificațiilor aceluia text. M-am convins de acest lucru recitind, de mai multe ori, poeme ale lui Tudor Arghezi. Iată, de exemplu, o

mică „bijuterie” lirică, poezia **Melancolie**, text pe care îl transcriu în continuare: „Am luat ceasul de-ntâlnire/Când se turbură-n fund lacul/ Și-n perdeaua lui subțire/ Își petrece steaua acul./ Câtă vreme n-a venit/ M-am uitat cu dor în zare./ Orele și-au împletit/ Firul lor cu firul mare./ Și acum c-o văd venind/ Pe poteca solitară./ De departe, simt un jind/ Și-aș voi să mi se pară” (T. Arghezi, **Scrieri**, 1. Versuri, Editura pentru Literatură, București, 1962, p. 14). Integral sau parțial, textul a reținut atenția mai multor exegeți ai liricii argheziene. Mă opresc la trei interpretări pe care le consider semnificative. Șerban Cioculescu comentează textul în ansamblu, exemplificându-și opțiunea critică mai ales cu ultima strofă a textului: „Așteptare, în ceas de seară; lungă așteptare, de ceasuri; sentimentul evoluează de la o stare nedeterminată de dor, la o dorință parcă mai materială, căreia îi este preferată iluzia: < Și acum c-o văd venind/ Pe cărarea solitară./ De departe, simt un jind/ Și-aș voi să mi se pară >” (Șerban Cioculescu, **Introducere în poezia lui Tudor Arghezi**, Ed. Minerva, 1971, p. 131-132). În preajma centenarului nașterii lui Tudor Arghezi, criticul Nicolae Balotă publică volumul de exegeză **Opera lui Tudor Arghezi** (Ed. Eminescu, 1979), o foarte pertinentă investigație a multiplelor aspecte ale scrierilor argheziene. Aflăm și aici un mini-comentariu la acest text: „Cele douăsprezece versuri ale poeziei **Melancolie** închid, în clar-obscurul crepuscular, momentul unei întâlniri-ce-nu-trebuie-să-aibă-loc, moment esențial trăirii agonice. Firește, „ceasul de-ntâlnire” este acela al amurgului. În absență, apetitia iubitoare crește infinit de mult, pentru ca la apropierea iubitei, în prezența ei, să se reducă până la dorința aneantizării ei [...] Nu este în aceste versuri (și în altele similare) o simplă reprezentare a intermitențelor inimii, ci nevoia subiacentă, profundă, a rupturii” (*op. cit.*, p. 135). Ceva mai târziu, un stilistician timișorean, Felicia Giurgiu, invocând cerințele formulate de Helmut Hatzfeld, teoretician al cercetării stilistice, anume că „pentru a face analiza organică a unei opere, trebuie pornit de la conținutul său, de la dominantă sa semantică cel puțin, de la ideea sa fundamentală, în măsura în care e perceptibilă de la prima vedere”, comentează întregul poem arghezian, dar nu ține seama tocmai de informația lingvistică pe care i-o oferă textul, în ciuda faptului că îl citează pe Hatzfeld. Citez concluziile Feliciei Giurgiu: „Sentimentul de melancolie, anunțat prin titlul care „atmosferizează” întregul text, suferă o importantă complicație prin substituirea lexemului prin două sinonime aproximative datorită conotațiilor: *dor* și *jind*. Dacă melancolia sugerează o stare de durată, ce se poate prelungi sau permanentiza în afara unei cauzalități imediate, *dorul* și, în special, *jindul* au obiect, sunt tranzitive. Ceea ce se jinduiește – o stare, contrazice însuși nucleul semnificativ inițial al cuvântului...” (Felicia Giurgiu, **Motive și structuri poetice**, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p. 175). Cam complicat (sofisticat) și, cum vom vedea, fără vreo bază reală în text. Comentariul, fără să fiu malițios, se situează foarte departe de „limpezimea” textului. Am observat asta și în 1980, la apariția cărții, dar eram un neînsemnat cercetător științific, iar autoarea era lector la o facultate filologică... Sigur, nu mi s-ar fi dat dreptate.

În cea mai mare măsură s-a apropiat de semnificația textului Nicolae Balotă, dar comentariul pare neterminat. Poeziei i se cuvine, evident, o altă interpretare, care trebuie să pornească, neapărat, de la informația lingvistică din text. Starea de „melancolie” (= tristețe, deprimare) nu poate fi generată de o iubire

împlinită, ci de „ruptura” cuplului, de care vorbește Nicolae Balotă. Fără a banaliza expresivitatea lirică, un comentariu obiectiv, prozaic, s-ar reduce la: „Mi-am dat întâlnire cu iubita în amurg, pe malul lacului (romantic, nu ?) Am așteptat-o ore bune, dar n-a venit. Într-un târziu, apare, dar n-aș mai vrea s-o văd, mi-a pierit cheful așteptând-o”. Banal, dar posibil. Primele două strofe nu pun probleme de interpretare. A treia strofă, însă, e „plină” de mărci stilistico-lingvistice ale unei veritabile adversități ale bărbatului față de ființa iubită (citiți: așteptată, ore bune !), deci ruptura cuplului se produce din inițiativa partenerului masculin. În ordinea apariției în text, aceste expresii ale deciziei bărbatului de a renunța la iubită se organizează intensiv, ascendent. Astfel, conjuncția **și**, cu care debutează strofa a treia, nu este copulativă, ci are o puternică valoare adversativă (este echivalentă cu **dar**) și face oficiul de „mesager inițial” al atitudinii „ostile” a bărbatului. **Acum** înseamnă și „în acest moment”, dar este și expresia lingvistică a răstimpului destul de lung dintre începutul așteptării iubitei și târzia ei apariție. În plus, iubita vine **de departe**, deci ideea separării (=îndepărtării) celor doi parteneri unul de celălalt este nu numai posibilă, ci, parcă, și impusă de condițiile obiective ale așteptării forțate și, nu mai puțin, chiar dorită, firească; în plus, cărarea pe care apare iubita e **solitară**, un alt posibil semn al despărțirii celor doi. Cea mai importantă marcă lexicală a separării este însă substantivul **jind**. Probabil, niciunul dintre exegeții de mai sus n-a avut curiozitatea să deschidă un dicționar bun al limbii române. **Jind** apare, de obicei, ca derivat postverbal al verbului **a jindui** (= a dori, a râvni la ceva). Deci, **jind** poate fi considerat sinonim (parțial, aproximativ, cu nuanță intensivă) pentru **dor** și astfel comentariile lui Șerban Cioculescu și ale Feliciei Giurgiu (mai ales) par îndreptățite. Dar... **a jindui** (de obicei reflexiv, **a se jindui**) înseamnă și **a regreta**, iar un alt derivat postverbal posibil (și...existent !) este tot **jind** (din păcate neînregistrat de toate dicționarele), sinonim cu substantivul **regret**. Deci, versul al treilea din ultima strofă nu conține „un sinonim intensiv al *dorului*”, cum presupunea Felicia Giurgiu, ci, dimpotrivă, este expresia regretului bărbatului că a așteptat-o atât de mult pe iubită. Ultimul vers, „Și-aș voi să mi se pară”, este încă un semn, puternic și definitiv, că iubitul nu mai dorește constituirea unui cuplu, ci o relație care ar rămâne, cel mult, la nivelul intenției. Verbul **aș voi** este doar un optativ, nu un mod care exprimă o certitudine, ci doar o intenție, o dorință, iar **să mi se pară** este echivalentul rămănerii în idealul fără finalitate concretă. Mai există, în lirica arghezieană, cel puțin o dovadă pentru supoziția mea. Termenul **jind** cu această semnificație („regret”) apare și în strofa finală din poemul **Lipsească morminte** (ciclul poetic 1907 – **peizaje**). E pedepsit fără milă caporalul care fraterniza cu răsculații pe care era trimis să-i împuște. Trăgea în gol focuri de armă, „făcându-i pe țărani scăpata”. Iată contextul în care apare lexemul în discuție: „Stăpânii judecării, fără **jind**,/ Dau pildă și osânda ce fapte se cuvine,/ Că țara ne rămâne, socotind,/ Cu cincizeci de morminte mai puține”. Mă întreb cine ar putea susține că aici **jind** înseamnă **dor**?

ÎNSEMĂRI

Florentina NIȚĂ

POEZIA DIASPOREI – Italia (XXXIV)

Artă la purtător poeziilor decor

Încercarea de a contura un portret al poetului artist Iurie Brașoveanu sau pe cel de profesor, poet, artist, așa cum semnează de obicei, cere răbdare, intuiție și imaginație, confruntarea detaliilor prin suprapunerea planurilor, îmbinarea fragmentelor aparținătoare întregului în care se relevă doar parțial aspectele semnificative și la care lipsește mereu piesa de legătură, pierdută prin mormanul de piese decupate aflate pe masa de studiu, dar fundamentală pentru completarea cadrului, prin operații meticuloase de reconstituire a unui puzzle uriaș și sofisticat, fără a avea la dispoziție imaginea de ansamblu, aflată în continuă evoluție și mereu surprinzătoare.

Voi alege doar câteva piese din acest puzzle complicat și, pe alocuri, voi sau nevoit misterios, limitându-mă la câteva aspecte inedite pe care am putut să le cunosc mai îndeaproape. Fără a dori să știrbesc cu nimic din faima artistului plastic originar din satul Copăcenii (raionul Sângerei, județul Bălți din Republica Moldova), recunoscută în ample cronici și exegeze, concretizată în expoziții de succes în Moldova, România, Franța, Turcia, Siria, Italia, restaurări în lăcașuri de cult și muzee, lucrări iconografice și tablouri achiziționate de colecționari de artă, de la Chișinău, București, Paris sau Torino, a graficianului care a ilustrat cu măiestrie multe volume de poezie și pagini de reviste, sau a poetului care se mândrește cu numeroase premii și distincții la concursuri internaționale. Palmaresul este impresionat și de larg ecou în presă.

Ne-am întâlnit pentru prima oară la Torino în toamna anului 2018, cu ocazia unui eveniment cultural din comunitatea românească, în care era deja cunoscut și apreciat ca artist. Am putut vedea atunci și câteva tablouri ale sale expuse în biblioteca românească „Grigore Vieru” de la Torino. Era grăbit și obosit, venea de la muncă, de departe, după turele de noapte, de care are nevoie pentru a se întreține, mi-a spus. Dar am avut ocazia să ne cunoaștem și să avem un schimb de idei, care a continuat în lunile ce au urmat. S-a preconizat chiar și realizarea unui portret, dar intențiile de transpunere într-o grafică au fost amânate și în cele din urmă uitate.

Tot așa cum a eșuat ulterior și colaborarea la antologia de poezie, pe care o pregăteam la un moment dat. I-am solicitat o participare cu versuri și grafică de carte. „Grafici simple nu am. Orice grafică e sufletul meu pe care mi-l ilustrez. O grafică plină de metafore și simboluri.” – suna promițător ca ofertă. Maestrul se arăta perfect conștient de valoare și pretențios ca nivel de cotare iar propunerea, primită inițial cu entuziasm, lăsa să se întrevadă o deplină

disponibilitate și largi perspective: „Pentru mine e important când ilustrez ca nici un fel de altă pictură sau grafică să fie alături de a mea. Grafica să fie pe pagina întreagă, separată, nu dispusă să completeze locurile rămase libere. Va fi ca o expoziție personală, nu de grup.” Din păcate nu s-a mai concretizat nimic, fie din motive tehnice, care împiedicau accesul la arhiva de desene, la început, datorită unor urgențe familiale și implicarea în realizarea unor expoziții la Chișinău pe parcurs, culminând cu o bătaie în retragere prin invocarea unor principii de echitate. Regret că nu am știut atunci să gestionez în mod favorabil pornirile și ezitățile pentru ajungerea la un compromis, mizând mai mult pe criterii de cerințe editoriale și avantaj reciproc, decât pe descifrarea orgoliilor personale.

Cu am putut să constat, mesajele primite sunt cel mai des însoțite de imagini cu flori, icoane sau felicitări colorate, alese cu ochi de artist și sensibilitate de poet, ce denotă o continuă stare de grație și revelație artistică. Chiar și scuzele prezentate uneori drept refuz la o invitație sunt formulate voalat, cu motivații dintre cele mai variate, făcându-te să te simți vinovat de a fi deranjat un posibil proces creativ în desfășurare sau bucuria unei odihne binemeritate postlucrative a artistului.

Dar când să faci un pas înapoi, un nou mesaj prietenos vine să te surprindă și să te convingă de întreaga disponibilitate de cealaltă parte, ca ecou de percepere a bunelor tale intenții.

Curiozitatea mea mărturisită de a afla mai multe și intenția mea declarată de a-i cunoaște activitatea literară a părut pe plac maestrului: „Mă bucur enorm că ați deschis ușa spre mine în acest domeniu. Căci foarte mulți mi-au dedicat materiale doar referitor la creația de pictor-grafician.”. Și fără multe insistențe, ca și cum abia ar fi așteptat provocarea, sau ca o răbufnire a poetului rămas îndelung în umbra artistului și dornic de a-și lua revanșa, mi-a oferit spontan o confesiune autobiografică pe care nu-mi rămâne decât s-o consemnez: „Poezii scriu din adolescență, dar nu le-am expus. Lumea mă știe de pictor, căci am două facultăți în domeniu (Colegiul Republican de Arte Plastice din Chișinău și Facultatea de Grafică și Picură din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). Am terminat ARTE iar nu literatură.

Timp de 20 de ani am fost profesor de desen, pictură, artă decorativă, sculptură, ceramică și istoria artelor. LITERATURA pentru mine a fost mămica, toată viața profesoară de limba și literatura română. Am crescut cu Eminescu pe brațe. Am avut și perioade infernale, când credeam că viața mea era pe sfârșite. Dar Eminescu mi-a fost fratele durerii. El m-a ajutat să trec peste tot focul.”

Tot în mărturisirile sale mi-a dezvăluit că debutul literar a avut loc în anul 1975, cu proză publicată în „Tânărul Leninist”. În poezie a debutat în anul 1997, când a publicat la Editura „Ruxanda” Pontos din Chișinău volumul „Mai sus de umbra durerii”. O editare de care își amintește și azi cu mâhnire: „Eu cu

lama am ras în fiecare carte câte 18 greșeli, apoi desenându-le cu penița și tuș în cele 1000 de exemplare.” De aceea ar dori să-l reediteze, cu poemele într-o versiune revizuită și adăugită, așa cum mi-a exemplificat și a început să le publice pe pagina sa virtuală: ”Poemul MAI SUS DE UMBRA DURERII avea 44 de strofe, acum 101, poemul LEGAMÂNT avea 20 de strofe, acum 27, CRIZANTEMA care avea 13 strofe acum a devenit CRIZANTEMA CELESTĂ cu 14 strofe. Apoi poemul 7,7,7 de la 46 strofe l-am adus la peste 80 strofe.”

Un alt volum de poezie este cel publicat în anul 2019, de data aceasta în mai puține exemplare, la Editura Mușatinia din Roman, intitulat *Trecut-au anii*. Volumele de poezii au fost lansate cu ocazia unor evenimente organizate în școli din Republica Moldova și în Italia, la Biblioteca Centrală din Orbassano (Torino). Iar acum, așa cum mi-a mărturisit, are în plan să publice cea de a 3-a carte cu peste 120 de poezii.

De asemenea, a pregătit 150 de portrete în grafică, însoțite de date biografice, pentru un album intitulat "OAMENI ILUȘTRI", pentru care este în căutare de susținători: "II voi pune în carte pentru istorie, cu dedicație, pe acel sponsor care mă va ajuta să le editez.”.

Față de circumspecția afișată ostentativ, prin care autorul ține să precizeze cu orice ocazie drepturile inviolabile de copyright, un *Noli me tangere* față de care ar apărea ca o profanare până și enumerarea titlurilor poemelor sale și în așteptarea unor exemplare din volumele editate aflate acasă, în Moldova, sau în curs de apariție, ne mulțumim să completăm incursiunea în arta sa poetică cu o autocaracterizare definitorie: ”Iubesc poezia frumoasă, unde prevalează simbolul și metafora, rima și ritmul, ideea și tematica structurate în romanticism.”

Paginile de poezie ale lui Iurie Brașoveanu, așa cum se găsesc publicate în internet, nu sunt simple foi cu înscrisuri, ci adevărate pânze mustind a vopsele, cartoane pe care picăturile de tuș stropite par să nu se fi uscat încă, icoane ceremonioase îmbiind la închinăciune, simboluri abstracte pline de înțelesuri, pe fundalul cărora versurile izvorăsc cumpănite, clipocesc printre maluri încremenite, saltă peste pietre arcuite, apoi curg ca șuvoaie nestăvilite în fluvii de cuvinte, versuri și strofe înzecite.

Pentru a le parcurge ești condus mai întâi spre o tulburătoare stare de spirit, vecină haosului primordial, de propensiune spre alte zări, cu trimiteri spre propria devenire, spre memoria celor care s-au scăldat în aceleași unde, în care clipa devine fecundă și așteaptă cuvântul să o înveșmânte în mângâieri, poți să-ți clătești privirea în transparența voalată a decorului, să urmărești traiectoriile convergente în simbolice contururi izvorâte din memoria retinei în care spațiul și timpul au încremenit, până când privirea întâlnește ancora salvatoare pe furtună și deslușește versul mesager.

Astfel mereu aflat, la poem un desen complementar îmbinat, m-am întrebat ce îl inspiră mai întâi în actul de creație, viziunea poetică sau cea artistică? Sau ce și cum purcede la drum? „Se suprapun. Grafica îmi scrie

poezia și poezia îmi desenează sufletul. Pentru că eu nu scriu și nu desenez, dar redau ceea ce-mi dictează sufletul.

Pare că eu nu scriu și nu desenez, ci redau ceea ce-mi dictează sufletul.", mi-a răspuns. Așa stând lucrurile, drept și înțelept ar fi de păstrat echidistanța și relevanța față de cele două modalități de exprimare artistică. Dat fiind că se țin mână de mână și de cele mai multe ori sunt expuse împreună. O artă la purtător ce devine poeziilor decor, dar care exprimă esența, la rândul lor.

PAGINA AFORISMULUI

Valeriu CÂMPEANU

Au devenit deja o amintire cititul, scrisul și iubitul! Spre ce ne îndreptăm?!

*

Vremea întrebărilor a expirat de mult! Nerăspunsurile ne sinucid!

*

Va trebui(re)inventat un alt dumnezeu! Cel al Supraviețuirii!

*

Numai avem timp să trăim nici din amintiri. Ne rostogolim!

*

Și ce frumoasă era Omenirea vor zice cândva vizitatorii extraterestre!

*

Totul e la timpul trecut! E absolutul- Absolut!

*

Unde ești Tu, Doamne, când ne sinucidem cu cel mai sublim dispreț
suveranist?

*

Va trebui inventat un alt alfabet: cel al privirii – Privirii în Sine!
Altfel vom dispărea cu desăvârșire!

*

Dacă viața nu ar fi atât de tragic-comică, n-ar mai exista!

*

Rațional nu mai e nimic! Nici chiar Nimicul Ancestral!
Totul E aleator-ambiental!

*

Mai dă-ne Doamne încă o dată viața ca s-o trăim cum trebuia,
vor zice idealștii utopici în agonie!

*

Ce înalt îmi este Zborul dar cât de abruptă îmi va fi căderea!

PRIMA VERBA

Cristina CHIPRIAN

Cosmin-Darius MISIR

Am primit un grupaj de poeme structurate minimal, dar cu atât mai bine scrise, pornind dintr-un univers imagistic bine conturat. Aș putea afirma că esența acestor texte este adolescența, ca forță creativă, unificatoare, justificând noi viziuni asupra lumii și asupra conceptului de poezie.

Poeemele fără titlu dezvoltă imagini cosmice: inelele lui Saturn, devenite ring de dans, zornăie și avertizează; clipele adolescenței par grăbite și îngrijorate; ochii străpung adolescența/ strălumiți; parfumul saharian dansează cu adolescența. Adolescența se retrage uneori, ca imagine și desfășurate, eliberând forța creației: au înflorit salcâmi/ poeților ei/ parfumul lor alungă adolescența/ ca pe o/ jivină. În acest context imagistic adolescența se transfigurează: firul ebenin/ al vieții/ adolescența mea arsă/ de soare. Încercările de reconfigurare a lumii sunt legate de arșița adolescenței, „praful saharian dansează/ cu/ adolescența”, „dar vine un timp când/ totul/ va rodi”.

Starea de a fi adolescent, conștient determinată, pare însăși starea de grație, sub semnul nerăbdării, nesiguranței, sensibilității structurale. Haina adolescenței oferă prospețimea senzației și capcana trăirii. Există și clipele dedublării: ca un abur galben și înecăcios/ adolescența/ plutește deasupra lumii (...) eu/ în spatele ei/ călcându-i nerăbdător/ urmele.

Poetul emigrant surprinde cu o atribuire de valoare nouă, în contextul exilului global: are un geamantan plin, este pierdut prin aeroport, își face loc printre penumbre. Poetul acumulează capital pentru jocul de noroc al destinului, iar viitoarele volume așteaptă într-o bibliotecă needitată.

Poem în tandem reformulează starea de dedublare a poetului, rătăcit în lume și obligat să trăiască altfel decât prin poezie: lebedele deșertului meu/ aleargă la maratoane (...) și ies la proteste/ numai că –/ se simt stânjenite la joburi. Poem de lut propune o situație de echilibru, pentru cineva născut anume (ambidextru) pentru viața la limită: aș vrea să schiez neîncetat/ printre două sfinte lacrimi/ cu toată diplomația de pe/ fața pământului.

Consider că ți-ai constituit un univers poetic personal, cu structură de imagini, corp de odei și selecții lexicale. Aceste date inițiale ar trebui menținute și îmbogățite, prin observația atentă a lumii. Eventual prin anumite lecturi, cu atenție la aluziile, de sorginte postmodernistă, la alți poeți contemporani (cum ar fi Nicolae Labiș).

Voi reproduce trei poeme.

poetul scrie
adolescența sa
cămilă spumegândă
între două
pustiuri
eu călărind furios
și dezorientat
pierzându-i veșmântul

fiecare om
are o formă aparte
în care sufletul
i se cuibărește
forma sufletului meu
este alungită
ca a
lacrimii

poetul emigrant

cu geamantanul plin
pierdut prin aeroport
sau –
taximetre înghesuite
poetul emigrant își face loc
printre penumbre

peștii bibliotecii sale
așteaptă ca el
să arunce cu banul
jucând poker all in
sau Macao

CE TE LEGENI...

– «Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vînt,
Cu crengile la pămînt?»
– «De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vîntul frunza-n dungă –
Cîntăreții mi-i alungă;
Bate vîntul dintr-o parte –
Iarna-i ici, vara-i departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vîrf de rămurele
Trec în stoluri rîndunele,
Ducînd gîndurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rînd pe rînd,
Zarea lumii-ntunecînd,
Și se duc ca clipele,
Scuturînd aripele,
Și mă lasă pustiit,
Vestejit și amorțit
Și cu doru-mi singurel,
De mă-ngîn numai cu el!»

M. Eminescu, *Poezii*, Editura pentru literatură, 1965